

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת שבועות

הקובץ הזה מופץ חינם

ומצווה להעבירו ולסייע בהפצתו חינם

ניתן לרכוש ספר מודפס [בקישור זה](#)

לקבלת מסכתות אחרות ובכל עניין

ניתן לפנות בוואצאפ [050-6877088](tel:050-6877088)

פרק ראשון שבועות שתיים

דף ב

הפרק, קובצו כאן יחד כל כפרות הקרבנות שבמשנה [בלא טעמיהם], להיות לפני הקורא יחדיו, ובהמשך יתבארו גם הם כשאר דיני המשנה.

דיני המשנה יתבארו בעזרה"י על סדר הגמרא. ומאחר שהם נמשכים על פני כל

שעיר ראשי חדשים	שעירי הרגלים	שעיר חיצון של יום הכפורים עם יום הכפורים	שעיר פנימי של יום הכפורים עם יום הכפורים	קרבן עולה ויורד	
א. מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, רק כשלא היתה בו ידיעה כלל, לא בתחילה ולא בסוף.	א. מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, רק כשלא היתה בו ידיעה כלל, לא בתחילה ולא בסוף.	א. מכפר [לישראל] על טומאת מקדש וקדשיו, רק כשלא היתה בו ידיעה בתחילה אלא בסוף בלבד.	א. תולה לישראל להגן מהיסורים על טומאת מקדש וקדשיו, כשהיתה בו ידיעה בתחילה בלבד ולא היתה ידיעה בסוף, [ותלייה זו היא עד שידע לבסוף, אבל כשידע לבסוף, יביא קרבן עולה ויורד].	א. מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, כשלא היתה בו ידיעה כלל, לא בתחילה ולא בסוף.	רבי יהודה
א. מכפר רק על טהור שאכל קדשים טמאים.					רבי שמעון
		א. מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, כשלא היתה בו ידיעה בתחילה אלא בסוף בלבד. ב. מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, כשלא היתה בו ידיעה כלל, לא בתחילה ולא בסוף. ג. מכפר על טהור שאכל קדשים טמאים.		א. מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, כשלא היתה בו ידיעה בתחילה אלא בסוף בלבד. ב. מכפר לישראל על טומאת מקדש וקדשיו, שחטא בהם בזדון.	רבי מאיר
	א. מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, כשלא היתה בו ידיעה כלל, לא בתחילה ולא בסוף.	א. מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, כשלא היתה בו ידיעה בתחילה אלא בסוף בלבד. ב. מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, כשלא היתה בו ידיעה כלל, לא בתחילה ולא בסוף. ג. מכפר על טהור שאכל קדשים טמאים.		וכן על שבועת ביטוי (העדות).	רבי שמעון בן יהודה רבי שמעון
א. מכפר על טהור שאכל קדשים טמאים.	א. מכפר על טהור קדשים טמאים.			ב. מכפר גם על טומאת מקדש וקדשיו שלא היתה בו ידיעה בתחילה אלא בסוף בלבד.	רבי ישמעאל בגמרא
		א. מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, כשלא היתה בו ידיעה כלל, לא בתחילה ולא בסוף. [ב. מכפר על טהור שאכל קדשים טמאים].		-	

פר [פנימי] של יום הכפורים	שעיר המשתלח ביום הכפורים	ידידו פר [פנימי] של יום הכפורים
מכפר ותולה לכהנים על כל מה ששעיר פנימי וחיצון של יום הכפורים מכפרים ותולים לישראל.	מכפר לכהנים ולישראל על כל שאר עבירות חוץ מטומאת מקדש וקדשיו	-
	מכפר לישראל בלבד על כל שאר עבירות חוץ מטומאת מקדש וקדשיו	מכפר לכהנים בלבד על כל שאר עבירות חוץ מטומאת מקדש וקדשיו

נאמר "לא תקפו פֶּאֶת רֵאשֵׁיכֶם" בלשון רבים, ללמד, ששניהם אסורים בכך.

וכתבו התוס', שכן הדין לעניין השחתת פאות הזקן, שהמשחית והנשחת שניהם חייבים, אף על פי שנאמר הכתוב בלשון יחיד, "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאֶת זִקְנְךָ", כי לכהנים נאמר בלשון רבים, "וּפֶאֶת זִקְנָם לֹא יִגְלַחוּ", ולמדים כהנים וישראלים זה מזה בגזרה שווה.

נוכרי המקיף את ישראל

כתבו התוס', שאסור לישראל להניח לנוכרי להקיף ראשו או להשחית זקנו.

קרבן עולה ויורד

קרבן עולה ויורד, הוא קרבן שהעשיר המחויב בו, מביא קרבן גדול, והעני המחויב בו, מביא קרבן קטן. כגון הקרבן האמור בסוף פרשת ויקרא, בעניין שבועת העדות, ושבועת ביטוי, וטומאת מקדש וקדשינו. שהעשיר מביא חטאת בהמה. והעני מביא שני תורים, או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה. ודל שבדלים מביא מנחת חוטא, שהיא עשירית האיפה.

סידור הדינים הראשונים במשנה

א. שבועות שתיים שהן ארבע.

בעניין שבועת ביטוי שאסרה תורה, "או נָפַשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבִטָּא בְשִׁפְתַיִם לְהַרְעֹ אֹתוֹ לְהִיטִיב לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא גֹדֵעַ וְאִשֶּׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה". **שתי שבועות מפורשות בכתוב,** שאם לא קיימן מביא קרבן עולה ויורד. והן

סידור מסכת שבועות אחרי מסכת מכות

מסכת שבועות נשנית לאחר מסכת מכות, משום שבשלהי מסכת מכות נתבאר, שפעמים, אדם לוקה כמה מלקות, על לאו אחד, אף כשעשה הכל בהתראה אחת, כגון.

[א] "לא תקפו פֶּאֶת רֵאשֵׁיכֶם". פאה פירושה סוף, והגולגולת כשתי חתיכות היא, מקום השיער חתיכה אחת, והוא נקרא ראש, ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת, ומתחברות זו עם זו בצדי האוזן מלפניו, ואם כן מקום השער שבצד האוזן מלפנים, בצד ימין ובצד שמאל, הם שני מקומות שער שבסוף הראש, שאסרה תורה לגלח. והמגלח שתי פאות הראש בבת אחת, אפילו בהתראה אחת, לוקה שתיים, משום שכל פאה בפני עצמה יש בה איסור. נוכתבו התוס', שאיסור זה הוא אף במספרים כעין תער, ולא רק בתער ממש].

[ב] "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאֶת זִקְנְךָ" – חמש פאות יש לזקן, שתי פאות מכל צד, (עין ברש"י), ואחת בסנטר. והמשחית חמש פאות הזקן בבת אחת, אפילו בהתראה אחת, לוקה חמש, משום שכל פאה בפני עצמה יש בה איסור.

ובדומה לדינים אלו, כן הוא הדין שבו פותחת המסכת הזו, שבועות שתיים שהן ארבע, כלומר, שיש כמה חיובים על דבר אחד, ולכן נשנית מסכת זו אחר מסכת מכות.

דף ג

מי מזהר על הקפה והשחתה

לעניין הקפת פאות הראש מבואר במסכת נזיר, שהמקיף והניקף שניהם חייבים, כי

וכל זה הוא כדעת רבי ישמעאל. אבל לדעת רבי עקיבא, אין חיוב קרבן עולה ויורד אלא בשני האופנים הראשונים, כשנכנס למקדש בטומאה, או כשאכל קדשים בטומאה, כי שחך שהוא טמא, אבל לא בשני האופנים האחרונים, כשנכנס למקדש בטומאה, כי שחך שמקום המקדש הוא, או כשאכל קדשים בטומאה, כי שחך שקדשים הם. [ומחלוקתם תתבאר בעזה"י בפרק שני].

ונשנה דין זה כאן, כי בשני דברים דומה הוא לדין שבועה הנשנה תחילה. (א) בשניהם החוטא מביא קרבן עולה ויורד. (ב) בשניהם יש שנים שהן ארבעה.

ופרטי דין טומאת מקדש וקדשיו יתבאר בעזה"י בשני הפרקים הראשונים של המסכת הזו, ונשנו קודם לפרטי דיני שבועות, כי מועטים הם מדיני שבועות, ולפיכך התיר התנא עצמו מהם תחילה, ונפנה לשנות את דיני שבועות הארוכים יותר.

ג. יציאות השבת שתיים שהן ארבע.

מן המקרא יש ללמוד, שאסור להוציא חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים בשני אופנים. (א) העומד בחוץ אסור להושיט ידו לפנים, ליטול משם חפץ ולהוציאו. (ב) העומד בפנים, אסור ליטול חפץ ממקומו, ולהוציאו לחוץ.

ועוד יש ללמוד, שכשם שאסור להוציא חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, כך אסור להכניס חפץ מרשות הרבים לרשות

שבועות על העתיד. (א) להרע לעצמו [לעתיד], כגון שבועה שלא אוכל. (ב) להטיב לעצמו [לעתיד], כגון שבועה שאוכל.

ושתי שבועות יש ללמוד מריבוי הכתובים, שאם נשבע לשקר על שעבר, מביא קרבן עולה ויורד. והם דבר וחילופו לשעבר. (ג) שבועה שהיה דבר מסוים, כגון, שבועה שאכלתי. (ד) שבועה שלא היה דבר מסוים כגון, שלא אכלתי.

וכל זה הוא כדעת רבי עקיבא. אבל לדעת רבי ישמעאל, אין חייבים אלא על שתי השבועות הראשונות, שהן על העתיד. [ומחלוקתם תתבאר בעזה"י בפרק שלישי].

וכבר נתבאר לעיל מדוע המסכת פותחת בדין זה.

ופרטי דיני שבועות, יתבארו בעזה"י מפרק שלישי ואילך.

ב. ידיעות הטומאה שתיים שהן ארבע.

בעניין קרבן עולה ויורד האמור לעניין טומאת מקדש וקדשיו, שני אופנים מפורשים בתורה, שיש להביא בעבורם קרבן זה, שנאמר, "וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאִשָּׁם", כלומר שנשכחה ממנו טומאתו, ומחמת זה. (א) או נכנס למקדש בטומאה. (ב) או אכל קדשים בטומאה.

ומריבוי הכתובים יש ללמוד עוד שני אופנים, שיביא בעבורם קרבן עולה ויורד. (ג) טמא שנכנס למקדש, כי שחך שמקום המקדש הוא. (ד) טמא שאכל קדשים, כי שחך שקדשים הם.

משנתנו, [שבועות שתיים שהן ארבע, שיש בהם חיוב קרבן עולה ויורד], הוא כדעת רבי עקיבא, **ולא כדעת רבי ישמעאל**, [האומר, שאין חיוב קרבן, אלא למי שעובר על שבועה שנשבע לעתיד]. **והדין השני של משנתנו**, [ידיעות הטומאה שתיים שהן ארבע, שיש בהן חיוב קרבן עולה ויורד], הוא כדעת רבי ישמעאל, **ולא כדעת רבי עקיבא**, [האומר, שאין קרבן, אלא על העלם טומאה, ולא על העלם מקדש]. **ואם כן, יש לדעת מי הוא התנא ששנה את משנתנו כדעת שני החכמים הללו.**

א. מהן לחיוב ומהן לפטור.

מתחילה אמרו, שיתכן שמשנתנו היא כדעת רבי ישמעאל, או כדעת רבי עקיבא.

אם משנתנו היא כדעת רבי ישמעאל, מה ששנינו שבועות שתיים שהן ארבע, אין הכוונה שבכל ארבעת האופנים יש חיוב קרבן, אלא שכל ארבעת האופנים הם עבירה של שבועה, אבל רק בשני האופנים הראשונים יש חיוב קרבן, ובשני האופנים האחרונים אין חיוב קרבן.

ואם המשנה היא כדעת רבי עקיבא, מה ששנינו ידיעות הטומאה שתיים שהן ארבע, אין הכוונה שבכל ארבעת האופנים יש חיוב קרבן, אלא שכל ארבעת האופנים הם עבירה של טומאת מקדש וקדש, אבל רק בשני אופנים יש חיוב קרבן, ובשני אופנים אין חיוב קרבן.

ודחו זאת, כי ודאי הוא שכשמנה התנא שתיים שהן ארבע, כוונתו לארבעה חיובים, כמו לעניין מראות נגעים, שכל ארבעת

היחיד בשני אופנים. (א) העומד בפנים אסור להושיט ידו לחוץ ליטול משם חפץ ולהכניסו. (ב) העומד בחוץ אסור ליטול חפץ ממקומו ולהכניסו לפנים.

ונשנה דין זה כאן, כי דומה הוא לדינים שנשנו תחילה, בכך שיש בו שתיים שהן ארבע.

ופרטי דיני שבת והוצאה מבוארים במסכת שבת ובמסכת עירובין.

ד. מראות נגעים שתיים שהן ארבע.

שני מראות נגעים מפורשים במקרא, שהמזורע טמא בהם, ומביא קרבן כשנטהר. (א) שאת. (ב) בהרת.

ולכל אחד מנגעים אלו יש מראה שהוא תולדה של הנגע, שהמזורע נטמא בו. (ג) תולדה לשאת. (ד) תולדה לבהרת.

ונשנה דין זה כאן, כי דומה הוא לדינים שנשנו תחילה, בכך שיש בו שנים שהם ארבעה.

ופרטי דיני נגעים מבוארים במסכת נגעים. וכתבו התוס' שמה ששנינו שם, שלדעת רבי דוסא בן הרכינס יש שלושים ושה מראות נגעים. ולדעת עקיבא בן מהללאל יש שבעים ושנים מראות נגעים. כי הם מנו גם מראות מעורבים מכמה גוונים, אבל עיקר המראות הם ארבעה. א"נ הם מנו גם נגעי בתים ובגדים, אבל מראות נגעי אדם ארבעה הם.

מי הוא התנא של משנתנו

כבר נתבאר לעיל, שהדין הראשון של

לוקים עליו. ומכאן יש ללמוד, שמתחילה שנה רבי את משנתנו כדעת האומרים לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, ולאחר זמן חזר בו, ושנה משנה אחרת כדעת האומרים לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. ומשנה ראשונה, אף על פי שחזר בו מסתימתה, מאחר שפשטה ברוב התלמידים, לא היה יכולת בדורות שאחר רבי לשכחה מפייהם ולבטלה, והניחו את שתייהן, והמשכיל יבין, שאחרונה עיקר, וחזר בו מהראשונה.

דף ד

ולפי זה, מה ששינונו, מראות נגעים שנים שהן ארבעה, הכוונה שהקוצץ אחד מכל ארבעה מראות נגעים, לוקה על כך, משום שעובר בלא תעשה, הלמד מהכתוב, "השֹׁמֵר בְּנֶגַע הַצִּרְעָת לְשֹׁמֵר מֵאֵד וְלַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר יִזְרוּ אֶתְכֶם הַכְּהֹנִים הַלְוִיִּם כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תַּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת".
וכן מה ששינונו, יציאות השבת שתיים שהן ארבע, הכוונה, שכל המוציא או מכניס בשבת, שהתרו בו, שאם יעשה ילקה על כך, הרי זה לוקה, וכדעת רבי ישמעאל, שאפילו לאו שניתן לענוש עליו עונש מיתה, אם התרו בחוטא שילקה, הרי זה לוקה. אבל רבי עקיבא חולק עליו בדין הזה, ואומר, שהעובר באיסור לא תעשה שניתן לעונשו מיתה, לעולם אינו לוקה על כך, אף כשהיתרו בו למלקות בלבד, ולכן אי אפשר להעמיד את המשנה גם כדעת רבי עקיבא, ולפרשה לעניין מלקות כנ"ל.

< וגם תירוץ זה נדחה מכמה טעמים :

(א) לעניין טומאת מקדש וקדשיו במזיד,

המראות הם נגע גמור, והנטה מהם מביא קרבן.

ב. למלקות ורבי ישמעאל היא.

שוב רצו לומר, שמשנתנו היא כדעת רבי ישמעאל, ולא נאמרו החיובים שבה לעניין קרבן, כשהיה החטא בשוגג, [שהרי לדעתו אין חיוב קרבן על שבועת ביטוי לשעבר], אלא נאמרו החיובים במשנה לעניין מלקות, וכשהיה החטא במזיד.

ואם כן מה ששינונו, שבועות שתיים שהן ארבע, הכוונה היא לארבעת השבועות הבאות. שתיים לשעבר, [כגון שאכלתי ושלא אכלתי], שאם נשבע לשקר במזיד לוקה על כך, [אף על פי שלא חטא במעשה, כי לוקים על שבועת שוא שאין בה מעשה כפי שיתבאר בעזה"י בפרק שלישי]. ושתיים להבא, אחת היא כשנשבע שלא יעשה דבר מסוים, כגון שלא יאכל ככר לחם, וחטא במעשה ואכלה, הרי זה לוקה. ואחת היא כשנשבע שיעשה דבר מסוים, כגון שיאכל ככר לחם היום, וחטא ולא אכל כל היום, לוקה, אף על פי שלא חטא במעשה, כי לדעת רבי ישמעאל, לאו שאין בו מעשה גם כן לוקים עליו.

ואף על פי שלפי הדברים הללו, נמצא שנשנית משנתנו כדעת האומרים, לאו שאין בו מעשה לוקים עליו. ולדעת רבי יוחנן, שכל משנה הנשנית בסתם, בלא שיוזכר בה מי שנאה, הלכה כמותה. מכל מקום, רבי יוחנן פוסק, שלא שאין בו מעשה אין לוקים עליו, כי מצא בפרק שלישי משנה אחרת שנשנית בסתם, כדעת האומרים לאו שאין בו מעשה אין

ולעניין שבועות הוא סובר כרבי עקיבא, שהרי טעמו של רבי עקיבא במה שמחייב קרבן עולה ויורד על שבועות לשעבר, [אכלתי ולא אכלתי], כשבועות להבא, [אוכל ולא אוכל], הוא משום שהוא דורש את התורה במידת ריבוי ומיעוט, [ורבי ישמעאל חולק עליו משום שדורש את התורה במידת כלל ופרט, ומחלוקתם תתבאר בעזה"י בפרק שלישי], ומצינו [להלן], לעניין פדיון בכורות, שרבי גם כן דורש את התורה במידת ריבוי ומיעוט כרבי עקיבא, ואם כן ודאי גם לעניין שבועות הוא דורש את הדין במידת ריבוי ומיעוט כרבי עקיבא.

< **ודברים אלו נדחו, כי בדרך כלל רבי דורש את התורה במידת כלל ופרט, כמו שנוכל ללמוד מדבריו בעניין רציעת עבד עברי [להלן].** ואם כן, גם לעניין שבועות הוא דורש את הדין במידת כלל ופרט כרבי ישמעאל ולא כרבי עקיבא. ורק לעניין פדיון בכור, הוא דורש במידת ריבוי ומיעוט, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

במה פודים בכור אדם

נאמר בעניין פדיון הבכור, "וּפְדוּיָו מִכֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁתַיִם שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא":

לדעת רבי, אף על פי שכל התורה נדרשת במידת כלל ופרט, ולא במידת ריבוי ומיעוט, כשיש שני כללים סמוכים ופרט אחריהם, אין זה כלל ופרט, אלא הטל הפרט בין שני הכללות, ודרוש זאת במידת

אין למצוא ארבעה אופנים שיש בהם מלקות, כי אין כאן אלא שני אופנים. א. כניסה למקדש בטומאה. ב. אכילת קדשים בטומאה. ואם כן, מהו זה ששנינו לעניין ידיעות הטומאה שתיים שהן ארבע.

(ב) **מהו זה ששנינו,** שהדין של המשנה הוא באופן שהיתה שכחה בין שתי ידיעות, הלא לעניין מלקות החיוב הוא במיזד בלא שכחה.

(ג) **מבואר במשנה,** שהחוטא אינו לוקה על טומאת מקדש וקדשיו, אלא מביא קרבן עולה ויורד, וזה קרבן הבא על שגגת טומאת מקדש וקדשיו, ולא המזיד.

ג. רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי.

רבי יוסף אמר, שמשנתנו רבי שנה לעניין חיוב קרבן, ולא נשנית בסתם, אלא כך. "לדעת רבי עקיבא, שבועות שתיים שהן ארבע. ולדעת רבי ישמעאל, ידיעות הטומאה שתיים שהן ארבע".

< וכן היא מסקנת הגמרא, שאין המשנה הזו שנויה כסתם משנה, אלא כדברי התנאים הנ"ל. [ורבי עצמו סובר כרבי ישמעאל ולא כרבי עקיבא].

ד. רבי טעמא דנפשיה מפרש.

רב כהנא אמר, שמשנתנו רבי שנה, כסתם משנה, כי כל המשנה היא כדעתנו. לעניין ידיעות הטומאה הוא סובר כרבי ישמעאל, שחייבים קרבן עולה ויורד, בין על העלם טומאה, ובין על העלם מקדש, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ה'].

שעושה את החור בעצמו, ולא מחמת כוחו של האדון, ואינו דומה למרצע כלל.

ולדעת רבי, התורה נדרשת בכלל ופרט וכלל, ואין לרבות על הכתוב אלא דברים שהם כעין הפרט, ולכן אין רוצעים אלא **בכלי מתכת בלבד**, הדומים למרצע הכתוב בתורה.

דף ה

ידיעות הטומאה

טמא שנכנס למקדש, או אכל קדשים בשגגה, מביא קרבן עולה ויורד. [ובדף ז' יתבאר בעזה"י, מניין לנו שהפרשה מדברת במי שנכנס למקדש או אכל קדשים]. אולם אין החיוב הזה, אלא אם כן **כבר ידע קודם לכן שאין לו לעשות זאת, ושכח בשעת החטא, ולאחר מכן שוב נודע לו שחטא.**

לדעת רבי עקיבא, דין זה למד ממה שנאמר בפרשה שני העלמות, "וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאִשָּׁם ... וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאִשָּׁם"

- רש"י מפרש, שכך הוא דורש, הטל "וְהוּא יָדַע" בין שני העלמות, כאילו כתוב, העלמה ידיעה ושכחה. [העלמה ראשונה באה ללמד, שדווקא על שגגת טומאה מביא קרבן עולה ויורד, אבל אם זכור שהוא טמא, ושכח שזהו מקדש ונכנס, או שכח שאלו קדשים ואכלם, אינו מביא קרבן עולה ויורד]. ומה שנכתב ידיעה קודם

ריבוי ומיעוט. "וּפְדוּיָו מִפֶּן חֲדָשׁ" - ריבוי. "בְּעֶרְכָּךְ כָּסֶף חֲמִשָּׁתַּי שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא" - מיעוט. "תִּפְדָּה" - ריבוי. וכל מקום שיש ריבוי ומיעוט וריבוי, יש לרבות הכל, חוץ מדבר אחד, שאינו דומה למיעוט כלל, ואם כן, **בכל דבר פודים את הבכור**, ולא רק בכסף, אלא אף בכל דבר השווה כסף, **חוץ משטרות**, שאינם דומים לכסף כלל, שאינם שווים כלום בעצמם, אלא עומדים לגבות בהם.

ולדעת חכמים, אף כשיש שני כללות סמוכים ופרט אחריהם, ומטילים את הפרט בין שני הכללות, דורשים זאת במידת כלל ופרט וכלל, שאין לרבות מהכלל אלא דברים שהם דומים לפרט, ואם כן מה הפרט "כָּסֶף", דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל מטלטלים ששוים כסף פודים בהם. אבל, (א) **בקרקות** שאינן מטלטלות אין פודים. [וכן **בעבדים** שהוקשו לקרקעות, ודינם כדין קרקע]. (ב) וכן בשטרות **אין פודים**, כי אינם שווים כלום בעצמם.

במה רוצעים עבד עברי

נאמר בעניין רציעת עבד עברי. "וְלִקְחָתָּ" כלל או ריבוי. "אֶת הַמֶּרְצֵעַ" פרט או מיעוט. "וְנִתְּתָהּ בְּאֶזְנוֹ וּבִדְבַלְתָּ" כלל או ריבוי.

לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, התורה נדרשת בריבוי ומיעוט וריבוי. ואין למעט מהכתוב, אלא דבר שאינו דומה למיעוט כלל. ולכן רוצעים **בכל דבר**, שיכול האדון לעשות בו חור באוזן העבד, **חוץ מהסם**,

נְסִתְרָה", ואין מי שידע ערכה כלל, שנאמר,
"לא ידע אָנוֹשׁ עֲרָפָה".

- ואביי אומר, שלדעת רבי, ידיעת בית רבו - שמה ידיעה, כלומר] הטמא חייב קרבן עולה ויורד, גם אם לא ידע תחילה שנטמא, ושזה מקום המקדש, או אלו קדשים, ובלבד שידע שטמא אסור להיכנס למקדש, ולאכול קדשים, והרגיש כשנגע במה שטימא אותו, אלא שלא נתן אל לבו להבין שנטמא, וידיעה זו ישנה קודם החטא אצל רוב ישראל (חוץ מתינוקות שנשבּו), שרוב ישראל למדו בבית רבס, שטמא אסור להיכנס למקדש ולאכול קדשים¹.

ומה שנאמר "וְנִעְלַם" פעם שניה, בא ללמד, שכשם שחייבים קרבן עולה ויורד על העלם טומאה, [כלומר כשידע שזה המקדש ואלו קדשים, אבל שכח שהוא טמא], כך חייבים קרבן עולה ויורד על העלם מקדש או קדשים, [כלומר כשידע שהוא טמא, אבל שכח שזה המקדש ואלו קדשים].

ובדף ט' ובדף י"ט יתבאר, שרבי ישמעאל חולק על כל האמור כאן, ואומר, שמביאים קרבן עולה ויורד גם בלא ידיעה תחילה כלל, ובלבד שתהא ידיעה בסוף.

ציאות השבת

המוציא חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת [בשוגג], על ידי שעוקרו

העלמה [שניה], בא ללמד, שאינו חייב אלא אם כן ידע שהוא טמא קודם ששכח. [וידיעה אחרונה שאחר החטא אין צריך ללומדה מהכתוב, כי סברא פשוטה היא, שלא יביא קרבן עד שידע שחטא].

- ורבינו תם מפרש, שמתוך שכפל הכתוב שני העלמות, משמע, שהיתה לו ידיעה ביניהם, שאם לא כן, הכל העלם אחד הוא, ואם כן, יש ללמוד מזה שידע שהוא טמא קודם שחטא, [שאם לא כן מה נפקא מינה מידיעתו].

- ועוד מפרש רבינו תם, שיש להטיל את הידיעה בין שתי העלמות, ולדרוש מכך, שיש ידיעה קודם העלם, וידיעה אחר העלם.

ולדעת רבי, דין זה שצריך ידיעה תחילה, למד, ממה שנאמר פעם אחת, "וְנִעְלַם", שיש ללמוד מזה, שכבר ידע קודם לכן שהדבר אסור.

- רבא מבאר, שמשמעות "וְנִעְלַם", היינו דבר שידע ונעלם ממנו, אבל אם היתה הכוונה לדבר שלא ידעו מעולם, היו אומרים "והיא עלומה ממנו". והקשו על דבריו מכמה כתובים, שכתוב בהם לשון נעלם, והכוונה בהם לדבר שמעולם לא נודע, כגון לעניין סוטה, "וְשָׁכַב אִישׁ אֶתְהָ שְׁכֶבֶת זָרַע וְנִעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ", ואין הכתוב מדבר אלא במי שלא ידע בעלה מעולם אם נטמאה, אבל אם ידע ושכח, אין המים בודקים אותה. וכן נאמר על התורה, "וְנִעְלַמָּה מֵעֵינֵי כָל חַי וְמוֹעוֹף הַשָּׁמַיִם"

הוספות

¹ כתב רמב"ן, לדברי אביי, הכתוב "וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ", הולך על הכתוב "וְהוּא טָמֵא וְאִשָּׁם", כלומר, שנעלם ממנו שהוא טמא ושהוא אשם על אכילת קדש, אבל יודע הוא שיש טומאה בעולם, שלמד בבית רבו שהשרץ מטמא, והטמא אסור ליכנס למקדש ולאכול קודש, ואף על פי שלא ידע מעולם שנטמא הוא, כי אין צורך בידיעה אחרת.

שתיים שהן ארבע בפנים ושתיים שהן ארבע בחוץ.

רש"י כאן מפרש – בפנים היינו הכנסה. ובחוץ היינו הוצאה. שיש שתי הכנסות האסורות מהתורה, אחת כשהעומד ברשות היחיד עקר והניח, ואחת כשהעומד ברשות הרבים עקר והניח]. ושתי הכנסות האסורות מדברי חכמים, כשזה עוקר וזה מניח. וכן הוא לענין ההוצאות, יש שתיים שאסורות מהתורה, כשאחד עשה עקירה והנחה, ושתיים האסורות מדברי חכמים, כשהפנימי עשה רק עקירה, וחבירו עשה ההנחה.

ורש"י במסכת שבת וכן ריב"א מפרשים – בפנים היינו איסורי העומד בפנים ברשות היחיד. ובחוץ היינו איסורי העומד בחוץ ברשות הרבים. רש"י מפרש שתיים שהן ארבע לכל אחד, היינו שלכל אחד יש שני חיובים, הכנסה והוצאה גמורה, ושני איסורים מדברי חכמים, הכנסה והוצאה שעשה בהם עקירה בלבד. וריב"א מפרש שלכל אחד יש שתי הוצאות, אחת שעשה כולה לבדו, וחייב עליה קרבן, ואחת שלא עשאה לבדו, ואסורה מדברי חכמים, ושתי הכנסות, אחת שעשה כולה לבדו, וחייב עליה קרבן, ואחת שלא עשאה לבדו, ואסורה מדברי חכמים.

ועוד מפרשים התוס' – בפנים היינו דברים האסורים מהתורה, שחייבים להביא עליהם קרבן בפנים בעזרה. ובחוץ היינו דברים שאינם אסורים אלא מדברי חכמים ופטורים עליהם מקרבן. ואם כן ארבעה חיובים הם, שתי הוצאות ושתי הכנסות, וארבעה איסורים שאין בהם חיוב, שתי הכנסות ושתי הוצאות.

ולא נשנו כל האופנים הללו כאן, אלא רק במקומם במסכת שבת, אבל במסכת זו,

[נוטלו] ממקום שהיה מונח ברשות היחיד, ומניחו ברשות הרבים, חייב חטאת. (א) בין אם הוא עומד ברשות היחיד. (ב) ובין אם הוא עומד ברשות הרבים.

וכמו כן, המכניס חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד בשבת [בשוגג], על ידי שעוקרו [=נוטלו] ממקום שהיה מונח ברשות הרבים, ומניחו ברשות היחיד, חייב חטאת. (ג) בין אם הוא עומד ברשות היחיד. (ד) ובין אם הוא עומד ברשות הרבים.

וארבעת אופני חיוב אלו נשנו בתחילת פרק זה, 'יציאות השבת שתיים שהן ארבע'.

ואף על פי שיש כאן יציאות והכנסות, נקראים כולם בשם יציאות, כי גם הכנסה היא יציאה, שיצא החפץ ממקומו הראשון. א"נ יציאות האמורות כאן אינם לשון הוצאה, אלא לשון מוצאות ומבואות, כלומר רשויות, וכוונת המשנה, שבענין שתי רשויות האמורות בשבת, [רשות היחיד ורשות הרבים], יש ארבעה חיובים.

ומלבד ארבעת האופנים הנ"ל, שאסורים הם מהתורה, ומי שחטא בהם בשגגה, חייב להביא על כך קרבן חטאת, ישנם אופנים נוספים, שאין בהם איסור תורה, ולכן העושה אותם פטור מלהביא חטאת, אבל אסורים הם מדברי חכמים. ואלו הם האופנים שנעשית מלאכת ההוצאה או ההכנסה על ידי שנים, שזה עוקר החפץ ממקומו הראשון, וזה מניחו במקום השני. והזה ששינו במסכת שבת, 'יציאות שבת

שהוא נקי ולבן ביותר.

שאינן עיקרה הלכות שבת, נשנו רק ארבעת האופנים שיש בהם חיוב חטאת.

(ג-ד) "ספחת" – אין זה שם נגע, אלא לשון דבר הטפל לאחרים, [כמו שנאמר, "ספחני נא אֶל אַחַת הַקְּהֹנוֹת"], ומכאן למדו, שיש עוד מראות נגעים, הטפלות לשני המראות המפורשים במקרא. והם, **(ג) מראה סיד הלבן של היכל**, הקרוב בלבנינותו לשאת. **(ד) ומראה קרום ביצה**², הקרוב בלבנינותו לסיד ההיכל.

דפים ה-ו

מראות נגעים

נאמר בפרשת נגעים, "וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר. אִדָּם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ סַפְחַת אוֹ בִּהְרֹת וְיִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ לִנְגַע צָרַעַת וְהִיבֵא אֶל אֹהֲרֵי הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אֶחָד מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים". ומכאן למדו **חכמים מה הם מראות הנגעים הטמאים**. [מראה לשון זכר הוא, כמו, "פְּמִרְאָה הַקְּשֹׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעֵינָיו בְּיָוִם הַנִּשְׁפָּט כִּן מִרְאָה הַנִּגְהָה סָבִיב הוּא מִרְאָה דְמוּת כְּבוֹד ה'". וְאִרְאָה אֶת הַמִּרְאָה הַגָּדֹל הַזֶּה"]¹

- **מתחילה כתבו התוס'**, שיש הרבה מראות בין אלו לאלו, אלא שכל שהוא לבן משלג, בכלל שלג הוא, וכל שבין צמר לשלג, בכלל צמר הוא, וכל שבין סיד לצמר, בכלל סיד הוא, וכל שבין קרום לסיד, בכלל קרום הוא. [ובזה יש ליישב, מה ששינוי במסכת נגעים, שיש שבעים ושנים מראות נגעים, כי אף שיש הרבה מראות, אינן חלוקים אלא לארבעה].

(א) "ביהרות" – הוא המראה הבהיר והלבן ביותר, וכן נאמר בה, "וּמִרְאָה עֲמֹק מִן הָעוֹר", כמראה חמה העמוקה מן הצל, [שכל דבר שחור נראה גבוה מן הלבן], וזהו שאמרו בהרת עזה כשלג.

- **שוב כתבו התוס'**, שאין מראות אלא ארבעת אלו המנויים לעיל. [ומה ששינוי שבעים ושנים מראות נגעים, מניין זה כולל מראות מעורבים בדם, או נגעי בתים ובגדים].

(ב) "שאת" – הוא המראה הקרוב בלבנוניתו לבהרת, ונקרא שאת, מלשון גובה, [כמו שנאמר "וַיַּעַל כָּל הַקְּרִיִּים הַרְמִים וַיַּעַל כָּל הַגְּבֻעוֹת הַנִּשְׂאוֹת"], על שם שגובה מעט מהבהרת, כלומר, שחור מעט ממנה, שכל דבר שחור נראה גבוה מהלבן. וזהו שאמרו, שאת כצמר לבן, והכוונה לצמר נקי בן יומו,

- **שוב כתבו התוס'**, שאמנם כל המראות הם מראות שלג צמר סיד וקרום, אבל יש כמה מיני שלג, וכמה מיני צמר, וסיד, וקרום. [ויש שבעים ושנים מראות נגעי אדם, אבל כולם הם בכלל ארבעת השמות הנ"ל].

ונגעים שמראם פחות לבן מארבעת אלו טהורים הם.

כל מי שנראה בבשרו נגע מאחת המראות

הוספות

¹ כן הוא כשנקוד בסגול, אבל כשנקוד בקמץ מראה, לשון נקבה היא, שנאמר בדניאל, "וְאִרְאָה אֶת הַמִּרְאָה הַגָּדֹל הַזֶּאת".

² כתב הגאון בעל "תפארת ישראל": ונראה לי, דמדלא קאמר כקליפת ביצה, שמע מינה, דאין רצונו לומר כלובן של קליפה החיצונה של ביצה, אלא כלובן של הקרום הדק, הדבוק בקליפת הביצה בפנים.

ושני המלכים גדולים משני השליטים, כך שלג וצמר שני מלכים, גדולים מסיד וקרום שתחתיהם, וכל מלך מי שהשליט תחתיו בלבד נתון למרותו, סיד מינו של שלג, וקרום ביצה מינו של צמר. [ונתנו בגמרא דוגמאות לשני מלכים ושני שליטים כאלו, כגון מלכא ורופילא, ואלקפטרא וריש גלותא. וכגון שבור מלכא מלך פרס, וקיסר מלך רומי ואפרכוסיהם].

- **ורבינא המשיל את דברי חכמים, לגלימות צמר וגלימות פשתן חדשות, וישנות, החדשות לבנות הרבה מהישנות, אבל החדשות עצמן קרובות להיות שוות, אלא שצמר לבנה יותר מפשתן.** [א"י החדשות חשובות יותר מהישנות, אבל החדשות עצמן קרובות להיות שוות, אלא שצמר חשוב יותר מפשתן].

< **ולדעת רבי עקיבא [כפירוש רש"י] – מאחר שנאמר, "וְהָיָה בְעוֹר בְּשׂוֹר לְיַנַּע צֶרְעֶת", משמע, ששני מראות נעשים נגע אחד, ומסתבר, שהכוונה לשני מראות הקרובים זה לזה, ואם כן, כל מראה מצטרף לטומאה עם המראה הסמוך לו, [שלג(=בהרת) עם צמר(=שאת)]. וצמר עם סיד. וסיד עם קרום]. ומאחר שמשמעות הכתוב לרבות תולדה לשאת [בלבד], אם כן שני המראות¹ הפחותים משאת, הם תולדות שאת, ולא תולדות בהרת, ומאחר שריבה הכתוב תולדה לשאת, הרי היא**

הללו בגודל גריס, הרי זה טמא. ואם נראה בו נגע כגודל גריס, שמקצתו ממראה אחד, ומקצתו ממראה אחר, טומאתו תלויה במחלוקת חכמים ורבי עקיבא:

< **לדעת חכמים –** משמעות הכתוב היא, שיש תולדה לשאת בלבד, כי הספחת כתובה לאחר השאת, ללמד, שיש ספחת [=תולדה] לשאת, אולם מדרשה יש ללמוד, שגם לבהרת יש תולדה. [לדברי רבי זירא, הדבר למד בגזרה שווה, ממה שנאמר "לבנה" בעניין בהרת, ו"לבנה" בעניין שאת. ובברייתא מבואר, שמתוך שנכתב ספחת בין שאת לבהרת, ולא נכתב לבהרת תחילה, ולאחר מכן שאת וספחת, יש ללמוד, שיש ספחת לשניהם]. ומסברא שני המראות הלבנים ביותר, הם האבות, ושני המראות הבאים הם התולדות. התולדה הלבנה לאב הלבן, והתולדה הגבוהה לאב הגבוה. ואם כן, סיד לבן הוא תולדת בהרת [העוזה כשלג], וקרום ביצה היא תולדת שאת [כצמר הלבן]. ואין צירוף מראות לטומאה, אלא אב עם תולדה שלו בלבד, כלומר שלג עם סיד, וצמר עם קרום.

- **ואמר רבי חנינא, לדעת חכמים, שני מיני נגעים הם, מין בהרת, ומין שאת, וכל אחד תולדתו מינו היא, ולא מין חבירו, משל למה הדבר דומה, לשני מלכים ולשני שליטים שתחתיהם, שכל שליט נתון למרות מלך אחד, ומלך אחד גדול מחבירו,**

הוספות

¹ התוסי' הקשו על פירוש רש"י, כיון דלספחת לא קאי אלא אשאת, מנלן לרבות שתי תולדות, לא רבי לה כי אם אחת. ושמא יש לישב זאת, ולומר, שיש לרבות לה שתי תולדות, כי נאמר בתורה שתי פעמים ספחת, "שָׂאת או סִפְחַת או בְּהֶרֶת", ו"לְשִׂאֵת וְלִסְפַּחַת וְלִבְהֶרֶת", ומכל פעם יש ללמוד תולדה נוספת.

כשאין ישראל בקי עמו. אבל אם יש עמו ישראל בקי, אפילו כשהוא כהן שוטה, אומר לו הישראל, אמור טמא, והוא אומר. וישראל בקי, הוא מי שמסבירים לו ומבין.

שבור מלכא מלך פרס וקיסר רומי

כששמע רב פפא, שרבא מזכיר את שבור מלכא מלך פרס לפני קיסר רומי, שאל אותו, מי משניהם חשוב יותר.

וענה על כך רבא, וכי האיש הזה השואל, היה מוטמן כל ימיו ביערות, ולא שמע בטיבעה של מלכות רומי, שהוצרך לשאול זאת, **צא וראה מטבע של איזו מלכות יוצא בעולם, הלא של רומי**, ונאמר, "וְיִתְאָכַל כָּל אֶרְעָא וְיִתְדוּשְׁנָה וְיִתְדַקְנָה" [=ותחריב כל הארץ ותדוש אותה ותשחק אותה הדק], ואמר רבי יוחנן, שזו רומי הרשעה, שטיבעה יוצא בכל העולם כולו.

והסיבה שהזכיר רבא את שבור מלכא תחילה, מיראה עשה, כי היה תחתיו במלכותו.

אזהרת טמא על מקדש וקדשיו ותרומה

טמא מוזהר שלא להיכנס למקדש, שנאמר, "וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מִתְנֵיהֶם". ואם נכנס במזיד, **ענוש על כך כרת**, שנאמר, "וְיִכָּרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ הַקֶּהֱל כִּי אֶת מִקְדָּשׁ ה' טִמְא".

טמא מוזהר שלא לאכל קדשים, שנאמר, "בִּפְגְּדֵי שֵׁם לֹא יֹאכֵל עַד אֲשֶׁר יִטְהַר". [וכתבו

מצטרפת עמה, אף על פי שאינה קרובה לה כל כך במראה, ולכן **קרום ביצה מצטרף גם עם השאת**, ואם כן, כל שלושת המראות הפחותים מצטרפים זה עם זה, ובהרת מצטרף רק עם שאת.

ולדעת רבי עקיבא [כפירוש התוס'] – אמנם יש ללמוד מהכתובים, שיש תולדה אחת לבהרת, ויש תולדה אחת לשאת, [כדברי חכמים]. אולם מאחר שהתולדות רחוקות במראם מהאבות, אין להם להצטרף עימם מחמת שהם תולדות, כי עיקר הצירוף תלוי בקירבת המראה, ולא במין הנגע. ומטעם זה, סיד שהוא תולדת שלג (=בהרת), אינו מצטרף עמו, אולם קרום ביצה, שהוא תולדת צמר (=שאת), מצטרף עמו, משום שבתורה מפורש, "ספחת" בשאת, ללמד שמצטרף עמו].

- **ואמר רבי חנינא, לדעת רבי עקיבא**, כל מראות נגעים מין אחד הם, אלא שזה למעלה מזה, **משל למה הדבר דומה, לארבעה כוסות של חלב, אחד נפלו לתוכו שתי טיפין של דם, ואחד נפלו לתוכו ארבע טיפין של דם, ואחד נפלו לתוכו שמונה, ואחד נפלו לתוכו שתיים עשרה או שש עשרה טיפין, שכולן מראות לובן הן, אלא שזה למעלה מזה, וזה למעלה מזה**. [משל זה אמור לעניין נגע מעורב, שיש בו גם אדמימות, אולם כן היא סברתו גם לעניין נגעים שאין בהם אדמומית כלל שכולם מין אחד הם].

דף ו

כל כהן שאינו בקי במראות נגעים ובשמותיהם, אינו רואה את הנגעים,

א. דבר זה למד בבניין אב.

מאחר שמצינו, שכשהזהירה תורה וענשה על חטא טומאה במזיד, היו האזהרה והעונש על הטמא שנכנס למקדש או אכל קדשים, יש ללמוד מזה, שגם כשחיבה תורה קרבן על טומאה בשוגג, חייבה זאת על הטמא שנכנס למקדש או אכל קדשים.

ולימוד זה נדחה, כי אם לימוד זה נכון, גם טמא שאכל תרומה בשוגג יביא קרבן עולה ויורד, כי גם אותו מצינו שהזהירה תורה וענשה על המזיד. ואין ליישב ולומר, שטמא שאכל תרומה אינו בכלל קרבן עולה ויורד, כי נאמר "בָּהּ", למעט דבר אחד מהפרשה, והכוונה לטמא שאכל תרומה, שאינו דומה לאחרים בכך שבמזיד ענוש מיתה ולא כרת, כי אדרבה ניתן לומר, שהמיעוט "בָּהּ" מלמד שהפרשה אינה מדברת בטומאת מקדש או קודש¹ החמורים, שבהם יתחייבו חטאת קבועה, אלא רק באכילת תרומה בטומאה, שהוא חטא קל, ולכן די לכפרתו בקרבן עולה ויורד.

וכתבו התוס', שלא נדחה לימוד זה לגמרי, אלא, ממנו למדים שאין הפרשה מדברת בשאר איסורים חוץ מהשלושה הנ"ל. ומהדרשות שלהלן למדים, שהכתוב מדבר רק בטמא שאכל קדשים או נכנס למקדש, ולא בטמא שאכל תרומה.

דף ז

ב. מגזרה שווה יש ללמוד שהפרשה

מדברת בטמא שאכל קדשים.

התוס', שכן דעת ברייתא ביבמות. אולם לדעת רבי ישמעאל, אין הכתוב הזה מזהיר על אכילת קדשים, אלא על אכילת תרומה, אבל אזהרת אכילת קדשים למדה מכתוב אחר. לדברי רבי יוחנן, הדבר למד בגזרה שווה, "טומאתו" "טומאתו", מדין טמא שנכנס למקדש. ולדברי ריש לקיש, הדבר למד מהכתוב, "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגְעוּ". **ואם אכל במזיד, ענוש על כך כרת**, שנאמר, "וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטִמְאַתּוֹ עָלָיו וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיקָה".

טמא מזהר שלא לאכול תרומה, שנאמר, "בְּקֹדְשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהַר", ותרומה בכלל. **ואם אכל במזיד, ענוש על כך מיתה בידי שמים**, שנאמר, "וּמִתּוֹ בּוֹ פִי יִחְלָהוּ".

הטומאה לעניין קרבן עולה ויורד

אחד מהחטאים שמביאים עליהם קרבן עולה ויורד, הוא חטא טומאה, כמבואר בפרשת קרבן עולה ויורד, "או נִפְשׁ אֲשֶׁר תִּגַע בְּכָל דָּבָר טָמֵא או בְּנִבְלַת חֵיה טָמְאָה או בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמְאָה או בְּנִבְלַת שָׂרֵץ טָמֵא וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאִשִּׁים. או כי יִגַע בְּטָמְאָת אֲדָם לְכָל טָמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאִשִּׁים", **והכוונה לחטא של כניסה למקדש בטומאה, ולחטא של אכילת קדשים בטומאה, ולא לשאר חטאים של טומאה**, כפי שיתבאר בעזרה"י להלן.

¹ הוספות

¹ העירוני, שבוודאי הפרשה מדברת בטומאת קודש, ורק בטומאת מקדש רצו לומר שאינה מדברת.

קדשים, וטמא שאכל תרומה, [וכל שכן לדעת רבי יוחנן, האומר, שהכתוב, "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַע", מדבר רק בטמא שאכל תרומה]. אולם **לדעת ריש לקיש**, הכתוב "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַע", מדבר רק בטמא שאכל קדשים, ואם כן יש ללמוד מההיקש הזה שמביא הוא קרבן עולה ויורד, **ואין על כך שום דחיה, וכן הוא הלימוד האמיתי לדעתו.** [שהרי אינו למד מהגזרה שווה "טומאתו" כמסקנת הסוגיה כמבואר במסכת מכות].

ד-ה. מהכרת או מהטומאה היתרים האמורים בשלמים יש ללמוד שהפרשה מדברת גם בטמא שנכנס למקדש.

בעניין כרת על אכילת שלמים בטומאה נאמר שלושה כתובים, [ולהלן יתבאר בעז"ה מדוע הוצרכו כולם, אולם מתחילה הגמרא היתה סבורה], שלא בא השלישי אלא ללמד, שהטומאה האמורה בעניין קרבן עולה ויורד היא טמא שאכל קדשים, והוא כפרתו של הכרת האמור בשלמים, ומאחר שכבר ידענו [מגזרה שווה הני"ל], שפרשת קרבן עולה ויורד מדברת בטמא שאכל קדשים, לא באה תורה ללמד זאת פעם שניה, אלא ללמד שגם טמא שנכנס למקדש מביא קרבן עולה ויורד, [אם אינו עניין לזה נתחו עניין לזה].

ולמוד זה נדחה בגמרא, כי כל הכתובים האמורים בשלמים נצרכים ללמד דברים אחרים.

ו. מגזרה שווה יש ללמוד שהפרשה מדברת גם בטמא שנכנס למקדש.

נאמר בפרשת קרבן עולה ויורד, "טִמְאַתּוּ", **ונאמר בפרשת פרה אדומה**, "אֵת מִשְׁכַּן ה' טִמְא וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדְּהָ לֹא זָרַק עָלָיו טִמְא

רבי אומר, מאחר **שנאמר** בפרשה, "או נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַע ... בְּנִבְלַת חֵיהָ טִמְאַה", לא היה צריך לומר, "או בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טִמְאַה", משום שבהמה בכלל חיה היא, [כמו שנאמר, "זאת החיה אשר תאכלו", ומסיים הכתוב "כל מִפְרֶסֶת פְּרֶסֶה וְשִׁסְעַת שִׁסְעָה פְּרֶסֶת מַעֲלַת גְּרָה בְּבִהֵמָה"], ומה שנאמר כאן "בְּבִהֵמָה טִמְאַה", אין זה אלא **ללמוד בגזרה שווה, מהכתוב בעניין טמא שאכל שלמים**, "וְנִפְשׁ כִּי תִגַע בְּכָל טִמְא בְּטִמְאַת אָדָם או בְּבִהֵמָה טִמְאַה או בְּכָל שְׂקָץ טִמְא וְאָכַל מִבְּשָׂר זָבַח הַשְּׁלָמִים", מה להלן הכתוב מדבר בטמא שאכל קדשים, אף כאן הכתוב מדבר בטמא שאכל קדשים.

ג. מהיקש יש ללמוד שהפרשה מדברת גם בטמא שנכנס למקדש.

נאמר בתורה "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַע [כלומר לא תאכל] וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֵא", להקיש טמא שאכל קדשים, לטמא שנכנס למקדש, ומזה יש ללמוד, שכשם שטמא שאכל קדשים מביא קרבן עולה ויורד, כך טמא שנכנס למקדש מביא קרבן עולה ויורד.

ולמוד זה נדחה, כי אם הוא נכון, יש ללמוד מכאן, שגם טמא שאכל תרומה יביא קרבן עולה ויורד, משום שהכתוב, "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַע", כולל אכילת קדשים ואכילת תרומה, ואם כן, גם אכילת תרומה הוקשה לאכילת קדשים, ויש ללמוד מההיקש הני"ל שגם טמא שאכל תרומה יביא קרבן עולה ויורד.

וכתבו התוס', שדחיה זו היא רק לפי סוגייתנו, שהיא כדעת הברייטא בתורת כהנים, הסוברת, שהכתוב "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַע", כולל טמא שאכל

[=יאכל] מְכַל זְרַעְכֶם אֶל הַקִּדְּשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' וְטַמְּאֲתוּ עֲלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִלִּפְנֵי אֲנִי ה'". (ויקרא כ"ג).

ב. "וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשֶׁר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטַמְּאֲתוּ עֲלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִעֲמִיקָה". (ויקרא ז' כ.).

ג. "וְנִפְשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל טַמְא בְּטַמְּאֵת אָדָם אוֹ בַּבְּהֵמָה טַמְאָה אוֹ בְּכָל שְׂקָץ טַמְא וְאָכַל מִבְּשֶׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִעֲמִיקָה". (ויקרא ז' כ"א).

וביאר רבי אבהו למה נכתב עניין זה שלוש פעמים:

שנים מהם נכתבו, לדרוש במידת כלל ופרט.
הכתוב [א] "אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זְרַעְכֶם אֶל הַקִּדְּשִׁים" כלל הוא, שכולל את כל הקדשים. והכתוב [ב] "וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשֶׁר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים", פרט הוא, שלמים בלבד. ומדה זו של כלל ופרט נדרשת כך, דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל ללמד, לא על עצמו בלבד יצא ללמד, אלא על כל הכלל יצא ללמד, ואם כן שלמים שהיו בכלל כל הקדשים שבכתוב הראשון, שטמא האוכל אותם חייב כרת, ויצאו בפני עצמם, לא ללמד על עצמם בלבד יצאו, אלא ללמד על שאר הקדשים האמורים בכלל יצאו, מה שלמים מיוחדים, שהם קדשי מזבח, אף כל הקדשים שיש בהם כרת לטמא שאכלם הם קדשי מזבח, יצאו קדשי בדק הבית, שהאוכלם בטומאה, אינו חייב כרת¹.

יְהִי עוֹד טַמְּאָתוֹ בּוֹ". ויש ללמוד בגזרה שווה, מה להלן, הכוונה לטמא שנכנס למקדש, אף כאן הכוונה לטמא שנכנס למקדש.

והקשו התוס', מעתה, למה לי גזרה שווה של רבי, הלא יש ללמוד הכל מגזרה שווה של "טומאתו", שהרי לעניין קודש גם כן דורשים זאת, כמבואר במסכת מכות.

מי שנטמא על ידי שאכל נבלת עוף טהור
מי שנטמא על ידי שאכל נבלת עוף טהור, ונכנס למקדש, או אכל קדשים, מביא קרבן עולה ויורד, כמי שנטמא בשאר הטומאות האמורות בפרשה. כי נאמרו בפרשה שני כתובים למעטו.

(א) "בָּהּ" – המלמד, שאין הפרשה מדברת אלא בטומאות האמורות בה, ולא בטומאות אחרות, כגון על ידי אכילת נבלת עוף טהור.

(ב) "אוֹ כִּי יִגַּע" – המלמד, שאין הפרשה מדברת, אלא בטומאות שעל ידי מגע, ולא בטומאת עוף טהור, שבאה רק על ידי אכילתו.

ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ומכאן, שטמא על ידי אכילת נבלת עוף טהור בכלל הפרשה.

שלוש כרת בטמא שאכל שלמים

א. "אָמַר אֶלְהֶם לְדֹרְתֵיכֶם כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב

הוספות

¹ כתב רש"י: ואם תאמר, למה אין נידונים במידת כלל ופרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט, שלמים אין, מידי אחרינא לא. משום דמרוחקין זה מזה בשני ענינים, וכך מפורש במנחות בפרק כל המנחות באות מצה, דהיכא דפרט מרוחק מן הכלל,

תלית שער הנעשה ביום כיפורים בפנים
בענין שער הנעשה בפנים ביום הכפורים
נאמר, "וְכָפַר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמִפְשְׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם", וכוונת
הכתוב, שהשער הנעשה בפנים תולה על
מי שחטא בטומאת מקדש וקדשיו,
[כשהיתה ידיעה תחילה, והעלם בשעת
מעשה, ועדיין לא היתה ידיעה בסוף, כפי
שיתבאר בעזה"י להלן].

**לדעת רבי יהודה, ממשמעות הכתוב אין
ללמוד, שהכוונה לחטא של טומאת מקדש
וקדשיו, כי יש דברים נוספים הנחשבים
חטאי טומאה, ויתכן שהשעיר מכפר עליהם.**

כגון, (א) עבודה זרה, שנאמר בה, "וַיִּהְיֶה אִתּוֹ
מִקְרָב עֲמוּז כִּי מִזְרְעוֹ יָתוּ לְמִלְכָּד לְמַעַן טַמְּא אֶת
מִקְדָּשִׁי". [ואם היה השעיר מכפר על כך, היה
מכפר על המזיד בלא התראה, ותולה לשוגג שלא
נודע לו חטאו. אבל המזיד בהתראה מומת, ושוגג
בידיעה מביא קרבן המפורש בתורה]. **(ב) גילוי**
ערויות, שנאמר בהם, "וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם".
[ואם היה השעיר מכפר עליהם, היה מכפר על
המזיד בלא התראה, ותולה לשוגג שלא נודע לו
חטאו. אבל מזיד בהתראה מומת או לוקה, ושוגג
בידיעה מביא קרבן המפורש בתורה]. **(ג)**
שפיכות דמים, שנאמר בהם, "וְלֹא תִטְמְאוּ
אֶת הָאָרֶץ". [ואם היה השעיר מכפר עליהם, היה
מכפר על המזיד בלא התראה, ותולה לשוגג שלא
נודע לו חטאו, או שהרג דרך עליה, וכיוצא באלו
שאינו גולה על שגגתו. אבל מזיד בהתראה מומת,
ושוגג דרך ירידה גולה].

**השלישי בא ללמד, שגם דברים שאינם
נאכלים, כמו עצי המערכה, ולבונה,
וקטרת, טמא האוכלם חייב כרת
ולדעת רבי שמעון, טמא שאכל דברים
שאינם נאכלים, אינו ענוש כרת, והכתוב
השלישי בא ללמד, שטמא שאכל מחטאות
הפנימיות ענוש כרת, [אף על פי שלדעתו אין
חייבים עליהם משום פיגול].**

דפים ז-ח

שעיר הנעשה בפנים ביום הכפורים

ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים
לחטאת... ולקח את שני השעירים והעמיד אתם
לפני ה' פתח אהל מועד. ונתן אהרן על שני
השעירים גרלות גזרל אחד לה' וגזרל אחד
לעזאזל. והקריב אהרן את השעיר אשר עלה
עליו הגזרל לה' ועשהו חטאת... ושחט את
שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל
מבית לפרכת ועשה את דמו כאשר עשה לדם
הפר והזה אתו על הכפרת ולפני הכפרת. **וכפר**
על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל
חטאתם וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם
בתוך טמאתם... ויצא אל המזבח אשר לפני ה'
וכפר עליו ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על
קרנות המזבח סביב. והזה עליו מן הדם
באצבעו שבע פעמים וטהרו וקדשו מטמאת בני
ישראל.

הוספות

נידון במדה זו ללמד על הכלל וכו'. [] עוד כתב רש"י: ואם תאמר, מה בין זו למדת כלל ופרט וכלל, שאתה דן כעין הפרט.
הרבה יש, שמדת כעין הפרט באה להוסיף על הפרט בכלל אחרון דברים אחרים שאין כתובים בו, וזו באה לגלות על הפרט,
ולא להוסיף עליו. [ותוס' כתבו שמידת כלל ופרט המרוחקים זה מזה היא כמידת כלל ופרט וכלל].

ולדעת רבי שמעון, משמעות הכתוב, "וְכַפֵּר
עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת פְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשָׁעֵיהֶם
לְכָל חַטָּאתָם", היא, **שבא השעיר על חטא**
של טומאת מקדש וקדשיו. שכן "הַקֹּדֶשׁ"
האמור בכתוב, היינו מקדש וקדשיו, ואמר
הכתוב שיכפר עליהם מטומאה שהיתה
בהם. אבל לדעת רבי יהודה, "הַקֹּדֶשׁ" האמור
כאן, הוא ההיכל, שכוונת הכתוב, שיזרק מדם
השעיר בהיכל, אחת למעלה ושבע למטה כנגד
הפרכת.

והנה בעניין טומאת מקדש וקדשיו, יש
כמה אופנים, שנעשה החטא בשוגג, ויתכן
שיכפר עליו הקרבן. (א) כשהיתה ידיעה
בתחילה ובסוף, והעלם [=שכחה] רק
בשעת מעשה. (ב) כשהיתה ידיעה בתחילה
בלבד, אבל משעת מעשה עד עתה עדיין לא
נזכר בחטאו. (ג) שלא ידע בחטאו אלא
לבסוף אחר החטא, אבל קודם לכן, ובשעת
מעשה, לא ידע שיש בכך חטא, [כגון שלא
ידע שנטמא]. (ד) כשלא היתה ידיעה כלל, לא
קודם המעשה, לא בשעת מעשה, ולא לאחר
המעשה.

ומכל מקום אין השעיר הזה בא על (א)
שהיתה ידיעה בתחילה ובסוף, כי נאמר
בכתוב, "וּמִפְשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם", ללמד
שהחטא שהשעיר בא עליו הוא חטא
הדומה לפשע [=מזיד], כלומר חטא שאין
קרבן מכפר עליו, [כמזיד שאין קרבן מכפר
עליו], וטומאת מקדש וקדשיו כשהיתה
ידיעה תחילה וסוף, יש קרבן עולה ויורד
המכפר עליה, [ולכן גם כשבפועל לא היה
שהות להביא קרבן, כגון כשנודע לו ערב
יום הכפורים סמוך לשקיעת החמה, אין

אולם מאחר שנאמר "מִטְּמֵאת", למדנו,
שהשעיר הזה אינו בא על כל החטאים של
טומאה, אלא על מקצתם, ויש לנו ללמוד
בבניין אב, שאלו הם החטאים, שכבר
נתבאר בהם בדברים אחרים, שנשתנו
להקל משאר החטאים, והכוונה **לחטא**
טומאת מקדש וקדשיו, שנשתנה בדבר
אחר משאר חטאים, שהחוטא [בידיעה
תחילה וסוף והעלם ביניהם] בשאר חטאים,
מביא קרבן חטאת קבועה, [כלומר בין עני
ובין עשיר מביא כבשה או שעירה], אבל
החוטא בטומאת מקדש וקדשיו, [בידיעה
תחילה וסוף והעלם ביניהם], מביא קרבן
עולה ויורד.

ומכל מקום, מתוך שנאמר "לְכָל חַטָּאתָם",
למדנו, שדווקא על חטאים של טומאה,
[שנשתנו להקל בשאר דברים], השעיר הזה
בא, אבל אינו בא על טומאות הצריכות
כפרת קרבן לטהרתן, [אף שנשתנו להקל
בדברים אחרים]. כגון, (א) יולדת [שצריכה
להביא לטהרתה קרבן עולה ויורד]. (ב) מצורע
[שצריך להביא לטהרתו קרבן עולה ויורד]. (ג)
נזיר שנטמא [שצריך להביא לטהרתו תורים
או בני יונה]. רש"י מפרש, שאם היה השעיר בא
גם על דברים אלו, אם לא היו מביאים קרבנם
קודם יום הכפורים, היו טהורים בהקרבת
השעיר, כאילו הקריבו את קרבנם, ושוב לא
יקריבו אחר יום כפורים. אולם רבינו תם
מפרש, שודאי לא בא שעיר יום הכפורים תחת
קרבנות אחרים, אלא רק לכפר על מי שאינו
מביא קרבן, ואם היה השעיר בא על אלו, היה
בא רק על מי מהם שספק אם עליו להביא
קרבן, שמתוך כך אינו יכול להביא.

דף ח

השעיר תולה לו].

קרבנות יום כיפורים שבסדר פנחס

ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם וענייתם את נפשתיכם כל מלאכה לא תעשו. והקרבתם עלה לה' ריח ניחח פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים יהיו לכם. ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרונים לפר שני עשרונים לאיל האחד. עשרון עשרון לכבש האחד לשבעת הכבשים. שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכפרים ועלת התמיד ומנחתה ונספיהם.

כפרת שעיר הנעשה בחוץ ביום הכפורים

בענין השעיר הנעשה בחוץ ביום הכפורים, נאמר, "מלבד חטאת הכפרים", [חטאת הכפורים הוא השעיר הנעשה בפנים], ואם כן הוקשו שני השעירים הללו זה לזה.

לדעת רבי יהודה [ורבי שמעון], יש ללמוד מההיקש הזה, שכשם שהשעיר הפנימי בא על חטא טומאת מקדש וקדשיו שהיתה בו ידיעה, כך השעיר החיצון בא על חטא טומאת מקדש וקדשיו שהיתה בו ידיעה. אולם אינם באים על אותו חטא ממש, אלא שעיר הפנימי בא, רק על חטא טומאת מקדש וקדשיו, שהיתה בו ידיעה בתחילה בלבד, [ולא בסוף, ותולה לחוטא עד שידוע לו כמו שנתבאר לעיל]. ושעיר החיצון בא רק על חטא טומאת מקדש וקדשיו, שהיתה בו ידיעה בסוף בלבד, [ולא בתחילה]. ואין לומר, ששניהם יבואו על שני החטאים

וכמו כן אין השעיר מכפר על (ג) שלא היתה ידיעה בתחילה אלא לבסוף. ולא על (ד) שלא היתה בו ידיעה כלל, [שלעולם לא יבואו לידי קרבן עולה ויורד, מאחר שלא היתה בהם ידיעה תחילה]. כי נאמר בכתוב, "לְכֹל חַטָּאתֶם", ללמד, שהשעיר בא רק על חטא טומאה שעתידי לבוא לידי קרבן לכפרתו, והיא טומאה (ב), שהיתה בה ידיעה בתחילה בלבד, ועתידה לבוא לידי קרבן, כשתהא בה ידיעה גם לבסוף.

ומכל מקום גם על טומאה זו אין השעיר מכפר כפרה גמורה, אלא תולה לו, עד שידע, ויכפר כפרה גמורה בקרבן עולה ויורד, שלא נאמר, "מפשיעיהם ומחטאתם", אלא "ומפשיעיהם לְכֹל חַטָּאתֶם", כלומר השעיר מכפר מעתה שאינו יכול להביא קרבן, ודומה הוא למזיד, עד שידע ויוכל להביא קרבן, אבל אחר כך אינו מכפר.

לדברי רבי זירא – תליה זו אינה כפרה גמורה, אלא בצירוף המיתה, ורק כשימות אחר שקרב שעיר הפנימי נתכפר.

ולדברי רבא – תליה זו היא להגן עליו מהיסורים, עד שידע, ויביא קרבן עולה ויורד, [אבל המיתה מכפרת עליו עם התשובה, אף בלא שקרב שעיר הפנימי].

ומלבד מה ששעיר זה תולה על חטא טומאת מקדש וקדשיו בשגגה, באופן הנ"ל, עוד הוא מכפר על זדון טומאת מקדש וקדשיו, כפי שיתבאר בעזה"י בדף י"ב.

טהור שאכל קדשים טמאים, [דבר זה למד בהיקש משעיר של ראש חודש]. ודבריו יתבארו בעזה"י בדף י'.

ובזה דעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון, כדעת רבי מאיר, וטעמו יתבאר בעזה"י בדף י'.

כפרת שעיר ראש חודש

בעניין קרבנות ראש חודש נאמר, "ושעיר עזים אֶחָד לְחֻטָּאת לַה'", ונחלקו חכמים על מה הוא מכפר.

לדעת רבי יהודה, מאחר שמצינו ששעיר החיצון של יום הכיפורים, שיש לו זמן קבוע, מכפר על חטא טומאת מקדש וקדשיו, יש ללמוד בבנין אב, שכל שאר חטאות שיש להם זמן קבוע, [ומבואר בהם שבאים לכפר אף על עוון שיש בו כרת, כשעיר ראש חודש], מכפרים הם על חטא טומאת מקדש וקדשיו. [כן מבואר מתוך פירוש רש"י, אולם התוס' כתבו, שאין בנין אב, אלא גילוי מילתא בעלמא]. ומתוך שנאמר בשעיר ראש חודש, "לְחֻטָּאת לַה'", יש ללמוד, ששעיר זה בא לכפר על חטא טומאת מקדש וקדשיו כשאינו ידוע אלא לה', כלומר שלא היתה בו לחוטא ידיעה כלל, לא תחילה, ולא בשעת מעשה, ולא לאחר מכן. [ועניין זה תלוי בחוטא בלבד, וכל שלא ידוע לו כלל מהחטא, הרי זה מתכפר בשעיר ראש חודש, אף על פי שלאחרים הדבר ידוע, כגון שראו שנטמא ונכנס למקדש, ועתידיים

הללו], כלומר על ידיעה בתחילה בלבד, ועל ידיעה בסוף בלבד], כי נאמר על שעיר הפנימי, "וְכִפֵּר אֶהְרֹן עַל קִרְיָתָיו אֶחָת בְּשָׁנָה מִיָּדָם חֻטָּאת הַכֹּהֲנִים", ללמד, שהשעיר הפנימי מכפר על דבר אחד, ולא על שני דברים. ועוד נאמר בו, "אֶחָת בְּשָׁנָה יְכַפֵּר עָלָיו", ללמד, שכפרה ששעיר הפנימי מכפר, באה פעם אחת בשנה, ואם כן אין דבר נוסף שמכפר על מה שהוא מכפר.

דף ט

ולדעת רבי ישמעאל, אין ללמוד מההיקש הזה, ששעיר הנעשה בחוץ יכפר על טומאת מקדש וקדשיו כשהיתה בו ידיעה בסוף בלבד, כי לדעתו, זה שהיתה בו ידיעה בסוף בלבד, מביא קרבן עולה ויורד. ואם כן לא בא ההיקש ללמד אלא, ששעיר החיצון בא לכפר על טומאת מקדש וקדשיו כשעיר הפנימי. אבל לא בא ללמד שגם לעניין ידיעה השעיר החיצון דומה לפנימי. ואם כן השעיר החיצון מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, רק כשלא היתה בהם ידיעה כלל, לא קודם המעשה, ולא בשעת המעשה, ולא לאחר מכן.

ולדעת רבי מאיר, שעיר החיצון של יום הכיפורים מכפר על שלושה דברים. (א) על חטא טומאת מקדש וקדשיו שהיתה בו ידיעה בסוף בלבד, [דבר זה הוא עיקר הכפרה האמורה בו]. (ב) על חטא טומאת מקדש וקדשיו שלא היתה בו ידיעה כלל, [דבר זה למד בהיקש משעירי הרגלים]! (ג) על אדם

הוספות

¹ ראה מה שהערנו בדף י', מהיכן למדים כפרת טומאת מקדש וקדשיו שאין בו ידיעה כלל, לדעת רבי מאיר.

ואם כן כל אחד נושא רק עוון אחד. (ב) כי נאמר בשעיר ראש חודש, "עוון העֲדָה", כלומר עוון החוטאים, והכוונה שמכפר על מי שחטא באכילת בשר טמא. ובציץ נאמר, "עוון הקִדְּשִׁים", כלומר עוון הקרבנות, והכוונה שמכשיר קרבנות שנטמא בשרם.

ובזה דעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון, כדעת רבי שמעון, וטעמו יתבאר בעזה"י בדף י'

ולדעת רבי מאיר, שעירי ראשי חדשים מכפרים על שלושה דברים. (א) על חטא טומאת מקדש וקדשיו שהיתה בו ידיעה בסוף בלבד, [דבר זה למד בהיקש משעיר חיצון של יום הכפרים]. (ב) על חטא טומאת מקדש וקדשיו שלא היתה בו ידיעה כלל, [דבר זה למד בהיקש משעירי הרגלים]. (ג) על אדם טהור שאכל קדשים טמאים [דבר זה הוא עיקר הכפרה האמורה בו כדעת רבי שמעון]. ודברי רבי מאיר יתבארו בעזה"י בדף י'.

ולדעת רבי ישמעאל, שעירי הרגלים מכפרים. (א) על חטא טומאת מקדש וקדשיו שלא היתה בו ידיעה כלל, [דבר זה למד בהיקש משעיר חיצון של יום הכפרים או שזה גם עיקר הכפרה האמורה בו]. ויתכן שמכפרים גם על (ב) אדם טהור שאכל קדשים טמאים [דבר זה למד בהיקש משעיר של ראש חודש]. ודבריו יתבארו בעזה"י בדף י'.

כפרת שעירי הרגלים

לדעת רבי יהודה ולדעת רבי שמעון, כל שעירי הרגלים מכפרים רק על חטא

לומר לו]. ומתוך שלא נאמר "לְחַטָּאת ה'", אלא "לְחַטָּאת לה'", למדו מכאן דבר נוסף, והוא מה שאמר ריש לקיש, מה נשתנה שער של ראש חודש שנאמר בו "לה'", אמר הקב"ה, שער זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח. ופירש בעל ה"ערוך", שכוונת הגמרא כך היא, אמר הקב"ה, שער זה כפרה לישראל, ועלי לקבוע זמן כפרה זו, וקבעתי בראש חודש, להפיס דעתה של ירח. ובגליון הגמרא נכתב, זהו סוד מסודות הקבלה, ואין להבינו כמשמעו חס ושלום, כי כל כבודה בת מלך פנימה.

ולדעת רבי שמעון, יש ללמוד בגזרה שווה, ששעיר ראש חודש מכפר על אדם טהור, שחטא באכילת קדשים טמאים, שנאמר בעניין כפרת שער ראש חודש [ניסו], שקרב ביום הקמת המשכן, "עוון", "וְאִתָּה נִתֵּן לְךָ לְשֵׂאת אֶת עוֹן הָעֵדָה", ונאמר בעניין כפרת הציץ, "עוון", "וְיִנְשָׂא אֶהְרֹן אֶת עוֹן הַקִּדְּשִׁים". ומכאן יש ללמוד, שכשם שכפרת הציץ היא על טומאת בשר, [שאם נטמא הבשר, הציץ מכשירו למזבח], כך כפרת שער ראש חודש היא על חטא טומאת בשר, [שטהור שחטא באכילת קדשים טמאים, מתכפר בשעיר זה]. ואולם אין ללמוד מגזרה שווה זו, ששניהם, [שעיר ראש חודש וציץ], יכפרו על שני הדברים, [על אכילת בשר טמא, ויכשירו בשר טמא למזבח], וזאת משני טעמים.

(א) כי נאמר בשעיר ראש חודש, "וְאִתָּה נִתֵּן לְךָ לְשֵׂאת אֶת עוֹן הָעֵדָה", ללמד, שעון אחד הוא נושא, ולא שני דברים. וכן נאמר בו, "וְאִתָּה נִתֵּן לְךָ לְשֵׂאת אֶת עוֹן הָעֵדָה", ללמד שרק הוא נושא את העוון שהוא נושא, אבל דברים אחרים כגון ציץ, אינם נושאים עוון זה.

על חטא טומאת קדשים. אבל אינם מכפרים ממש על מה ששעיר ראש חודש מכפר, [כלומר על טהור שאכל קדשים טמאים], שהרי נאמר בו "וְאִתָּה נֶתַן לָכֶם לְשֵׁאת אֶת עֹון הַעֲדָה", ללמד, שרק הוא מכפר על כך, ולא קרבן אחר. וכמו כן אינם מכפרים על חטא של טומאת מקדש וקדשיו כשהיתה ידיעה בסוף בלבד, כי על זה מכפר שעיר פנימי של יום הכפורים, וכבר נאמר בו, שאין דבר אחר שמכפר על מה שהוא מכפר. וכמו כן אינם מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו כשהיתה בו ידיעה תחילה וסוף, שהרי חייב בזה קרבן עולה ויורד. וכמו כן אינם מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו כשהיתה בו ידיעה תחילה בלבד, שהרי שעיר פנימי תולה על כך. ועל כרחך אין שעירי הרגלים מכפרים, אלא על טומאת מקדש וקדשיו, שלא היתה לו בו ידיעה כלל, שהוא חטא של טומאת קדשים, ולא מצינו לו כפרה במקום אחר.

ובזה דעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון, ששעירי הרגלים מכפרים. (א) על **טומאת מקדש וקדשיו שלא היתה בו ידיעה כלל**. (ב) על אדם טהור שאכל **קדשים טמאים**. וטעמו יתבאר בעזה"י להלן.

ולדעת רבי מאיר, שעירי הרגלים מכפרים על שלושה דברים. (א) על חטא טומאת מקדש וקדשיו שהיתה בו ידיעה בסוף בלבד, [דבר זה למד בהיקש משעיר חיצון של יום הכפרים]. (ב) על חטא טומאת מקדש וקדשיו שלא היתה בו ידיעה כלל, [דבר זה

טומאת מקדש וקדשיו שלא היתה בו לחוטא ידיעה כלל. [ואפילו אם לאחרים נודע כנ"ל], כמו שעיר ראש חודש, כי בשעירי הרגלים נאמר, "וּשְׁעִיר", בוי"ו, להקישם לשעיר ראש חודש הכתוב תחילה.

רש"י מפרש, שבכל רגל, שכתוב בקרבנו "וּשְׁעִיר", הוקש בכך לשעיר ראש חודש, ללמוד ממנו, ובכלל זה שעירי כל הרגלים חוץ מעצרת, ואם כן, לפירוש, שעיר עצרת שלא נכתב בו "וּשְׁעִיר", ולא הוקש לשעיר ראש חודש, ילמד בבניין אב, משאר שעירי הרגלים, שהוקשו לשעיר ראש חודש. ויש מפרשים, שלא הוקש לשעיר ראש חודש, אלא שעיר חג המצות הסמוך לשעיר ראש חודש, ומאחר שלמדנו מהיקש ששעיר אחד הרגלים מכפר על טומאת מקדש וקדשיו שלא היתה בו ידיעה כלל, ממילא, יש לדעת, שכן מכפרים שאר שעירי הרגלים, כי ילמד שתום מן המפורש. ורבינו תם מפרש, שבאמת אין ההיקש ממה שנאמר "וּשְׁעִיר" בוי"ו, אלא מהכתוב "אֶלֶּה תַעֲשׂוּ לְה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", כמסקנת הסוגיה בדף י, ובהיקש זה הוקשו כל הרגלים כולל עצרת זה לזה, ולא נקטה כאן הגמרא "וּשְׁעִיר", אלא משום שכן תחילת הסוגיה לקמן, וכוונת הגמרא לרמוז לאותה סוגיה, ולסמוך על מסקנתה].

- לדעת רבי יהודה ההיקש הזה מלמד, ששעירי הרגלים מכפרים על מה ששעיר ראש חודש מכפר, כלומר על טומאת מקדש וקדשיו שאין בו ידיעה כלל.

דף י

- ולדעת רבי שמעון, ההיקש הזה מלמד, ששעירי הרגלים מכפרים על חטא של טומאת קדשים, כשעיר ראש חודש המכפר

חוזר ומלמד בבניין אב.

הוא עיקר הכפרה האמורה בו]. (ג) על אדם
טהור שאכל קדשים טמאים, [דבר זה למד
בהיקש משעיר של ראש חודש]. ודבריו
יתבארו בעזה"י להלן.

לדעת רבי מאיר כל השעירים

[חוץ מהפנימי] כפרתם שווה

לדעת רבי מאיר, (א) עיקר כפרת שעיר
החיצון של יום הכיפורים היא, לטומאת
מקדש וקדשיו שהיתה בו ידיעה בסוף
בלבד, [כדברי רבי יהודה שנתבארו בדף ח'].
(ב) עיקר כפרת שעירי הרגלים היא,
לטומאת מקדש וקדשיו שלא היתה בו
ידיעה כלל, [כדברי רבי שמעון שנתבארו
לעיל]. (ג) עיקר כפרת שעירי ראשי
חדשים, לטהור שאכל קדשים טמאים,
[כדברי רבי שמעון שנתבארו בדף ט'¹].

ולדעתו, הוקשו כל השעירים זה לזה, לתת
כפרת כל אחד מהם בחבריו, ואם כן כל
שלושת השעירים הללו מכפרים את כל
שלוש הכפרות הללו.

- רב חמא ברבי חנינא אמר, שהוקשו כל
השעירים בכך שנכתב בהם "וּשְׁעִיר"
בו"ו. אולם דבריו נדחו, כי אם כל אחד
הוקש לקודם לו אם כן האחרונים למדים
מהקודמים להם, שהם עצמם למדים
בהיקש, ובקדשים הלמד בהיקש אינו חוזר
ומלמד בהיקש. ואפילו אם כולם למדים
ישירות משעיר ראש חודש, הלא בעצרת
ויום כיפורים לא נאמר "וּשְׁעִיר", ובמה
הוקשו.

**ולדעת רבי ישמעאל, שעירי הרגלים
מכפרים. (א) על טומאת מקדש וקדשיו
שלא היתה בו ידיעה כלל**, [דבר זה למד
בהיקש משעיר חיצון של יום הכפורים או שזה
גם עיקר הכפרה האמורה בו]. ויתכן
שמכפרים גם על (ב) אדם טהור שאכל
קדשים טמאים, [אם לדעתו שעיר ראש חודש
מכפר על כך, כדעת רבי שמעון, דבר זה למד
בשעירי הרגלים, בהיקש, משעיר של ראש
חודש].

דבר הלמד בבניין אב

ובא ללמד בהיקש או להיפך

רש"י פירש, שכל דבר הלמד מעניין אחר, באחת
מיי"ג מידות שהתודה נדרשת בהן, חוזר ומלמד
לאחרים, [ולכן דבר הלמד בהיקש, (כשעיר
חיצון הלמד משעיר פנימי), חוזר ומלמד בבניין
אב, (כשעיר החיצון המלמד לשעיר ראש חודש).
ודבר הלמד בבניין אב, (כשעיר ראש חודש
הלמד משעיר חיצון), חוזר ומלמד בהיקש,
(כשעיר ראש חודש המלמד לשעירי הרגלים)],
חוץ מהלמד בהיקש, שאינו חוזר ומלמד
בהיקש בקדשים.

ותוס' כתבו, שיש ספק במסכת זבחים, גם
לעניין דבר הלמד בבניין אב, אם חוזר ומלמד
בהיקש, וגם לעניין דבר הלמד בהיקש, אם

הוספות

¹ כן היה נראה מלימוד הגמרא עד עתה. אולם התוס' כתבו, שלדעת רבי מאיר, כל הכפרות אמורות בשעיר ראש חודש, כי
דורש מהכתוב "חטאת לה'", שעיר ראש חודש מכפר על טומאת מקדש וקדשיו שאין בו ידיעה כלל, ודורש מגזרה שווה
"עון" "עון", שעיר ראש חודש מכפר על טהור שאכל קדשים טמאים, וכל הכפרות הללו למדים שאר השעירים ממנו.

אבל לעניין כפרת טהור שאכל קדשים טמאים, לא נתבאר אם דורש כרבי שמעון, לעניין שעיר ראש חודש, ואם כן עיקר כפרת ראשי חדשים לכך באה, ושאר שעירים גם מכפרים על כך מההיקש, או שאינו דורש כרבי שמעון, לעניין שעיר ראש חודש, ואם כן כל השעירים מכפרים רק על טומאת מקדש וקדשיו שלא היתה בו ידיעה כלל ותו לא.

ביאור דעת החכמים שאינם

מקישים את כל השעירים זה לזה

נתבאר, שלדעת רבי מאיר ורבי ישמעאל, הוקשו כל המועדים זה לזה, ולכן, כל כפרה האמורה באחד מהשעירים, [שעיר חיצון של יום הכפורים. שעירי הרגלים. ושעיר ראש חודש], אמורה גם בחבריו, [ויש בזה תועלת למי שחטא בטומאת מקדש וקדשיו אחר שקרב קרבן אחד, שיתכפר בקרבן השני].

אולם במשנה מבואר, שלדעת חכמים אחרים, אין כפרת כל השעירים הללו שווה, ולא הוקשו כולם זה לזה:

לדעת רבי שמעון – כל אחד מהשעירים

מכפר על דבר אחר, ואין אחד מהם מכפר על מה שחברו מכפר, והטעם לכך שאין ללמוד מההיקש, לתת כפרת אחד מהם בחבריו, כי, (א) שעיר ראש חודש אינו מכפר אלא על האמור בו, משום שנאמר בו "וְיָאֲתָה גַּם לָכֶם לְשִׂאת אֶת עֹזֶן הַעֲדָה", ללמד, שנושא הוא עוון אחד בלבד, ולא יותר. (ב) **שעירי הרגלים, לא יכפרו את כפרת שעיר ראש חודש, כי נאמר בשעיר ראש חודש, "וְיָאֲתָה גַּם לָכֶם לְשִׂאת אֶת עֹזֶן הַעֲדָה",** ללמד, שאין

- **ורבי יונה אמר, שכל שעירי הרגלים הוקשו זה לזה ממש, שנאמר, "אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לְה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם",** להקיש את כל קרבנות המועדים זה לזה, ואף ראש חודש בכלל שאר המועדות כי ראש חודש קרוי מועד כמו שנאמר על ראש חודש אב של שנת שילוח מרגלים "קָרָא עָלַי מוֹעֵד". ומכל מקום אף על פי שהוקשו כל המועדים יחד, שעיר פנימי של יום הכיפורים יצא מכלל היקש זה, ואינו מכפר כפרת שאר שעירים, והם אינם מכפרים כפרתו, כי נאמר בו, "וְכַפֵּר אֶהְרֶן עַל קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטָּאת הַכֹּפְרִים", ללמד, שהשעיר הפנימי אינו מכפר אלא על דבר אחד, ולא על שני דברים, ועוד נאמר בו, "אַחַת בַּשָּׁנָה יִכַּפֵּר עָלָיו", ללמד, שכפרה ששעיר הפנימי מכפר, אינה באה אלא פעם אחת בשנה, ואם כן אין דבר נוסף שמכפר על מה שהוא מכפר.

גם לדעת רבי ישמעאל כל השעירים

[חוץ מהפנימי] כפרתם שווה

לדעת רבי ישמעאל, גם כן הוקשו כל השעירים זה לזה, לתת כפרת כל אחד מהם בחבריו, [כפי שנתבאר בדף ט'].]

אולם, לדעתו, לא נתבאר אלא שעיקר כפרת שעיר החיצון של יום הכיפורים, היא לטומאת מקדש וקדשיו שלא היתה בו ידיעה כלל, [אבל טומאת מקדש וקדשיו שהיתה בו ידיעה לבסוף בלבד, מתכפרת בקרבן עולה ויורד כפי שנתבאר בדף ט'], ואם כן רק כפרה זו בוודאי ישנה בכל השעירים.

אָהָרָן עַל קִרְנֵתָיו אַחַת בְּשָׁנָה מִדָּם חֲטָאת הַכֹּפְרִים אַחַת בְּשָׁנָה יִכָּפֵר עָלָיו, ללמד שהכפרה האמורה בו, אינה באה אלא פעם אחת בשנה, ואין קרבן אחר המכפר כמותו, ושעיר חיצון של יום כפרים הוקש לו, ואם כן גם כפרה האמורה בשעיר החיצון, אין עוד קרבן המכפר כמותו. (ג) **שעיר חיצון של יום הכפורים יכפר כפרה האמורה בו**, [טומאת מקדש וקדשיו כשהיתה לו ידיעה רק בסוף], **וכמו כן יכפרו כפרה האמורה בשעירי הרגלים ובשעיר ראש חודש**, כי לא נראה לו, שכשם שהשעיר הפנימי אינו מכפר אלא כפרה אחת, ככתוב, "וְיִכָּפֵר אָהָרָן עַל קִרְנֵתָיו אַחַת בְּשָׁנָה", כך שעיר החיצון שהוקש לו אינו מכפר אלא כפרה אחת, משום שהכתוב אומר בפירוש, שרק כפרה האמורה בקרנות מזבח הפנימית, אינה מכפרת אלא על דבר אחד, אבל שעיר חיצון, שאינו על קרנות המזבח הפנימי, יכפר כמה כפרות, ומאחר שהוקשו השעירים זה לזה, יכפר כל כפרות שאר השעירים, [חוץ מהפנימי].

מהו שיקרבו זה בזה

הכל מודים, שאם הופרש שעיר לאחד מהקרבות הללו, [שעיר חיצון של יום כפורים, או שעירי רגלים, או שעיר ראש חודש], **ואבד, והפרישו אחר והקריבו תחתיו, ולאחר זמן נמצא הראשון, מקריבים אותו אף לשם שני הקרבות האחרים.**

- לדעת רבי מאיר, דין זה פשוט הוא, כי כל

קרבן אחר מכפר כמותו. **וכן לא יכפרו את כפרת שעיר חיצון של יום כיפור, כי נאמר** בשעיר הפנימי של יום כיפורים, "וְיִכָּפֵר אָהָרָן עַל קִרְנֵתָיו אַחַת בְּשָׁנָה", ללמד שהכפרה האמורה בו, אינה באה אלא פעם אחת בשנה, ואין קרבן אחר המכפר כמותו, ושעיר חיצון של יום כפרים הוקש לו, ואם כן גם כפרה האמורה בשעיר החיצון, אין עוד קרבן המכפר כמותו. (ג) **שעיר חיצון של יום הכפורים, לא יכפר כפרות של קרבנות אחרים, כי נאמר** בשעיר הפנימי של יום כפרים, "אַחַת בְּשָׁנָה יִכָּפֵר עָלָיו", ללמד, שאינו מכפר אלא כפרה אחת, ושעיר חיצון של יום כפרים הוקש לו, ואם כן שעיר החיצון, אינו מכפר אלא כפרה אחת.

ולדעת רבי שמעון בן יהודה משמו של רבי שמעון, (א) שעיר ראש חודש אינו מכפר אלא כפרה האמורה בו, [טהור שאכל קדשים טמאים], **אבל אינו מכפר כפרות האמורות בשאר השעירים, משום שנאמר בו**, "וְיִאָּתֶּהּ וְנָתַן לָכֶם לְשֵׂאת אֶת עֹון הָעֵדָה", לנושא הוא עוון אחד בלבד, ולא יותר. (ב) **שעירי הרגלים יכפרו כפרה האמורה בהם**, [טומאת מקדש וקדשיו שלא היתה לו ידיעה כלל]. **וכמו כן יכפר גם כפרה האמורה בשעיר ראש חודש, כי הוקשו השעירים זה לזה**, ולא נראה לו לדרוש, שהכתוב בשעיר ראש חודש "וְיִאָּתֶּהּ וְנָתַן לָכֶם לְשֵׂאת אֶת עֹון הָעֵדָה", בא ללמד, שאין קרבן אחר מכפר כמותו. **אבל לא יכפרו כפרה האמורה בשעיר חיצון של יום הכפורים, כי נאמר** בשעיר הפנימי של יום כיפורים, "וְיִכָּפֵר

כפורים, לא יקרב ביום כפורים אחר, כי אין מקריבים ביום כפורים הבא, קרבן שקנו מתרומת שנה זו.

ואף על פי שאין קרבן מכפר על חטא שארע אחר הפרשתו, יכפרו על טומאת מקדש וקדשיו שארעה אחר הפרשתם הראשונה, כי כשהקריבו אחר תחתם, נעקרה הפרשתם, וכשיקריבו אותם בפעם השניה, תחול עליהם הפרשה שניה, ויכפרו על כל טומאת מקדש וקדשיו שעד עתה.

תמידים שלא הוצרכו לציבור

כל קרבנות צבור היו מביאים מטלאים, שביקרו [=בדקו] אותם תחילה מכל מום. ולשם כך היתה לשכה במקדש, שהיו נותנים בה טלאים מבוקרים, להיות מוכנים להקרבה, וקרויה לשכת הטלאים, ואמרו חכמים, שלעולם לא יפחתו משה טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים.

וקרבנות ציבור היו באים מתרומת מחצית השקל, שהיו ישראל מביאים לבית המקדש. וכל שנה, מראש חודש ניסן ואילך, היו הקרבנות באים ממעות של אותה שנה, ולא ממעות של שנה שעברה, שנאמר, "זאת עלת הַדָּשׁ בְּחֻדְשׁוֹ לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה", ללמד, שיש להביא קרבנות מתרומת שנה חדשה¹. וממעות של שנה שעברה, היו עושים ריקועי פחים ציפוי לבית קדש הקדשים.

נמצא שבכל שנה, בראש חודש ניסן, נותרו בלשכת הטלאים, ארבעה טלאים תמימים, שנקנו מתרומה ישנה, שאי אפשר להקריבם בשנה החדשה.

השעירים כפרתם שווה, ומאחר שכן הוא, כשיקריבו לשם הקרבן האחר, הרי זה כאילו שהקריבו לשם מה שהופרש מתחילה.

- ואף לדעת רבי יהודה, האומר, ששעיר יום כיפור כפרתו שונה משעירי ראש חודש ורגלים, [הראשון מכפר על רק שהיתה ידיעה בו בסוף, והאחרונים מכפרים רק על שלא היתה בו ידיעה כלל], מכל מקום, קרבים זה בזה, וטעם הדבר מבואר בגמרא בדף י"ב, והוא, שבשעה שלוקחים את השעירים, לב ביי"ד מתנה על כך, שאם לבסוף לא יהיה בהם צורך למה שהופרשו תחילה, יקרבו לרגל שאחר כך.

- ואף לדעת רבי שמעון, האומר, שכל אחד מהשעירים מכפר על דבר אחר, וגם אומר, שלב ביי"ד אינו מתנה, שאם לא יקרבו למה שהופרשו, יהיו לדבר אחר, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], מודה הוא, שכל השעירים הללו יקרבו זה תחת זה, וטעמו הוא, שכל השעירים שווים בכך שהם באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו, ובאים לכפר על מזבח החיצון, וכיון שיש בהם צד שווה, אף על פי שכפרותיהם חלוקות, קרבים זה על זה.

וכל שכן שאם הפרישו שעיר לראש חודש, ואבד, והקריבו אחר תחתיו, ואחר כך נמצא הראשון, הרי זה קרב בראש חודש אחר. וכן הדין לעניין שעירי הרגלים, שיקרבו ברגל אחר. אבל שעיר של יום כיפור שאבד, ונמצא אחר יום

הוספות

¹ התוסי' בדף י"א כתבו, שלמסקנת הגמרא במסכת יומא, אין זה אלא למצווה, אבל אינו מעכב, ואם הקריבו בשנה הבאה מתרומה של שנה זו, הקרבן כשר.

לצורך עולות, יקרבו גם עתה עולות, נואף על פי שמתחילה נלקחו לצורך עולות חובה של תמיד ציבור, ועתה יקרבו עולות נדבה, אין בכך כלום, כדעתו במשנה לענין שעירים, שקרבים אלו תחת אלו, אף על פי שאין כפרתם שווה, משום שכולם עניין אחד הם, שמכפרים על טומאת מקדש וקדשיו].

ולדברי רב חסדא, לא נחלקו חכמים ורבי שמעון בדבר זה, ולדברי הכל אין לב ב"ד מתנה על דברים שיש בהם קדושת הגוף, שתפקע קדושתם.

ומכל מקום, סוגיות הגמרא המבוארות להלן, הן כדברי רבי יוחנן.

מותר הקטורת

בכל פעם כשהיו מפטמים את הקטורת, היו מקבלים קטורת במשקל 368 מנה, [70 צרי + 70 ציפורן + 70 חלבנה + 70 לבונה + 16 מור + 16 קציעה + 16 שבולת נרד + 16 כרכום + 12 קושט + 3 קלופה + 9 קנמון = 368], **ובכל יום היו מקטירים מנה,** חציו שחרית וחציו בין הערבים, נמצא 365 מנים מספיקים למנין ימות החמה, **ועוד שלושה מנים שמהם היה כהן גדול ממלא מלא חפניו ביום הכפורים.**

רש"י פירש, שאין לך שנה שאין בה מותר קטורת, כלומר שנותר בסוף השנה מהקטורת שפטמו לכל השנה, **כי מלא חפניו של כהן גדול אינו מחזיק שלוש מנים,** ואם כן, בכל שנה נותר חלק משלושת המנים הללו.

- ותוס' פירשו, שגם בלא זה, בכל שנה פשוטה

ולדברי נעולא ורבה ורב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר] רבי יוחנן, נחלקו חכמים ורבי שמעון מה יעשו בהם:

לדעת חכמים – אף על פי שבהמת קדשים של יחיד אינה מתחללת בלא מום, אפילו אם לבסוף לא נצרכה למה שהוקדשה. בהמת קדשים של ציבור מתחללת בתמותה בלא מום, כשיש תקנה בדבר. ולכן, תמידים אלו, שלא הוצרכו לציבור, ואי אפשר להקריבם כמות שהם, **מתחללים בתמותם.** ודין המעות שיתנו בעבורם, כדין מעות תרומה של שנה שעברה. והטלאים, אחר שיצאו לחולין, חוזרים וקונים אותם במעות התרומה החדשה, להקריבם בשנה זו. [ונגמרא בדף י"א מבואר טעם הדין הזה, והוא], משום שלב ב"ד מתנה על בהמות אלו בשעת לקיחתם, שאם יהיה בהם צורך לקרבנות ציבור, יהיו קדושים קדושת הגוף לצורך הקרבה, ואם לא יהיה בהם צורך, יהיו קדושים קדושת דמים בלבד, כדין התרומה הישנה, ובהמה שאין בה אלא קדושת דמים, נפדית בלא מום.

ובדף י"ב מבואר שלדעת רבי שמעון – אין מחללים בהמות אלו, כי לא התנו עליהם ב"ד מתחילה, שאם לא יצטרכו אותם, יהיו קדושים קדושת הגוף, ולכן **יקרבו הן עצמם לעולות קיץ המזבח,** [קיץ מלשון, "וְהִקְלַחְם וְהִסְקִיץ לְאֹכֹל הַתְּנָעִים", שהכוונה למיני מתיקה, כגון תאנים, שמביאים לאדם לקינוח סעודה, וכמו כן, כשהמזבח בטל, מקריבים עליו עולות נדבה של ציבור], כי מאחר שלקחו את הטלאים הללו מתחילה

הללו, שהופרשו לשכר האומנים. [רש"י מפרש, שכשהפרישו את המעות, היו מזכים אותם לאומנים, ואם כן, כשחללו את המותר על המעות, עשו זאת מדעת האומנים. אולם התוס' פירשו, שלא זיכו את המעות לאומנים, ובלא דעתם היו מחללים את המותר על המעות, כי לב ב"ד מתנה על כך, שיוכלו לעשות זאת], ונותנים את מותר הקטורת המחולל לאומנים בשכרם תחת המעות, וחוזרים וקונים מהם אותו במעות התרומה החדשה.

ואף על פי שהקטורת קדושה קדושת הגוף, מחללים אותה כשנותרה, כי לב ב"ד מתנה על הדבר, שאם יהיה מותר, יהיה קדוש קדושת דמים בלבד, כפי שנתבאר לעיל לענין תמידים שלא הוצרכו לציבור, ומכל מקום, מבואר בגמרא בדף י"ב, שאין להוכיח מהדין האמור לענין מותר קטורת, שכן הדין גם לענין תמידים שנותרו, כי יתכן שרק לענין קטורת התנו ב"ד שיוכלו לפדותה, כי אין לה תקנה אחרת, אבל לענין תמידים לא תקנו כן, אלא ירעו עד שייפול בהם מום ויפדו, או יקרבו הם עצמם.

דף יא

דברים שבין קדושת דמים לקדושת הגוף קדושת דמים, הוא כל דבר שאין בו קדושה, אלא שהוא ממון הקדש, [שיכולים למוכרו לכל דבר, והתשלום שייך להקדש],

היה מותר של אחד עשרה מנים, כי ימות החמה יתרים על ימות הלבנה 11 יום.

ומכל מקום, לכל הפירושים, מה ששינו, שאחת לשבעים ושתיים שנה היה המותר מגיע למחצית שיעור פיטום הקטורת, [כס"ג מנה], **אין זה אלא מותר חפניו של כהן גדול, כי כנגד המותר של השנים הפשוטות, היה חסרון בשנים מעוברות שיתרות על 368 יום, והיו מקטירים בהם מהמותר, ולכן בסוף כל מחזור של 19 שנה, לא היה מותר שנים פשוטות כלום, ורק מותר מחפניו של כהן גדול היה מצטרף בכל שנה, שהיה חופן חצי מנה, והיה נותר שני מנים ומחצה בכל שנה, נמצא אחר שבעים ושנים שנה המותר 180 מנה, וחסר 4 מנים להשלמת חצי שיעור 368, נולא דייקו כשאמרו שבעים ושתיים]. ומה שכתוב במחזורים, שאחת לששים שנה היה המותר מגיע לחצי השיעור, יתכן שהכוונה למותר שאחר שתי שנים פשוטות, [שאחר ששים שנה היה מותר חפני כהן גדול 150 מנה, ומותר שתי השנים הפשוטות עוד 22 מנה או מעט יותר, (כגון בשנה חמישית למחזור, או בשנה שלוש עשרה למחזור, כפי שיתבאר למדקדק), ונמצא המותר קרוב למחצית 368].**

ומבואר בברייתא שכשהיה נותר מהקטורת בסוף השנה, [בראש חודש ניסן], לא היו יכולים להקטירו בשנה החדשה כמות שהוא, כי בא מתרומת שנה שעברה, ולכן היו מחללים אותו, וחוזרים וקונים אותו ממעות תרומה חדשה.

וכדי שלא יהיה חלולו בדרך בזיון, היו מפרישים מעות לשכר האומנים מפטמי הקטורת, [שהיה שכרם שנים עשר מנה לשנה], ומחללים את מותר הקטורת על המעות

[ונפסלים בטבול יום, ובמחוסר כפורים, ובלינה, וחייבים עליהם משום נותר ומשום טמא].

ג. קטורת.

משהוקדשו הסמנים – אין בהם אלא קדושת דמים. [ואם כן אין בהם אלא מעילה].

ניתנו במכתשת – [י"מ שהמכתשת היתה כלי שרת, ואף שמצינו במסכת ערכין, שכשנשברה, שלחו לאלכסנדריה של מצרים לתקנה, ושאר כלי שרת שנשברו או ניקבו, אין מתקנים אותם, אלא עושים אחרים. המכתשת שונה משאר כלי שרת, כי לא רצו להחליף את זו שעשה משה, משום שהיתה מפטמת ביותר. וי"מ שהמכתשת אינה כלי שרת, אבל כשהיו נותנים בה את הקטורת, היו מקדשים אותה בדיבור. ומכל מקום, לכל הפירושים, כשניתנה הקטורת במכתשת] **קדשה קדושת הגוף,** [ונפסלת בטבול יום ובמחוסר כפורים], **אבל אינה נפסלת בלינה,** הואיל וצורתה כל השנה. רש"י מפרש, צורתה מלשון צורה, כלומר שאינה משנה את מראיתה במשך כל השנה, ואינה מתקלקלת בכך שאינה קרבה מיד ביום שנעשית, ולכן אין לה להיפסל. ותוסי' מפרשים, צורתה מלשון יצירה, כלומר, הואיל ומתחילת יצירתה נעשית לכך, שתהא לכל השנה, אינה נפסלת בכך שאינה קרבה בו ביום. ועוד פירשו התוס', שבאמת אינה קדושה כולה משעת נתינתה במכתשת, כי כלי שרת אינם מקדשים שלא מדעת, ושלא בזמן הראוי להקרבה, ומאחר שאין להקטיר אלא פרס (=חצי מנה) שחרית ופרס בין הערבים, משעת הנתינה למכתשת לא קדש קדושת הגוף אלא שיעור זה שיקטירו בו

ומאחר שאין בגוף הדבר שום חילוק בינו לבין דברים של הדיוטות, **אין בו שום דין מיוחד, חוץ מכך שאסור להדיוט להנות ממנו, והנהנה ממנו מעל.**

וקדושת הגוף, הוא כל דבר שיש בו עצמו קדושה, כקרבתו, שהם עצמם קרבים לגבוה, ומאחר שגוף הדבר קדוש, יש בו כמה דינים שהוא חמור מדברים של הדיוטות, כגון: (א) [כשהוא דבר המקבל טומאה], **אם נגע בו טבול יום,** [הוא טמא שטבל היום, אבל אינו נטהר לגמרי עד שתשקע החמה], **פסלו בנגיעה.** (ב) [כשהוא דבר המקבל טומאה], **אם נגע בו מחוסר כפורים,** [הוא טמא שטבל והעריב שמשו, אבל אינו נטהר לגמרי עד שיביא קרבן האמור בו], **פסלו בנגיעה.** (ג) [יש דברים שאם] לא קרבו ביום שהוקדשו, ועבר הלילה, **נפסלו בלינה** הזו.

הקדושה בדברים הבאים

א. מנחת יחיד.

משהוקדשה – אין בה אלא קדושת דמים. [ואם כן אין בה אלא מעילה].

הובאה לעזרה וניתנה בכלי שרת – קדשה קדושת הגוף. [ונפסלת בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה].

ב. הקומץ והלבונה [של מנחת יחיד] **ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים** [שכולן כליל].

משהוקדשו – אין בהם אלא קדושת דמים. [ואם כן אין בהם אלא מעילה].

ניתנו בכלי שרת – קדשו קדושת הגוף.

ביום. **קדושת דמים**, וימכרו אותנו, ודמיו קדושים כמו שרצה.

חטאות הפנימיות שלא הוצרכו לציבור

חטאות פנימיות הן: (א) פר פנימי הקרב ביום הכפורים. (ב) שעיר פנימי הקרב ביום הכפורים. (ג) שעיר חטאת, הבא על חטא עבודה זרה שחטאו צבור על פי הוראת בי"ד, ונתן דמו בפנים.

ולדברי הכל, כשהופרשו בהמות לצורך קרבנות אלו, ואבדו, והפרישו אחרות תחתיהן והקריבו, ואחר כך נמצאו הראשונות, אין לפדות את הראשונות בתמותם. כי גם לדעת האומרים, שתמידים שלא הוצרכו לציבור נפדים תמימים, משום שלב בי"ד מתנה על כך כמבואר לעיל, מכל מקום על קרבנות אלו, לב בי"ד אינו מתנה כן, כי אין זה שכיח שיאבדו קרבנות אלו, ולכן לא חשו חכמים להתנות עליהם, שאם יאבדו יהיו קדושים קדושת דמים בלבד ויוכלו לפדותם. י"מ שאין הדבר שכיח שיאבדו, כי נוהרים לשמרם ביותר, לפי שקדושתם מרובה. וי"מ כי הם עצמם לא שכיחים, שהרי פר ושעיר יום הכפורים באים רק פעם בשנה, ושעיר עבודה זרה אינו שכיח כלל, וממילא אין לחוש שיאבדו.

ולדברי הכל, אי אפשר להקריב בהמות אלו בפעם אחרת שיצטרכו לקרבנות הללו, [כגון ביום כפורים הבא, או פעם אחרת שיחטאו בעבודה זרה], כי קרבנות אלו נקנו בתרומת השנה הזו, ואין להביא בשנה

ניתנה בכלי שרת שבו יקטירוהו – קדשה אף להיפסל בלינה. לפירוש רש"י מדין תורה אינה נפסלת בלינה, כי אינה משנה את מראיתה, אבל חכמים גזרו שתפסל, כדי שלא יבואו להכשיר בשאר דברים בלינה. **ותוס' פירשו, שמדין תורה היא נפסלת בלינה,** כי לנתינתה בכלי זה קדושה, שתקטר באותו יום, ולא עד סוף השנה, וגם מאחר שהיום הזמן להקטיר את מה שנתנו בכלי זה, כלי שרת מקדשים אותו.

ולפי האמור כאן אין דבר נפסל בטבול יום, עד שיהיה קדוש קדושת הגוף. וכתבו התוס', שכל זה מדין התורה, אבל יש האומרים, שחכמים גזרו אף על חולין שנשמרו בטהרה כקדשים, שיפסלו בטבול יום. ואם כן, מאחר שהדברים הללו נעשים בטהרה לצורך קדשים, מדברי חכמים הם נפסלים בטבול יום, אף קודם שיתנו לכלי שרת.

הקדיש זכר לדמיו

המקדיש איל לדמיו, [כלומר שלא יקרב הוא עצמו, אלא ימכרוהו, והדמים שיקבלו תמורתו יהיו לקודש].

אם כוונתו, שיביאו בדמי האיל קרבן, שראוי להביא אותו עצמו, כגון קרבן עולה, הוא עצמו קדוש קדושת הגוף, וקרבן עולה, ואינו נמכר.

אבל אם כוונתו, שיביאו בדמיו קרבן, שאי אפשר להביא אותו עצמו, כגון נסכים, או שכוונתו שלא יהיה לקרבן כלל, אלא שיהיו דמיו לבדק הבית, אינו קדוש אלא

הבאה קרבנות מתרומת שנה זו. [כן מפרש רש"י]. אולם התוסי' כתבו, שדין זה שאין להקריב מתרומה ישנה אינו אלא מצווה, ואינו מעכב, והסיבה שאין לשומרם לשנה הבאה, הוא תקנת חכמים, שגזרו על כך, שמא יבואו בהם לידי תקלה כשישמרו אותם זמן רב.

ונחלקו חכמים מה דינם :

לדעת רבי יהודה – דין חטאות אלו, כשאר חטאות, שנאמרה בהן הלכה למשה מסיני, שאם נתכפרו בעליהם, ושוב אין בהם צורך, **ימותו**, [וכונסים אותם לחדר בלא מזון שימותו].

ולדעת רבי אלעזר ורבי שמעון – לא נאמרה הלכה למשה מסיני, שחטאת שנתכפרו בעליה תמות, אלא בחטאות יחיד, אבל לא בחטאות ציבור, ולכן אין צורך להמיתם, אלא **ירעו עד שייפול בהם מום, ויפדו**, אבל הם עצמם לא יקרבו עולות מגזרת חכמים, כפי יתבאר בדף י"ב, [בעניין חטאות ציבור שלא הוצרכו לציבור].

פדיון פרה אדומה

פרה אדומה, אף על פי שאינה דבר שכיח, [שכל ימות בית ראשון ושני לא היו אלא שבע. ותוסי' פירשו, שלא שכיח שימצאו אחרת יפה ממנה, שירצו לפדות את הראשונה]. מכל מקום, מאחר שדמיה יקרים, חשו חכמים להתנות עליה, שאם תהא איזו סיבה לפדותה, לא תהא קדושה קדושת הגוף,

אלא קדושת דמים, ותפדה אפילו באופן שאין פודים דברים שיש בהם קדושת הגוף. ולכן :

א. אם מתה קודם שנעשית מצוותה – **תיפדה** [אף על פי ששאר קדושת הגוף אין פודים אחר מיתה]. ולא שיפדוה להאכיל לכלבים, כי אין פודים קדשים להאכיל לכלבים, [וכתבו התוסי', שמדברי חכמים, אפילו קדשי בדק הבית אין פודים לכך¹]. ומה שפודים אותה, הוא כדי שיוכלו להנות בעורה.

ב. אם נשחטה חוץ למקומה – **תיפדה** להנות בעורה כנ"ל, [אף על פי ששאר קדושת הגוף אין פודים אחר שנשחטו].

ג. אם מצא אחרת נאה ממנה – **תיפדה** [אף על פי ששאר קדושת הגוף אין פודים בלא מום]. ומכל מקום אף שכן הוא הדין לעניין פרה אדומה, אין להוכיח מכאן, שגם שאר דברים, כגון תמידים שלא הוצרכו לציבור, נפדים תמידים בלא מום, [כדעת חכמים המבוארת בדף י"ג], כי יתכן שרק על פרה לב בית דין להתנות כן, משום שדמיה יקרים.

- **לדעת חכמים**, כל זה הוא עד שנעשית הפרה בהכשר. אבל **אחר שנשחטה על גבי מערכתה כדון, גנאי הוא להוציאה לחולין**.

- **ולדעת רבי שמעון, אפילו אחרי שנשחטה הפרה כדינה, אם ראו צורך, כגון שמצאו אחרת נאה ממנה, פודים אותה**.

הוספות

¹ אבל קדשי מזבח אין פודים אף לצורך הנאת העור, ולכן בכור שנטרף, קוברים אותו עם עורו, ולא פודים. וכל זה כשיטת התוסי', שפרה אינה קדושת הגוף אלא קדושת דמים, כפי שכתוב בסוף הדברים למעלה.

מתחילה, שאם לא יוצרכו, לא יהיו קדושים אלא קדושת דמים, ולכן יפדו בתמותם, ויחזרו ויקדשו לצורך שנה חדשה. וכן דין חטאות ושאר קרבנות שלא נצרכו, שאין בהם אלא קדושת הגוף, ויפדו בתמותם, ויכולים לחזור לקנותם לצורך הקרבנות.

ולדעת רבי שמעון – לב בית דין אינו מתנה כן, ותמידים שלא נצרכו לציבור לא יפדו, אלא יקרבו עולות לקיץ המזבח. אבל חטאות שלא הוצרכו לציבור, אין מקריבים אותם עצמם לעולות, אף על פי שמשעה שלא הוצרכו לציבור, [שאבדו וקרבו אחר תחתם], עומדים הם לשם עולות קיץ המזבח, מכל מקום גזרו חכמים שלא יקריבו אותם עצמם לשם עולה, שמא יטעו להקריבם לשם עולה אף בזמן שעומדים לשם חטאת, [קודם שנתכפרו באחרים], ולכן תקנו, שלא יקריבו אותם עצמם לעולה, אלא ירעו עד שייפול בהם מום, ויפדו במומם, ואז יקחו בדמיהם עולות לקיץ המזבח.

אשם שלא הוצרך להיקרב

כבר נזכר לעיל [בדף יש אומרים], שהלכה למשה מסיני היא, שחטאת [יחיד] שלא הוצרכה להיקרב, כגון שמתה בעליה, או שנתכפרו בקרבן אחר, תמות. ונחלקו חכמים, מה דין אשם שמתו בעליו או נתכפרו בקרבן אחר:

לדעת רבי אליעזר – בכל דבר דין אשם

ממסקנת הסוגיה משמע, שפרה יש בה קדושת הגוף. אולם התוס' כתבו, שבאמת אין בה אלא קדושת דמים, ואף על פי כן אינה יוצאת לחולין, אלא משום שלב בית דין מתנה על כך.

טומאת אוכלים באיסורי הנאה ובפרה

[לדעת רבי שמעון]

בעניין טומאת אוכלים נאמר, "מִקֵּל הָאֶכָּל אֲשֶׁר יֵאָכֵל", ללמד, שאין קרוי אוכל לקבל טומאה, אלא דבר הראוי להאכילו בהיתר, אבל דבר שאסור בהנאה, לדעת רבי שמעון, אינו מקבל טומאת אוכלים.

ומכל מקום, פרה אדומה שנשחטה כדינה על גבי מערכתה, אף על פי שאסורה בהנאה, מטמאה טומאת אוכלים. כי לדעת רבי שמעון, פרה אדומה נפדית אפילו על גבי מערכתה [כמבואר לעיל]. ולדעתו, כל דבר הראוי להיפדות, נידון כמי שכבר נפדה. ואם כן, כשנגע בה שרץ אחר שנשחטה, מאחר שראויה להיפדות, היא נידונית כבשר חולין שקיבל טומאה, ומטמאה אוכלים אחרים.

דף יב

חטאות ציבור שלא הוצרכו לציבור

בדף י' נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי שמעון לעניין תמידים שלא נצרכו לציבור.

לדעת חכמים – לב בית דין מתנה עליהם

כדין חטאת, ולכן האשם הזו תמות.

שלא היתה נוהגת בהם כלל, מחמת שהן גרועות, כי ודאי טובות הן, והיו נוהגים בהם שביעית מעולם. אלא מאחר שזמן גדילתם שלוש שנים, והפרי שחנטנו בשמיטה, נלקט בשנה שניה לשמיטה, מתחילה היו אומרים, שדינו תלוי בשנת הלקיטה, ופרי שחנט בשמיטה, לא היו נוהגים בו שביעית, כי נלקט בשנה שניה לשמיטה. ולבסוף אמרו שדינו תלוי בשנת החנטה, ופרי שחנט בשביעית דינו כפירות שביעית. אי"נ הפרי שדברו בו במסכת עבודה זרה, מתחילה לא היו נוהגים בו שביעית כלל משום גריעותו, אבל אין זה 'בנות שוח', אלא פרי אחר ששמו 'מוכססין בנות שוח', שהוא פרי גרוע.

ומה שמצינו בנות שוח בין הקלין שבדמאי, [שהם הפירות שאין נוהג בהן דין דמאי, כי ודאי הפרישו מהן עמי הארץ תרומות ומעשרות, ולא חששו להפסידם, כי גרועים הם], הטעם שנמנו בנות שוח ביניהם, אינו משום שהן גרועות, אלא משום שהוא פרי הגדל ביערות, ומצוי לכל מן ההפקר, ולפי שמצוי הוא לעמי הארץ, לא נחשדו שלא לעשר את הגדל בשלהם.

עולת העוף לקיץ המזבח

א. מי שהפריש מעות, לקנות בהם עולתו או חטאתו, ולאחר שקנה את קרבנו, נשארו מקצת המעות, יביא במעות הנותרות עולת בהמה בלבד, ולא עולת העוף, שכך דרש יהוידע כהן גדול במסכת שקלים מהכתוב, "אֲשֶׁם הוּא [משמע כדינו שהוא לכהנים] אֲשֶׁם אֲשֶׁם לָהּ [משמע שניתן לגבוה]", מלמד שמעות הנותרות מקרבן הבא משום חטא ומשום אשמה, ילקח בהם עולות בהמה, הבשר לה', והעורות לכהנים, ונמצאו שני כתובים קיימים.

ולדעת חכמים ורבי יהושע – באשם נאמרה הלכה למשה מסיני, שלא תמות, אלא תרעה עד שייפול בה מום, ותיפדה, ויביאו בדמיה קרבן עולה. [לדברי חכמים יביאו עולת ציבור לקיץ המזבח, שאין בה סמיכה, ונסכיה באים משל הציבור. ולדברי רבי יהושע, יביא עולת יחיד, שיש בה סמיכה, ונסכיה באים משלו].

בגמרא מבואר, שמעיקר הדין, בשעה שנתכפרו הבעלים באחר או מתו, ראוי הקרבן עצמו להיקרב עולה. ותקנת חכמים היא שלא יקרב בעצמו, אלא ירעה ויביאו עולה בדמיו, כי אם היו מקריבים אותו עצמו לעולה, היו עלולים לבוא לידי טעות, ולהקריבו עולה, אף בזמן שעמד לשם אשם.

ומתוך כך אמר רבינו תם, שההלכה למשה מסיני שנאמרה באשם, אינה שירעה, אלא שתקרב עולה, ומה שאמרו בכל מקום, שההלכה היא, שכל שבחטאת מתה באשם תרעה, היינו משום שחכמים תקנו שתרעה ולא תקרב בעצמה עולה.

בנות שוח

בסוגינתנו משמע שבנות שוח הן תאנים טובות, [שמביאים אותם לקינוח סעודה]. וכן משמע בבראשית רבה, שעץ הדעת שנאמר בו "כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל", הוא בנות שוח, ונקראות כן, על שם שגרמו שוחה לאדם, [וכן נקראות בנות שבע, על שגרמו שבעת ימי אבלות לאדם].

ומה שאמרו במסכת עבודה זרה, שמתחילה לא היתה נוהגת שביעית בבנות שוח. אין הכוונה

ופשעים אלו זדונות ומרדים, כמו שנאמר, "מְלֻדְ מוֹאֵב פֶּשַׁע בִּי", ותרגומו "מְלֻכָּא דְמוֹאֵב מְרִיד בִּי". וכן נאמר, "אֶז תִּפְשַׁע לְבָנָה", ותרגומו "בְּכֶן מְרָדוּ יְתִבִי לְבָנָה". וחטאים אלו השגגות, שנאמר, "נִפְשׁ כִּי תִחָטָא בְשִׁגְגָה". נמצא ששעיר הפנימי בא על שני הדברים הללו.

כפרת העוונות

א. חטא בטומאת מקדש וקדשיו בכל האופנים.

מתכפר בקרבנות הבאים, כל אחד לפי עניינו, **כפי שנתבאר בפרק זה,** ואלו הן: (א) קרבן עולה ויורד. (ב) שעיר פנימי של יום כפורים. (ג) שעיר חיצון של יום כפורים. (ד) שעירי הרגלים. (ה) שעירי ראשי חדשים. (ו) פר פנימי של יום הכפורים.

ב. שגג בלא תעשה [שיש בו כרת במזיד].

מתכפר בקרבן חטאת.

ג. שגג בדברים שיש בהם אשם קבוע.

מתכפר באשם.

ד. חטא בשאר דברים שיש בהם קרבן קבוע.

כגון בא על שפחה חרופה. ונזיר שנטמא. ונשבע לשקר שבועת הפיקדון ושבועת העדות¹.

מתכפר בקרבן האמור בהם.

ה. שגג בדבר שהוא ספק לא תעשה שיש בו כרת [כגון ספק אכל חלב ספק אכל

שומן].

מביא אשם תלוי, ותולה לו עד שיתברר

ב. מי שהפריש בהמה לאשמו, ומת או נתכפר באחרת, הבהמה רועה עד שייפול בה מום, ויקנו בדמיה עולות בהמה לקיץ המזבח, אבל לא יביאו עולת העוף, כי אין עולת העוף משל צבור, שנאמר, "וְאִם מִן הָעוֹף עֲלָה קֶרְבְּנוֹ לְה' וְהִקְרִיב מִן הַתְּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת קֶרְבְּנוֹ", ומכאן דרשו בתורת כהנים, שרק היחיד מביא עולת העוף, אבל ציבור אינם מביאים עולת העוף. [ולגרסת התוס' לפנינו, דין זה למד מתוך שנאמר בעולת העוף "נפש", ללמד, שאינה באה אלא ליחיד. אולם דברי התוס' תמוהים, כי לא נאמר בעולת העוף "נפש". ויש מגיחים ומבארים שכוונת התוס' לומר, שאף שאין עולת העוף בציבור כולו, שותפים מביאים עולת העוף, שלא נאמר בעולת העוף "נפש", ורק מנחה שנאמר בה "נפש", אין מביא אלא יחיד ממש].

ג. ואם בא עוף לפנינו, מקריבים אותו עולה לקיץ המזבח.

כפרת שעיר הפנימי

שעיר הפנימי של יום הכפורים תולה על חטא טומאת מקדש וקדשיו בשגגה, כפי שנתבאר בדף ז'.

ובנוסף לכך הוא מכפר כפרה גמורה על זדון טומאת מקדש וקדשיו, שנאמר בו, "וְיִכָּפֵר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם", כלומר מכפר גם על פשעים וגם על חטאות.

הוספות

¹ ושבועת העדות יש בה קרבן עולה ויורד.

ולדברי רבא, מודה רבי, שהכרת האמור ביום הכפורים, [על אכילה ועל עשיית מלאכה], **אינו מתכפר בלא תשובה,** שהרי אם מתכפר הוא בלא תשובה, אין מי שיתחייב כרת על כך, כי מיד כשיחטא בו ביום מתכפר לו. **ודבריו נדחו,** כי יתכן שיתחייב אדם בכרת, ולא יתכפר לו בו ביום, כגון כשאכל ביום כיפור, ובתוך אכילתו מת, או אכל סמוך לשקיעה, שבשני האופנים הללו, אין שהות ביום לכפר לו, כי מיד לחטאו מת, או יצא היום, ואם כן ניתן להעמיד את הכרת האמור ביום כפורים באופנים אלו.

ולדעת חכמים :

אם עשה תשובה, יום הכפורים [ושעיר המשתלח], מכפר על העברות הללו.

ואם לא עשה תשובה, אין מתכפר לו על ידי יום כפורים לבדו, **ורק המיתה ממרקת את עונו,** [כתבו התוס', שהכוונה ליסורים והדינים שדנים אותו אחר המיתה].

חוץ משלוש עברות, שאם לא עשה תשובה, אפילו עבר יום כיפורים ומת, המיתה אינה ממרקת את עונו, ואלו הן: (א) פורק עול. (ב) מגלה פנים בתורה. (ג) מפר ברית בשר.

קריאת מקרא קודש ליום הכפורים

לפירוש רש"י – לקבלו בברכותיו, לומר, מקדש ישראל ויום הכפורים.

ולפירוש רבינו תם – לשבות בו ממלאכה בשביל קדושת היום, ולא מחמת שמתעצל מלעשות בו מלאכה.

הספק, ואז, אם יתברר שחטא, יביא חטאת, ואם לאו, פטור.

ובזה, אם עבר יום הכפורים, ונשתלח השעיר לעזאזל, קודם שהביא אשם תלוי, בין אם נודע לו, שספק חטא, קודם יום כפורים, ובין אם לא נודע לו, אלא אחר יום הכפורים, **שוב אינו צריך להביא אשם תלוי,** כי שעיר המשתלח עולה לו תחתיו.

ו. עבר בעשה.

מתכפר בתשובה.

אבל בשאר עברות אין מתכפר לגמרי בתשובה לבדה, אלא שמקילים לו את דינו. אך כשימות אחר שעשה עליהם תשובה, המיתה עצמה ממרקת את עוונותיו, ושוב לא ידונו אותו עליהם אחר מותו.

דף יג

ז. עבר שאר עברות קלות וחמורות [אפילו כריתות ומיתות בית דין].

לדעת רבי :

יום כפורים [ושעיר המשתלח] מכפרים על כך, אפילו לא עשה תשובה. [ולכאורה גם מיתה מכפרת על כך אפילו לא עשה תשובה],

חוץ משלוש עברות, שאין יום הכפורים מכפר, אלא אם כן עשה תשובה, ואלו הן. (א) **פורק עול,** כלומר כופר בעיקר. (ב) **מגלה פנים בתורה,** כלומר שמדבר כלפי הכתוב בעזות ובחוצפה, כמנשה שהיה אומר, וכי לא היה לו למשה מה לכתוב, אלא שתמנע היתה פילגש לאליפז, מה צורך בזה. (ג) **מפר ברית בשר** [=מילה].

כפרת יום כפורים ושעיר המשתלח

יש מפרשים שיום כפורים בפני עצמו אינו מכפר כלום, ורק השעיר המשתלח מכפר. ומכל מקום, השעיר מכפר גם על עברות שנעשו בו ביום אחר שנשתלח, כי נאמר, "כי ביום הזה יִכַּף עֲלֵיכֶם לְטָהַר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם", ללמד שהשעיר מכפר כל היום.

ויש מפרשים שהשעיר אינו מכפר אלא על עברות שנעשו קודם שילוחו, ויום הכפורים בפני עצמו בלא השעיר גם כן מכפר מקצת, ולכן עבירות שנעשו אחר שילוחו, יש להם כפרה במקצת על ידי עצם היום.

ויש מפרשים שהשעיר בפני עצמו מכפר כפרה גמורה, וגם היום בפני עצמו מכפר כפרה גמורה, אלא שהשעיר מכפר מיד בשעת שילוחו, והיום מכפר בסופו.

חילוק כפרה בין ישראל לכהנים

כבר נתבאר, שביום הכפורים מקריבים שני שעירים לכפר על ישראל חטאי טומאת מקדש וקדשיו, אחד שעיר פנימי, ואחד שעיר חיצון. ומשלחים שעיר אחד לעזאזל, לכפר על ישראל שאר עברות.

בעבודת שעיר פנימי וחיצון, הכהן אינו מתוודה. אבל בשילוח השעיר למדבר, הכהן מתוודה, שנאמר, "וְסָמַךְ אֶהָרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר הַחַי וְהִתְנַדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתֵם וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשָׁלַח בְּיַד אִישׁ עֵתִי הַמְדַבֵּר".

ובנוסף לכך, הכהן מקריב פר פנימי, לכפר על הכהנים חטאי טומאת מקדש וקדשיו, והכהן מתוודה עליו שני וידוים, שנאמר, "וְהִקְרִיב

אֶהָרֹן אֶת פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לוֹ וְכִפֶּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ ... וְהִקְרִיב אֶהָרֹן אֶת פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לוֹ וְכִפֶּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לוֹ".

לדעת רבי יהודה, אין חילוק כפרה בין ישראל לכהנים, אלא לעניין טומאת מקדש וקדשיו. שישראל מתכפרים בשעיר הפנימי והחיצון, והכהנים מתכפרים בפר הפנימי. ויש בפר הפנימי שני דברים לכפר, כנגד כפרת שני השעירים, (א) וידוי האמור עליו, (ב) הזאת דמו.

אבל לעניין כפרת שאר עברות, כולם שווים להתכפר בשעיר המשתלח, שנאמר בעבודת פר ושעיר של יום הכפורים, "וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקֹּהֵל [=ישראל] כִּפֶּר [הושוו כאן הכהנים וישראלים לכפרה אחת]", ומכאן, שבכפרת השעיר המשתלח כולם מתכפרים בשווה. אבל אין לומר שהושוו גם בכפרת השעיר הפנימי, כי נאמר בו, "שְׁעִיר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לָעַם", ולא לכהנים. ומה שהוקשו שני השעירים זה לזה, אין זה ללמד, שהשעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים, כדברי רבי שמעון (להלן), אלא ללמד, שיהיו שווים במראה בקומה ובדמים.

ולדעת רבי שמעון, כשם שיש חילוק כפרה בין ישראל לכהנים לעניין טומאת מקדש וקדשיו, כך יש ביניהם חילוק כפרה לעניין שאר עברות, שנאמר, "וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים", להקיש שעיר משתלח לשעיר פנימי, וללמד, שכשם שהשעיר

אֶת יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אֲבִיו וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדֵי הַכֹּהֵן בְּגֵדֵי הַקֹּדֶשׁ.¹
 "וְכִפֶּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ" [זו הזאת הדם בקדש
 הקדשים בין בדי הארון]. "וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד" [זו הזאת
 דם כנגד הפרוכת בהיכל]. "וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ" [זו הזאת דם
 על מזבח הזהב]. "וְכִפֶּר" [זו שפיכת הדם על יסוד מערבי
 של מזבח החיצון שבעזרה]. ואף שכל ההזאות הללו
 כבר מפורשות בפרשה על סדר עבודת היום,
 נשנו בסוף הפרשה, ללמד, שכל כהן משיח
 ומרובה בגדים עושה את העבודה הזאת, ולא
 רק אהרן המוזכר בכתובים בכל סדר העבודה.

[לימוד נוסף] מנין שהכהנים מתכפרים

בפרו של אהרן ולא בשעיר העם

נאמר בשעיר, "וְשַׁחַט אֶת שְׁעִיר הַחֲטָאֹת
 אֲשֶׁר לְעַם", ומכאן, שאינו מכפר אלא על
 העם, ולא על הכהנים.

ואף על פי שגם בפר כהן גדול נאמר, "אֶת
 פֶּר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר לוֹ", אין ללמוד מזה,
 שאינו מכפר אלא עליו, ולא על שאר
 הכהנים, שכן כבר למדנו שאין הפר מכפר
 רק על הכהן הגדול, שהרי נאמר, "וְכִפֶּר
 בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ", ואם כן אין ללמוד
 מהכתוב "אֲשֶׁר לוֹ", שהפר מכפר רק עליו.
 ואף שלא נזכר בכתוב נוסף לכהן הגדול
 אלא שהפר מכפר על ביתו, כל הכהנים
 בכלל זה, שנאמר "בֵּית אֶהְרֹן בְּרָכּוֹ אֶת ה'",
 כלומר כל הכהנים קרויים ביתו.

- לדברי רבי ירמיה ורבא, הדברים הנ"ל!
 הם כדעת רבי שמעון, האומר, שכל כפרת
 הכהנים היא בפר הכהן הגדול.

הפנימי מכפר על ישראל בלבד, כך השעיר
 המשתלח מכפר על ישראל בלבד, אבל
 הכהנים מתכפרים בקרבן אחר. (א) כנגד
 דם שעיר הפנימי המכפר על ישראל
 טומאת מקדש וקדשיו, [לתלות על שיש בה
 ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף ולכפר על
 הזדון], מכפר דם הפר על הכהנים. (ב)
 כנגד דם שעיר החיצון, המכפר על ישראל
 טומאת מקדש וקדשיו, [כשאין ידיעה
 בתחילה ויש ידיעה בסוף], מכפר וידוי אחד
 של פר הפנימי על הכהנים. (ג) כנגד מה
 שוידוי שעיר המשתלח מכפר על ישראל
 שאר עברות, מכפר וידוי שני של הפר
 הפנימי על הכהנים שאר עברות. [ומה
 שהושוו כהנים וישראלים בכתוב הנ"ל, לא
 הושוו לקרבן אחד, אלא שכולם בני כפרה,
 כל אחד בקרבנו שלו].

ביאור הכתוב בעניין כפרת

פר ושעיר של יום הכפורים

רש"י מפרש, שהכתוב רומז לדברים,
 שהקרבן מכפר עליהם, "וְכִפֶּר אֶת מִקְדָּשׁ
 הַקֹּדֶשׁ" [זו כפרה על טומאה שארעה בקדש
 הקדשים]. "וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד" [זו כפרה
 טומאה שארעה בהיכל]. "וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ" [זו
 כפרה על טומאה שנטמא כשהקטיר על מזבח
 הזהב]. "וְכִפֶּר" [זו כפרה על טומאה שארעה
 בעזרה].

ותוס' מפרשים, שהכתוב מבאר את סדר
 עבודת היום, "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִמְשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמְלֵא

הוספות

¹ מילים אלו "הדברים הנ"ל" אינן מדויקות כי רוב הדברים הנ"ל כדברי הכל ורק בפרט אחד נחלקו אם הולכים כדעת רבי שמעון או כדעת רבי יהודה והוא האם כשלא נמצא כפרה אין להם כפרה בשעיר או לא כמבואר היטב בדברי רש"י.

אָשֶׁר לוֹי.

לדעת רבי שמעון – יש צורך בשני וידויים
אלו, כי כל וידוי מועיל לכהנים לכפרה
אחרת, אחד [על ידיעה בסוף ולא בתחילה],
כנגד מה ששעיר החיצון מכפר לישראל,
ואחד [על שאר עברות], כנגד מה שוידוי
שעיר המשתלח מכפר לישראל, [כפי
שנתבאר בדף י"ג].

ולדעת רבי יהודה – כדי לכפר בפר על
הכהנים חטא טומאת מקדש וקדשיו,
כנגד כפרת ישראל בשעיר הפנימי
והחיצון, די היה בוידוי אחד, כי גם כך היה
בפר שני דברים, [א] וידוי (ב) הזאת דם,
כנגד שני השעירים, [ועל שאר עברות
הכהנים מתכפרים בשעיר המשתלח יחד
עם כל ישראל]. והטעם שיש בפר שני
וידויים, הוא כדי שקודם כל יתודה רק על
עצמו [ובני ביתו], ואחר שיהיה זכאי, יבוא
להתוודות גם על אחיו הכהנים, שכך היא
מידת הדין, מוטב יבוא זכאי ויכפר על
החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב,
ומכל מקום שני הוידויים כפרה אחת היא
ולא שתי כפרות.

וכתבו התוס', שאף לדעת רבי שמעון, שכל
וידוי הוא כפרה אחרת, מכל מקום בוידוי
הראשון אינו מזכיר בפירוש את אחיו הכהנים,
אלא רק בוידוי השני, שנראה כזכאי על ידי
הוידוי הראשון.

- ולדברי אביו, הדברים הללו הם אף כדעת
רבי יהודה, ונאמרו לעניין כפרת טומאת
מקדש וקדשיו, שבהם כפרת הכהנים היא
בפר הכהן הגדול.

דף יד

מי מביא את קרבנות יום כפורים

- שני השעירים [הפנימי והמשתלח] נקנים
בכספי הציבור, שנאמר "וימאת עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי שְׁעִירֵי עִזִּים לְחֻטָּאת".
- פר כהן גדול (א) אינו נקנה מכספי ציבור
שאינם מתכפרים בו. (ב) ואף לא מכספי
הכהנים המתכפרים בו. אלא משל הכהן
הגדול עצמו. (ג) ודבר זה אינו רק מצווה
לכתחילה, אלא מעכב את כשרותו של הפר.
ושלושת הדינים הללו למדים, מתוך כך
שנאמר בפרשה שלוש פעמים, "פר החטאת
אָשֶׁר לוֹ".

שני וידויים בפר

הכהן מתוודה על הפר שני וידויים,
שנאמר, "וְהִקְרִיב אֶהְרֹן אֶת פֶּר הַחֻטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְכִפֶּר
בְּעֹדוֹ וּבְעֵדוֹ בֵּיתוֹ ... וְהִקְרִיב אֶהְרֹן אֶת פֶּר הַחֻטָּאת
אֲשֶׁר לוֹ וְכִפֶּר בְּעֹדוֹ וּבְעֵדוֹ בֵּיתוֹ וְשִׁחַט אֶת פֶּר הַחֻטָּאת

סליק פרק שבועות שתיים

פרק שני ידיעות הטומאה

דף יד

ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע

לדעת תנא קמא של משנתנו, בכל האופנים הבאים, יש להביא קרבן עולה ויורד על טומאת מקדש וקדשיו:

א. טמא שאכל קדשים, על ידי ששכח שהוא טמא.

ב. טמא שאכל קדשים, על ידי ששכח שהם קדשים.

ג. טמא שאכל קדשים, על ידי ששכח שהוא טמא, ושהם קדשים.

ד. טמא שנכנס למקדש, על ידי ששכח שהוא טמא.

ה. טמא שנכנס למקדש, על ידי ששכח שכאן המקדש.

ו. טמא שנכנס למקדש, על ידי ששכח שהוא טמא, ושכאן המקדש.

- רש"י מפרש את המשנה, כדברי האומרים, שאין חיוב קרבן עולה ויורד אלא כשהיתה ידיעה גמורה תחילה וסוף, כלומר שתחילה ידע שנטמא, ושאלו הם קדשים, או שזה מקום המקדש, ובשעת שחטא שכח, ואחר כך נזכר.

- אולם לא מצאנו מי שסובר כן, אלא רבי עקיבא, והוא אינו מחייב קרבן עולה ויורד אלא על העלם טומאה [אופנים א' ד'], ולא על העלם קודש או מקדש [אופנים ב' ה']¹. והמחייבים בכל האופנים, הם רבי ישמעאל ורבי, והם מחייבים גם בלא ידיעה גמורה מתחילה. שכן רבי ישמעאל מחייב אף בלא שום ידיעה בתחילה. ורבי מחייב כשהיתה בתחילה ידיעת בית רבו, כלומר שלמד בבית רבו ששרץ מטמא, וכשנגע בשרץ ידע שנגע בו, אלא שלא נתן אל לבו שנטמא בכך. ובגמרא העמידו את משנתנו כרבי. ולכן פירשו התוס', שחיוב קרבן עולה ויורד האמור במשנה, בששת האופנים הנ"ל, הוא גם כשתחילה היתה רק ידיעת בית רבו, ולבסוף נודע לו ידיעה גמורה, שנטמא, ואכל קדשים, או נכנס למקדש.

ומכל מקום, לכל הפירושים, אם נמנה את הידיעות האמורות בעניין טומאת מקדש וקדשיו, נקבל שמונה ידיעות, ארבע תחילה, וארבע בסוף.

כשטמא אכל קדשים, אינו חייב, אלא אם כן ידע תחילה. (א) שהוא טמא. (ב) שאלו קדשים. וכן ידע לבסוף. (ג) שהיה טמא. (ד) שאכל קדשים.

וכשטמא נכנס למקדש, אינו חייב, אלא אם כן ידע תחילה. (ה) שהוא טמא. (ו) שכאן המקדש. וכן ידע לבסוף. (ז) שהיה טמא, (ח) שנכנס למקדש.

- יש אומרים שהתנא נקט שידיעות הטומאה הן ארבע, [אף על פי שיש שמונה ידיעות כנ"ל], כי לא הזכיר אלא את הידיעות האחרונות, שהן גמר החיוב

הוספות

¹ ולעניין אופנים ג' ו', יתבאר בעוה"י בדף י"ט, האם רבי עקיבא מחייב עליהם קרבן עולה ויורד או לא.

לפירושים הראשון הדבר נחשב כידיעת בית רבו, אף על פי שבאמת לא למד זאת בבית רבו, [אלא ראה שהעולם נוהרים בטומאת שרצים, או שלמד בבית רבו ששרצים מטמאים, אבל לא למד להבחין ביניהם], כי [בזה] די שידע שצריך לשאול אם מה שנגע בו טמא הוא, וכל שיודע שצריך לשאול הדבר ידיעה מספיקה היא. ולפירושים השני, הדבר נחשב כידיעת בית רבו, כי ודאי למד זאת בבית רבו. ואם כן אין זו ידיעה אלא לדעת רבי, אבל לדעת רבי עקיבא, אין ידיעה אלא אם כן ידע בבירור שנטמא.

ב. לא ידע ששיעור טומאת שרצים כעדשה.

מי שנגע בשרץ שגודלו כעדשה, [שזה שיעור שרץ לטמא], **וידע ששרץ מטמא, אבל לא ידע אם גם שרץ בשיעור כזה מטמא, ספק בגמרא, האם הדבר נחשב כידיעה,** כי מאחר שידע ששרץ מטמא, היה לו לשאול מה שיעורו לטמא, או מאחר שאין הדבר ידוע לכל, אין זה נחשב כידיעה.

בן בבל שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקום המקדש

כבר נתבאר לעיל, שרבי מחייב קרבן עולה ויורד, גם שלא ידע תחילה שנטמא, אלא שהיתה לו בתחילה ידיעת בית רבו, כלומר שלמד בבית רבו ששרץ מטמא, וכשנגע בשרץ ידע שנגע בו, אלא שלא נתן אל לבו שנטמא בכך. ומתוך דברי התוסי' משמע, שהם רוצים לפרש, שדי בכך שלמד בבית רבו ששרץ מטמא, אף על פי שלא ידע שנגע בו.

והסתפק רב פפא, במי שלמד בבית רבו, שטמאים אסורים להיכנס למקדש, אבל לא

לקרבן, ועל ידיהן יביא את הקרבן.

- ויש אומרים שהתנא נקט שידיעות הטומאה הן ארבע, כי לא הזכיר אלא את הידיעות הראשונות, שנתחדשו בעניין טומאת מקדש וקדשיו, דבר שלא מצינו דוגמתו בכל התורה, שכן בשאר דברים, אדם מביא קרבן גם כשלא ידע תחילה שיש בדבר חטא, ובלבד שנודע לו לבסוף שחטא.

נעלמו ממנו הלכות טומאה

א. לא ידע אם זה מהשרצים הטמאים.

מי שנגע בשרץ, וידע שיש שרצים טמאים, אלא שהיה מסופק אם זה שנגע בו הוא מהטמאים, אף על פי שלא בירר זאת, ואם כן לא היתה לו ידיעה ברורה שנטמא, מכל מקום **זינו כמי שנודע לו** הדבר בידיעה ברורה, כי היה יכול לברר זאת בנקל, שהרי אפילו התינוקות הקוראים בחומש יודעים זאת, שכן הדבר מפורש במקרא, "וְזֶה לְכֶם הַטָּמֵא בְּשֶׁרֶץ הַשָּׂרֵץ עַל הָאָרֶץ הַחֲלָד וְהַעֲכָבֵר וְהַצִּבְּ לְמִינֵהוּ. וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַם וְהַלְטָאָה וְהַחֲמִט וְהַתְּנַשְׁמֹת", ולכן אם אחר כך שכח שנגע בשרץ ואכל קודש [או נכנס למקדש] כשיזכר בכך יביא קרבן עולה ויורד.

כן הבנתי מתוך דברי הגמרא עם רש"י, שעניין זה נחשב כידיעה גמורה, אפילו לדעת רבי עקיבא, המצריך ידיעה גמורה בתחילה. וכל שכן לדעת רבי ורבי ישמעאל. כי רק בספק השני, מפורש בגמרא שהוא כדעת רבי, ולכן כתבתי כנ"ל.

אולם מתוך דברי התוסי' משמע, שעניין זה אינו נחשב כידיעה גמורה, אלא כידיעת בית רבו.

אתם".

ב. כל הכלים שעשו בדורות אחרים, אינם מתקדשים במשיחה, כי נאמר בכלים שנתקדשו במשיחה, "אתם", ללמד, שרק אותם הכלים שעשה משה מתקדשים במשיחה, ולא כלים אחרים. אבל הם מתקדשים בעבודה שעובדים בהם [פעם ראשונה], שנאמר, "ולקחו את כל פלי השרת אשר ישרתו גם בקדש", ללמד, שנעשים כלי שרת על ידי ששרתו בהם.

לחמי תודה

ארבעה מיני לחמים היו באים עם התודה, שלושה מיני מצה, ואחד מין חמץ, שנאמר, "והקריב על זבח התודה (א) חלות מצות בלולת בשמן (ב) ורקיקי מצות משחים בשמן (ג) וסלת מרפקת חלת בלולת בשמן. (ד) על חלת לחם חמץ".

מכל מין היו מביאים עשרה לחמים, [אחד מכל מין לכהן, והשאר לבעלים].

ושיעור כל הלחמים היה שתי איפות, איפה אחת לשלושת מיני המצה, ואיפה אחת למין החמץ, [שנאמר, "על חלת לחם חמץ", ללמד, שמין החמץ כנגד כל מיני המצה]. וכל איפה שלוש סאה, נמצא מין החמץ איפה, וכל לחם שבו עשירית האיפה, וכל מין מצה סאה [שליש איפה], וכל לחם שבו עשירית הסאה. ואם כן כל לחם חמץ גדול כשלושה מצות.

הדברים הנצרכים לקידוש העיר והעזרות (א) מלך. (ב) נביא. (ג) אורים ותומים. (ד)

ראה את מקום המקדש מימיו, ונכנס לו בטומאה, האם מה שלמד שאסור לטמא להיכנס למקדש, נחשב כידיעת בית רבו, או מאחר שלא למד היכן הוא מקום המקדש, אין הדבר נחשב כידיעת בית רבו, כי לא למד בבית רבו היכן אסור לטמא להיכנס. ואם כן דווקא לדעת רבי יש להסתפק בזה. אבל ידיעה גמורה ודאי אין כאן. ואם כן רבי עקיבא פטר מקרבן. ולדעת רבי ישמעאל, שאינו מצריך שום ידיעה, חייב בקרבן.

וכתבו התוס', [לפי פירושם הראשון לעיל בעניין ידיעת בית רבו], שאין הספק בזה אלא בזמן הזה, שאין הכל יודעים היכן הוא מקום המקדש. אבל בזמן הבית, שהכל יודעים היכן מקום המקדש, מאחר שנקל לברר את הדבר, היה לו לשאול, ואם כן הדבר נחשב בוודאי כידיעת בית רבו.

תוספת עזרה

כל האמור בעניין טמא שנכנס למקדש, שווה בין בטמא שנכנס לעזרה שהיתה מתחילה, ובין בטמא שנכנס לתוספת שהוסיפו עליה, כי כל מה שמוסיפים על העזרה, עושים באופן שיהיה קדוש כמותה.

דף טו

קידוש כלי שרת

א. כל הכלים שעשה משה, משיחתם בשמן המשחה מקדשת אותם קדושת הגוף להיות כלי שרת, ולקדש את הנכנס לתוכם, שנאמר בהם, "וימשחם ויקדש"

כשיוצאים ממנה.

- וכמו כן בקידוש העזרה, מביאים דברים הנאכלים בעזרה, ונפסלים כשיוצאים ממנה, כגון שיירי מנחה, [כלומר חלק המנחה שנשתייר אחר ההקטרה, והוא ניתן לכהנים לאכילה בעזרה], אבל הם אינם באים חמץ, כי נאמר, "כָּל הַמִּנְחָה אֶשֶׁר תִּקְרְבוּ לַיהוָה לֹא תַעֲשֶׂה חֻמֶּץ", ללמד, שאין מנחה קרבה חמץ, ונאמר, "לֹא תִאָּפֶה חֻמֶּץ חֶלְקִים", ללמד, שאף שיירי מנחה, שהם חלקם של הכהנים, לא יאפו חמץ, ומאחר שאי אפשר להביא חמץ כחלות תודה, מביאים מצה. יש מפרשים שאף לדעת האומרים אין מנחה בבמה, וקודם שקדשה העזרה אין להחשיב את המזבח אלא כבמה, ואין להקריב בו מנחה, מכל מקום יכלו לקדש את העזרה בשיירי מנחה, כי כשעשו על מנת לקדש, הכל בא בבת אחת, הקידוש ועשיית המנחה, ולכן אין זה נחשב כמנחה בבמה. ויש מפרשים שלדעת האומרים אין מנחה בבמה, כשקדשו את העזרה קדושה ראשונה, קדושה בלא מנחה, כי כל שאי אפשר להביא אין צריך להביא.

- אבל בקידוש הר הבית ובתי ערי חומה אין להביא דבר הנאכל בהם ונפסל כשיוצא מהם, ומאחר שאי אפשר, מקדשים בלא זה.

(ו) שיר – היו אומרים, בכינורות ובנבלים ובצלצלים, על כל פינה ופינה, ועל כל אבן גדולה:

(1) שיר של תודה, והוא, "מִזְמוֹר

לְתוֹדָה...".

(2) "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד.

סנהדרין של שבעים ואחד. – כל אלו יש ללמוד מהכתוב, "כָּל אֲשֶׁר אָנִי מְרַאֶה אוֹתְךָ אֶת תְּבִנֹת הַמַּשְׁכָּן וְאֶת תְּבִנֹת כָּל כְּלָיו וְכֹן תַּעֲשֶׂוּ", המלמד, שכשיקדשו דברים במשך הדורות, יקדשו כשם שקידשו בפעם הראשונה, ובפעם הראשונה קידש משה, שהיה מלך ונביא, ועמו היו אחיו כהן גדול עם אורים תומים, ושבעים זקנים של סנהדרין.

(ה) שני לחמי תודה [של חמץ] – דבר זה יש ללמוד מהכתוב בעניין קידוש ירושלים על ידי עזרא ונחמיה, "וְאֶעֱלֶה אֶת שְׂרֵי יְהוּדָה מֵעַל לְחוּמָה וְאֶעֱמִידָה שְׁתֵּי תוֹדֹת גְּדוּלוֹת וְתִהְלַכְתָּ לְיָמִין מֵעַל לְחוּמָה לְשַׁעַר הָאֲשֻׁפֹת", ואין הכוונה לתודות עצמן, כי אם כן מהו שנאמר בהן גדולות, הלא אם הכוונה למין גדול, כלומר שהיתה תודה של פרים ולא של כבשים, היה צריך לכתוב פרים בפירוש. ואם הכוונה שהיו גדולות שבמינן, [כלומר כבשים גדולים או פרים גדולים], לא היה צריך לכתוב זאת כלל, כי אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים, וכיון שכל מה שיביא לשם שמים שווה הוא אין להתפאר בהבאת גדולות. ואם בכל זאת נכתב גדולות, על כרחך הכוונה לדבר שאין לצינו אלא בכך שהוא גדול, ואין בציון גדולתו התפארות, כי כך דינו, ואין זה אלא לחמי חמץ שבתודה, שהיו גדולים פי שלושה ממיני המצה שבתודה.

- והוה מה שמביאים לקידוש ירושלים, שהם דבר הנאכלים בה, ונפסלים

סָלָה", כנגד מה שהיו צרי יהודה ובנימין מתלוצצים על בני ישראל שבנו את החומה, כמו שנאמר, "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע סַנְבַלֵּט פִּי אֲנַחְנוּ בּוֹנִים אֶת הַחוֹמָה וַיַּחַר לוֹ וַיִּקְרַע חֲרָבָה וַיִּלְעַג עַל הַיְהוּדִים ... מַה הַיְהוּדִים הַאֲמַלְלִים עֹשִׂים ... הִיחִיו אֶת הַאֲבָנִים מִעֲרַמּוֹת הָעֶפְרָה וְהִמָּה שְׂרוּפוֹת. וְטוֹבִיָּה הַעֲמֹנִי אָצֵלוּ וַיֹּאמְרוּ גַם אֲשֶׁר הֵם בּוֹנִים אִם יַעֲלֶה שׁוֹעַל וַיִּפְרָץ חוֹמַת אֲבָנֵיהֶם".

ובדף ט"ז בגמרא נחלקו חכמים, האם די באחד מהדברים הללו לקדש את העיר והעזרות, או שאינן מתקדשות אלא אם כן יהיה בקידושן כל הדברים הנ"ל:

לדעת רב הונא – אין העיר מתקדשת, אלא אם כן יהיו בקידושה כל הדברים הנ"ל. ואם כן, בזמן עזרא לא נתקדשה על ידי הולכת חלות התודה שהולך, כי לא היו באותו זמן מלך ואורים ותומים, ומכל מקום היתה קדושה, כי קדושה ראשונה מזמן דוד ושלמה לא בטלה מעולם, ולא היו צריכים לקדש בזמן עזרא כלום, ומה שעשו היה לזכר בעלמא.

ולדעת רב נחמן – העיר מתקדשת אף על ידי אחד הדברים הנ"ל. וכן קידש עזרא את העיר, על ידי הולכת חלות התודה, אף על פי שלא היו באותו זמן מלך ואורים ותומים, ובלא קידושו לא היתה העיר קדושה, כי קדושה ראשונה מזמן דוד ושלמה בטלה בחרבן בית ראשון.

אַרְוַמְמָדָה ה' כִּי דִלְתִינִי וְלֹא שְׁמַחְתָּ אֲבִי לִי ...".

(3) **שיר של פגעים, והוא, "לישב בְּסִתְרַךְ עֲלִיוֹן בְּצֵל שְׁדֵי יְתְלוֹנָן", עד "כִּי אֲתָה ה' מַחֲסִי (עֲלִיוֹן שְׁמֵת מַעוֹנָךְ)", ונקרא שיר של פגעים, כי נאמר בו, "כִּי הוּא יִצְלֶדְךָ מִפַּח יְקוֹשׁ מִדְּבַר הַיּוֹת. בְּאֲבָרְתוֹ יִסֹּד לְךָ וַתַּחַת כַּנְּפִיו תִּחַסֶּה צַנָּה וְסִחְרָה אֲמַתּוֹ. לֹא תִירָא מִפַּחַד לִיְלֶה מִחַץ יַעוֹף יוֹמָם. מִדְּבַר בְּאֶפֶל יִהְלַד מִקְטֹב יִשׂוּד צְהָרִים. יִפֹּל מִצְדָּד אֶלְף וְרִבְבָה מִימִינֶךָ אֲלִיד לֹא יִגָּשׁ".** כל זה כנגד המזיקים הפוגעים בבני אדם להזיקם. ואומרים אותו בשעת קידוש העיר, כי משה אמרו בהקמת המשכן, שנאמר, "וַיִּבְרָךְ אֹתָם מֹשֶׁה", וזו היא הברכה שברכס, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם "וַיְהִי נֹעַם ה' אֲקִינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה דְיָנוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה דְיָנוּ כּוֹנֵנָהוּ. יִשָּׁב בְּסִתְרַךְ עֲלִיוֹן בְּצֵל שְׁדֵי יְתְלוֹנָן...". ותוס' כתבו, שאומרים אותו, כי נאמר בו, "וְשִׁלְמֹת רְשָׁעִים תִּרְאַה", כנגד האויבים שהיו מצירים להם בשעת הבניין.

(4) **ויש אומרים גם¹ שיר של נגעים, והוא, "לֹא תֵאָנֶה אֲלִיד רָעָה וְנָגַע לֹא יִקְרַב בְּאֶהָלְךָ",** [שהוא המשך שיר של פגעים].

(5) **"ה' מה רבו צְרִי רַבִּים קָמִים עָלַי ... לֹה' הִשְׁוֵעָה (על עֲמֹד בְּרִכְתָּד סָלָה)",** ואומרים אותו, כי נאמר בו "רַבִּים אֲמָרִים לְנַפְשִׁי אִין יְשׁוּעָתָה לוֹ בְּאֲקִים

הוספות

¹ כך הבנתי את דברי הגמרא, והעירוני שכן מבואר בחידושי חת"ס על השי"ס. אולם יש שהבינו, שאין כאן מחלוקת מה אומרים, אלא איך נקרא המזמור הזה.

קריאת פסוקים לרפואה או להגן

קידוש העזרה בשתי הלחם של עצרת

א. להתרפא.

מי שיש לו מכה, ובא לרפואתה על ידי אמירת פסוקים:

- **אם תחילה רוקק**, ואחר כך לוחש על המכה פסוקים, שיש בהם הזכרת שם שמים, **אין לו חלק לעולם הבא.**

- **ואף בלא ריקה הדבר אסור** ללחוש על המכה להתרפא, כי אסור להתרפאות בדברי תורה, אבל העושה כן **יש לו חלק לעולם הבא.** ובמקום סכנה, **הדבר מותר לגמרי.**

ב. להגן.

מי שאין בו מכה, **מותר** לומר פסוקים להגן על עצמו מפני המזיקים שלא יבואו עליו. וכן היה עושה רבי יהושע בן לוי, כשהיה הולך לישון בלילה, היה אומר שיר של פגעים, כנגד המזיקים.

סדר קידוש העיר והעזרות

א. שני כהנים נושאים את שתי חלות התודה.

יש אומרים ששני הכהנים מהלכים בשווה **זה כנגד זה**, החלה הרחוקה מהחומה נשרפת, והחלה הקרובה לחומה נאכלת.

יש אומרים ששני הכהנים מהלכים זה **אחר זה**, החלה הראשונה נשרפת, והחלה השנייה נאכלת.

מדוע אין מקדשים את העזרה בשתי הלחם הבאים בעצרת עם הכבשים [שהם נאכלים בעזרה ונפסלים כשיוצאים ממנה והם חמץ].

א. אם היו בונים את העזרה בערב עצרת:

- **לא היו יכולים לקדש אותה בשתי הלחם בשעת הבניה**, כי **אינם קדושים** להיות שתי הלחם אלא בשחיטת הכבשים בעצרת.

- **ולא היו יכולים לקדש אותה בשתי הלחם בעצרת**, אחר שחיטת הכבשים, כשכבר קדשו להיות שתי הלחם, **כי צריך לקדש את העזרה בשעת הבניה.**

ב. אם היו בונים את העזרה למחרת עצרת:

- **לא היו יכולים לקדש אותה בשתי הלחם בשעת הבניה**, כי זמן אכילתם יום ולילה בלבד, כלומר בעצרת ובמוצאי עצרת, אבל למחרת **כבר נפסלים ונעשים נותר.**

ג. ובזמנים הבאים ששתי הלחם כשרים אי אפשר לבנות:

- **בעצרת עצמו** אין בונים, כי אין בניין המקדש דוחה יום טוב.

- **במוצאי עצרת** אין בונים, כי אין בונים את המקדש בלילה, שנאמר, "וּבַיּוֹם הַקִּדְּשׁ אֶת הַמִּשְׁכָּן". [וכתבו התוס', שכל זה בבנין בידי אדם, אבל בית המקדש העתידי, שהוא עשוי מאליו בידי שמים, יוכל להבנות בלילה וביום טוב].

ממש, ולא לאחר זמן, ולכן כשהיו מסיימים את הבניה מיד היו מקדשים.

- מתוך פירוש רש"י בתחילה [בע"א], נראה, ששני הכהנים היו הולכים חוץ לחומה, ומקדשים רק פנימה מהליכתם, ואם כן, מעיקר הדין יש לפסול את שתי החלות, כדין חלות תודה שיצאו חוץ לירושלים, כי עד שלא נגמרה מצוות הקידוש, אין כאן קדושה, והן בחוץ, אבל הנביאים שהיו בזמן עזרא, הלא הם חגי זכריה ומלאכי, אמרו על פי רוח הקודש, שיש לאכול את הפנימית.

דף טז

קדושה ראשונה מזמן דוד ושלמה עד מתי

כבר נתבאר לעיל, שנחלקו רב הונא ורב נחמן, האם בחורבן בית ראשון בטלה קדושה ראשונה מימי דוד ושלמה או לא.

ונתבארו כאן בגמרא כמה דינים שאמרו חכמים, ותלויים בדבר זה.

א. דעת אבא שאול.

(1) קדושה ראשונה מימי דוד ושלמה לא בטלה בחרבן ראשון.

(2) אין אפשרות להוסיף קדושה חדשה בלא כל הדברים המנויים בדף ט"ו, הנצרכים לקידוש העיר והעזרות, ולכן, בזמן עזרא לא יכלו לקדש כלום יותר ממה שהיה קדוש מימי דוד.

ועל פי זה יובנו דבריו הבאים:

שתי ביצות היו בשיפוע הר המשחה [=הר הזיתים], התחתונה סמוכה לירושלים, והעליונה רחוקה מירושלים.

התחתונה נתקדשה בימי בית ראשון בכל הדברים הנצרכים לקדושה, ועשו לה חומה בזמן בית ראשון. והעליונה לא

- ומתוך פירושו לבסוף [בע"ב] נראה, שפירש כמו התוס', ששני הכהנים היו הולכים מבפנים לחומה, [ומקדשים חוצה להם עד החומה], ומכל מקום מעיקר הדין היה צריך לפסול את שתי החלות, כי עד שלא נגמרה מצוות הקידוש, אין כאן קדושה, אבל הנביאים למדו ברוח הקודש, שיש לאכול את הפנימית, [שלדעה שהיו הכהנים הולכים זה בצד זה, היא בעצם חיצונה מחברתה].

ב.ג. ובית דין היו מהלכים אחר הכהנים נושאי לחמי התודה, כמו שנאמר, "וַיִּלְךְ אַחֲרֵיהֶם הַוְשָׁעָה וַחֲצֵי שָׁרֵי יְהוּדָה". **וכל ישראל מהלכים אחריהם.**

ד. כיוון ההליכה הוא כך, שתהא העיר משמאל ההולכים, וזהו שנאמר, "וַתִּהְיֶה לְיָמִין", כי אם יהיו פניהם לצד העיר, תהא ההליכה לצד ימיןם¹.

ה. צריך שיהא קידוש העיר בשעת הבניה

הוספות

¹ כך הבנתי את דברי רש"י כאן. אולם העירוני, שיש להבינם באופן אחר, והוא, שבזמן ההליכה היו פניהם לצד העיר, ולא הלכו לצד שפניהם מופנות, אלא לצד ימיןם.

ב-ג. דעת רבי אליעזר ורבי יהושע.

< **רבי אליעזר שמע מרבותיו, שכשהיו בונים את ההיכל ואת העזרות, קודם כל עשו מחיצות** [של בד הקרויות קלעים] במקום הכתלים, ואחר כך היו בונים את הכתלים, בהיכל עשו קלעים כלפי פנים, ובונים חוצה להם, ובעזרות עשו קלעים כלפי חוץ, ובונים פנימה להם.

- **מתחילה אמרו, שעשו כן, כי לדעתו (א) קדושה ראשונה בטלה, (ב) וניתן לקדש קדושה חדשה באחד מהדברים הנצרכים לכך, [ואין לקדש אלא בשעת הבניין].** וכל זמן שלא נבנו מחיצות, אי אפשר לקדש קדושה חדשה, ולכן, כדי שלא ימתינו עד גמר בניית הכתלים הגמורים, עשו מתחילה מחיצות ארעיות, וקדשו את העזרות בבנייתן.

- **ולאחר מכן אמרו, שאין ללמוד מדבריו אם קדושה ראשונה בטלה או לא,** כי יתכן, שאף על פי שלא בטלה הקדושה, עשו את המחיצות הארעיות עד גמר בניית הכתלים, כדי שלא תהיה העזרה כמקום פרוץ.

וכתבו התוס', שרק לענין קדושת ירושלים והמקדש וערי חומה, יש להסתפק מה דעת רבי אליעזר, אבל לענין קדושת הארץ לחיוב תרומות ומעשרות, מבואר במקום אחר, שלדעת רבי אליעזר בטלה קדושת הארץ.

ויש מפרשים שאף לענין קדושת ירושלים והמקדש וערי חומה, אין להסתפק אלא אם קדושה ראשונה בטלה בשעת חורבן ראשון או לא, אבל קדושה שניה שקידש עזרא, ודאי לא

נתקדשה [בבית ראשון] בכל אלו, אלא בעולי גולה, שלא במלך, ושלא באורים ותומים, ועשו לה חומה בבית שני, והטעם שעשו זאת, אף על פי שלא יכלו לקדשה, כי היה מקום שאם היה חוץ לירושלים, היה נוח לכבוש דרכו את ירושלים, ולכן הכניסו אותו לתוך היקף חומת ירושלים.

ונמצא שלוש חומות לירושלים. הראשונה, בסוף ירושלים עצמה. השניה, בסוף הביצה התחתונה, שקדשו בבית ראשון. והשלישית, שעשו בבית שני, בסוף הביצה העליונה.

החברים היו מבדילים בין שתי הביצות, בתחתונה אוכלים מעשר שני וקדשים קלים, כי היא קדושה כירושלים עצמה, ובעליונה אין אוכלים, לא מעשר שני, ולא קדשים קלים, כחוץ לירושלים.

ועמי הארץ אין מבדילים ביניהן, ואוכלים בשתייהן קדשים קלים, כי סבורים שכל שהוא תוך חומה הרי הוא כירושלים. אבל מעשר שני אין אוכלים בשתייהן, אלא בתוך החומה ראשונה בלבד, כי עמי הארץ המפרישים מעשרות, היו עושים כן, כי שמעו שיש לדרוש מהכתוב, "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר", עשר בשביל שתתעשר, ולכן היו מהדרים להביא ולעשות מצווה מן המובחר, ומאחר שהיו שומעים את ביאור הכתוב, "וְאֶזְכְּרֶתָּ לְפָנַי ה' אֱקִיד בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשֹׁכְנֵי שְׁמוֹ שֶׁם מְעֹשֶׂר דְּגַגְדָּ תִירֶשֶׁף וַיִּצְהָרְדָּה", היו נכנסים לתוך החומה הפנימית, לקיים "לְפָנַי ה' אֱקִיד".

בטלה בחורבן שני.

< ורבי יהושע שמע מרבתי, שמקריבים קרבנות אף על פי שאין בית המקדש בנוי, ואוכלים קדשי קדשים בעזרה אף על פי שאין לה קלעים, ואוכלים קדשים קלים ומעשר שני בירושלים אף על פי שאין לה חומה, כי קדושה ראשונה קיימת, ולא בטלה בחורבן הבית וחומת העיר.

ד-ה. דעת רבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי אלעזר ברבי יוסי.

< לדעת הברייתא הראשונה דעת רבי ישמעאל ברבי יוסי, (א) קדושה ראשונה בטלה, (ב) וניתן לקדש קדושה חדשה, [ולא פורש במה מקדשים ערי ישראל]. ולכן כל הדינים האמורים בבתי ערי חומה, [כגון דיני מכירתם, ושילוח מצורעים, ושאינו עושים מגרשיהם שדות], אינם אמורים אלא בערים שקדשו בימי עזרא, [ומנויים במסכת ערכין], אבל שאר ערי חומה מימות יהושע בן נון, בטלה קדושתן.

< ולדעת הברייתא השניה, דעת רבי ישמעאל ברבי יוסי, או רבי אלעזר ברבי יוסי, שלא בטלה קדושה ראשונה, ולכן כל עיר מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, נוהג בה דיני ערי חומה.

חיוב כרת לטמא בעזרה

שני כתובים נאמרו לחייב כרת טמא בעזרה, באחד נאמר "מִשְׁכַּן", ובאחד נאמר "מִקְדָּשׁ".

(א) "כֹּל הַנֶּגַע בְּמַת בְּנִפְשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טָמֵאתוּ בּוֹ".

(ב) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ הַקֶּהֱל כִּי אֶת מִקְדָּשׁ ה' טָמֵא מִי נָדָה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא הוּא".

ואמר רבי אלעזר [בן שמוע, וי"ג רבי אליעזר בן הורקנוס] בברייתא, שהסיבה שנכתבו שני כתובים, היא, ללמד שיש חיוב כרת לטמא, בין במשכן ובין במקדש.

שכן בכל אחד מהם יש חומרא על חבירו, ואם היה כתוב רק אחד מהם, לא היינו למדים שכן הדין בחבירו.

- חומרת המשכן על המקדש היא, שהמשכן נמשח בשמן המשחה.

- וחומרת המקדש על המשכן היא, שקדושת המקדש קדושת עולם היא. רש"י מפרש, שאחר שנבנה הבית, שוב לא הותרו הבמות אף בחורבנו, (שלא כמו אחר חרבן שילה, שאז הותרו הבמות). ומתוך פירושו הבינו התוס', שקדושת הבית לא בטלה בחורבנו. אולם התוס' פירשו, שאף לדעת האומרים שקדושת הבית בטלה בחורבנו, נחשבת קדושתו קדושת עולם, משני טעמים, האחד הוא, שארכה קדושת הבית יותר מקדושת המשכן. והשני הוא, שמעתה אין לקדש קדושה חדשה אלא במקום המקדש.

ובגמרא מבואר, שהמקדש נקרא גם בשם משכן, וכמו כן המשכן נקרא גם בשם מקדש, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ואם כן, גם אם היה כתוב בשני הכתובים הנ"ל

מהכפילות, ודין הברייתא למד משינוי הלשון].

"ולא יטמאו את מחניהם"

התוס' כתבו, שהאזהרה לטמא שלא יהיה בעזרה, למדה מהכתוב, "ולא יטמאו את מחניהם", שכוונת הכתוב, שלא יטמא הטמא את העזרה, בין כשהוא חוצה לה, ובין כשהוא בתוכה, כלומר, אם הוא חוצה לה, לא יכנס, ואם הוא בתוכה, יצא.

אולם רש"י פירש, שאין אזהרה זו, "ולא יטמאו את מחניהם", אלא לטמא שהוא חוץ לעזרה, שלא יכנס ויטמא אותה, אולם מי שנטמא בתוכה, אין לומר לו שלא יטמא, כי כבר טימא, ואם כן אין אזהרה זו אמורה אלא למי שנטמא חוץ לעזרה, שלא יכנס, אבל אזהרה למי שנטמא בתוכה, שיצא לא, ולפרושו לא נתבאר מניין לנו זאת. [נבדף י"ז כתב רש"י, שיש מצוות עשה לשלח טמאים מחוץ לעזרה, שנאמר "אֶל מְחוץ לְמַחֲנֵה תִשְׁלַחֵם"].

מקדש נקרא משכן ומשכן נקרא מקדש

המקדש נקרא גם בשם משכן, כמו שנאמר, "וַיִּתֵּי מִשְׁכְּנֵי בְּתוּכְכֶם", ללמד, שכל מקום השראת השכינה נקרא בשם "משכן", והמקדש בכלל זה. אי"ע על כרחך כוונת הכתוב למקדש, ולא למשכן, כי נאמר הדבר בלשון עתיד, ובאותה שעה המשכן כבר עמד על תלו.

וכמו כן המשכן נקרא גם בשם מקדש, שנאמר בעניין בניית המשכן, "וַיַּעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִי בְּתוּכֶם. כָּל־אִשֶּׁר אָנֹכִי מְרַאֶה אוֹתְךָ אֵת

"מִשְׁכְּנִי", או שהיה כתוב בשני הכתובים הנ"ל "מִקְדָּשׁ", היינו יודעים שטמא חייב כרת, בין במקדש ובין במשכן, כי מאחר שיש שני כתובים, על כרחך אחד מדבר במשכן ממש, ואחד מדבר במקדש ממש.

ומתוך ששינתה תורה את הלשון, פעם אחת כתבה "מִשְׁכְּנִי", ופעם אחת כתבה "מִקְדָּשׁ", אמר רבי אלעזר [בן פדת האמורא], שיש ללמוד דבר נוסף, והוא, שיש חיוב כרת בין לטמא שנטמא מחוץ לעזרה ונכנס לה בטומאה, ובין לטמא שנטמא בתוך העזרה [ולא יצא מיד].

ולפי המבואר עד עתה, אף על פי שמשכן בכלל מקדש, ומקדש בכלל משכן, אם היה כתוב רק פעם אחת, לא היינו יודעים אלא את החמור שבהם, ולא את שניהם, ורק מתוך שנכתבו שני כתובים, למדנו שבשניהם יש כרת לטמא. ומתוך שיש שינוי לשון, למדנו, שיש חיוב לנטמא בחוץ שנכנס, ולנטמא בפנים. [ולפי זה, דין הברייתא למד מהכפילות, ודין האמורא למד משינוי הלשון].

אולם הר"ר שלמה מדרוי"ש גורס, שאם היה רק כתוב אחד, גם היינו יודעים, שיש חיוב כרת לטמא, בין במשכן ובין במקדש, כי משכן בכלל מקדש, ומקדש בכלל משכן. והטעם שנכתבו שני כתובים, אינו אלא ללמד, שיש חיוב בין לנטמא בחוץ שנכנס, ובין לנטמא בפנים. אולם, מאחר שלכך אנו צריכים שני כתובים, מעתה אם היה כתוב בשניהם לשון אחד, "מקדש" או "משכן", היינו סבורים שנכתב אותו אחד שתי פעמים, למעט את חבירו, ולכן, מאחר שהוצרך לכתוב שתי פעמים, על כרחך נאמר הכתוב כל פעם בלשון אחר, ללמד שכן הדין בין במקדש ובין במשכן. [ולפי זה, דין האמורא למד

תבנית המשקן ואת תבנית כל פליו וכן תעשו"

ב. אם אחר שנטמא, קודם שיצא, שהה
[=עמד בלא ללכת] **שיעור השתחוואה**
גמורה של פישוט ידים ורגלים, אף על פי
שלא השתחוה כלל – חייב. יש אומרים
ששיעור השתחוואה גמורה הוא כדי
אמירת כל הכתוב, "וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֹאִים
בְּרִדְתָּ הָאֵשׁ וּכְבוֹד ה' עַל הַבְּיָתָה וַיִּכְרְעוּ אַפְּיָם
אֶרְצָה עַל הַרְצָפָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַהֲדוֹת לַה' כִּי
טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד". ויש אומרים ששיעור
השתחוואה גמורה, הוא כדי אמירת מקצת
הכתוב הזה, כלומר כדי אמירת המילים,
"וַיִּכְרְעוּ אַפְּיָם אֶרְצָה עַל הַרְצָפָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ
וַהֲדוֹת לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד", בלבד.
בדף י"ז מסתפק רבא, במי ששהה כמה
פעמים, כל פעם פחות משיעור השתחוואה,
אבל כל השהיות יחד הם כשיעור שהיה
אחת, האם שהיות מצטרפות יחד או לא.

ג. אם מיד כשנטמא החל לצאת, אבל הלך
בדרך ארוכה, ולא בקצרה ביותר – חייב.

קידה כריעה והשתחוואה

קידה – על אפים. כלומר, קידה היא
כשמתכופף, עד שמגיעים פניו לארץ, אבל
גופו אינו מגיע לארץ, וכן מצינו בבת שבע,
שנאמר "וַתִּקַּד בַּת שֶׁבַע אַפָּיִם אֶרְצָה".

כריעה – על ברכים. כלומר, כריעה היא
כשעומד על ברכיו, אבל גופו זקוף, וכן
מצינו בשלמה, שנאמר, "וַיְהִי כְכֹלֹת שְׁלֹמֹה
לְהִתְפַּלֵּל אֶל ה' אֵת כָּל הַתְּפִלָּה וְהַתְחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלְּפָנָיו
מִזְבַּח ה' מִקְרָעַע עַל בְּרַכְיוֹ וַכְּפִיו פָּרְשׂוֹת הַשָּׁמַיִם".

השתחוואה – זו פישוט ידים ורגלים.

יש מפרשים, שאף על פי ששניהם קרויים
משכן ומקדש, מכל מקום **כשנאמר דין באחד**
מהם אינו אמור בחבירו, אלא כשנאמרו
כתובים לכל אחד בפני עצמו, ואין למדים זה
מזה.

ורבינו חיים כהן מחלק ואומר, שדבר שאינו
תלוי בקדושת מקום, די בכתוב אחד לשניהם,
אבל דבר התלוי בקדושת מקום, מאחר שאינם
שווים בו, כי לכל אחד יש חומרה שאין בחבירו,
אין למדים זה מזה, ולא די בכתוב אחד
לשניהם.

ולפירוש הר"ר שלמה מדרו"ש, בכל דבר
השייך בשניהם, למדים זה מזה, ודי בכתוב
אחד, ורק בדברים שאינם שייכים זה בזה, אין
למדים.

גם הארון נקרא מקדש, שנאמר בעניין
נשיאת הארון, "וַיִּקְּעוּ הַקְּהֹתִים נִשְׂאֵי
הַמִּקְדָּשׁ".

שלושה אופנים שעל ידם

הנטמא בתוך העזרה חייב קרבן

הלכה למשה מסיני, שהנטמא בעזרה,
[ונעלמה ממנו טומאה], אינו חייב קרבן
עולה ויורד, [אף על פי שהיתה לו ידיעה
תחילה וסוף], אלא אם כן נתעכב בעזרה,
באחד מהאופנים הבאים:

א. אם אחר שנטמא, קודם שיצא, השתחוה
כלפי פנים, אפילו כריעה בעלמא, שאין בה
פישוט ידים ורגלים – חייב.

לצאת, ולא יצא מיד, אלא שהה מעט במזיד, האם אינו חייב מלקות אלא כשישהה כדי שיעור השתחוואה, או כל שלא יצא מיד כשאמרו לו לצאת, לוקה על כך.

ב. תלה עצמו באויר העזרה.

כבר נתבאר, שמי שנטמא בעזרה, וקודם שיצא שהה בה כדי שיעור השתחוואה, חייב קרבן [כשנעלמה ממנו טומאתו], ויתכן שחייב גם מלקות [כששהה במזיד].

ויש להסתפק, האם כן הדין דווקא כששהה כדי שיעור השתחוואה על קרקע העזרה, שהוא מקום שיכולים להשתחוות בו על הארץ, אבל כשתלה עצמו באויר העזרה, שאינו יכול להשתחוות שם על הארץ, אפילו ישהה יותר מכדי שיעור השתחוואה, לא יתחייב, כי במקומו אי אפשר להשתחוות, או מאחר ששהה במקומו, כדי שיעור השתחוואה בקרקע, חייב.

כלומר, השתחוואה היא השתטחות כל הגוף על הארץ, כשהידיים והרגלים פשוטות [ולא כפופות], וכן מצינו בדברי יעקב ליוסף, שנאמר, "וַיִּסְפָּר אֶל אָבִיו וְאֶל אָחִיו וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוּם הַזֶּה אֲשֶׁר חִלַּמְתָּ הַבּוֹא בְּבֹא אֲנִי וְאָמַד וְאָחִיד לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֶרְצָה".

לעניין כריעה כתבתי שגוף זקוף, כי כך משמע מהכתוב, ששלמה היה כורע על ברכיו וידיו פרושות השמים, וזה אפשר כשהגוף זקוף. והעירוני, שר"י מיגש ומאירי מפרשים, שכופף את ראשו עד הארץ.

דף יז

ספיקות רב אשי בעניין שהייה

א. טימא עצמו במזיד.

כתבו התוס', שאין לפרש את הספק הזה, במי שטימא עצמו במזיד בעזרה, בודעו שהוא בעזרה, כשהתרו בו שלא יעשה כן, כי בזה הוא חייב מלקות, אף בלא שום שהייה. אבל אפשר לפרש את הספק בשני אופנים:

(1) לעניין קרבן – כשטימא עצמו במזיד, בלא לדעת שהוא בעזרה, ואחר כך נודע לו, והספק הוא האם גם בטומאת מזיד, נאמרה הלכה למשה מסיני, שאין חיוב קרבן, אלא אחר שהייה כדי שיעור השתחוואה, או שבזה חייב

ספיקות רבא בעניין שהייה

א. האם צריך שהייה למלקות.

כבר נתבאר, שמי שנטמא בעזרה, ונעלמה ממנו טומאתו, ושהה בעזרה זמן כדי שיעור השתחוואה, ואחר כך יצא, חייב קרבן עולה ויורד, אבל אם לא שהה כל כך, אף על פי שלא יצא מיד, אינו מביא קרבן עולה ויורד, [כשגם לא השתחוה כלפי פנים, ולא הלך בדרך ארוכה].

ויש להסתפק, במי שנטמא בעזרה [בשוגג], ולא נעלמה ממנו טומאתו, והתרו בו

אף בלא שהייה.

מהטומאה קודם הלילה דיו, וכל הספק הנ"ל הוא, כשנטמא סמוך לחשיכה, ועל ידי השחייה נוסף לו יום אחד של טומאה.

- אולם התוס' מפרשים, שבכל אופן, הנזיר שנטמא מוזהר להפריש עצמו מהטומאה, והספק הנ"ל הוא בכל זמן.

נטמא בעזרה כיצד יצא

מי שנטמא בעזרה, ולא השתחוה כלפי פנים, ולא שהה כדי השתחוואה גמורה, ולא הלך בדרך ארוכה.

אלא הלך בדרך קצרה, פטור. אפילו הלך בדרך הקצרה עקב בצד אגודל במשך יום שלם, כי כל שהוא הולך ואינו עומד, אין זו שהייה לחיבו.

ואם יצא בדרך ארוכה, אף על פי שרץ במהירות רבה, וגמר יציאתו בה, בזמן שרגילים לצאת בקצרה, חייב.

כהן טמא ששימש במקדש

א. יש אופנים שחייב גם כרת וגם מיתה בידי שמים:

- כשנטמא חוץ לעזרה, ונכנס, ושימש. חייב מיתה על ששימש. וחייב כרת על שנכנס בטומאה לעזרה. [שחיבו בזה הוא אף בלא שום שהייה, כי לא נאמרה שהייה, אלא למי שנטמא בעזרה].

- כשנטמא בעזרה, ושהה כדי שיעור השתחוואה, ובשהייתו שימש. חייב מיתה על ששימש, וחייב כרת על ששהה בעזרה

(2) לעניין מלקות – כשטימא עצמו במזיד, בידועו שהוא בעזרה, אבל לא התרו בו שלא יטמא, ורק אחר שנטמא, התרו בו שיצא, והספק הוא, [אם תאמר בעניין ספקו הראשון של רבא, שצריך שהייה למלקות, כשנטמא בשוגג ושהה במזיד, ואינו לוקה אלא אם כן שהה כדי שיעור השתחוואה], האם גם זה שנטמא במזיד אינו לוקה, אלא אם כן שהה כדי שיעור השתחוואה, או זה שנטמא במזיד, אם לא יצא מיד כשהתרו בו, לוקה. [וכן מפרש רש"י את הספק].

ב. נזיר בקבר.

נזיר שנטמא באונס בבית הקברות, כגון שנכנס לשם בארון, החוצץ בינו לבין הטומאה, ובא חבירו ושבר את הארון, ונמצא הנזיר בבית הקברות ונטמא בו, והתרו בו לצאת.

והספק הוא, [אם תאמר בעניין ספקו הראשון של רבא, שצריך שהייה למלקות, כשנטמא בשוגג בעזרה ושהה במזיד, ואינו לוקה אלא אם כן שהה כדי שיעור השתחוואה], האם גם נזיר שנטמא בבית הקברות חייב מלקות, רק כשהה כדי שיעור השתחוואה, כנטמא בעזרה, או שהוא חייב מלקות בכל אופן שלא יצא מיד, כי לא נאמרה הלכה למשה מסיני בעניין שהייה, אלא לעניין טומאת מקדש.

- רבינו תם מפרש, שנזיר טמא אינו מוזהר למהר לפרוש מהטומאה, אלא שלא יאריך את ימי נזירותו מחמת הטומאה, ואם יפרוש

שההפיכה הזו מזרזת את עיכולם, שכל דבר המקרב את העבודה לגמרה, בכלל עבודה היא, [ולכן, זר או כהן טמא המהפכים אימורים שעל המזבח, חייבים מיתה].

הנכנס לבית המנוגע

נאמר בעניין נגעי בתים, "וְהָאָל הַבַּיִת כָּל מִי הֶסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד הָעֶרְבֹ, וּלְדַבְרֵי הַכֹּל, אֵין הַנִּכְנֵס לְבֵית טָמֵא, אֲלֵא כְּשִׁיכְנֵס רֹבּוֹ. [כי בזה הכל מודים, שביאה במקצת אינה נחשבת כביאה, אלא שמדברי חכמים, המכניס ידיו לבית מנוגע, ידיו טמאות. לדברי רבי עקיבא, כראשון לטומאה. ולדברי חכמים, כשניות לטומאה].

ואמר רבי אושעיא, שאפילו כשנכנס רובו, אינו טמא, אלא כשנכנס כדרך בני אדם ההולכים קדימה¹. אבל אם נכנס לבית בהליכה לאחוריו, אפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו, אינו טמא, כי נאמר, "וְהָאָל הַבַּיִת", לא אמרה תורה אלא דרך ביאה. [ויל"ע אם כן הדין גם כשנכנס דרך פתח שהיה בגג, שאין דרך בני אדם להיכנס כן, כמבואר לעניין כניסה למקדש].

ומכל מקום אם נכנס כולו לגמרי, אפילו דרך אחוריו, טמא, כי כל דבר שכולו בבית, טמא אפילו בלא ביאה כלל, שכן נאמר, "וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בְּבַיְתֵי".

הנכנס למקדש בטומאה

נאמר בעניין כניסת טמאים למקדש, "וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֵאוּ". ובה נחלקו חכמים. יש

בטומאתו. [ואפילו אם אחר ששהה מיהר לצאת בדרך קצרה במהירות רבה, כך שלמעשה לא איחר את יציאתו משאר בני אדם בדרך קצרה, כי מאחר ששהה, נתחייב כרת, ואינו ניצול במה שאחר כך מזדרז לצאת].

ונפקא מינה ממה שחייב מיתה, אף על פי שכבר חייב כרת החמור. (א) אם לקה, נפטר מהכרת, אבל חיוב מיתה בעינו עומד. (ב) אם הזיד בשימוש בטומאה, ושגג בהיותו במקדש בטומאה, חייב מיתה על ששימש בטומאה, ופטר מכרת.

ב. ויש אופן שחייב מיתה בידי שמים בלבד:

- **כשנטמא בעזרה, ולא שהה, אלא מיד יצא בדרך קצרה, ובדרך יציאתו שימש בלא להתעכב כדי שיעור השתחוואה.** [כגון שהיה אוחז מזלג בידו, והכה בו בדרכו באחד האברים שעל המערכה, והפכו, ועל ידי כך גרם שיתעכל מהרה, שדבר זה בכלל עבודה הוא].

היפוך אימורים על גבי המזבח

כשם שהקטרת האימורים [=בשר הקרבנות העולה למזבח] על המזבח נחשבת לעבודה, [ולכן זר או כהן טמא שהקטירו אימורים, חייבים מיתה], כך הפיכת האימורים כשהם כבר על המזבח, **נחשבת עבודה**, אפילו היו מתעכלים בלא ההפיכה, **ובתנאי**

הוספות

¹ מבואר בתוס', שרק בכניסה אין דרך בני אדם ללכת לאחור, אבל ביציאה, דרך בני אדם ללכת לאחור, כגון כשיוצאים מרבתיים.

קבועה. **אם טעו בית דין בהוראתם, ועשו הציבור על פיהם, אין מביאים פר העלם דבר של ציבור**, בין כשטעו בהוראת מצוות עשה שבדבר, האמורה במי שנטמא בעזרה, "וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה", ובין כשטעו בהוראת מצוות לא תעשה שבדבר, האמורה במי שנטמא חוץ לעזרה, "וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא".

ועל מצות עשה זו של טומאת מקדש שנינו, 'זו היא מצוות עשה שבמקדש שאין חייבים עליה'.

אשם תלוי

וכמו כן, כל חטא, שהעושהו בשגגה חייב להביא על כך חטאת קבועה. כשהיחיד מסופק בכך, אם חטא בשגגה או לא חטא כלל, [כגון שמשופק אם אכל חלב], אינו מביא חטאת קבועה, אלא **אשם תלוי**.

אבל חטא שהעושהו בשגגה אינו חייב חטאת קבועה, כגון טומאת מקדש וקדשיו, שיש בו קרבן עולה ויורד, ולא חטאת קבועה, **כשהיחיד מסופק בכך אם חטא בשגגה או לא חטא כלל**, אינו מביא **אשם תלוי**, בין כשהספק במצוות עשה שבדבר, האמורה במי שנטמא בעזרה, "וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה", ובין כשהספק במצוות לא תעשה שבדבר, האמורה במי שנטמא חוץ לעזרה, "וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא".

אומרים שאין הטמא אסור להיכנס למקדש אלא כניסת רובו. ויש אומרים שאפילו מקצת גופו אסור להיכנס, שנאמר, "בְּכָל קִדְשׁ לֹא תִגַּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא", להקיש ביאה לכניסה, וללמד, שכשם שנגיעה אסורה לגמרי, אפילו באצבע אחת, כך כניסה אסורה לגמרי, אפילו באצבע אחת.

ואף בזה, לדעת האומרים, שאינו אסור אלא בביאת רובו, אין זה אלא כשנכנס כדרך בני אדם, [ההולכים קדימה ונכנסים] דרך הפתח, אבל נכנס למקדש דרך פתח שהיה בגג, לא עשה איסור¹. ועל שנכנס לגג כדרך בני אדם אין לחייבו, כי הגגות לא נתקדשו, ולכן אין שוחטים שם קרבנות, ולא אוכלים שם קדשים, שלא נתקדשה אלא הרצפה והאוויר עד הגג.

שגגה על פי הוראת בית דין

כל חטא, שהעושהו בשגגה, חייב להביא על כך חטאת קבועה, [ובכלל זה, כל לא תעשה שיש בהם כרת כגון אכילת חלב וביאת נידה], **אם טעו בית דין בהוראתם, ועל פי הוראתם עברו הציבור על האיסור**, אין היחידים מביאים חטאות יחידים, אלא בית דין **מביאים קרבן חטאת, הקרוי פר העלם דבר של ציבור**.

אבל חטא, שהעושהו בשגגה אינו חייב חטאת קבועה, כגון טומאת מקדש וקדשיו, שיש בו קרבן עולה ויורד, ולא חטאת

הוספות

¹ ויתכן שבה, אפילו נכנס כולו לגמרי, לא עשה איסור, כי בזה לא נאמר "כל אשר בבית", לחייב על מה שכולו בפנים, כמו לעניין צרעת, ויל"ע בזה.

דף יח

היה משמש עם [אשתו] הטהורה

ואמרה לו נטמאתי ופירש ממנה

א. חיוב קרבן על הביאה.

המשמש עם אשתו הטהורה, בזמן שאינו סמוך לווסתה, [כלומר בזמן שאינה רגילה לראות בו דם], אינו צריך לחוש לכך שתטמא תוך כדי הביאה. ולכן, אם שימש עמה, וארע שנטמאה, אנוס הוא, ופטור מקרבן חטאת הבא על השוגג.

אבל המשמש עם אשתו הטהורה, בזמן הסמוך לווסתה, [כלומר בזמן שרגילה לראות בו], היה צריך לחוש שמא תראה בשעת תשמיש. ולכן אם ארע שראתה, אין זה אנוס. ומכל מקום גם מזיד אינו, כי לא התכוון לשמש עם הטמאה, אלא היה סבור שיגמור ביאתו, ויפרוש קודם שתראה, ואין זה אלא שוגג, ולכן חייב קרבן חטאת.

ועל איסור כניסה כגון זה שנינו, 'זו היא מצוות לא תעשה שבנדה', שכשטעו בית דין בהוראה בה, ועשו הציבור על פיהם, מביאים פר העלם דבר של צבור, וכשהיחיד מסופק אם חטא בה מביא אשם תלוי.

ב. חיוב קרבן על הפרישה.

דעת רבא:

מי ששימש עם [אשתו] הטהורה, ובתוך כך אמרה לו שנטמאה, אם יפרוש ממנה באבר חי, יש בפרישה מעשה ביאת נידה, [שכן פרישה נידונית ככניסה, משום שהנאת שתיהן שווה], אבל אם יפרוש ממנה באבר מת, אין בפרישה מעשה של ביאת נידה, כי המשמש בעריות באבר מת, פטור, [משום שביאה באבר מת אינה נחשבת לביאה], ולכן אם ארע לו כן, נועץ עשר צפרניו בקרקע עד שימות האבר, ואז יפרוש בלא מעשה של ביאת נידה.

< תלמיד חכם היודע הלכה זאת, בין אם קיימה ופירש באבר מת, ובין אם עבר עליה ופירש באבר חי, פטור מקרבן חטאת על הפרישה, כי כשפירש באבר מת, הציל עצמו מביאת נידה בפרישה, משום שפרישה באבר מת אינה נחשבת כביאת נידה, וכשפירש באבר חי, אף שנחשבת הפרישה כביאת נידה, מכל מקום, מאחר שהוא מזיד בה, פטור הוא מקרבן חטאת הבא על השגגה בלבד.

- וכשהיה הדבר בזמן שאינו סמוך לווסתה, פטור מכל קרבן שהוא, כי על הכניסה הוא פטור מטעם אנוס.

- אבל כשהיה הדבר בזמן הסמוך לווסתה, יתחייב קרבן חטאת על הכניסה¹ כמבואר לעיל.

הוספות

¹ הקשו התוס' מאחר שהוא מזיד על הפרישה, למה לא נחשיבו כמי שמופקר אצלו ביאת נידה, והיה חוטא במזיד גם בכניסה, וכלל בדינו שאין חיוב חטאת בשוגג, אלא במי שאם היה יודע לא היה חוטא, אבל זה שמופקר אצלו ביאת נידה, היה נכנס גם אם היה יודע שתטמא, ולא יתחייב חטאת אף על הכניסה. ותירצו, שבכך שהיה מזיד בפרישה, אין ללמוד שהופקר אצלו ביאת נידה, כי יתכן, שרק אחר שבעל, והיה תחת יד היצר, נמשך לצאת במזיד, אבל קודם הביאה, לא היה נכנס אם היה יודע שתטמא.

דעת אבוי:

מי ששימש עם [אשתו] **הטהורה, ובתוך כך אמרה לו שנטמאה, בין אם יפרוש ממנה באבר חי, ובין אם יפרוש ממנה באבר מת, יש בפרישה מעשה ביאת נידה, כי המשמש בעריות באבר מת, חייב, ומכל מקום עליו לפרוש באבר מת כדי למעט את הנאתו. ולכן:**

< מי ששימש עם [אשתו] **הטהורה, בזמן שאינו סמוך לווסתה, ובתוך כך נטמאה, כשם שהוא אנוס בכניסה,]** שלא היה צריך לעלות על דעתו שמתמא, **כך הוא אנוס בפרישה, (כי אי אפשר לו שלא יפרוש).**

וכל זה כשפירש באבר מת, אבל אם פירש באבר חי, אין זה אנוס על הפרישה, כי היה יכול לפרוש באבר מת.

ומעתה, אם הוא תלמיד חכם, היודע שעליו לפרוש באבר מת, מזיד הוא על פרישתו באבר חי, ואינו מביא על כך חטאת הבאה על השוגג.

ואם הוא עם הארץ, שלא ידע זאת, שוגג הוא, ומביא חטאת על הפרישה.

< ומי ששימש עם [אשתו] **הטהורה, בזמן הסמוך לווסתה, ובתוך כך נטמאה, כשם ששגג בכניסה,]** (שהיה סבור שיגמור קודם שתמא), **כך שגג בפרישה,]** (שהיה סבור שיפרוש קודם שתמא), **בין היתה הפרישה באבר חי, ובין היתה הפרישה באבר מת, כי בשני האופנים הללו, יש בפרישה מעשה של ביאת נידה בשוגג.**

< ועם הארץ שאינו יודע הלכה זאת, אם] בכל זאת פירש באבר מת, הציל עצמו ממעשה ביאת נידה בפרישה, ופטור על כך. **אבל אם]** **פירש באבר חי, שוגג הוא בזה, וחייב על כך קרבן חטאת.**

- וכשהיה הדבר בזמן שאינו סמוך לווסתה, אינו חייב אלא חטאת אחת, על הפרישה, אבל אינו חייב חטאת על הכניסה שהיתה באנוס.

- אבל כשהיה הדבר בזמן הסמוך לווסתה, יש כאן שתי שגגות של ביאת נידה, אחת בכניסה,] (שהיה שוגג בה, משום שהיה סבור שיגמור ביאתו קודם שתמא, ולא התכוון לבוא על הנידה, כמבואר לעיל), **ואחת בפרישה,]** (משום שלא ידע שצריך לפרוש באבר מת, ופרש באבר חי).

ומעתה אם היו שתי השגגות בהעלם אחד, כגון שהוא עם הארץ גם לעניין זה, שאינו יודע שבני ישראל מוזהרים לפרוש מנשותיהם סמוך לווסתן, וכשאמרה לו נטמאתי, היה סבור שאנוס הוא, ולא שוגג, ולא נודע לו שחטא עד אחר הפרישה, אינו חייב אלא חטאת אחת.

אבל אם היו שתי השגגות בשתי העלמות, כגון שהוא תלמיד חכם לעניין זה, שיודע שבני ישראל מוזהרים לפרוש מנשותיהם סמוך לווסתן, וכשאמרה לו נטמאתי, הבין ששגג בכך שנכנס, ונתחייב על כך חטאת, כשפרש בקושי, שגג פעם שניה בהעלם שני, שלא ידע שצריך לפרוש באבר מת, ויתחייב שתי חטאות. [ויש מפרשים שלדעת רבי ירמיה במסכת שבת, אף זה, שלא ידע שחטא בין שני החטאים, מכל מקום, מאחר שחטא שני חטאים גמורים, מתחייב שתי חטאות].

רבא	אביי		
אונס		כניסה	בזמן שאינו סמוך לווסתה
אין זו ביאה כלל	אונס	פרישה באבר מת	
לתלמיד חכם [היודע שאסור לפרוש באבר חי] – מזיד לעם הארץ – שוגג		פרישה באבר חי	
שוגג		כניסה	בזמן הסמוך לווסתה
אין זו ביאה כלל	שוגג לרש"י: אם יודע שבני ישראל מוזהרים לפרוש מנשותיהם סמוך לווסתן, יש בזה שתי חטאות, אחת על הכניסה, ואחת על הפרישה. ולתוס': בכל אופן אין כאן אלא חטאת אחת.	פרישה באבר מת	
לת"ח [היודע שאסור לפרוש באבר חי] – מזיד. לעי"ה – שוגג. ואם הוא יודע שבני ישראל מוזהרים לפרוש מנשותיהם סמוך לווסתן, מתחייב שתי חטאות, אחת על הכניסה בשוגג, ואחת על הפרישה באבר חי בשוגג.		פרישה באבר חי	

אלא שאם היה תלמיד חכם, וידע שעליו לפרוש באבר מת, ופירש באבר חי, בזה שפירש באבר חי, והרבה את הנאתו בפרישה, נחשב הוא מזיד על כך, ואם כן אינו שוגג אלא בכניסה.

רש"י פירש, שכשהיתה הכניסה בשוגג, בין בעם הארץ ובין בתלמיד חכם שפירשו באבר מת, [וכן עם הארץ שפירש אף באבר חי], מתחייב הוא על כך שתי חטאות, אחת על הכניסה, ואחת על הפרישה

ובארו התוס', מדוע הדבר נחשב כשתי שגגות בשתי העלמות, שבשעה שאמרה לו נטמאתי, הבין ששגג בכניסה, ויש בידיעה זו שחטא, לחלק בין מעשה הכניסה למעשה הפרישה, [ולכאורה כן הדין רק בתלמיד חכם, היודע שבני ישראל מוזהרים לפרוש מנשותיהם סמוך לווסתן, ובשעה שאמרה לו נטמאתי, הבין ששגג וחסא בכניסה, אבל עם הארץ שאינו יודע דין זה, כשאמרה לו אשתו נטמאתי, סבור שאנוס הוא, ולא נודע לו שחטא בין הכניסה לפרישה, ואם כן יש כאן שתי שגגות בהעלם אחד].

והתוס' כתבו, שבכל אופן, שפירש באבר מת, [אפילו הוא תלמיד חכם היודע שבני ישראל מוזהרים לפרוש מנשותיהם סמוך לווסתן], אין כאן אלא חטאת אחת, כי אין בידיעה שחטא בכניסה, לחלק את מעשה הפרישה ממעשה הכניסה, כי כשאמרה לו נטמאתי, מיד ידע ששגג גם בכניסה וגם ביציאה, ואין כאן אלא חטאת אחת. ורק כשיש שגגה שניה מחמת דבר אחר, כגון עם הארץ שפרש באבר חי, כי לא ידע שהדבר אסור, הוא יתחייב שתי חטאות.

ועל חיוב פרישה זה שנינו, 'זו היא מצוות עשה שבנדה', שכשטעו בית דין בהוראה בה, ועשו הציבור על פיהם, מביאים פר העלם דבר של צבור, וכשהיחיד מסופק אם

היה יכול לדקדק זאת מהכתוב, "וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדְתָּ טְמֵאָתָהּ לֹא תִקְרַב" המלמד שלא לפרוש באבר חי, כמבואר להלן.

אולם אביי דחה זאת, ואמר, שבאמת גם משמש באבר מת חייב, אלא שזה שאין לו ברירה, אלא, או לפרוש באבר חי, או לפרוש באבר מת, עליו לפרוש באבר מת, למעט את הנאתו.

ומכל מקום, רבא למד שהמשמש באבר מת פטור, מהכתוב, "וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֶתָּה שְׁכַבְתָּ זָרַע", כמבואר במסכת יבמות.

המשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי

מצווה בעשה ולא תעשה שלא לפרוש באבר חי עשה – "וְאִם שָׁכַב יִשְׁכַּב אִישׁ אֶתָּה וְתָהִי בְּנִדְתָּה עֲלִיּוֹ" כלומר פעמים יש מצווה להיות עם הנידה, והוא, כששימש עם הטהורה, ואמרה לו נטמאתי, שיהיה עמה כל זמן שהאבר חי.

לא תעשה – "וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדְתָּ טְמֵאָתָהּ לֹא תִקְרַב", ויש לפרש קריבה זו מלשון פרישה, [כמו שנאמר "הֶאֱמַרְתִּים קָרַב אֶלְיָךְ אֵל תִּגַּשׁ בִּי כִּי קִדְשֵׁתִיךָ", שהיו ליצני הדור אומרים לנביא, שיפרוש מהם, ולא יגש אליהם], ואם כן כך כוונת הכתוב, "וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדְתָּ טְמֵאָתָהּ לֹא תִקְרַב", שפעמים לא תפרוש מהנידה, והוא, כששימש עם הטהורה, ואמרה לו נטמאתי, שלא יפרוש ממנה כל זמן שהאבר חי.

מניין לפרישה בעונת הווסת

נאמר בתורה, "וְהִזְרַתֶּם [=והפרשתם] אֶת

חטא בה מביא אשם תלוי. ובארו התוס', שמצוות עשה זו, היא שלא לפרוש בהנאה מרובה, שהיא בעצם לא תעשה, אבל בעשה ממש, אין מביאים פר העלם דבר, ולא אשם תלוי.

נמצא דם על המפה

דרך בנות ישראל לשמש בשני עדים, כלומר שתי מפות קטנות, שמקנחים בהם אחר התשמיש, אחד לו ואחד לה.

אם נמצא דם על המפה שלו, שקנח אחר תשמיש, **אפילו לא קינח מיד**, אלא אחר שעה, **בידוע שבעל נדה**, כי אין דרך הדם לבוא אלא ממנה, **ולכן שניהם טמאים טומאת שבעה**. [היא כדין נדה. והוא כדין בועל נדה]. **ואם היה הדבר בזמן הסמוך לווסתה**, אין כאן אונס, **וחייבים קרבן חטאת**.

ואם נמצא דם על המפה שלה. **כשקנחה מיד אחר תשמיש, הדין כנ"ל**, כי בידוע שבעל נידה. **אבל אם קנחה לאחר שעה, יש להסתפק**, האם ראתה קודם שפירש ממנה, או רק אחר כך, **ולכן שניהם טמאים טומאת שבעה מספק בלבד, ואינם מביאים קרבן חטאת**.

מניין [לרבא] שהמשמש באבר מת פטור

מתוך מה ששינוי, שהמשמש עם הטהורה, ואמרה לו נטמאתי, לא יפרוש באבר חי, אלא באבר מת, רצה רבא לדקדק, שהמשמש באבר מת פטור. וכמו כן

כל המבדיל על היין במוצאי שבתות

לדעת רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המבדיל על היין במוצאי שבתות, **יהיו לו בנים זכרים**, שנאמר, שנאמר, "וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֶּדֶשׁ וּבֵין הַחֵלֶל וּבֵין הַטְּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר" (ויקרא י"ז), להקיש הבדלה בין קודש לחול, להבדלה מטומאה. ובענין הפורש מאשתו סמוך לווסת נאמר, "לְהַבְדִּיל בֵּין הַטְּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר" (ויקרא י"ח אומרים מ"ז), וסמוך לו, "אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר", כמבואר לעיל.

ולדעת רבי יהושע בן לוי, יהיו לו בנים **ראויים להוראה**, שנאמר, "וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֶּדֶשׁ וּבֵין הַחֵלֶל וּבֵין הַטְּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר" (ויקרא י"ח), וסמוך לו, "וּלְהוֹרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

כל המקדש את עצמו

בשעת תשמיש [דרך צניעות]

לדעת רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר, כל המקדש את עצמו בשעת תשמיש, **יהיו לו בנים זכרים**, שנאמר, "וְהִתְקַדְּשְׁתָּם לַיהוָה" (ויקרא י"ח אומרים מ"ד), וסמוך לו, "אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר".

קרבן על ביאת מקדש

לדעת רבי אליעזר ורבי עקיבא, **אין אדם מביא קרבן עולה ויורד על טומאת מקדש וקדשיו אלא אם כן היתה לו ידיעה תחילה** [שנטמא].

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאֲתָם, "להזהיר את בני ישראל, שיפרשו מנשותיהם סמוך לווסתן. [וסת לשון קביעות הוא, וכוונת האזהרה, שיפרשו מנשותיהם בזמן הקבוע להן לראיית דם נידות]. ויש לפרוש **עונה שלמה**, כלומר, אם וסתה לראות ביום מסוים, יפרוש כל יום וסתה, ואם וסתה לראות בלילה מסוים, יפרוש כל לילה וסתה.

כל שאינו פורש מאשתו סמוך לוסתה

לדעת רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, כל שאינו פורש מאשתו סמוך לוסתה, אפילו היו לו בנים כבני אהרון, **מתים**, שנאמר, "וְהִזְרַתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאֲתָם ... וְהִדְוָה בְּנִדְתָּהּ וְהִזָּב אֶת זִוְבוֹ לְזָכָר וְלִנְקָבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם טְמֵאָה", וסמוך לו, "אֲחֲרַי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אֲהֲרֹן".

כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה

לדעת רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה, **יהיו לו בנים זכרים**, שנאמר, "וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַטְּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר" (ויקרא י"ח אומרים מ"ז), וסמוך לו, "אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר".

ולדעת רבי יהושע בן לוי, יהיו לו בנים **ראויים להוראה**, שנאמר, "וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֶּדֶשׁ וּבֵין הַחֵלֶל וּבֵין הַטְּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר" (ויקרא י"ח), וסמוך לו, "וּלְהוֹרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

שנטמא, אף על פי שאינו יודע במה, כדי לחייבו קרבן עולה ויורד, אם אחר כך נעלמה ממנו טומאה.

ומכל מקום, לכל השיטות, דעת רבי אליעזר ורבי עקיבא, שאין חיוב קרבן עולה ויורד, אלא כשידע מתחילה שנטמא ולאחר מכן שכח [=העלם טומאה], אבל היודע שהוא טמא, ונעלם ממנו שכאן המקדש ונכנס, או נעלם ממנו שאלו קדשים ואכלם [=העלם קדש], אינו מביא קרבן עולה ויורד.

וכל זה כדעת רבי אליעזר ורבי עקיבא, אבל רבי ישמעאל לומד, ממה שנכתב "וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ" שתי פעמים, שאדם מביא קרבן עולה ויורד, בין כשחטא מחמת שנעלם ממנו שהוא טמא, ובין כשחטא מחמת שנעלם ממנו מקדש וקדשיו, ומתוך כך הוא חולק עליהם בדבר נוסף, והוא שלדעתו אדם מביא קרבן עולה ויורד, גם כשלא היתה לו ידיעה בתחילה כלל, לא מטומאתו, ולא מהמקדש וקדשיו.

יודע שחטא [בדבר שיש בו חיוב חטאת] **אבל אינו יודע במה**

בעניין חיוב חטאת על עברת לא תעשה, נאמר בתורה, "או הוֹדַע אֶלְיוֹ חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ", ללמד, שאינו מביא חטאת אלא אם כן יודע שחטא.

ונחלקו חכמים, מה דינו של מי שיודע בבירור שחטא, אבל אינו יודע במה חטא. [כגון, (א) היו לפניו חלב ונותר, ואכל אחד

רבי אליעזר לומד זאת מהכתוב, "או נִפְשׁ אֲשֶׁר תִּגַע בְּכָל דְּבַר טָמֵא או בְּנִבְלַת חַיָּה טָמְאָה או בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמְאָה או בְּנִבְלַת שְׂרָץ טָמֵא וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ", המלמד, שאין הפרשה מדברת, אלא כשנעלם ממנו מה שידע, שנטמא באחד מהדברים הללו.

ורבי עקיבא לומד זאת מהכתוב, "וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא", המלמד, שאין הפרשה מדברת, אלא כשנעלם ממנו מה שידע, שהוא טמא.

< **לדברי חזקיה ועולא נחלקו החכמים הללו בדיון:**

לדעת רבי אליעזר – אין חיוב קרבן עולה ויורד, אלא כשידע תחילה במה נטמא, [ואחר כך נעלם ממנו]. אבל אם מתחילה רק ידע שנטמא, ולא במה נטמא, אין זו ידיעה תחילה, לחייבו קרבן עולה ויורד. ולמד זאת, ממה שפרטה התורה את הטומאות, "או בְּנִבְלַת חַיָּה טָמְאָה או בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמְאָה או בְּנִבְלַת שְׂרָץ טָמֵא", אף על פי שכבר כללה את כולן, "או נִפְשׁ אֲשֶׁר תִּגַע בְּכָל דְּבַר טָמֵא", ועל כרחך לא פרטה אותן, אלא ללמד, שאין נחשבת ידיעה, אלא כשידע במה מהן נטמא.

ולדעת רבי עקיבא – די בכך שידע תחילה שנטמא, אף על פי שאינו יודע במה, כדי לחייבו קרבן עולה ויורד, אם אחר כך נעלמה ממנו טומאה.

< **ולדברי רבי יוחנן ורב ששת, בדף י"ט, לא נחלקו החכמים הללו בדיון:**

והכל מודים, שדי בכך שידע תחילה

אשתו].

וכתבו התוס', שאם התכוון לעשות דבר אסור אחד, ובא לידו דבר אסור אחר, [כגון (א) התכוון לחתוך בשבת מחובר זה, וחתך מחובר אחר. (ב) התכוון לאכול חלב זה, ואכל חלב אחר], אינו נפטר מטעם מתעסק, כי לא התעסק בהיתר, אלא באיסור, ומכל מקום לענין שבת פטור, כי לא אסרה תורה בשבת אלא מלאכת מחשבת.

העלם זה וזה

[לדעת רבי אליעזר ורבי עקיבא]

כבר נתבאר לעיל, שלדעת רבי אליעזר ורבי עקיבא, אין חיוב קרבן עולה ויורד, אלא על העלם טומאה. [כלומר, שידע תחילה שהוא טמא, או במה נטמא, ואחר כך נעלם ממנו].

אבל היודע שהוא טמא, ונעלם ממנו שכאן המקדש ונכנס, או נעלם ממנו שאלו קדשים ואכלם, אינו מביא קרבן עולה ויורד. [רבינו תם מפרש, שיביא חטאת קבועה. ויש מפרשים שפטור מכל קרבן].

ואם ידע מתחילה שהוא טמא, ושכאן המקדש, או שאלו קדשים, ולאחר מכן נשכח ממנו, גם טומאתו, וגם שכאן המקדש או שאלו קדשים, נחלקו חכמים אם חייב בקרבן עולה ויורד, [לדעת רבי אליעזר ורבי עקיבא]:

רב נחמן אמר – מאחר שנעלמה ממנו טומאתו, חייב בקרבן עולה ויורד, ככל מי שידע שנטמא, ונעלם ממנו, ומחמת כן

מהם בשוגג, ואינו יודע איזה. (ב) היו אשתו נדה ואחותו עמו בבית, ובא על אחת מהן בשוגג, ואינו יודע על מי. (ג) היו שבת ויום הכפורים סמוכים זה לזה, ועשה מלאכה בין השמשות בשוגג, ואינו יודע באיזה מהם]:

רבי יהושע לומד מהכתוב "בָּה", שאין חיוב חטאת, אלא אם כן יודע במה חטא, אבל אם אינו יודע במה חטא, אף על פי שיודע בבירור שחטא, פטור מחטאת.

דף יט

ורבי אליעזר אומר, מאחר שברור שחטא, יביא חטאת, ומהכתוב "בָּה", אין ללמוד שלא יביא עד שידע במה חטא, אלא יש ללמוד, שאין חיוב חטאת, אלא אם כן מתכוון למעשהו, אבל המתעסק, [שהתכוון לעשות מעשה אחר, ועלה בידו מעשה זה], פטור מחטאת. ופירש רש"י, שהמתעסק שפטרה תורה, הוא זה שמתכוון לעשות דבר היתר, ובא לידו דבר אסור. [כגון, (א) התכוון לחתוך בשבת דבר תלוש, וחתך את דבר אחר שהיה מחובר. (ב) התכוון לאשתו, ונשמטה אשתו, ובאה אחותו תחתיה¹]. **וחיוב חטאת אינו אמור אלא כשעשה מה שהתכוון לעשות, אלא שטעה שהדבר הוא אחר, או שהמעשה מותר. [כגון, (א) התכוון לחתוך בשבת דבר מחובר, כי היה סבור שהוא תלוש. (ב) נתכוון לעשות מלאכה בשבת, כי היה סבור שיום חול, או שהמלאכה מותרת. (ג) בא על אחותו, כי היה סבור שהיא**

¹ הוספות

¹ על ענין זה שכתב רש"י, שמתעסק בעריות פטור, כתבו התוס', שלא דק, כי למסקנת הגמרא בכריתות, המתעסק בחלבים ועריות חייב, שכן נהנה, ואין פטור מתעסק, אלא בדבר שאין בו הנאה.

נכנס למקדש או אכל קדשים.

כמה פרטים בעניין ידיעות הטומאה

א. נודע לו בוודאי שנטמא אבל לא מתי.

מי שנודע לו [מתחילה] שנטמא, **הרי זו ידיעה לחייבו קרבן עולה ויורד**, [אם ישכח אחר כך ויכנס למקדש או יאכל קודש] אף על פי שאינו יודע מתי נטמא. **כגון**, היו שני שבילים, אחד טמא [מחמת מת הקבור בו], ואחד טהור, ואין ידוע מי הטמא ומי הטהור, והלך בשניהם, הרי זה יודע בוודאות שנטמא, ואם כן, אף על פי שאינו יודע אם נטמא בראשון או בשני, מכל מקום מאחר שידוע שהוא טמא, והרי זה ככל ידיעה וודאית, המביאה לידי קרבן עולה ויורד, [לדעת רבי אליעזר ורבי עקיבא המצריכים ידיעה בתחילה].

ב. נודע לו להצאים.

מי שהלך בשני שבילים, שאחד מהם טמא, ואחד מהם טהור, אף על פי שאין לדעת מתי נטמא, הרי זה טמא בוודאי, כמבואר לעיל.

אולם נחלקו חכמים, מה דינו, אם אחר שהלך בראשון, שכח שהלך בו, ואחר כך הלך בשני:

לדעת תנא קמא¹ – [אמרינן מקצת ידיעה ככל ידיעה, כלומר] מאחר שידע כשנכנס לראשון, וידע כשנכנס לשני, הרי זה כמי שידע שנטמא, שהרי יש בשתי ידיעותיו ידיעה גמורה שנטמא, ויביא קרבן עולה ויורד [גם לדעת רבי אליעזר ורבי עקיבא

ורבא הקשה לו – מאחר שנעלם ממנו שכאן המקדש ושאלו קדשים, **לא יביא קרבן עולה ויורד**, ככל מי שנכנס למקדש או אכל קדשים בטומאה, מחמת ששכח שכאן המקדש ושאלו קדשים. [ומתוך פירוש רש"י משמע שכן דעת רבינא].

ורב אשי אמר – פעמים מביא קרבן עולה ויורד, ופעמים אינו מביא.

ופירש רש"י מפרש, שאם כשהזכירו לו, "טמא אתה", פירש, נתברר שמחמת העלם טומאה חטא, ומביא קרבן עולה ויורד. ואם כשהזכירו לו, "כאן המקדש", ו"אלו קדשים", פירש, נתברר שמחמת העלם מקדש וקדשים חטא, ואינו מביא קרבן עולה ויורד.

והתוס' הקשו על כך, הלא ודאי פירש כי נזכר גם בטומאתו וגם בכך שכאן המקדש או שאלו קדשים, ואם כן מה נפקא מינה מה הזכירו לו.

ולכן פירשו התוס', שאין הדבר תלוי באופן השאלה, אלא בכך שיאמר לנו, מה היה שכוח לו יותר, ומה שהיה שכוח יותר, הוא יחשב כסיבת חטאו, ולכן אם טומאתו שכוחה לו יותר, יביא קרבן עולה ויורד, ואם מקדש וקדש שכוח לו יותר, לא יביא קרבן עולה ויורד.

ועוד פירשו, שבאמת מזכירים לו את שני הדברים, ואינו פורש אלא מחמת הזכרת שני הדברים, אלא שהעיקר תלוי במה שהזכירו לו לבסוף, שהוא הגורם לו לפרוש מהחטא.

ורבינא הקשה על דבריו.

¹ הוספות

¹ העירונו, שהכוונה לדעת רבי שמעון אליבא דתנא קמא.

המצריכים ידיעה בתחילה].

ספק, ולכן לדברי רבי אליעזר ורבי עקיבא, לא יביא על ידה קרבן עולה ויורד. [ורק לדעת רבי ישמעאל, שאינו מצריך ידיעה בתחילה, יביא קרבן עולה ויורד. וכן לדעת רבי, (שלדברי ריש לקיש סובר), שספק ידיעה דינה כידיעה ודאית, יביא קרבן עולה ויורד, אף על פי שידיעות ספק הן, כי נידונות כידיעות ודאין].

חיוב חטאת קבועה

מי שחטא בוודאי, ועבר בשוגג על לא תעשה שיש בו כרת, מביא חטאת קבועה לכפרתו.

ידיעות המחלקות לחטאות

א. ידיעות ודאין.

- **לדברי הכל**, ידיעות ודאין מחלקת לחטאות. כלומר מי שאכל חלב בשגגה, ונודע לו שאכל, מיד כשנודע לו נתחייב על כך קרבן חטאת. ואם לאחר מכן חזר ואכל חלב בשגגה, [אף קודם שהביא את חטאתו], מתחייב על אכילה שניה חטאת בפני עצמה.

ב. ידיעות ספק.

- לדעת רבי יוחנן, ידיעות ספק אינן מחלקות לחטאות, ולכן מי שאכל בשגגה חתיכה, שהיא ספק חלב, ולאחר מכן נודע לו שאכל ספק חלב, וחזר ואכל בשגגה

ולדעת רבי שמעון¹ – [לא אמרין מקצת ידיעה ככל ידיעה, כלומר] מאחר שבפועל לא ידע אף פעם שהוא טמא בוודאי, וכל פעם נתן אל לבו שהוא ספק טמא, הרי זה כמי שמעולם לא נודע לו שנטמא, ואם יכנס אחר כך למקדש, או יאכל קודש, לא יביא קרבן עולה ויורד [לדעת רבי אליעזר ורבי עקיבא, המצריכים ידיעה בתחילה].

[ולדברי ריש לקיש, דעת רבי, שספק ידיעה דינה כידיעה ודאית, ולכן, יביא קרבן עולה ויורד, אף בלא לצרף את הידיעות].

ג. ידיעת טומאה ודאית המחולקת

בטומאת מקדש וקדשיו.

שני שבילים, אחד טמא, ואחד טהור, והלך באחד מהם, ושכח, ונכנס למקדש, ונטהר, והלך בשני, ושכח, נכנס למקדש, הרי זה חטא בוודאי בחטא טומאת מקדש וקדשיו, כי באחת הפעמים ודאין היה טמא, ומכל מקום, מעולם לא ידע שהוא טמא בוודאי, כי קודם לכל כניסה ידע שספק נטמא בלבד:

לדעת רבי יוחנן – בזה עשו ספק ידיעה כידיעה ודאית, כי לא נאמר בתורה בפירוש, שעליו לדעת תחילה שנטמא, אלא רק "וְיִנְעַלְם", ומכאן למדו, שגם ידיעה זו שאינו ידיעה גמורה, נחשבת כידיעה, ולכן די בה, [אף לדברי רבי אליעזר ורבי עקיבא], לחייבו קרבן עולה ויורד.

ולדעת ריש לקיש – אין כאן אלא ידיעת

הוספות

¹ העירוני, שהכוונה לדעת רבי שמעון אליבא דרבי דשמעון בן יהודה.

חילוק ידיעות לאשם תלוי

לדעת רבי, כשם שידיעות מחלקות לחטאות, כך הן מחלקות לאשמות, ומי שאכל כמה פעמים ספק חלב, ונודע בין פעם לפעם שאכל ספק חלב, יביא אשמות תלויים, כמספר הפעמים שאכל ונודע לו בינתיים.

ולדעת רבי שמעון בן יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון, אין חילוק ידיעות לאשמות, ומביא אשם תלוי אחד, על כל ספק איסורים שעבר, בין אם נודע לו בינתיים, ובין אם לא נודע לו על כולם אלא לבסוף, שנאמר בקרבן אשם תלוי, "וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שִׁגְגָה", ללמד, שיש כפרה של אשם אחד, על כמה שגגות.

חתיכה נוספת, ולבסוף נודע לו ששתיהן היו חלב ודאי, מביא על כך קרבן חטאת אחד, כי לא נודע לו בין שתי האכילות שחייב קרבן בוודאי.

- ולדעת ריש לקיש, רבי אומר שידיעות ספק מחלקות לחטאות, ולכן מי שאכל בשגגה חתיכה, שהיא ספק חלב, ולאחר מכן נודע לו שאכל ספק חלב, וחזר ואכל בשגגה חתיכה נוספת, ולבסוף נודע לו ששתיהן היו חלב ודאי, מביא שתי חטאות.

חיוב אשם תלוי

מי שיש לו ספק אם חטא בשוגג בלא תעשה שיש בו כרת, [כגון אכל חתיכה ספק חלב ספק שומן], מביא אשם תלוי, ותולה לו [מהיסורים], עד שידע בוודאי אם חטא או לא.

סליק פרק ידיעות הטומאה

פרק שלישי שבועות שתיים

דף יט

שבועה לא אוכל לך

האומר לחבירו, "שבועה לא אוכל לך",
כוונתו לאסור עצמו בשבועה, שלא יאכל
מחבירו, שכך ביאור דבריו, "שבועה עלי
שלא אוכל משלך".

לא שבועה שלא אוכל לך

וכן האומר לחבירו, "לא שבועה שלא אוכל
לך", כוונתו לאסור עצמו בשבועה, שלא
יאכל מחבירו, שכך ביאור דבריו, "לא יהא
עלי באיסור שבועה מה שלא אוכל משלך",
ומכלל לאו אתה שומע הן, כלומר, מה
שאוכל משלך יהא עלי באיסור שבועה.
[ובאיסורי שבועות הכל מודים שמכלל לאו
אתה שומע הן, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ו].

דף כ

שבועה שאוכל לך

לדעת אביו, בדרך כלל, האומר לחבירו,
"שבועה שאוכל לך", כוונתו לחייב עצמו
בשבועה שיאכל מחבירו, ולכן חייב לאכול,
כדי לקיים את שבועתו. אבל כשהיה חבירו

מפציר בו שיאכל אצלו, ולא התרצה אלא
אמר לחבירו, לא אוכל אצלך, אם לאחר
מכן אמר, "שבועה שאוכל לך", כוונתו
כדבריו הראשונים, כלומר, שיהיה עליו
באיסור שבועה מה שיאכל ממנו, ולכן
אסור לו לאכול מחבירו.

ולדעת רב אשי, בכל אופן, האומר לחבירו,
"שבועה שאוכל לך", כוונתו לחייב עצמו
בשבועה שיאכל מחבירו. אבל כשאמר,
"שבועה שאי אוכל לך", אסר עצמו
בשבועה, שלא יאכל מחבירו, ובזה אין
אומרים שבאמת נתכוון לומר "שאוכל",
ונתקל בלשונו, ואמר "שאי אוכל". וכתבו
התוס', שכל זה כשאנו צריכים לפרש דבריו,
כגון שאינו זוכר למה התכוון, או שהיה בדעתו
שתחול השבועה כפי שיהיה משמעות לשונו,
אבל אם היתה דעתו בפירוש לחייב עצמו
לאכול, וטעה ואמר "שאי אוכל", לא נאסר
לאכול.

"מבטא" ו"איסור"

לדעת אביו:

האומר "מבטא", כאילו אמר "שבועה",
ולכן, האומר "מבטא עלי שלא אוכל ככר
זה", אסור לאוכלו, כמי שאמר "שבועה
עלי שלא אוכל ככר זה".

והאומר "איסור", אין זה לשון שבועה, אלא
לשון התפסה בשבועה, כלומר, האומר
"איסור עלי ככר זה", הרי זה כמי שנשבע
כבר על ככר אחת, וחזר ואמר על אחרת
"הרי זו כזו", שאינו נאסר באחרונה, אלא
אם כן דין מתפס בשבועה כדין מוציא

שבועה מפיו, [ומבואר בגמרא, שלמעשה, דעת אביי, שמתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו, ולכן נאסר].

וטעם החילוק בין לשון "מבטא" ללשון "איסר" הוא, שבכל מקום שנאמר בתורה לשון "איסר", נאמרה שבועה עמו, כגון, "שִׁבַּעַת אֶסֶר", "אֶסְרָה אֶסֶר עַל נַפְשִׁי בְּשִׁבְעָה", ואם כן אין האיסר עומד בפני עצמו, אלא על ידי שבועה. אבל לשון "מבטא", נאמר בתורה גם בלא שתהא עמו שבועה, וְיֵאָמֵר הֲיֹו תִּהְיֶה לְאִישׁ וַיִּנְדְּרֶיהָ עֲלֶיהָ אוּ מִבְּטָא שְׁפִתֶיהָ אֲשֶׁר אֶסְרָה עַל נַפְשִׁי, ומכאן שלשון "מבטא" עומד בפני עצמו לאסור.

כן פירש רש"י שלדעת אביי כשם שמתפיס בשבועה שאומר על הככר השניה "הרי זו כזו" נאסר בשניה כך האומר "איסר עלי ככר זה" נאסר בשניה.

אולם התוס' חולקים על כך, ומפרשים, שהאומר, "איסר עלי ככר זה", אינו כמתפיס בשבועה, ואינו נאסר. ומה שנאמר בכתוב "שִׁבַּעַת אֶסֶר", הכוונה לאומר בפירוש על ככר שניה, "הרי עלי שלא אוכל ככר זה כזה", וזה בלבד נאסר מטעם מתפיס בשבועה. [ולפירוש האחרון בתוס', לדעת אביי התנא של הברייתא מסתפק, האם ניתן להתפיס ככר שלישי בשני, שהותפס בראשון].

ולדעת רבא:

האומר "מבטא", כאילו אמר "שבועה",

שלשון "מבטא" אינו אלא לשון שבועה.

אבל האומר "איסר", פעמים כאילו אמר "שבועה", ופעמים כאילו אמר "נדר", שלשון "איסר" הוא לשון נדר ולשון שבועה, והדבר תלוי בשאר דבריו, אם הוציא את האיסר בלשון שבועה, שהאדם נשבע על עצמו, "איסר שלא אוכל", הרי זה שבועה, [וכשעבר בשוגג יביא קרבן עולה ויורד], ואם הוציא את האיסר בלשון נדר, שאוסר את החפץ, "איסר ככר זו עלי", הרי זה נדר, [וכשעבר בשוגג פטור מקרבן].

וטעם החילוק בין לשון "מבטא" ללשון "איסר" הוא, שבכל מקום בתורה לשון "מבטא" משמש לשבועה, אבל לשון "איסר" מוטל בין נדר לשבועה, וְיֵאָמֵר בֵּית אִישָׁה נִדְרָה אוּ אֶסְרָה אֶסֶר עַל נַפְשִׁי בְּשִׁבְעָה, ומכאן שמשמש הוא לשני העניינים.

אבל מתפיס בשבועה, לדעת רבא אינו נאסר, ואינו כמוציא שבועה מפיו.

הרי עלי שלא אוכל בשר כיום אחר

שנדרתי בו מאכילת בשר לעולם

לדעת אביי, האומר, "הרי עלי שלא אוכל בשר ביום זה, כיום פלוני שכבר נדרתי בו שלא אוכל בו בשר לעולם", אסור לאכול בשר ביום הזה, מטעם איסור נדרים, וחל האיסור, כי הוא מתפיס אכילה של עכשיו

הוספות

¹ כתבו התוס', שלא חש התנא לדקדק בלשונו, כשנאמר, "שלא אוכל", שהרי בלשון זה אין הנדר חל, כי אכילה דבר שאין בו ממש, ואין נדרים חלים על דבר שאין בו ממש, כמבואר במסכת נדרים, לעניין הנדר שלא יישן. וכוונת התנא כאן במילים "שלא אוכל", שאמר "אכילת בשר עלי". ומיהו שמא יש לחלק, שדוקא לעניין שינה אין הנדר חל, כי השינה עצמה אין בה ממש. ע"כ דברי התוס' בקצרה.

באכילה של נדר, ומתפיס בנדר דינו כנדר. ולדעת רבא, אמנם כן, האומר, "הרי עלי שלא אוכל בשר ביום זה, כיום פלוני שכבר נדרתי בו שלא אוכל בשר", הרי זה אסור לאכול בשר ביום זה, מטעם איסור נדרים, אולם אין עניין זה נחשב כמתפיס בנדר, אלא כעיקר הנדר.

רש"י מפרש, שלדעת רבא, אין איסור נדרים חל, אלא אם כן התקיימו שני תנאים. (א) הזכיר שאוסר עצמו, כגון, "הרי עלי שלא אוכל בשר". (ב) שתלה את נדרו בדבר אחר, האסור משום נדר, כגון, "כיום פלוני שכבר נדרתי בו מאכילת בשר". וזהו בלבד הנקרא עיקר הנדר, אבל בשאר אופנים אין הנדר חל.

רש"י מפרש, שאמנם הנודר שלא יאכל ביום כפורים חל נדרו, אבל המתפיס אחר כך נדר אחר ביום הכפורים, אינו נחשב כמתפיס בדבר הנודר, כי יום הכפורים אסור באכילה גם בלא נדרו. ורק בדבר שאסור בלא נדרו מדברי חכמים בלבד, כצום גדליה, אם אסר עצמו בנדר, והתפיס בו נדר אחר, נחשב כמתפיס בדבר הנודר, [שבלא נדרו אין כאן אלא איסור מדברי חכמים, ועתה כשנדר, יש כאן איסור תורה, וניתן להתפיס בו].

ותוס' מפרשים, שלדעת רבא, מתפיס בנדר חל נדרו, ולא נחלק עם אביי אלא לעניין מתפיס בשבועה.

ויש מפרשים שהנודר ביום כפורים, לא חל נדרו כלל, כי לא אמרו שנדרים חלים על דבר מצווה, אלא לבטל מצווה, [כגון אוסר עצמו בלולב או סוכה], אבל לקיים מצווה, [כגון שלא יאכל ביום הכפורים], הם אינם חלים, כי אין איסור חל על איסור, וממילא הנודר נדר שני, ומתפיס בראשון שנדר ביום כפורים, לא עשה כלום, כי לא התפיס בנדר כלל. ורק בדבר שאסור מדברי חכמים בלבד, כצום גדליה, ניתן לאסרו גם בנדר, ומעתה יחשב כדבר הנודר, שניתן להתפיס בו נדרים אחרים.

כיום שמת בו גדליה בן אחיקם

מבואר בגמרא, שהנודר שלא לאכול לעולם ביום ג' בתשרי, ובא אחר כך ליודר שלא יאכל ביום אחר, ומתפיס את נדרו השני, באיסור אכילה של יום ג' בתשרי, אף על פי שיום ג' בתשרי היה אסור גם בלא נדרו, מכל מקום, מאחר שהוא אסור גם מחמת נדרו, המתפיס בו נחשב כמתפיס בדבר הנדר.

לאווים האמורים לעניין שבועות ונדריים

ארבעה מיני איסורים של שבועות ונדריים נמנו כאן בסוגיה:

רש"י מפרש, שכן הדין גם אם היה אוסר עצמו באכילה ביום כפורים שאיסורו מהתורה, אם אחר כך היה נודר שנית,

א. [לשעבר] הנשבע לשנות את הידוע, [כגון

זו נאמרה גם לעניין הנשבע לשנות את הידוע [אות א'], שהרי, אם הנשבע לשנות את שאינו ידוע, שבועתו נחשבת לשבועת חנם, כל שכן שהנשבע לשנות את הידוע לכל, שאין בשבועתו כלום].

ולדעת רבין אמר רבי ירמיה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן – **אזהרה זו אינה אמורה, אלא לעניין הנשבע לשנות את הידוע לכל** [אות א'], כי רק כשהכל יודעים שנשבע דברים בטלים, יש לקרוא לשבועתו שבועת שוא.

ב. [בספר ויקרא (י"ט י"ב) נאמר] **"ולא תשבעו בשמי לשקר"**.

לדעת רב דימי אמר רבי יוחנן – **אזהרה זו נאמרה לעניין שבועה להבא שלא קיימה** [אות ג'], כגון נשבע שיאכל, ולבסוף לא אכל. או נשבע שלא יאכל, ולבסוף אכל, והיא קרויה שבועת שקר, כי כשאינו מקיימה, הוא משקר בשבועתו.

ולדעת רבין אמר רבי ירמיה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן – [שבועה להבא שלא נתקיימה, אינה קרויה שבועת שקר, כי בשעת השבועה היה ניתן לקיימה, ואין לקרות שבועת שקר, אלא שבועה שהיתה שקר בשעת השבועה]. **ואזהרה זו נאמרה, לעניין הנשבע לשנות את האמת לשעבר,** [אות ב'], כגון נשבע שאכל, ובאמת לא אכל, או נשבע שלא אכל, ובאמת אכל, ששבועה זו נקראת שבועת שקר, משום שמתחילתה לא היתה אמת.

ג. [בספר במדבר (ו' ג) נאמר] **"איש כי ידר נדר לה' או השבע שבעה לאסור אסר על נפשו לא יחל**

לומר על איש שהוא אשה]. וזו תקרא אצלנו שבועת שוא [לבטלה] לשעבר.

ב. [לשעבר] **הנשבע לשנות את שאינו ידוע,** לומר דבר שלא היה, ואין שקרו ניכר לכל. ובזו נחלקו חכמים, אם לקרותה שבועת שוא, או שבועת שקר, כפי שיתבאר.

ג. **הנשבע על העתיד, ולא קיים** שבועתו, [כגון, נשבע שלא יאכל, ואכל. או שיאכל, ולא אכל]. ובזו נחלקו חכמים, אם לקרותה שבועת שקר.

ד. **האוסר דבר על עצמו בנדר, ועבר על נדרו,** [כגון, אסר על עצמו ככר לחם בנדר, ואכלה].

ושלוש אזהרות נאמרו בעניינים אלו. **ובהמשך נבאר בעזה"י, איזו אזהרה נאמרה לכל אחד מאיסורים הנ"ל.** ונפקא מינה מזה לעניין התראה, שכשמתרים בחוטא, יש לומר לו באיזה איסור הוא עומד לעבור.

ואלו הן האזהרות:

א. [בדברות ראשונות (שמות כ"ז) ואחרונות (דברים ה' י"ב) נאמר] **"לא תשא את שם ה' אקיד לשוא כי לא ינקה ה' את אִשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׂוֹא"**.

לדעת רב דימי אמר רבי יוחנן – **אזהרה זו נאמרה,** [אף] **לעניין הנשבע לשנות את האמת לשעבר,** [אות ב'], כגון נשבע שאכל, ובאמת לא אכל, או נשבע שלא אכל, ובאמת אכל, ששבועה זו נקראת שבועת שוא, משום שמתחילתה לא היה בה כלום, ושוא פרושו כלום. [ולכאורה, לדעתו אזהרה

דָּבְרוּ כָּל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂהּ".

אבהו אמר רבי יוחנן :

- **כוונת הברייתא, ששבועת שוא ושבועת שקר שתיהן עניין אחד, והוא, שבועה לשנות מהאמת, [שוא בדבר הידוע לכל. ושקר בדבר שאינו ידוע לכל].**

ב. ולדעת רב דימי אמר רבי יוחנן :

- **מתחילה אמרו, שכוונת הברייתא, שעדות שקר האמורה בדברות ראשונות, ["לא תענה ברעף עד שקר"], ועדות שוא האמורה בדברות אחרונות, ["ולא תענה ברעף עד שוא"], בדיבור אחד נאמרו. ודבריו אלו נדחו, כי כשנאמרו שני דברים בדיבור אחד, למדו מזה חכמים דינים, כמו לעניין מה שאמרו, "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" שבדברות ראשונות, ו"שָׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" שבדברות אחרונות, בדיבור אחד נאמרו, להקישם זה לזה, וללמד, שכל שישנו בשמירה, כלומר בלא תעשה האמור בשבת, ובכלל זה נשים, (הפטורות משאר מצוות עשה שהזמן גרמא), ישנו בזכירה, ומכאן שנשים חייבות בקידוש היום, אף על פי שהוא מצוות עשה שהזמן גרמא, (ואין להקיש לצד שני, ולפטור נשים אף מלא תעשה האמור בשבת, כי יש להקיש לחומרא ולא לקולא). אבל לעניין שוא ושקר האמור בדברות, לא מצינו שהוקשו זה לזה.**

- **ולאחר מכן אמרו, שיתכן שכוונת הברייתא, שכשם שלוקים על שבועת שקר, [שלדעתו היא שבועה לעתיד, ולוקה מי שנשבע שלא יעשה דבר ועבר] במזיד, [ועשה], שיש מעשה בעברה, כך לוקים על שבועת שוא במזיד, [שלדעתו היא שבועה לשעבר,**

- **לדברי הכל, נאמרה אזהרה זו, לאוסר דבר על עצמו בנדר, ועבר על נדרו/אות ד].**

- **ולעניין הנשבע על העתיד ולא קיים שבועתו/אות ג],**

לפירוש רש"י – נחלקו בזה חכמים, לדעת רב דימי אמר רבי יוחנן, לא נאמרה אזהרה זו לשבועה על העתיד, אלא לעובר על נדרו בלבד, אבל אזהרה לשבועה על העתיד, מהכתוב, "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בְשִׁמְי לַשִּׁקְרָה", כמבואר לעיל. ולדעת רבין אמר רבי ירמיה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, נאמרה אזהרה זו גם לעניין שבועה על העתיד.

ולפירוש תוס' – גם בזה לא נחלקו בזה חכמים, ולדברי הכל נאמרה אזהרה זו גם לעניין שבועה על העתיד, שכן מפורש בכתוב, "אִישׁ כִּי יִדַּר נֶדֶר לַה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבָעָה ... לֹא יַחַל דְּבָרוֹ".

קידוש היום מהתורה

לפירוש הראשון בתוס', מצווה מהתורה לקדש את השבת בדברים, שנאמר "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ", אבל מה שמקדשים על היין, אינו חיוב אלא מדברי חכמים.

ולפירוש השני בתוס', מצווה מהתורה לקדש את השבת בדברים על היין, אבל החיוב לטעום מהיין, אינו אלא מדברי חכמים.

שנינו בברייתא שוא ושקר אחת הן

א. לדעת רבין אמר רבי ירמיה אמר רבי

שאינן ידוע לכל שאינו אמת], **אף על פי שאין כאן מעשה, לוקה על כך**, שנאמר בשבועה זו, "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקוה ה' את אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׂוּא", ללמד, שה' אינו מנקה את הנשבע לשוא, אבל אחרים מנקים אותו, ועל כרחך הכוונה לבית דין, שמלקים אותו, ועל ידי כך מנקים לו את חטאו.

- לדעת רב דימי, כל שבועה לשנות את האמת בכלל הכתוב הזה (כמבואר בדף כ'), ואם כן, מכאן יש ללמוד, שנשבע לשנות את האמת, בין בדבר הידוע לכל, ובין בדבר שאינו ידוע לכל, לוקה על כך.

- אולם לדעת רבין אמר רבי ירמיה אמר רבי אבהו, אין הכתוב הזה מדבר, אלא בנשבע לשנות מהאמת, דבר הידוע לכל, אבל נשבע לשנות מהאמת בדבר שאין ידוע, אזהרתו מהכתוב, "וְלֹא תִשָּׁעוּ בְשֵׁמִי לְשָׁקֵר", ובו לא נאמר שילקה אף על פי שאין בו מעשה, ומכל מקום, גם הוא מודה, שגם על שבועה זו לוקים, כי נאמר בכתוב "לְשׂוּא" שתי פעמים, ומאחר שאין צריך ללמד שתי פעמים, שהנשבע לשנות את הידוע לוקה, על כרחך הכתוב השני מלמד, שגם הנשבע לשנות את שאין ידוע לוקה.

ג. **הנשבע לעתיד, ובמזיד עבר על שבועתו בלא מעשה, כגון נשבע שיאכל, ולא אכל, אינו לוקה על כך.**

- לדעת רבי יוחנן, אינו לוקה, כי חטא בלא מעשה, ולדעתו, כל לא תעשה שעבר עליו בלא מעשה, אין לוקה על כך.

- ולדעת ריש לקיש, אינו לוקה, כי התראה

שאינן כאן אלא דיבור של שבועת שוא] **בלא מעשה**, (ולחלן יתבאר בעזה"י מניין לנו זאת).

דף כא

- **ועוד אמרו, שיתכן שכוונת הברייתא, שכשם שמביאים קרבן עולה ויורד על שבועת שקר בשוגג, [ששגג ולא קיים שבועתו], כך מביאים קרבן עולה ויורד על שבועת שוא בשוגג, [שטעה ונשבע לשקר], ודין זה הוא כדעת רבי עקיבא, המחייב על לשעבר כלהבא, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף כ"ה].**

לא תעשה שאין מעשה בעבירתו ולוקה

(א) **נשבע** [לשנות מהאמת].

(ב) **ממיר** בהמת קדשים באחרת [בלא מום].

(ג) **מקלל** את חברו בשם.

(ד) **עדים זוממים**.

(ה) **מוציא שם רע**.

על איזו שבועה לוקים

ועל איזו שבועה אין לוקים

א. **הנשבע על העתיד, ובמזיד ביטל שבועתו במעשה, כגון נשבע שלא יאכל, ואכל, דין פשוט הוא שלוקה על כך, כי חטא במעשה, ועבר על לא תעשה.**

ב. **הנשבע** [לשעבר] **לשנות את האמת**, [בין בדבר הידוע לכל שאינו אמת, ובין בדבר

בשבועות ביטוי, אינו בא לכפר על כרת, אלא **לכפר על ביטול השבועה**, ומאחר שביטול השבועה הוא באכילת כל שהוא, ככל איסורי אכילה של תורה, שחייבים על אכילת כל שהוא מהם, אם כן גם הקרבן הבא לכפר על ביטול השבועה, בא על אכילת כל שהוא.

ולדעת חכמים – בכל איסורי אכילה של תורה לא נאמר אלא שיעור אחד, בין למלקות ובין לכרת, והוא באכילת כזית מהם, ואם כן, גם לעניין שבועה, הנשבע שלא יאכל דבר מסוים, אין כאן ביטול שבועה, אלא באכילת כזית ממנו, וכמו כן הקרבן הבא על ביטול השבועה בשוגג, אינו בא אלא על אכילת כזית.

ביאור ב' [והוא מסקנת הגמרא].

לדברי הכל, בכל איסורי אכילה של תורה, לא נאמר בהם אלא שיעור אחד, בין למלקות ובין לכרת, והוא באכילת כזית מהם.

אולם כל זה בשאר דברים שאסרה תורה את אכילתם, אבל האוסר את עצמו באכילה בשבועה, שיעור האכילה האסורה תלוי בדעתו, שאם יאמר שבועה שלא אוכל סאה, מותר לאכול הרבה עד סאה. ואם יאמר שבועה שלא אוכל כחצי זית, אסור בחצי זית. ולא נחלקו רבי עקיבא וחכמים אלא כשהזכיר לשון אכילה, ולא פירש בכמה אוסר עצמו.

לדעת רבי עקיבא – כל שלא פירש בכמה אוסר את עצמו, אף על פי שהזכיר לשון

שיתרו בו, התראת ספק היא, ולדעתו, אין אדם לוקה, אלא אם כן התרו בו התראת ודאי.

ואמר רבא, שאין לומר שילקה אף על פי שאין בו מעשה, כשם שלוקים על שבועת שוא אף בלא מעשה, שאין ללמוד מהכתוב "לְשָׂא", אלא שילקו על שבועה לשעבר, כשבועת שוא, שבשעת השבועה היא שבועת שוא.

שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא

נחלקו חכמים ורבי עקיבא, במי שנשבע שלא יאכל [דבר מסוים, או נשבע שלא יאכל כלל בזמן מסוים], ושגג, ואכל מעט, [כלומר אכל פחות משיעור כזית].

לדעת רבי עקיבא, מביא על כך קרבן עולה ויורד, כדין עובר על שבועת ביטוי בשוגג. ולדעת חכמים, כל שאכל פחות משיעור כזית, פטור מקרבן.

ונאמרו בגמרא שני ביאורים למחלוקתם.

ביאור א'

לדעת רבי עקיבא – בכל איסורי אכילה של תורה נאמרו שני שיעורים, (א) מלקות חייבים על אכילת כל שהוא מהם [במזיד]. (ב) כרת חייבים על אכילת כזית מהם במזיד, וכן הוא השיעור להתחייב קרבן, כשאכלו מהם בשוגג, שהקרבן בא לכפר על שגגת הכרת. וכל זה בשאר איסורי תורה, שהקרבן בא לכפר על שגגת הכרת, [והכרת הוא בכזית], אבל קרבן עולה ויורד האמור

מכזית, האוכל מהם כשהם שלמים, לוקה על כך, כי בריה שלמה דבר חשוב הוא, אף שאינו כזית, ולכן אכילה זו נחשבת כאכילה חשובה אף שאינה כזית.

ג. הקדש.

האוכל מההקדש דבר שאין בו שיעור כזית, אם יש בהנאה שנהנה שווה פרוטה, חייב קרבן מעילה.

ד. שבועה [במפרש אף לדברי חכמים].

הנשבע שלא יאכל כל שהוא, [כלומר פחות מכזית], מדבר מסוים, ואכל, במזיד לוקה, ובשווג מביא קרבן עולה ויורד, כי מאחר שפירש שלא יאכל שיעור מועט כזה, החשיב את האכילה המועטת, וכשאכל אכילה מועטת זו עבר על שבועתו, [ולדעת רבי עקיבא, כן הדין גם כשנשבע שלא יאכל, בלא לפרש את שיעור האכילה שאסר על עצמו].

ה. שבועה שלא לאכול עפר.

יתכן, שהאומר שבועה שלא אוכל עפר, חייב אף על אכילת כל שהוא ממנו, [גם לדברי חכמים], כי מאחר שעפר אינו ראוי לאכילה כלל, [לא בכזית ולא בפחות מכזית], אין חילוק באיסורו בין כזית לפחות מכזית, ובכל שיעור שהוא חייב, [ורבא מסתפק בדין זה, כפי שיתבאר בעזה"י בדף כ"ב].

דף כב

ו. קונמות [=נדרי איסור].

אכילה, ואכילה של תורה בכזית, מכל מקום **כוונתו לאסור עצמו מכל וכל, כי בלשון בני אדם, כל שהוא גם כן נחשב לאכילה.**

ולדעת חכמים – כל שלא פירש בכמה אוסר עצמו, מאחר שהזכיר לשון אכילה, דעתו לכזית, שהוא שיעור אכילה בכל מקום.

אכילת איסורי נזיר

לדעת רבי עקיבא, באיסורי נזיר, היתר מצטרף לאיסור להשלים שיעורו, ולכן נזיר ששרה פת ביין, ואכל, אף על פי שאין כזית ביין לבדו, אם יש כזית בפת עם היין, חייב.

ולדעת רבי שמעון, חייב אף בלא צירוף, כי לדעתו בכל איסורי אכילה שבתורה, האוכל מהם כל שהוא, לוקה, ואם כן, על היין בפני עצמו גם כן לוקה.

דין נשבע שלא יאכל נבילות וטרפות, יתבאר בעזה"י בדף כ"ג.

דברים שחייבים עליהם

אף בפחות מכזית

א. לדעת רבי שמעון, בכל איסורי אכילה והנאה שבתורה, האוכל או נהנה מהם בכל שהוא, חייב מלקות.

ב. נמלה.

נמלה וכן כל שאר שרצים, שהם קטנים

קרבן מעילה, [וזה דומה לקרבן הבא מחמת שעבר על השבועה, ששניהם באים מחמת שעבר על דיבורו, אלא ששבועה היא דבר שאסר עצמו בלבד בדיבורו, והקדש הוא דבר שאסר את כל העולם בדיבורו].

ה. קונם.

יש אומרים שהאוסר על עצמו דבר [בנדרי איסור=] בקונם, ואחר כך עבר על דיבורו, על ידי שנהנה מהדבר האסור, מביא קרבן מעילה. [ואם כן זה דומה ממש לקרבן הבא מחמת שעבר על שבועתו, ששניהם באים מחמת שעבר על דיבורו, ושניהם הם איסור שאסר את עצמו בלבד].

אולם לדעת רבי עקיבא, אין מעילה בקונמות, והאוסר על עצמו דבר בקונם, ואחר כך נהנה ממנו, אינו מביא קרבן מעילה.

דברים שלא נחלקו חכמים עם רבי עקיבא

כבר נתבאר לעיל, שנחלקו חכמים ורבי עקיבא, במי שנשבע שלא יאכל דבר מסוים, האם חיובו הוא רק באכילת כזית מאותו דבר [כדעת חכמים], או אף באכילה כל שהיא ממנו [כדעת רבי עקיבא].

וכבר נתבאר, שסיבת מחלוקתם היא, האם המזכיר לשון אכילה, [בלא לפרש איזו אכילה], כוונתו לאכילה כלשון בני אדם, הקוראים אף לאכילה מועטת אכילה, [כדעת רבי עקיבא], או רק לאכילת כזית, הנחשבת אכילה לכל דיני תורה, [כדעת

האוסר על עצמו דבר מאכל באיסור נדרים, כגון שאומר, קונם ככר לחם זו עלי, חייב על אכילת כל שהוא ממנו, משום שבאמירת קונם אין מזכירים לשון אכילה, ואם כן הרי זה כמפרש שאוסר עליו אף פחות משיעור אכילה.

דברים שחייבים עליהם

קרבן מחמת דיבור

א. שבועה.

הנשבע שבועת ביטוי, [כגון, אוכל או לא אוכל], ולא קיים שבועתו בשוגג, מביא קרבן עולה ויורד. [וזה, אינו מביא את הקרבן מחמת דיבורו, אלא מחמת שעבר על דיבורו ולא קיימו].

ב. מגדף.

המקלל את חברו בשם ה', [לדעת רבי עקיבא], מביא על כך קרבן חטאת, [וזה, מביא קרבן מחמת עצם דיבורו].

ג. נזיר.

המקבל עליו נזירות בדיבורו, על ידי כן, כשתמה נזירותו, מביא קרבנות נזיר, [וזה, עיקר דיבורו לעשותו נזיר הוא, אלא שהדבר גורם גם לזאת, שבסוף הנזירות יביא קרבנות נזירות, להוציא עצמו מהנזירות, ולהתיר לו יין, תגלחת, וטומאה].

ד. הקדש.

המקדיש דבר בדיבורו, ואחר כך עובר על דיבורו על ידי שנהנה מההקדש, מביא

אלא כשאינו מזכיר לשון אכילה, אבל כשמזכיר בפירוש לשון אכילה, [לדעת חכמי המשנה], אינו חייב עליו אלא באכילת כזית ממנו. ולכן,

אם אמר על שתי ככרות, "אכילה מזו עלי קונם, אכילה מזו עלי קונם", יש כאן שני קונמות נפרדים, ולכן, אם אכל כזית שלם מככר אחת, לוקה, [ואם אכל כזית מככר זו, וכזית מככר זו, לוקה שני מלקויות], אבל אם אכל כחצי זית מככר זו, וכחצי זית מככר זו, אינם מצטרפים לשיעור אחד, ואינו לוקה.

ואם אמר על שתי ככרות, "אכילה משתייהן עלי קונם", יש כאן קונם אחד, וכל שיאכל כזית אחד משתי הככרות הללו, אפילו חצי כזית מזו, וחצי כזית מזו, חייב מלקות. [ומתוך פירוש רש"י משמע, שכן הדין כשאמר "אכילה מזו ומזו עלי קונם"], וזהו ששינינו "שני קונמות מצטרפים".

ולא נחלקו חכמים ורבי מאיר בדין זה כלל.

ביאור ב' [דברי רבינא].

אף שנתבאר, שלדברי הכל, האוסר על עצמו דבר מאכל בקונם [=נדרי איסור], חייב [מלקות] על אכילת כל שהוא ממנו, אין זה אלא לעניין חיוב מלקות אבל לעניין חיוב קרבן מעילה הדין שונה.

לדעת חכמים – יש מעילה בקונמות, כלומר הנהנה מדבר שנאסר בקונם, מביא קרבן מעילה, כנהנה מדבר שהוקדש לגבוה, ובלבד שיהנה הנאה השווה פרוטה, [וכשהיה הדבר אסור בקונם על כל העולם,

חכמים].

ומכאן יש ללמוד, שבאופנים הבאים לא נחלקו, ואף לדברי חכמים חייבים גם על אכילה כל שהיא.

א. במפרש.

הנשבע בפירוש, שלא יאכל אפילו אכילה מועטת, כגון, "שבועה שלא אוכל אפילו מעט", ברור שכוונתו לאסור עצמו אף בפחות מכזית, ונאסר בזה כפי דבריו.

ב. שלא אטעום.

הנשבע שלא הזכיר לשון אכילה אלא לשון טעימה, כגון, "שבועה שלא אטעום דבר פלוני", אף על פי שלא פירש לאיזו טעימה התכוון, אסור לטעום כל שהוא מאותו דבר, כי לשון טעימה לדברי הכל הוא אף בפחות מכזית.

ג. קונמות.

האוסר על עצמו דבר מאכל באיסור נדרים, כגון שאומר, קונם ככר לחם זו עלי, לדברי הכל חייב על אכילת כל שהוא ממנו, משום שבאמירת קונם אין מזכירים לשון אכילה, ואם כן הרי זה כמפרש שאוסר עליו אף פחות משיעור אכילה.

שני קונמות מצטרפים

ביאור א'.

אף שנתבאר, שלדברי הכל, האוסר על עצמו דבר מאכל בקונם [=נדרי איסור], חייב [מלקות] על אכילת כל שהוא ממנו, אין זה

זית מזו וכחצי זית מזו, אינו מביא קרבן, כמי שאכל כשני חצאי זיתים משני איסורים שונים, שאינם מצטרפים. וזהו ששנינו, שתי שבועות אין מצטרפות.

ולפי הביאור הראשון בגמרא, רבי מאיר חולק על כך, ואומר, שרק לחומרה אנו מחשיבים את הככרות לשבועות נפרדות, לחייב חטאת על כל אחת בפני עצמה, אבל לא לקולא, לומר שלא יתחייב על צירוף כמה ככרות, ולכן אם אכל כחצי זית מזו, וכחצי זית מזו, מביא חטאת.

אכילת עפר

אמר רבא: האומר "שבועה שלא אוכל", **ואכל עפר, פטור**, כי עפר אינו ראוי לאכילה, ואם כן אכילת עפר אינה נחשבת אכילה.

ספיקות רבא

א. האומר "שבועה שלא אוכל עפר". מאחר שפירש שלא יאכל עפר, ברור הוא שנאסר באכילת עפר, אף על פי שאינו ראוי לאכילה, אולם [לדעת חכמי המשנה], יש להסתפק, **האם** כיון שהזכיר את האיסור בלשון אכילה, **כוונתו לאכילת כזית עפר**, ואינו חייב אם יאכל פחות מכזית, או מאחר שעפר אינו ראוי לאכילה, אין חילוק בין כזית לפחות מכזית, וחייב אף על אכילת **כל שהוא עפר**. [ואין לפשוט ספק זה, ממה שמצינו, שהאוסר עצמו בשבועה שלא יאכל נבילה, כוונתו לאכילת כזית

דומה הוא להקדש גם בזה, שניתן לפדותו ולהתירו בכך מאיסורו, אבל דבר האסור בקונם למקצת בני אדם ולא לכולם, אינו נותר בפדיון]. **ולענין זה, מי שאסר עליו כמה ככרות לחם בקונם, מביא קרבן מעילה, כשנהנה מהם שווה פרוטה, אפילו לא היתה כל ההנאה מככר אחת, אלא מקצת הנאה מזו, ומקצת הנאה מזו.** וזהו ששנינו שני קונמות מצטרפים.

ולדעת רבי מאיר – אין מעילה בקונמות, והנהנה מדבר שנאסר בקונם, אינו מביא קרבן מעילה. אולם לדעתו, אם היה דין מעילה בקונמות כדברי חכמים, מכל מקום, כשהיה אוסר על עצמו כמה ככרות בקונם, לא היה מביא קרבן מעילה, אלא אם כן היה נהנה מככר אחת שווה פרוטה, אבל על צירוף הנאה מכמה ככרות לא, [שכן הדין לענין שבועה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

לפי הביאור הראשון, הדעות במחלוקת זו הפוכות, כלומר, לדעת רבי מאיר יש מעילה בקונמות, ולדעת חכמים אין מעילה בקונמות.

שתי שבועות אין מצטרפות

להלן יתבאר בעזה"י, שהנשבע שלא יאכל מכמה ככרות, כגון, "שבועה שלא אוכל **מזו ומזו**", כל ככר היא שבועה לעצמה, ואם אכל בשוגג כזית מזו וכזית מזו, אפילו בהעלם אחד, מביא שתי חטאות.

ולדעת רב פינחס, כשם שאם אכל כזית מכל אחת מביא שתי חטאות, כמי שעבר על שתי שבועות שונות, כך אם אכל כחצי

יש מפרשים שרבי יוחנן, האומר, שגם חצי שיעור אסור מהתורה, מודה לדין זה, שניתן להישבע שלא לאכול איסורים פחות מכזית. כי אף שלדעתו חצי שיעור אסור מהתורה, מכל מקום אין זה אלא איסור בעלמא בלא מלקות, ולכן אין זו שבועה על מה שהושבע בהר סיני¹.

ויש מפרשים שבאמת רבי יוחנן חולק על כך, ואומר שאי אפשר להישבע שלא לאכול איסורים, אף לא בפחות מכזית, אבל אדם יכול לאסור עצמו באכילת איסורים שלא כדרך הנאה, שאכילה כזו אין בה אפילו איסור בעלמא מהתורה.

ולדעת חכמי המשנה, אם נאמר, שסתם אדם האומר, "שבועה שלא אוכל חרצין", כוונתו לאסור עצמו באכילת כזית חרצנים, גם כשנזיר נשבע שלא יאכל חרצנים, [בלא לפרש שיעור האכילה שאוסר את עצמו], כוונתו לאסור עצמו באכילת כזית חרצנים, ואם כן **לא חלה שבועתו כלל**. ואין לומר שכוונתו להישבע באופן שתחול שבועתו, כלומר שלא יאכל פחות מכזית. [א"נ שיאכל שלא כדרך הנאות]. **כי מאחר שהזכיר בשבועתו לשון אכילה, כוונתו לאסור עצמו באכילת כזית.**

איבעית אימא קרא ואיבעית אימא סברא

בכמה מקומות נתנו חכמים טעם לדין, מקרא, ומסברא, ואם כן, אף על פי שהסברא אומרת כן, נכתב הדבר בתורה בפירוש.

ולעומת זאת מצינו בכמה מקומות, שכשניתן

נבילה, אף על פי שנבילה אסורה באכילה, ואם כן אינה ראויה לאכילה. כי יש חילוק בין נבילה שבועה ראויה לאכילה, אלא שהתורה אסרתה באכילה, לבין עפר שכלל אינו ראוי לאכילה].

ב. האומר "שבועה שלא אוכל חרצין". אם נאמר, שהאומר "שבועה שלא אוכל עפר", מאחר שעפר אינו ראוי לאכילה, כוונתו לאסור עצמו אף במעט עפר, [כלומר אף בפחות מכזית], עדיין יש להסתפק, מה דינו של הנשבע שלא יאכל חרצין, כי חרצין מצד אחד דומה לעפר, ומצד אחד דומה לדברים הראויים לאכילה, דומה הוא לעפר בכך שאינו ראוי לאכילה בפני עצמו, ודומה הוא לדברים הראויים לאכילה, כי ראוי הוא לאכילה עם הענבים.

נזיר שאמר "שבועה שלא אוכל חרצין"

הנשבע שלא יאכל מה שאסרה לו תורה, לא חלה שבועתו. ולכן, נזיר שנשבע שלא יאכל חרצני ענבים בשיעור כזית, לא חלה שבועתו, כי הדבר אסור לו, ואינו יכול לאסור עצמו באכילת חרצנים, אלא אם כן ישבע שלא יאכל פחות מכזית. **וכן, כל אדם הנשבע שלא יאכל כזית נבילות או טריפות או שרצים ורמשים**, לא חלה שבועתו, ואינו יכול לאסור עצמו באכילתם, אלא אם כן ישבע שלא יאכל פחות מכזית.

הוספות

¹ וכמו כן מבואר בתוס' בדף כ"ג, בעניין מה שאמר, שאין איסור חל על איסור, שאין זה אלא, על איסור לא תעשה, או על איסור עשה, אבל על איסור בעלמא, שאינו עשה, ואינו לא תעשה, איסור חל עליו. וזהו האיסור בעלמא שאמרו כאן שניתן להישבע עליו.

פעמים היין נאכל, ולא נשתה, כגון כשהוא ניתן בתוך מאכל הקרוי אניגרון.

ורב אחא בר יעקב למד זאת מכתוב אחר

האמור בעניין מעשר שני, "ונתתה הקסף בכל אשר תאנה נפשך בבקר ובצאן ובין ובשכר ויבכל אשר תשאקד נפשך וְאֶכְלֶתָ שֵׁם", ושכר האמור כאן הוא יין משכר, [שכן יש ללמוד בגזרה שווה מהכתוב בעניין הנזיר, "מִיֵּין וְשֵׁכָר יֵזִיר", ששכר האמור בו הוא יין משכר], ואין היין משכר אלא כשהוא משקה, ונאמר בו כאן לשון אכילה.

עתה נתבאר, שהכתוב המלמד ששתיה בכלל אכילה, הוא "ויבשךך... וְאֶכְלֶתָ" ומגזרה שווה מפרשת נזיר אנו יודעים, ששכר זה הוא יין משכר, ולא דברים אחרים משכרים כדבליה קעילית. ואולם, רבי יהודה מחייב את הנכנס למקדש אחר שאכל דבליה קעילית, כי לדעתו "שכר" האמור בכתוב, "יין וְשֵׁכָר אֶל תִּשְׁתֶּה אֹתָהּ וּבְנִיף אֶתְךָ בְּבִאָכְךָ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", כולל כל המשכרים, ואין ללמוד בגזרה שווה מפרשת נזיר שהכוונה ליין משכר בלבד.

- יש מפרשים שכמו כן, לדעתו, "שכר" האמור בכתוב "ויבשךך... וְאֶכְלֶתָ", כולל כל המשכרים, ואם כן אין ללמוד מהכתוב הזה ששתיה בכלל אכילה, ולדעתו אין לדעת זאת אלא מסברא.

- ויש מפרשים שאף שלדעתו, "שכר" האמור בכתוב "יין וְשֵׁכָר אֶל תִּשְׁתֶּה אֹתָהּ וּבְנִיף אֶתְךָ בְּבִאָכְךָ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", כולל כל המשכרים, מכל מקום "שכר" האמור בכתוב "ויבשךך... וְאֶכְלֶתָ", אינו כולל אלא יין משכר, [ויש ללמוד ממנו ששתיה בכלל אכילה] כי רק לעניין כניסה למקדש, שהדבר תלוי בטירוף הדעת, סברא

ללמוד דין מסברא, אין התורה כותבת זאת, [שאמרו, למה לי קרא, סברא הוא, כלומר דבר הלמד מסברא אין צריך להיות כתוב בתורה].

וישבו זאת התוס', שדברים שאין הסברא פשוטה, צריך הפסוק להשמיענו אותה, אבל במקום שהיא סברא פשוטה, אין הדבר נכתב בתורה.

מניין ששתיה בכלל אכילה

אמר רבי חייא בר אבין אמר שמואל, הנשבע שלא יאכל, אסור באכילה ובשתיה. ואם אכל או שתה, במזיד, לוקה. ובשוגג, מביא קרבן. כי השתיה בכלל האכילה. ודבר זה יש ללמוד מסברא ומקרא [=מהכתובים]:

א. סברא.

רגילות היא, שכשאדם אומר לחבירו, נטעום [=נאכל] משהו, הם הולכים לאכול ולשתות, [וי"ג שהולכים לשתות בלבד], ואם כן, הכל כוללים בשם "אכילה", אכילה ושתיה.

דף כג

ב. קרא.

ריש לקיש למד זאת מהכתוב בעניין מעשר שני, "וְאֶכְלֶתָ לִפְנֵי ה' אֱקִיד בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשֹׁן שְׁמוֹ שֵׁם מַעֲשֵׂר דְגָנְךָ תִּירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ", תירוש [בלשון התורה] הוא יין¹, כלומר משקה, ונאמר בו לשון אכילה. ודחו את ראייתו, כי

הוספות

¹ אבל בלשון בני אדם תירוש כולל כל מיני מתיקה חוץ מיין. [תוס'].

שבועה שניה שלא יאכל, **חלה**, [אף על השתיה שכבר נאסרה, שכן איסור חל על איסור בכלל], ולכן חייב על השתיה שתיים, אחת משום איסור שתיה של שבועה ראשונה, ואחת משום איסור אכילה של שבועה שניה.

כשנשבע על אכילה ושתיה בבת אחת

גלה דעתו שאין שתיה בכלל אכילה

אף על פי ששתיה בכלל אכילה, ולכן הנשבע שלא יאכל, אסור לאכול ולשתות, מכל מקום, **הנשבע בבת אחת, שלא יאכל ושלא ישתה**, [אף על פי שהקדים את אמירת איסור האכילה], **גילה בדבריו**, כשסיים שלא ישתה בפני עצמו, **שלא כלל את איסור השתיה באיסור האכילה**, אלא מה שאמר **שלא אוכל, כולל אכילה בלבד, ורק מה שאמר שלא ישתה כולל שתיה**, ולכן אינו חייב על השתיה, אלא משום איסור שתיה. [וכן הוא גם כשהזכיר את השתיה תחילה, שבכך גילה, שלא כלל את השתיה בכלל האכילה שאמר אחר כך, ואינו חייב על השתיה אלא משום איסור שתיה].

כמה שבועות של איסור אכילה

- **"שבועה שלא אוכל"**, אין כאן אלא **שבועה אחת, וכל אכילות בכללה**, ולכן אפילו אכל כמה מיני מאכלים בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת.

- וכן **"שבועה שלא אוכל פת של חיטים וכן של שעורים וכן של כוסמים"** שבועה אחת

היא לרבות כל המשכרים, אבל לעניין מעשר שני, יש ללמוד בגזרה שווה מפרשת נזיר, שהכוונה לין משכר בלבד.

- **ויש מפרשים שלדעת רבי יהודה, יש ללמוד ששתיה בכלל אכילה, מהכתוב, "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ"**, והכוונה לדם כמו שהוא, ולא לדם קרוש, ונאמר בו לשון אכילה, [וכן דרשו בירושלמי].

שתיה בכלל אכילה

שתיה בכלל אכילה היא, ולכן, **הנשבע שלא יאכל, אסור לאכול ולשתות**. ואם אכל ושתה בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת כמי שאכל ואכל.

שתיה בכלל אכילה אבל

אכילה אינה בכלל שתיה

הנשבע שלא יאכל, ולאחר זמן חזר ונשבע שלא יאכל, ואכל, אינו חייב אלא אחת, כי אין שבועה חלה על שבועה.

וכן, הנשבע שלא יאכל, ולאחר זמן חזר ונשבע שלא ישתה, ושתה, אינו חייב אלא אחת, [מחמת השבועה הראשונה שאסר עצמו באכילה, וחייבו משום ששתיה בכלל אכילה], אבל **שבועה שניה לא חלה**, כי כבר נאסר בשתיה משעת שבועה ראשונה.

אבל הנשבע שלא ישתה, ולאחר זמן חזר ונשבע שלא יאכל, ושתה, חייב שתיים, כי אכילה שהזכיר בשבועה שניה, אינה בכלל שתיה שנאסרה בשבועה ראשונה, ואם כן

משקה משלושת המשקים הללו, ולא פירטם אלא להורות שאינו אוסר עצמו בשאר מינים, ולכן אפילו שתה את כל שלושת המשקים הללו בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת.

וכשהיו מונחים לפניו יין ושמן ודבש, ואמר :

- "שבועה שלא אשתה אלוי", ניתן להבין שכוונתו, שלא ישתה את המשקים הללו המונחים לפניו, אבל יין ושמן ודבש אחרים מותר לשתות, וכל שכן מינים אחרים.

- "שבועה שלא אשתה כגון אלוי", ניתן להבין שכוונתו, שלא ישתה יין ושמן ודבש כמידת המשקים המונחים לפניו, אבל במידה אחרת ישתה, וכל שכן מינים אחרים.

- "שבועה שלא אשתה ממין אלוי", ניתן להבין שכוונתו, שלא ישתה יין ושמן ודבש אחרים, שהם כמו המינים שלפניו, אבל את המשקים הללו שלפניו ממש, ישתה, וכל שכן שאר משקים ממינים אחרים.

- "שבועה שלא אשתה אלו ומינים", [שבועה אחת יש כאן שלא ישתה שום יין ושמן ודבש.

- "שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש"¹, שלוש שבועות יש כאן, ואם שתה מכל שלושת המינים, חייב שלוש חטאות.

יש כאן, שלא יאכל פת מאחד משלושת המינים הללו, ולא פירטם אלא להורות שאינו אוסר עצמו בשאר מינים. [שכן לפי האמת אם זו היתה כוונתו אפילו היה אומר "שבועה שלא אוכל" אינו אוסר אלא במה שחשב בלבו אלא שיש מצווה לגלות בפיו מה כוונתו].

- "שבועה שלא אוכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמים", שלוש שבועות הן, ואם אכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמים, חייב על כל אחת ואחת.

- "שבועה שלא אוכל פת חיטים ושעורים וכוסמים", יש לבאר את כוונתו, שלא יאכל פת חיטים, ולא יכסוס שעורים וכוסמים שלמים.

- "שבועה שלא אוכל פת של חיטים ושל שעורים ושל כוסמים", יש לבאר את כוונתו, שלא יאכל פת שעשויה מתערובת של שלושת המינים הללו, אבל מותר בשאר מאכלים.

כמה שבועות של איסור שתיה

- "שבועה שלא אשתה", אין כאן אלא שבועה אחת, וכל שתיות בכללה, ולכן אפילו שתה כמה מיני משקים בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת.

- וכך "שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש" שבועה אחת יש כאן, שלא ישתה שום

הוספות

¹ כל מה שמוסגר, נוסף לאחר שהעירוני שיש לכתוב כן, ומתחילה היה כתוב בטעות בלא המוסגר, ולאחר שנבדוק את הטעות, יש להשמיט את הסוגרים.

ארבע אלא שלוש בלבד].

וכשחברו היה מפציר בו לשתות יין ושמן ודבש, ואמר :

דברים שאינם ראויים לאכילה [כעפר]
ודברים שאסורים באכילה [כנבלות]

- **"שבועה שלא אשתה עמך"**, שבועה אחת יש כאן, שלא ישתה מכל שלושת המינים שהפציר בו חברו לשתות.

א. נשבע בלא לפרש.

- מתחילה אמרו, שהנשבע שלא יאכל, בלא לפרט אלו מאכלים אוסר עצמו, אינו מתכוון בשבועתו, אלא לדברים הנאכלים בהיתר, אבל דברים שאינם נאכלים כלל, כעפר, ודברים שאסורים באכילה, כנבלות וטרפות, אינם בכלל שבועתו. ולכן, אם אכל עפר, או נבלות, לא עבר על שבועתו.

- **"שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש"**, מאחר שלאסור עצמו משלושת המינים, די היה לו לומר, "שבועה שלא אשתה", כשפרט את שלושת המינים, נשבע שלוש שבועות, שבועה לכל מין בפני עצמו, ואם שתה מכל שלושת המינים, חייב שלוש חטאות.

- **ולבסוף אמרו, שהנשבע שלא יאכל, בלא לפרט אלו מאכלים אוסר עצמו, מתכוון בשבועתו, לכל הדברים הראויים לאכילה, בין אם הם מותרים באכילה, ובין אם הם אסורים בה, ורק דברים שאינם ראויים לאכילה כלל, כעפר, אינו כולל בשבועתו. ולכן, אם אכל עפר, לא עבר על שבועתו, ואם אכל נבלות וטרפות, עבר על שבועתו.**

אבל אין לומר שיש כאן ארבע שבועות, שבועה ראשונה כללית על כל שלושת המינים, "שבועה שלא אשתה", ולאחר מכן שבועה פרטית לכל מין, "יין ושמן ודבש", כי אם היתה כאן שבועה כללית לאסור עצמו בכולם, שוב לא היתה חלה עליהם שבועה שניה, שאין שבועה חלה על שבועה.

[כן היא מסקנת הגמרא, כפי פירוש רש"י. אולם לפי סוגיא דעלמא, לא נאמר דבר זה במסקנה, ולעולם אין חילוק בין עפר לנבילה, כמו שאמרו בתחילה¹. ואף לפירושה רש"י, אין הכרח לומר כן, אלא לדעת רבי יוחנן, אבל לדעת ריש לקיש, יתכן שלא נאמר דבר זה מעולם, ובאמת אין חילוק בין עפר לנבילה, כמו שאמרו מתחילה].

ותוס' כתבו, שבאמת יתכן שתחול שבועה שניה, כגון שבשבועה ראשונה נתכוון לאכילת כזית, כסתם אכילות, ועדיין לא אסר עצמו באכילה של פחות מכזית, ובשבועה שניה אסר עצמו גם באכילה של פחות מכזית, ואין זו שבועה על שבועה. ומכל מקום אין לומר שזו היתה כוונתו, כי מסתבר שכל שבועותיו היו שוות בשיעור אכילה.

ב. נשבע ומפרש עפר.

דין פשוט הוא, מאחר שפירש שכוונתו

ולכן אם יאכל משלושת המינים לא יתחייב

הוספות

¹ ולכאורה, גם הלומדים כן, מודים הם, שכן היא שיטת הגמרא בדף כ"ד בלבד, אבל בדף כ"ב מפורש בגמרא לא כן, אלא שיש חילוק בין נבילה לעפר. ויל"ע בזה.

- כפי פירוש רש"י, אין לומר שכן דעת רבי יוחנן, כי כלל בידינו, שאין שבועה חלה, אלא אם כן ניתן להישבע בה לאיסור ולהיתר, שנאמר "לְהַרְעֵ אוֹ לְהִיטִיב", אבל הנשבע "שבועה שלא אוכל נבלות ושחוטות", אינו יכול להישבע שבועה זו להיתר, כלומר, "שבועה שאוכל נבילות ושחוטות", כי נבילות אסורות מהתורה, ואין אדם נשבע לעבור על דברי תורה. ואם כן, הנשבע "שבועה שלא אוכל נבילות ושחוטות", לא חלה שבועתו כלל.

ואין אפשרות שישבע אדם לאסור עצמו באכילת נבילות [כדרכן], אלא כשנשבע שלא יאכל, בלא לפרט כלום, כלומר "שבועה שלא אוכל", שהנבילות בכלל שאר המאכלים, שכן הן ראויות לאכילה, ושבועה זו ניתנת להישבע גם להיתר, כלומר, "שבועה שאוכל", כי אין בשבועה זו לעבור על דברי תורה, שהרי באכילת היתר, יקיים שבועתו בהיתר.

- ואולם לפי סוגיא דעלמא, לא נדחו הדברים הראשונים, ולדעת רבי יוחנן, חכמים אומרים, שהנשבע "שבועה שלא אוכל נבלות ושחוטות", חלה, ונאסר בנבילות ובשחוטות, כי יש אפשרות להישבע שבועה זו להיתר, "שבועה שאוכל נבילות ושחוטות", ולקיימה בהיתר, באכילת נבילות סרוחות שאינן אסורות.

< ולדעת ריש לקיש :

- אף לדברי חכמים, אין איסור "כולל" חל על איסור, אלא כשהוא בא מאליו [כאיסור אכילה של יום כפורים], אבל כשהאיסור בא בידי אדם, [על האוסר בלבד], כאיסור שבועה, אפילו הוא "כולל", אינו חל על

לאסור עצמו באכילת עפר, נאסר באכילת עפר, [וכבר נכתב דין זה בדף כ"ב, והסתפק שם רבא, אם שיעור האיסור הוא בכזית, או בכל שהוא].

ג. נשבע ומפרש נבילות.

אם אמר, "שבועה שלא אוכל נבילות בשיעור כזית", לדברי הכל לא נאסר באכילת נבילות, ואף על פי שפירש שכוונתו לאסור עצמו בכך, כי אכילת נבילות אסורה מהתורה, ואין איסור חל על איסור.

<<< ומכל מקום, יש אופן, שלדברי חכמים אדם המפרש בשבועתו שמתכוון לאסור עצמו בנבילות, אוסר עצמו באכילת נבילות.

< מתחילה אמרו שכך דעת רבי יוחנן :

- לדברי חכמים, באיסור "כולל", איסור חל על איסור, [כלומר, כשכולל באיסור, השני דברים אסורים ודברים מותרים, מתוך שחל האיסור על הדברים המותרים, חל הוא גם על הדברים האסורים], ולכן, אם כשיפרש בשבועתו את הנבילות, יכול בה גם דברים מותרים, ויאמר, "שבועה שלא אוכל נבילות ושחוטות", יאסר בשבועתו גם בנבילות.

ורבי שמעון חולק על כך, ואומר, שאף באופן הזה אין אדם אוסר עצמו, שלא יאכל נבילות, כי לדעתו אין איסור חל על איסור גם ב"כולל".

< ולמסקנת הגמרא :

חלב, ומותר לגבוה למזבח, נעשה נותר, נוסף עליו איסור, למה שהיה מותר לו, שנפסל להקרבה.

ונחלקו חכמים בדבר זה:

לדעת רוב התנאים [ורבי יוסי בכללם] – באיסור מוסיף, איסור חל על איסור, שמתוך שחל האיסור השני לעניין מה שהוסיף על הראשון, חל עליו גם להתחייב עליו לגמרי, כגון בחלב של הקדש, שנעשה נותר, וחל איסור נותר לאוסרו למזבח, ואין איסור הראשון מעכב על ידו מלחול, שאין זה איסור חל על איסור, חל עליו גם איסור שם נותר אצל כל אדם שאוכלו, להתחייב עליו משום חלב ומשום נותר, אף על פי שיש כאן איסור חל על איסור.

ולדעת רבי שמעון – אין איסור חל על איסור.

איסור כולל [על דבר שכבר היה אסור]

איסור כולל הוא, כשאין האיסור אחרון מוסיף על החתיכה האסורה כלום, אבל מרבה הוא איסור על האדם בדברים אחרים, כגון, נבילה ביום הכפורים, שיום הכפורים לא בא לאוסרה אלא באכילה, ובאכילה כבר אסורה היא משום נבילה, נמצא שלא הוסיף עליה האיסור אחרון כלום, אבל ריבה איסור לאדם, לאוסרו בכל אוכלים שבעולם.

וגם בדבר זה נחלקו חכמים:

לדעת חכמים – גם באיסור כולל, איסור חל על איסור, שמתוך שחל האיסור

איסור אחר, ולכן, האומר, "שבועה שלא אוכל נבילות ושחוטות", לא נאסר באכילת נבילות.

- ומכל מקום יש אופן אחר, שלדברי חכמים, אדם אוסר עצמו באכילת נבילות וטרפות בשבועה, והוא, כשנשבע שלא יאכל נבילה פחות משיעור כזית, [לדברי חכמים, יעשה זאת, על ידי שיפרש בשבועתו, שלא יאכל שיעור כזה, ולדברי רבי עקיבא, בכל אופן שישבע ולא יזכיר את השיעור, נאסר אף בפחות מכזית, כפי שנתבאר בדף כ"א], שכן אכילה זו לא אסרה תורה, ואם כן אין בשבועתו איסור על איסור.

ורבי שמעון חולק על כך, ואומר, שאף באופן הזה, לא חלה שבועתו, כי לדעתו, כל איסורי אכילה של תורה, כנבילות וטרפות, אסורים בכל שהוא, ואם כן אף השיעור הקטן אסור מהתורה, וכשנשבע שלא לאכול נבילה פחות מכזית, לא חלה שבועתו, כי אין איסור חל על איסור.

דף כד

איסור מוסיף [על דבר שכבר היה אסור]

איסור מוסיף הוא, כשהאיסור אחרון מוסיף על החתיכה עצמה, דבר שלא היה בה על ידי איסור ראשון, כלומר שאוסר את החתיכה במה שהיתה מותרת עד עתה, כגון, חלב של קדש, אסור באכילה משום

עליה גם כשנתנבלה ביום הכפורים, ולכן אין איסור יום הכפורים חל עליה. **אולם התוס'** **חולקים על כך, ואומרים, שאין איסור עשה שלא לאכול בהמה שאינה זבוחה, ואם נתנבלה הבהמה ביום הכיפורים, כשפקע ממנה איסור אבר מן החי, חלו עליה בבית אחת, איסור נבילה, ואיסור יום הכפורים, וכשבאים שני איסורים יחד, מודה רבי שמעון ששניהם חלים, ולא פטר רבי שמעון אלא כשנתנבלה הבהמה קודם יום כפורים].**

ביטול מצווה על ידי שבועה ב"כולל"

כלל בידנו, שאין נשבעים לחזק איסורי תורה, כי אין איסור חל על איסור, [ולכן, הנשבע שלא יאכל נבילות, לא חלה שבועתו]. וכן, אין נשבעים לבטל איסורי תורה, כי שבועת הר סיני האוסרת אותנו עדיפה, [ולכן הנשבע שיאכל נבילות, לא חלה שבועתו].

אולם מבואר בסוגייתנו, שיש חילוק בין שתי השבועות הללו, שלעניין שבועה לחזק איסורי תורה, [יש אומרים], שב"כולל" איסור חל על איסור, ולכן אם נשבע לחזק איסורי תורה ב"כולל", חלה שבועתו, [והנשבע שלא יאכל, בלא לפרט, חלה שבועתו לאוסרו גם באכילת נבילות]. אולם הנשבע לבטל איסורי תורה, אפילו ב"כולל", לא חלה שבועתו, [ולכן, הנשבע שיאכל נבילות ושחוטות, לא חלה שבועתו לבטל איסור אכילת נבילה].

- ריצב"א מפרש, שאין זה אלא כשמפרש בשבועתו את ביטול האיסור. אבל כשכולל זאת בשבועתו, בלא לפרש את ביטול הציווי, חלה שבועתו, ולכן הנשבע שלא יאכל מצה, חלה שבועתו אף בליל פסח, ואם אכל מצה בליל הפסח, חייב על כך.

האחרון, לאסור את האדם בדברים אחרים, חל הוא לאוסרו גם בדבר שכבר היה אסור. [ריש לקיש אמר, שאף לדעת חכמים, אין איסור חל על איסור ב"כולל", אלא באיסור הבא מאליו, אבל לא באיסור הבא בידי אדם. אולם רבי יוחנן ורבא אמרו, שלדעת חכמים, בכל אופן איסור חל על איסור ב"כולל", ולכן הנשבע שלא יאכל תאנים, וחזר ונשבע שלא יאכל ענבים ותאנים, חלה גם שבועה שניה על התאנים].

ולדעת רבי שמעון ורבי יוסי – באיסור כולל, אין איסור חל על איסור, [ובזה מודה רבי יוסי לרבי שמעון], כי לדעתם אין סברא, שמתוך שנאסרו לאדם דברים אחרים, גם חתיכה זו תאסר באיסור האחרון. ולכן, אמר רבי שמעון, שהאוכל נבילה ביום הכפורים [בשוגג], פטור מחטאת, [ובמזיד פטור מכרת], כי איסור יום הכפורים אינו חל על איסור נבילה, אף על פי שהוא איסור כולל, שבא לאסור את כל המאכלים. [רש"י פירש, שכן הדין גם אם נתנבלה הבהמה ביום כיפורים עצמו, שקדם איסורו לאיסור נבלה שבה, כי כל בהמה, בחייה אסורה משום אבר מן החי, ובמותה בא איסור נבלה תחתיו, ולכן אין איסור יום הכיפורים חל עליה, כי קדם איסור אכילתה לאיסור יום כיפורים אף על פי שנתנבלה אחר שקדש היום. ויש מפרשים שאף כשנתנבלה ביום הכפורים, אין איסור יום כיפורים חל עליה, כי משעת לידתה יש עליה איסור עשה, "וְיִבְחַתְּ מִקֶּרֶד וּמִצְאֵד אֲשֶׁר נָתַן ה' לְךָ כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ וְאַכְלִיתָ בְּשִׁעְרֶיךָ בְּכֹל אֹתוֹת נִפְשֶׁךָ", כלומר יש מצווה לאכול ממה שזבוחים, ומכאן שאסור לאכול בהמה שאינה זבוחה, ואיסור זה נמשך

ואם היתה שבת, והוציאו בפיו, מרשות לרשות, בשעת האכילה, חייב חטאת נוספת, משום איסור הוצאה בשבת.

- לדעת רבי מאיר יש לתלות את האיסור הזה באכילה, כי לחיוב משום הוצאה, צריך עקירה ברשות זו, והנחה ברשות זו, ובליעת הבשר היא ההנחה המחייבת. [רש"י מפרש, שנקט הוצאת שבת, ולא הוצאת יום כיפור, כי לדעת רבי מאיר, אין איסור הוצאה ביום כיפורים. והתוסי' כתבו, שנקט איסור הוצאה בשבת, כי הוא חמור מאיסור הוצאה ביום כיפורים].

- אולם חכמים אומרים, שאין לתלות איסור זה באכילה, ואין למנותו עם הקודמים.

< **ובאמת, לדעת האומרים איסור חל על איסור ב"כולל",** אף באיסור הבא בידי אדם, **יתכן שיתחייב באכילה זו חטאת נוספת, והיא, אם נשבע שלא יאכל תמרים וחלב,** [ושבועה זו ישנה בלאו והן, כי אם ישבע שיאכל תמרים וחלב, יקיים שבועתו בחלב שעל גבי הקיבה, המותר באכילה. ואף שסתם חלב הוא חלב אסור, זה שהזכיר עמו תמרים המותרים, משמע מדבריו שכוונתו לחלב המותר], **ומתוך שחל האיסור על התמרים, חל גם החלב, וכשאכלו, חייב קרבן עולה ויורד משום שעבר על שבועתו.**

ונאמרו בגמרא כמה טעמים, מדוע לא נמנה חטא זה עם ארבעת החטאות הנ"ל: א. לא מנו לעיל אלא איסורים הבאים בידי

- ור"י מפרש, שאין זה אלא כששבועתו באה לבטל את ציווי התורה במעשה, כגון שנשבע לאכול נבלות, אז אין לו לקיימה, ולאכול נבילות. אבל כששבועתו באה לבטל את ציווי התורה בלא מעשה, כגון שנשבע שלא יאכל מצה בליל הפסח, מאחר שבלא מעשה יקיים שבועתו, חלה שבועתו, ואסור לאכול מצה בליל הפסח.

יש אוכל כזית¹ אחד [של בשר]

וחייב עליו ארבע חטאות ואשם אחד

טמא, שאכל חלב של נותר של קדשים ביום הכפורים, חייב ארבע חטאות. [א) משום אכילת חלב. ג) משום אכילת נותר. ד) משום אכילה ביום כפורים. ה) משום אכילת קדשים בטומאה], **ואשם אחד,** משום שנהנה מהקדש ומעל בכך.

א) משנולדה הבהמה נאסר חלבה. **ב) כשקדשה,** מתוך שחל איסור מוקדשים על הבשר והעור, **חל איסור מוקדשים גם על החלב,** [=איסור כולל]. **ג) כשנעשה נותר,** מתוך שנוסף בו איסור להקריבו למזבח משום נותר, **נוסף בו גם איסור אכילה לאדם משום נותר,** [=איסור מוסיף]. **ד) נטמא האדם,** מתוך שנאסר באכילת שאר קדשים הנאכלים משום טומאה, **נאסר גם באכילת החלב משום טומאה,** [=איסור כולל]. **ה) קדש יום הכיפורים,** מתוך שנאסר אף באכילת חולין משום יום הכפורים, **נאסר גם באכילת החלב הזה משום יום הכפורים,** [=איסור כולל].

הוספות

¹ נתעוררתי שלעניין יום הכיפורים חיובו בככותבת ששיעורה כשתי זיתים [עינין בכריתות י"ד].

על דברים שיש בהם ממש, להוציא שבועה, שחלה גם על דברים שאין בהם ממש, שהאומר שבועה שאינן, או שבועה שלא אינן, חלה שבועתו.

המועל במזיד

לדעת רבי, עונשו מיתה בידי שמים, ודבר זה למד בגזרה שווה, "חטא" "חטא", מהדין האמור בעניין אכילת תרומה בטומאה.

ולדעת חכמים, אינו עונש מיתה, כי נאמר בתרומה, "וימתו בו פי יחללהו", ללמד, שרק באכילת תרומה בטומאה ימותו, ולא בדבר אחר. **אבל אזהרת לא תעשה יש ללמוד בגזרה שווה הנ"ל**, שאין המיעוט אלא לעניין מיתה. [ויש מפרשים שאזהרת לאו, מהכתוב, "ויכל זר לא יאכל קדש", אולם רש"י פירש, שהכתוב הזה אינו מדבר במעילה אלא בתרומה. ויש מפרשים שאזהרת לאו מהכתוב, "ויזר לא יאכל פי קדש הם", אולם רש"י פירש, שהכתוב הזה מדבר בקדשים הנאכלים לכהנים, שאין בהם מעילה].

דף כה

אחד דברים של עצמו

ואחד דברים של אחרים

כשם ששבועת ביטוי חלה, כשנשבע לעשות לעצמו, [כגון אוכל, ולא אוכל],

שמים, להוציא שבועה שהיא איסור הבא בידי אדם. [ולפי זה איסור מוקדשים האמור כאן, הוא בבכור שקדוש בידי שמים].

ב. לא מנו אלא איסורים, שאי אפשר להישאל עליהם, להוציא שבועה, שאפשר להישאל עליה לחכם, ומתירה. [וגם לפי זה, איסור מוקדשים האמור כאן, הוא בבכור, שאי אפשר להישאל על קדושתו].

ג. לא מנו אלא איסורים, שמביאים עליהם חטאת קבועה, להוציא שבועת ביטוי, שמביאים עליה קרבן עולה ויורד. [ולפי זה, התנא שמנה את ארבעת החטאות, הוא רבי אליעזר, ומדובר כאן בנשיא שחטא באכילה הזו, שלדעת רבי אליעזר, הוא מביא על אכילת קדשים בטומאה, חטאת קבועה, אבל שאר בני אדם, מביאים על כך קרבן עולה ויורד].

ה. [רב אשי אמר], לא מנו אלא איסורים, שיש להם שיעור, [כזית או פרוטה], להוציא שבועה, שחל איסורה אף על כל שהוא.

ו. [רבי זירא אמר], לא מנו אלא חטאות שעונש זדונם כרת, להוציא שבועת ביטוי, שעונש זדונה מלקות בלבד.

ז. [רבינא אמר], לא מנו אלא דברים, שאיסורם הוא בדבר מאכל בלבד, להוציא שבועה, שיכולים לאסור בה גם שאר דברים. [ודחו זאת כי גם הקדש חל על עצים ויאבנים].

ח. [אלא] לא מנו אלא איסורים, שחלים רק

שבועות אינן חלות על דבר מצווה

האומר, **שבועה שלא אשב בסוכה**, או שבועה שלא אטול לולב, **לא חלה שבועתו, כי מושבע ועומד מהר סיני**, לשבת בסוכה, וליתול לולב, ומאחר שמושבעד לכך, **אינו יכול להפקיע שעבודו בשבועתו**.

יסוד החילוק בין נדרים לשבועות הוא, שבנדר האדם אוסר את הסוכה עליו, ואינו בא לבטל מעצמו מה שצווה בהר סיני, אלא הרי הוא כמי ששרף את כל סוכות העולם, שאין לו סוכה לשבת בה. אבל הנשבע שלא ישב בסוכה, הרי הוא מטיל את האיסור על גופו, שלא ישב בסוכה, וזאת אינו יכול לעשות, כי שבועת הר סיני קדמה, והוא מושבע לשבת בסוכה מהר סיני.

- **יש מפרשים שבאמת גם בשבועה ניתן לאסור את הסוכה על האדם כמו בנדר, ולכן, אם יאמר, ישיבת סוכה אסורה עלי בשבועה, אסור לשבת בסוכה**, אלא מאחר שנדרים אין בהם שתי אפשרויות, ולעולם בנדר האיסור אינו על האדם אלא על החפץ, אמרו, שנדרים חמורים משבועות, כי בנדרים בכל פעם שבא לבטל את המצווה, הנדר חל לבטלה, מה שאין כן בשבועות, שאם בא לבטל מעליו את חיובו, אין השבועה חלה, ורק אם בא לאסור את החפץ השבועה חלה.

- **ויש מפרשים שבשבועה לא ניתן לאסור את החפץ, ואפילו יאמר, ישיבת סוכה אסורה עלי בשבועה, לא נאסרה עליו הסוכה**, אלא בא לאסור עצמו מלשבת בה, ואינו יכול.

אחד דברים שיש בהם ממש

ואחד דברים שאין בהם ממש

כשם ששבועת ביטוי חלה על מעשים

ולדעת רבי עקיבא, גם כשנשבע על מה שעשה לעצמו, [כגון **אכלתי, ולא אכלתי**].

כך שבועת ביטוי חלה, כשנשבע לעשות **לאחרים**, [כגון **אתן מתנה לעשיר, ולא אתן מתנה לעשיר**], ולדעת רבי עקיבא, גם כשנשבע על מה שעשה לאחרים, [כגון **נתתי, ולא נתתי**].

נשבע לתת צדקה

הנשבע לתת צדקה **לעני, לא חלה שבועתו**, כי מושבע הוא על כך מהר סיני, ואין שבועה חלה על שבועה.

חומר בנדרים מבשבועות **שהנדרים**

חלים על דבר מצווה כדבר הרשות

האומר קונם סוכה שאני עושה, אסור לי שב בה. והאומר, קונם לולב שאני נוטל, אסור לטלו. ונמצא שהנדר חל לבטל ממנו מצוות סוכה ולולב.

במסכת נדרים למדו, שנדרים חלים לבטל את המצוות, מהכתוב, "אִישׁ כִּי יִדַּר יְדָר לָהּ", ובמסכת נזיר למדו, שהנזיר נאסר ביין מצווה כביין הרשות, מהכתוב, "מִיֵּינָן וְשִׁכָר יִזְיֵר". ויש צורך בשני הכתובים הללו, כי מהכתוב האמור בנזיר, אין ללמוד שהנדרים חלים לבטל מצווה, אלא כעין "כולל", שאוסר את כל היינות בעולם, ועימהם את יין המצווה, אבל לא כשאוסר את יין המצווה לבדו. ומהכתוב האמור בנדרים, אין ללמוד שהנדרים חלים לבטל את המצוות, אלא כשאוסר את חפצי המצווה עליו, אבל לא כשאוסר עצמו מהם כנזיר.

לא יזרוק.

גמורים שיש בהם הנאה, [כגון אוכל, או לא אוכל, או אכלתי, או לא אכלתי], כך היא חלה על דברים שאין בהם ממש ושאיין בהם הנאה:

שבועה לשעבר

בדף כ"ו יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים, האם שבועה לשעבר, כגון אכלתי ולא אכלתי, היא גם שבועת ביטוי, [ואם שיקר מביא קרבן עולה ויורד]. **רבי ישמעאל אומר, אין שבועת ביטוי אלא להבא. ורבי עקיבא אומר, אף שבועה לשעבר שבועת ביטוי היא.**

שבועה לקיים את המצווה
היא **שבועה שאינה בלאו והן**

לדעת רבי יהודה בן בתירא – הנשבע לקיים את המצווה, **חלה שבועתו**, לחייבו לקיים את המצווה, והדברים קל וחומר, שכן אם הנשבע לעשות דבר הרשות, חלה שבועתו, קל וחומר שהנשבע לדבר מצווה תחול שבועתו, ואף על פי ששבועה זו אינה בלאו והן, [כלומר אינה יכול להישבע בה להרע ולהטיב, אלא להטיב בלבד, כלומר לקיים את המצווה, אבל אם היה נשבע בה להרע, כלומר לבטל את המצווה, לא היתה שבועתו חלה, כי מושבע ועומד מהר סיני לקיימה], מכל מקום, לדעתו, אין ללמוד מהכתוב, "לְהַרְעַ אֹתְךָ לְהִטִּיב", שאין שבועה חלה אלא אם כן ניתן להישבע בה הן ולא.

ולדעת חכמים – יש ללמוד מהכתוב, "לְהַרְעַ אֹתְךָ לְהִטִּיב", שאין שבועה חלה, אלא אם כן ניתן להישבע בה להרע או להטיב, אבל שבועה לקיים את המצווה,

א. דברים שאין בהם ממש.

האומר, שבועה שאישן, או שלא אישן, אף על פי שאין השינה מעשה שיש בו ממש, חלה שבועתו, [ובלבד שלא יאמר שבועה שלא אישן שלושה ימים או יותר, כי דבר זה אי אפשר לקיימו, וכל שבועה שאי אפשר לקיימה, שבועת שוא היא, ואינה חלה לחייבו לקיימה, ולוקה על שנשבע כן, משום איסור שבועת שוא], ולדעת רבי עקיבא, גם שבועה לשעבר, כגון **ישנתי ולא ישנתי**, היא שבועת ביטוי.

ובזה השבועות חמורים מנדרים, שהנדרים אינם חלים [מהתורה], אלא על דבר שיש בו ממש, כי נדרים לשון הקדש הם, ואם אין כאן כלום, מה יהיה קדוש. אבל מדברי חכמים, נדרים חלים אף על דבר שאין בו ממש.

ב. דברים שאין בהם הנאה.

האומר שבועה **שאזרוק צרוו ליס, או לא אזרוק צרוו ליס**, חלה שבועתו לחייבו כן. ולדעת רבי עקיבא, גם שבועה לשעבר, כגון **שזרקתי, או לא זרקתי**, שבועת ביטוי היא.

שבועה על דבר שאינו בידו

האומר, שבועה **שיזרוק פלוני צרוו ליס, או, שבועה שלא יזרוק פלוני צרוו ליס, אין זו שבועת ביטוי, אלא שבועת שוא**, שהרי אין הדבר תלוי בנשבע, אם יזרוק פלוני או

ולהבא, חלה.

רב אמר – מאחר ששבועה לשעבר אינה מפורשת בתורה, היא **חלה**, אף על פי שאינה בלהבא.

ושמואל אמר – כשם ששבועה שאינה בלאו והן לא חלה, כך שבועה שאינה בלהבא ולשעבר, **לא חלה**, ואין שבועה חלה, אלא אם כן היא יכולה להיות בכל האופנים.

שבועת העדות

הנשבע לשקר, שאינו יודע עדות לחבירו, מביא קרבן עולה ויורד, שנאמר בעניין, "וּנְפֹשׁ פִּי תַחַטָּא וְשִׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא יַעַד אִוְרָא אוֹ רָצָה אוֹ יַדַּע אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עֹנֹו ... וְהִיא כִּי נִאֲשָׁם לְאַחַת מֵאֱלֹהִים וְהִתְנַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ. וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ ...".

< **לדעת האומרים, כל שבועה שאינה בלהבא, אינו בכלל שבועת ביטוי, [שמואל אליבא דחכמים]:**

מובן מדוע נאמר דין שבועת העדות בפני עצמו, ואינו למד מכל דין שבועת ביטוי, **שכן משום שבועת ביטוי אי אפשר לחייבו, כי שבועת העדות אינה בלהבא, כי אינו יכול להישבע על להבא, שלא יידע לו עד עולם שום עדות**, כי אין דבר זה בידו, ויתכן שידע לו בעתיד איזו עדות.

< **אבל לדעת האומרים, שגם שבועה שאינה להבא, בכלל שבועת ביטוי היא, [רב אליבא דחכמים]:**

שאי אפשר להישבע בה להרע, כלומר לבטל את המצווה, משום שכבר מושבע מהר סיני לקיימה, גם להיטיב אי אפשר להישבע בה, כלומר לקיים את המצווה.

שבועה לשעבר שאינה בלהבא

האומר, שבועה שזרק פלוני צרור לים, או שבועה שלא זרק פלוני צרור לים:

א. היא שבועה לשעבר.

- **ולכן, לדעת רבי ישמעאל, אינה חלה כלל, כי לדעתו אין שבועת ביטוי, אלא להבא. וכל האמור להלן, הוא כדעת רבי עקיבא.**

ב. היא שבועה שאינה בלהבא, כי דבר זה אינו בידו, שיוכל להישבע בו על להבא, כגון שיזרוק פלוני צרור או שלא יזרוק.

- **לדעת רבי יהודה בן בתירא, האומר, ששבועה שאינה בלאו והן, חלה, אף על פי שנאמר בתורה בפירוש, "לְהִיטִיב אוֹ לְהִיטִיב", כל שכן ששבועה שאינה בלשעבר ובלהבא, חלה, שכן שבועה לשעבר אינה מפורשת בתורה, ואם לדעתו, שבועה חלה, אף על פי שאינה יכולה להיות בכל האופנים המפורשים בתורה, כלומר בלאו והן, כל שכן שהיא חלה, אף על פי שאינה יכולה להיות בכל האופנים הנדרשים מהכתובים, ואינם מפורשים בתורה, כלומר לשעבר.**

- **ולדעת חכמים, האומרים, ששבועה שאינה בלאו והן, אינה חלה, נחלקו רב ושמואל, האם שבועה שאינה בלשעבר**

שנים. [ומכל מקום, אם הוא פסול לעדות, שאי אפשר לחייבו משום שבועת העדות, יביא קרבן עולה ויורד משום שבועת ביטוי].

דף כו

אלו דברים בכלל שבועת ביטוי

לדעת רבי עקיבא יש לדרוש את הכתוב

בריבוי ומיעוט [כדעת רבו נחום איש גז] :

"או נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבִטָּא בְשִׁפְתֶיךָ" – ריבוי. [שכל השבועות בכלל משמעות הכתוב].

"לְהַרְע אוֹ לְהִיטִיב" – מיעוט. [שכן משמעות הכתוב רק לשבועות להבא שיש בהם הטבה או הרעה].

"לְכָל אֲשֶׁר יִבְטֵא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה" – ריבוי. [שכל השבועות בכלל משמעות הכתוב].

וכשיש ריבוי ומיעוט וריבוי, כל דבר בכלל הפרשה, חוץ מדבר אחד שהמיעוט ממעט.

ולכן, כל השבועות בכלל הפרשה, בין להבא ובין לשעבר, בין שיש בהם הרעה והטבה, ובין שאין בהם הרעה והטבה.

ואין למעט, אלא שבועה, שאי אפשר להישבע, כגון שבועה לבטל את המצווה, [ושבועה על עמוד של אבן שהוא של זהב. וכן דבר שאינו בלאו והן, או אינו בלהבא, לדעת האומרים שאינו בכלל שבועת ביטוי. וכל אלו שקולים הם, ולכן במיעוט אחד מתמעטים כולם].

ולדעת רבי ישמעאל יש לדרוש את הכתוב

לחייבו קרבן עולה ויורד על שבועת עדות בשוגג, לא היה צריך לכתוב בתורה עניין שבועת העדות, כי אינו יוצא מכלל שאר שבועת ביטוי, להתחייב קרבן עולה ויורד.

והטעם שבכל זאת נכתב עניין שבועת העדות בפני עצמו, הוא ללמד, שהנשבע שבועה זו בשקר, מביא קרבן עולה ויורד אפילו הוא מזיד, שלא כנשבע שבועת ביטוי, שאינו מביא קרבן עולה ויורד אלא בשגגה, [אבל במזיד הוא לוקח].

היו שרצו לומר, שהנשבע שבועת העדות בשוגג, מתחייב שתיים, אחת משום שבועת העדות, ואחת משום שבועת ביטוי, אולם מסקנת הגמרא שאינו מביא אלא קרבן אחד.

- לדעת רבא, הטעם, שאינו מביא אלא קרבן אחד, כי הנשבע שבועת העדות, יצא מכלל שבועת ביטוי, שכל דבר שהיה בכלל ויצא ממנו לידון בעצמו, אינו חוזר לכללו, עד שיחזירנו הכתוב בפירוש, ואם כן הנשבע שבועת העדות שהוציא הכתוב מכלל נשבע שבועת ביטוי, ואינו מתחייב אלא משום שבועת העדות. [ואם הוא פסול לעדות, פטור לגמרי, שלא נאמרה שבועת העדות, אלא בראויים להעיד].

- ולתירוץ האחרון בגמרא, אביי או רב פפא אמרו, שבאמת הנשבע שבועת העדות לא יצא מכלל נשבע שבועת ביטוי, והטעם שאינו מביא אלא קרבן אחד, כי נאמר בפרשה, "וְהָיָה כִּי יִאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה", ללמד, שאין מביא אלא קרבן אחד, ולא

כי נאמר בכתוב "תִּשְׁבַּע" ואחר כך "לְבִטָּא", ללמד, שהפרשה מדברת בשבועה להבא, שהיא קודם המעשה, ולא בשבועה על שעבר, שהיא אחר המעשה.

"הָאֲדָם בְּשִׁבְעָה" – פרט לאנוס

אין אדם מביא קרבן עולה ויורד כשנשבע שבועת ביטוי על שעבר, אלא כשנשבע בשוגג לשקר ביוזעין, וידע שיש איסור בדבר, אלא ששגג בכך, שלא ידע, שחייב על עבירה זו קרבן.

אבל אם נשבע, כי היה סבור שהוא נשבע באמת, הרי זה אנוס, ופטור. כרב כהנא ורב אסי, שהתנווכחו ביניהם מה אמר רב, וכל אחד נשבע שכדבריו כן הוא, וכשבאו לפני רב, אמר להם כאחד מהם, ושאל אותנו השני, האם אני נשבעתי בשקר, וענה לו, לבדך אנסך כי היית סבור שנשבע אתה באמת, והרי זה אנוס.

[בשבועה להבא] על העלם שבועה

הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ

העלם שבועה בלא העלם חפץ – הוא, כשזוכר על מה היתה השבועה, אבל שכח את השבועה עצמה, ומחמת שכחה זו עבר עליה. כגון, שנשבע שלא יאכל פת חיטים, וטעה, והיה סבור שנשבע שיאכל פת חיטים, ועמד ואכלה.

העלם חפץ בלא העלם שבועה – הוא, כשזוכר את השבועה, וסבור שאינו עובר,

בכלל ופרט [כדעת רבו רבי נחוניא בן הקנה]:

"או נִפְטָ שְׂכֵי תִשְׁבַּע לְבִטָּא בְּשִׁבְעָתִים" – כלל.
[שכל השבועות בכלל משמעות הכתוב].

"לְהִרְעֵ אוּ לְהִיטִיב" – פרט. [שכן משמעות הכתוב רק לשבועות להבא שיש בהם הטבה או הרעה].

"לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא הָאֲדָם בְּשִׁבְעָה" – כלל.
[שכל השבועות בכלל משמעות הכתוב].

וכשיש כלל ופרט וכלל, אין הפרשה מדברת אלא בדברים שהם מעין הפרט, והפרט הוא דברים להבא, שיש בהם הרעה או הטבה. ומאחר שיש להוסיף משהו מעין הפרט, יש להוסיף את אחד מהדברים הבאים, שהם מעין הפרט. (א) דברים להבא אף שאין בהם הרעה או הטבה. (ב) דברים שיש בהם הרעה או הטבה אף לשעבר. [אבל אין להוסיף את שניהם, כי לכן נכתב המיעוט, ללמד שלא להוסיף הכל, אלא את זה שהוא מעין הפרט ביותר]. ודרשו חכמים שיש להוסיף את האפשרות הראשונה, ולא את השניה.

לדעת רבי יצחק – הטעם שיש להוסיף דברים להבא, אף שאין בהם הרעה או הטבה, כי דומים הם יותר לפרט, בכך שהם דברים שיש לעשות או לא לעשות, ושייך בהם הכתוב, "לא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה", מה שאין כאן דברים לשעבר, שאין חילול דברו אלא שאסור להישבע לשקר, משום "ולא תִשְׁקְרוּ".

ולדעת רבי יצחק בר אבין – הטעם שיש להוסיף דברים להבא ולא דברים לשעבר,

על כך, כגון שנשבע שלא יאכל פת חיטים, ולאוכלה, [שכל המצוות נדחות מפני פיקוח וזוכר את שבועתו, ושלח ידו לאכול פת שעורים, וטעה ואכל פת חיטים.

שב מידיעתו מביא קרבן לא

שב מידיעתו אינו מביא קרבן

העובר על שבועתו בשוגג, מביא על כך קרבן עולה ויורד, רק אם חוסר ידעתו, [שהעובר מביא קרבן, היא] גרמה לו לעבור, ואם היה נזכר שנשבע, לא היה עובר.

אבל מי שהיה עובר על שבועתו גם בידעין, אינו מביא קרבן, אף אם ארע ששכח את שבועתו, ועבר עליה בשוגג. ולפירוש התוס', בכלל זה, גם מי שלא היה עובר בידעין, אבל רוצה הוא לשכוח את השבועה, כדי לעבור עליה בשוגג, אם ארע שעבר בשוגג, אינו מביא על כך קרבן.

גמר בליבו צריך שיוציא בשפתיו

אין אדם חייב לקיים שבועתו, אפילו גמר בליבו להישבע, אלא אם כן הוציא את השבועה בפיו, שנאמר, "לְבַטֵּא בְשִׁפְתָיִם".

ולכן, מי שגמר בליבו, לאסור עצמו בפת חיטים, ואמר בפיו, שאוסר עצמו בפת שעורים, לא נאסר בכלום, כי מן השעורים לא התכוון לאסור עצמו, ומן החיטים שהתכוון לאסור עצמו, לא נאסר, כי לא אמר בפיו שאוסר עצמו מהם.

אולם, אם גמר בלבו לאסור עצמו בפת חיטים, ואמר בפיו, שאוסר עצמו בפת, בלא לפרט איזו פת, נאסר בפת חיטים,

ונאמר בפרשה, "בְּשִׁבְעָה וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ", ללמד, שאינו מביא קרבן עולה ויורד על שבועת ביטוי [להבא], אלא כשעבר על שבועתו בשוגג, מחמת העלם השבועה, [כלומר ששכח על מה נשבע], ולא מחמת העלם החפץ, [כלומר שידוע שהדבר אסור לו, ולקחו בטעות].

ואם עבר על שבועתו מחמת העלם שבועה והעלם חפץ, כלומר ששכח את שבועתו, וגם לקח בטעות את מה שנשבע עליו:

רב נחמן אמר – מאחר שנעלמה ממנו שבועתו, חייב בקרבן עולה ויורד.

ורבא הקשה לו – מאחר שנעלם ממנו החפץ לא יביא קרבן עולה ויורד. וכן דעת רבינא.

ורב אשי אמר – פעמים מביא קרבן עולה ויורד, ופעמים אינו מביא. אם כשהזכירו לו את השבועה, פירש, נתברר שמחמת העלם שבועה חטא, ומביא קרבן עולה ויורד. ואם כשהזכירו לו את החפץ, פירש, נתברר שמחמת העלם חפץ חטא, ואינו מביא קרבן עולה ויורד.

פיקוח נפש דוחה השבועה

האומר, שבועה שלא אוכל ככר זו, ולאחר מכן נסתכן ברעב, ואכלה משום פיקוח נפש, פטור, ואף לכתחילה מותר לו

בכך, אף על פי שלא הוציא זאת בשפתיו, שנאמר "יָכַל נָדִיב לֵב עֲלוֹת".

ואין ללמוד בבניין אב, שכשם שאלו נגמר בהם המעשה במחשבה בלבד, כך שבועה נגמרת במחשבה בלא הוצאתה בשפתים, כי (א) שני כתובים הבאים כאחד אינם מלמדים. (ב) וכן אין ללמוד חולין מקדשים.

דף כז

שבועה לבטל את לקיים את המצווה

לדעת חכמים:

הנשבע לבטל מצווה, או לקיים מצווה, לא חלה שבועתו, ולכן, אם לא ביטל, או לא קיים, אינו מביא קרבן עולה ויורד, האמור בשבועת ביטוי.

<< מתחילה אמרו, שדבר זה למד מהכתוב, "לְהִרְעֵ אוֹ לְהִיטִיב", הבא להקיש ולהשוות את ההרעה וההטבה.

כי מאחר שעליהם להיות שווים, לא יתכן שהכתוב "לְהִרְעֵ", משמעותו לבטל מצווה, כגון לא אוכל מצה, כי אם כן, גם הכתוב "לְהִיטִיב" השווה לו, הוא בביטול מצווה, כגון אוכל חמץ בפסח, והלא עניין זה הוא בעצם רע לנפשו, ואם כן לא היה צריך לכתבו בפני עצמו, כי יש ללומדו מהכתוב "לְהִרְעֵ".

וכמו כן, מאחר שעליהם להיות שווים, לא יתכן שהכתוב "לְהִיטִיב", משמעותו לקיים

כפי שגמר בליבו, כי פת חיטים היא בכלל פת שהוציא בפיו, וכל שכוונתו בכלל דבריו שהוציא בפיו, נאסר כפי כוונתו, ועל זה נאמר, "לְכֹל אֲשֶׁר יִבְטֵא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה".
[יש מפרשים שבכל אופן שאין דבריו מכחישים את מחשבת ליבו, חלה השבועה כפי מחשבת לבו, אף על פי שהיא כוללת פחות דברים ממה שהוציא בפיו, וכל זה בתלמידי חכמים, אבל על עם הארץ החמירו, שרק כשהוא אנוס שלא לפרט את מחשבת ליבו, נאסר כפי מחשבתו בלבד, אבל אם אינו אנוס בכך, נאסר כפי מה שהוציא מפיו, אף על פי שמחשבת ליבו היתה לפחות מכך. ויש מפרשים שכל אדם שווים בדין הזה, ומכל מקום רק כשהתכוון לפת חיטים, והוציא בפיו פת סתם, נאסר בפת חיטים בלבד כפי מחשבת ליבו, כי סתם פת היא פת חיטים, אבל בשאר דברים, רק כשהוא אנוס שלא לפרט את מחשבת לבו, נאסר כפי מחשבת לבו בלבד, אבל אם אינו אנוס בכך, נאסר כפי דבריו, אף על פי שמחשבת ליבו היתה לפחות מכך].

דברים שמחשבה בלבד מועילה בהם

א. תרומה.

- רש"י מפרש, שהכוונה לתרומת המשכן, ומהכתוב, "כֹּל נָדִיב לֵב הִבִּיאוּ", יש ללמוד, שכל שגמר בליבו להביא, נתחייב בכך, אף על פי שלא הוציא זאת בשפתיו.

- ותוס' מפרשים, שהכוונה לתרומת התבואה, ומהכתוב, "וַיִּנְחָשׁב לְכֶם תְּרוּמַתְכֶם", יש ללמוד, שכל שחשב בליבו לתרום, נעשה תרומה, אף על פי שלא הוציא זאת בשפתיו.

ב. קדשים.

כל שגמר בליבו להקדיש קרבן, נתחייב

ולדעת רבי יהודה בן בתירא:

הנשבע לבטל מצווה, לא חלה שבועתו, [כדעת רבי יאשיה, שיש למעט שבועה זו מהפרשה], ולכן אף אם לא ביטל את המצווה כפי שנשבע, אינו מביא קרבן עולה ויורד.

אבל הנשבע לקיים מצווה, חלה שבועתו, ודבר זה למד בקל וחומר, שכן אם דבר הרשות, שאינו מצווה לעשותו, יכול לחייב עצמו בשבועה לעשותו, קל וחומר לדבר המצווה, שמחויב לעשותו, שיכול לחזקו בשבועה. ואף על פי ששבועה זו אינה בלאו והן, שכן אי אפשר להישבע לבטל את המצווה, מכל מקום היא חלה, כי כל שבועה חלה אף כשאינה בלאו והן, כשם שמצינו ששבועה חלה להטיב לאחרים, אף על פי שאינה חלה להרע לאחרים. [התוס' כתבו, שכל זה בחיזוק קיום מצוות עשה, וכמאמר דוד המלך, "נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיְמָהּ לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה". אבל בחיזוק מצוות לא תעשה, כגון לא אוכל נבילה, מודה רבי יהודה בן בתירא, שאין השבועה חלה, כי אין איסור חל על איסור].

שבועה שלא אוכל ככר זו

ושבועה שלא אוכלנה

האומר, "שבועה שלא אוכל ככר זו", כיון שאכל ממנה כזית בשוגג, חייב קרבן עולה ויורד. אבל האומר, "שבועה שלא אוכלנה", אינו חייב קרבן, אלא אם כן אכל את כולה בשוגג.

ולכן, אם אמר, "שבועה שלא אוכל ככר זו,

מצווה, כגון אוכל מצה, כי אם כן, גם הכתוב "לְהִרְעֵ", השווה לו, הוא בקיום מצווה, כגון לא אוכל חמץ בפסח, והלא עניין זה הוא בעצם טוב לנפשו, ואם כן לא היה צריך לכתבו בפני עצמו, כי יש ללמוד מהכתוב "לְהִיטִיב".

וראיה זו נדחית כי אם כן גם בדבר הרשות יש להקשות כן אם עליהם להיות שווים אם כן כשם שהכתוב "לְהִיטִיב", משמעותו לאכול באופן שאינו רע לגופו כגון לאכול מאכלים בריאים כך גם הכתוב "לְהִרְעֵ", השווה לו, שלא יאכל באופן שאינו רע לגופו כגון שלא יאכל אבנים וחול, והלא עניין זה הוא בעצם טוב לנפשו, ואם כן לא היה צריך לכתבו בפני עצמו, כי יש ללמוד מהכתוב "לְהִיטִיב".

<< **ולדעת רבי יונתן, מתוך שהוצרך הכתוב "או", לרבות אף הטבה לאחרים,** יש ללמוד, שהכתוב מדבר בדבר הרשות, כי אם הוא מדבר בדבר מצווה, אם כן מגוף הכתוב "לְהִרְעֵ", יש ללמוד, שחלה השבועה להרע לאחרים, להזיקם ולפוצעם, לעבור בכך על דברי תורה, ואם כן, כל שכן שחלה שבועה להטיב להם, ולמה הוצרך הכתוב "או", לרבות הטבה לאחרים.

<< **ולדעת רבי יאשיה** [ורבי עקיבא] **מתוך שהכתוב נדרש בריבוי ומיעוט** [כמבואר בדף כ"ו] יש ללמוד, שאין למעט מהפרשה, אלא דבר אחד, ומסתבר ביותר למעט שבועה לבטל מצווה, [וממילא גם שבועה לקיים מצווה מתמעטת, כי אינה בלאו והן].

חרטה, ונעקרה למפרע], **חלה עליו** שבועה **שניה**. וכן הדין אם נשבע שלוש שבועות או יותר, אינו מותר, עד שיתיר לו חכם את כולן.

מי שנדר שתי נזירות, ומנה ראשונה, והפריש עליה קרבן, ואחר כך נשאל על הראשונה, עלתה לו שניה בראשונה.

דף כח

עד מתי נשאלים לחכם על השבועה

לדעת רבא, האוסר עצמו בשבועה, מאכילת דבר מסוים, נשאל לחכם על שבועתו, כל זמן, שעל ידי השאלה, יהיה מותר באכילת כזית ממנו. ולכן, בין אם נשבע שלא יאכל ככר זו, שחייב על אכילת כל כזית ממנו, ובין אם נשבע שלא יאכלנה, שאסור באכילת כולה, אם נשתייר בה כזית, נשאל עליה, ומותר באכילת הכזית הנותר. [וכשנשבע שלא יאכל ככר זו, וכבר אכל ממנה הרבה, ונתחייב על כל כזית שאכל, כשיתיר לו החכם כזית אחרון, יתיר לו למפרע גם מה שאכל, ונפטר בכך מכל חיוביו]. **אבל כשלא נותר כזית מהדבר האסור, אין נשאל עליו להתירו, כי אינו דבר חשוב, שישאל עליו לחכם להתירו באכילה, [ולכן, אף כשנשבע שלא יאכלנה, שאין האיסור אלא באכילת כולה, לא יותר לו איסורו, ולא יאכל את המעט שנותר].** **וכל שכן שאין נשאלים על השבועה, אחר שכבר עבר על כולה. והתוס' ביארו,**

שבועה שלא אוכלנה", **ואכל את כולה**, אינו **חייב** אלא **אחת**, שבשבועה ראשונה כבר אסר עצמו באכילת כזית ממנה, ובכלל זה איסור אכילת כולה, [שהרי אם אסור לאכול אפילו מקצתה, כל שכן שאסור לאכול את כולה], ואם כן, כשחזר ואסר עצמו בשבועה שניה באכילת כולה, הרי זו שבועה על שבועה, ואין שבועה חלה על שבועה.

אבל אם אמר, **"שבועה שלא אוכלנה, שבועה שלא אוכל ככר זו"**, **ואכל את כולה, חייב שתיים**, שבשבועה ראשונה לא אסר עצמו אלא באכילת כולה, ולא באכילת כזית, וכשחזר ואסר את עצמו בשבועה שניה אף בכזית, אין זו שבועה על שבועה, ואם כן, כשאכל כזית, נתחייב משום שבועה שניה, וכשאכל את כולה, נתחייב משום שבועה ראשונה.

שבועה על שבועה

האומר, **"שבועה שלא אוכל ככר זו, שבועה שלא אוכל ככר זו"**, ואכל [בשוגג], אינו חייב אלא קרבן אחד, **כי אין שבועה חלה על שבועה.**

אולם השבועה השניה אינה בטלה לגמרי, אלא שאינו מתחייב עליה, כי אין לה מקום לחול מחמת השבועה הראשונה, אבל השבועה השניה קיימת, וכשתמצא מקום לחול, היא חלה.

ולכן, אם נשאל לחכם על השבועה הראשונה, והתיר לו אותה [בפתח או

שניה בראשונה.

ובזה נשאל על הנזירות הראשונה, אף אחר שגמר את כל נזירותו, וכיפר, וגילח, שהותר מכל דיני נזירותו הראשונה, כי כשנשאל לחכם, ועוקר אותה, נמצא שכל ימי הנזירות נהג נזירות שניה ולא ראשונה, ואם כן הרי הוא כמי שנשאל קודם שהחל את נזירותו הראשונה, שהרי עוד לא נהג את נזירותו הראשונה כלל¹.

שבועה התלויה בתנאי

שיטת רש"י

כבר נתבאר בדף כ"ו, שאין שבועת ביטוי חלה, אלא אם כן היה הנשבע בדעתו, בשעה שנשבע, שנאמר "הָאֲדָם בְּשָׁבְעָה".

ומבואר כאן בגמרא בדברי רבא, שכל שבועה שנשבע על תנאי, ותלה דבר בחבירו, [כגון אם אוכל ככר זו, לא אוכל ככר זו], אין מחשיבים את שעת הוצאת השבועה מפי הנשבע כשעת השבועה, שבה צריך שיהיה הנשבע בדעתו, כדי שתחול השבועה, אלא הכל תלוי בשעת המעשה הראשון², [בין אם אכל תחילה את ככר התנאי, כלומר הככר שאכילתה היא התנאי לחלות השבועה, ובין אם אכל תחילה את ככר האיסור, כלומר הככר הנאסרת בשבועה על ידי קיום התנאי], אם באותה שעה היה זכור משבועתו, היא חלה, ואם לאו, אינה חלה.

שכשנשאר פחות מכזית, הרי זה כמי שעבר כבר על כל שבועתו, אף כשנשבע שלא יאכל את כולה, כי הנשבע שלא יאכל את כולה, כוונתו חוץ מפחות מכזית שישאר לבסוף, שהרי אין לך אדם שיאכל ככר שלם, שלא יהיו מעט פירורים נושרים ממנו.

ולדעת אמימר, האוסר עצמו בשבועה מאכילת דבר מסוים, נשאל על כך לחכם להתירו, אף אחר שעבר על כל שבועתו, כל זמן שעוד לא הביא כפרתו על כך, כלומר, אם עבר בשוגג, נשאל על כך עד שיביא קרבן, ואם עבר במזיד, נשאל על כך עד שילקה, ורק אם הביא את קרבנו או לקה, אינו נשאל עליה. לדעת אמימר, אם כפתוהו על העמוד ללקות, שוב אינו נשאל על שבועתו, אף על פי שעדיין לא לקה, כי בכפיתו זו יוצאים ידי חובת מלקות, והרי הוא כמי שכבר לקה. אולם מסקנת הגמרא, שרק מי שכפתוהו על העמוד, ורץ ממנו, נחשב כמי שלקה, אבל מי שעודהו כפות, וממתין שילקוהו, אינו נחשב כמי שלקה, ונשאל על שבועתו.

נזר שתיים השלים אחת ונשאל עליה

מי שנזר שתי נזירות, [דינו להיות נזיר שלושים יום, ובסופם מגלח, ומביא קרבנות נזירות. ולאחר מכן הוא נזיר עוד שלושים יום, ובסופם מגלח ומביא קרבנות נזיר], אם אחר שמנה ראשונה, והפריש עליה קרבן, נשאל על הראשונה, עלתה לו

הוספות

¹ העירוני לעיין היטב בפירוש רש"י ותוס' הרא"ש.

² העירוני שלא הכל תלוי בשעת המעשה הראשון אלא גם בו אבל ודאי שבשעת הוצאת השבועה מפיו גם כן צריך להיות בדעתו.

ועל פי זה נאמרו הדינים הבאים :

א. אם בשעת אכילה ראשונה שכח משבועתו.

בכל האופנים, בין אכל תחילה את ככר התנאי, ובין אכל תחילה את ככר השבועה, בין אכל אחר כך את הככר השניה במזיד, ובין אכל אחר כך את הככר השניה בשוגג, פטור מקרבן וממלקות, ואף מותר לכתחילה לאכול את הככר השניה, כי מאחר שבשעת המעשה הראשון שכח משבועתו, לא חלה כלל, ואין כאן כל איסור.

ב. אם בשעת אכילה ראשונה זכר משבועתו.

מאחר שזכר משבועתו, הרי היא חלה, וכשיתקיים התנאי, [כלומר כשיאכל את ככר התנאי], אסור לאכול את ככר האיסור, ואם אכלה בשוגג, חייב קרבן, ואם אכלה במזיד, חייב מלקות. ומעתה,

- כשאכל תחילה את ככר התנאי במזיד, חלה השבועה, ונאסר באכילת ככר האיסור. ואם אחר כך אכל את ככר האיסור בשוגג, חייב קרבן, ואם אכלה במזיד [והתראה], חייב מלקות.

- וכשאכל תחילה את ככר האיסור במזיד, חלה השבועה אם יאכל אחר כך את ככר התנאי, בין בשוגג ובין במזיד. ואז, קרבן לא יביא, כי אכל את האיסור במזיד. ולעניין מלקות, [כשהתרו בו קודם אכילת

ככר האיסור, שלא יאכלנה שמא תאסר עליו באכילת התנאי], הדבר תלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בעניין התראת ספק, לדעת רבי יוחנן, התראת ספק נחשבת כהתראה גמורה, ולוקה¹ על אכילת האיסור על ידי ההתראה שהתרו בו, ולדעת ריש לקיש, התראת ספק אינה נחשבת כהתראה, ואינו לוקה.

כתבו התוס', שלפי פירוש רש"י, יש אופן שיתחייב קרבן, גם כשאכל את האיסור תחילה, והוא, כשהיה זכור מהשבועה, ובכל זאת אינו נחשב כמזיד, כגון שהיה סבור שאוכל את ככר התנאי, וטעה, ואכל את ככר האיסור.

ושיטת תוס'.

כל שבועה שנשבע על תנאי, ותלה דבר בחבירו, [כגון אם אוכל ככר זו, לא אוכל ככר זו], אין מחשיבים את שעת הוצאת השבועה מפי הנשבע כשעת השבועה, שבה צריך שיהיה הנשבע בדעתו, כדי שתחול השבועה, אלא הכל תלוי בשעת קיום התנאי, [בין אם אכל את ככר התנאי תחילה, ובין אם אכלה לבסוף], אם באותה שעה היה זכור משבועתו, היא חלה, ואם לאו, אינה חלה.

ועל פי זה נאמרו הדינים הבאים :

א. אם בשעת אכילת ככר התנאי שכח משבועתו.

בכל האופנים, בין אכל תחילה את ככר התנאי, ובין אכל תחילה את ככר השבועה, בין אכל את הככר השניה במזיד, ובין אכל את הככר השניה בשוגג, פטור מקרבן וממלקות, ואף מותר לכתחילה לאכול את הככר השניה, כי מאחר

¹ הוספות

¹ העירוני שמבואר מתוך הסוגיה שאין מלקות אלא אם כן אכל גם את התנאי במזיד.

על אכילתה, אבל קרבן על הראשונה, ודאי לא יביא, כי אכלה במזיד, ולא בשוגג.

ב. אכל כל אחת בשגגת עצמה ובזדון חברתה.

אם באכילת כל אחת מהן, שחכ שנשבע עליה אם יאכל את חברתה, אבל זכר שנשבע על חברתה אם יאכלנה.

כשאכל את הראשונה, זה הוא המעשה הראשון לשתי השבועות, ולכן השניה שעוד לא אכל, חלה עליה השבועה, מאחר שהיה זכור שנשבע עליה, אם יאכל את הראשונה, אבל הראשונה, שלא זכר שנשבע עליה, לא חלה עליה שבועה.

וכשחזר ואכל את השניה, מאחר שבאותה שעה כבר שחכ שנשבע עליה, ואכלה בשוגג, הרי מתחייב קרבן על אכילתה.

ג. אכל שתיהן בשגגת שתיהן.

אם באכילת כל אחת מהן, שחכ שנשבע עליה אם יאכל את חברתה, וגם שחכ שנשבע על חברתה אם יאכלנה.

כשאכל את הראשונה, זה הוא המעשה הראשון לשתי השבועות, ומאחר שבאותה שעה שחכ משתי השבועות, אף אחת לא חלה.

ד. אכל שתיהן בזדון שתיהן.

אם באכילת כל אחת מהן, זכר שנשבע עליה אם יאכל את חברתה, וגם זכר שנשבע על חברתה אם יאכלנה.

כשאכל את הראשונה, זה הוא המעשה

שבשעת אכילת קיום התנאי משבועתו, לא חלה כלל, ואין כאן כל איסור.

ב. אם בשעת אכילת ככר התנאי זכר משבועתו.

מאחר שזכר משבועתו, הרי היא חלה, ומעתה, אם אכל את ככר האיסור בשוגג, חייב קרבן. ואם אכלה במזיד, חייב מלקות, אלא שאם נתקיים התנאי רק אחר אכילת ככר האיסור במזיד, אין לחייבו מלקות אלא לדעת האומרים, התראת ספק שמה התראה.

תלאן זו בזו [כשיטת רש"י]

היו לפניו שתי ככרות, ואמר על הראשונה, "לא אוכל זו אם אוכל זו", וחזר ואמר על השניה, "לא אוכל זו אם אוכל זו", נמצא שכל אחת מהככרות אסורה בשבועה, אם יאכל את חברתה. ומעתה,

א. אכל כל אחת בזדון עצמה ובשגגת חברתה.

אם באכילת כל אחת מהן, היה זכור שנשבע עליה אם יאכל את חברתה, אבל לא זכר שנשבע על חברתה אם יאכלנה.

כשאכל את הראשונה, זה הוא המעשה הראשון לשתי השבועות, ולכן הראשונה שהיה זכור שנשבע עליה, חלה שבועתו עליה, [וכשיאכל את חברתה, תהיה אכילת הראשונה באיסור] אבל השניה, שלא זכר שנשבע עליה, לא חלה עליה שבועה כלל.

וכשחזר ואכל את השניה, מאחר שבכך נתקיים התנאי של שבועת ככר ראשונה, שאכל במזיד, לדעת האומרים שהתראת ספק נחשבת כהתראה גמורה יש לו ללקות

ושבועה שלא אוכל עשר תאנים, ואכל עשר תאנים, אינו חייב אלא **קרבן אחד**, כי הנשבע שלא יאכל תשע תאנים, כולל בשבועתו שלא יאכל תשע או יותר, ואם כן, כבר נאסר באכילת עשר תאנים בשבועה ראשונה, ואינו מתחייב בכך בשבועה שניה, שהיא שבועה על שבועה.

האומר, **"שבועה שלא אוכל עשר תאנים, ושבועה שלא אוכל תשע תאנים"**, ואכל עשר תאנים, חייב **שני קרבנות**, כי הנשבע שלא יאכל עשר תאנים, מותר באכילת תשע תאנים, וכשחזר ונשבע שלא יאכל תשע תאנים, אין זו שבועה על שבועה, ונאסר באכילת תשע תאנים. ולכן כשאכל תשע התחייב קרבן אחד משום שבועה שניה, וכשאכל את העשירית, נתחייב קרבן שני משום שבועה ראשונה.

אולם אם אחר שאכל תשע תאנים, הפריש את קרבנו על אכילתם, מעתה **כשיאכל את העשירית, לא תצטרף עם הקודמות**, ולא יביא קרבן שני על אכילתה.

דף כט

וכן דין האומר, **"שבועה שלא אוכל תאנים וענבים, ושבועה שלא אוכל תאנים"**, ואכל תאנים וענבים, חייב **שני קרבנות**, כי הנשבע שלא יאכל תאנים וענבים, מותר באכילת תאנים לבדם, וכשחזר ונשבע שלא יאכל תאנים לבדם, אין זו שבועה על שבועה, ונאסר באכילת תאנים לבדם. ולכן

הראשון לשתי השבועות, ומאחר שבאותה שעה זכר משתי השבועות, שתיהן חלות.

וכשאכל את השניה, נתברר **שעבר על שתיהן במזיד. על אכילת השניה לוקה לדברי הכל**, כי כשאכלה, כבר נתקיים התנאי לאוסרה, ויש כאן התראת ודאי. ועל אכילת הראשונה לוקה, רק לדברי האומרים, התראת ספק שמה התראה, כי כשאכלה תחילה, עדיין לא נתקיים התנאי לאוסרה, ולא היתה כאן אכילת איסור בוודאי.

עיפא ואבימי היו בני רחבה מפומבדיתא.

שבועה על שבועה לשעבר

רק בשבועת ביטוי להבא, אין שבועה חלה על שבועה, והאומר, **"שבועה שלא אוכל ככר זו, שבועה שלא אוכל ככר זוי"**, ואכל, אינו חייב אלא אחת, כי מאחר שנשבע פעם אחת, שבועה שניה היא שבועה לקיים את המצווה, ואין נשבעים לקיים את המצווה.

אבל בשבועת ביטוי לשעבר, האומר, **"שבועה שלא אכלתי, שבועה שלא אכלתי"**, אם באמת אכל, חייב שתים, כי בכל פעם נשבע לשקר, והנשבע לשקר כמה פעמים, אינו נפטר בקרבן אחד.

שבועה שניה על יותר או על פחות

האומר, **"שבועה שלא אוכל תשע תאנים,**

הראשונה.

כשאכל תאנים, התחייב קרבן אחד, משום שבועה שניה, וכשאכל את הענבים, נתחייב קרבן שני משום שבועה ראשונה.

עונשי שבועת ביטוי ושבועת שווא

שבועת ביטוי - חייבים על זדונה מכות, ועל שגגתה קרבן עולה ויורד.

ושבועת שווא - חייבים על זדונה מכות, ועל שגגתה פטור.

אולם אם אחר שאכל את התאנים, הפריש את קרבנו על אכילתם, מעתה כשיאכל הענבים, לא תצטרף אכילתם עם אכילת התאנים, ולא יביא קרבן שני על אכילת הענבים.

האומר "שבועה שלא אוכל תאנים, ושבועה שלא אוכל תאנים וענבים":

< אם כוונתו בשבועה שניה, שלא יאכל כל אחד אף לבדו.

- חלה שבועה שניה אף על התאנים, [באיסור כולל], ומעתה, אם אכל תאנים, חייב שתיים, ואם אחר כך אכל ענבים, חייב קרבן נוסף, אפילו הפריש כבר קרבן אחרי אכילת התאנים, כי על אכילת הענבים חייב בפני עצמם, בלא צירוף אכילת התאנים.

< ואם כוונתו בשבועה שניה שלא יאכל תאנים עם ענבים.

- לפירוש רש"י, שבועה שניה לא חלה כלל, כי משבועה ראשונה כבר נאסר באכילת תאנים אפילו בלא דבר נוסף, ובכלל זה שלא יאכל תאנים עם ענבים, ואם כן, שבועה שניה היא שבועה על שבועה, ולא חלה.

- ולפירוש התוס', שבועה שניה חלה, ואין זה כנשבע על תשע ועל עשר שלא חלה שבועה שניה, כי הנשבע על תשע, כבר אסר עצמו באכילת כל תשע מהעשר, ואם כן כל העשר הם בכלל השבועה הראשונה, שלא יאכל מהם תשע, אבל הנשבע שלא יאכל תאנים, לא כלל ענבים בשבועה זו כלל, וכשחוזר ונשבע שלא יאכל תאנים עם ענבים, אין זה בכלל השבועה

שבועת שווא

[שני האופנים המבוארים במשנתנו]

א. הנשבע לשנות את הידוע לאדם.

כל הנשבע לומר דבר שאינו נכון, וידוע לכל או לכל הפחות לשלושה בני אדם שאינו נכון, הרי זה נשבע שבועת שווא, שמתחילתה אינה כלום. כגון, אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב, או על איש שהוא אשה, או על אשה שהיא איש.

אבל הנשבע לומר דבר שאינו נכון, ואינו ידוע לשלושה בני אדם, הרי זו שבועת שקר.

ב. הנשבע על דבר שאי אפשר לו.

כל הנשבע לעשות דבר שאינו יכול להיות, בין אם אין אפשרות מציאותית שיהיה, ובין אם נשבע לעשות דבר שהתורה אסרה לעשותו, הרי זו שבועת שווא, שמתחילתה אינה כלום, כי אינה יכולה להתקיים. כגון, - "שבועה שראיתי גמל שפורח באויר", [וזהו דבר שלא יתכן]. או "שבועה שראיתי נחש כקורת בית הבוד", [הכוונה לנחש שיש בגבו חריצים, כמו בקורת בית הבוד, וזה לא

העולם, הטעם לכך הוא, כי באמת לא נתקיים תנאו, משום שכוונתו לומר, שראה נחש משונה, ואף על פי שלא ראה ממש כמו שאמר, זו כוונת דבריו, [ורק לעניין שבועות החמירו, שאין הולכים אלא אחר מוצא פיו ממש], ואם כן, מאחר שראה נחש משונה, לא נתקיים התנאי לחלות הנדר, אבל האוסר עליו כל פירות העולם בלא תנאי, או בתנאי שהתקיים, נאסר בהם.

הולכים אחר דברים שהוציא מפיו ולא אחר מחשבת לבו

התולה שבועתו בתנאי, אין השבועה חלה, אלא אם כן נתקיים התנאי, כפי שהוציא מפיו, אבל קיום התנאי כפי מחשבת לבו אינו מועיל לחלות השבועה.

- ולכן, התולה שבועתו בתנאי, "אם לא ראיתי גמל הפורח באויר", מאחר שלא ראה גמל ממש פורח באויר, נתקיים התנאי, וחלה השבועה. ואין לומר שלא התכוון לגמל ממש, אלא לציפור גדולה שראה באויר, ולא נתקיים התנאי, כי באמת ראה ציפור גדולה, כי מאחר שבפיו אמר, "גמל הפורח באויר", אין הולכים אלא אחר מאמר פיו.

- ומה ששינונו, שכשביית דין משביעים את הנידון, אומרים לו, "הוי ידעי, שלא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא על דעתנו ועל דעת בית דין", הטעם לכך, אינו שמא יקרא במחשבתו לחתיכות עצים מעות, ועל דעת כן ישבע שהשיב מעות, כי מאחר שאומר בפיו מעות, אין שבועתו אמת, אלא אם כן השיב

יתכן. אבל נחש שגודלו כקורת בית הבד, יתכן שיהיה].

- "יאסרו עלי כל פירות העולם בשבועה, אם לא ראיתי גמל הפורח באויר". או "יאסרו עלי כל פירות העולם בשבועה אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד". [התוס' מפרשים, ששבועת שוא היא, ואף על פי שנתקיים התנאי, שהרי לא ראה גמל פורח באויר, ולא נחש כקורת בית הבד, מכל מקום אינו נאסר בכל פירות העולם, כי מאחר שאינו יכול לקיים שבועתו, שלא לאכול כלום, אין זו שבועת ביטוי, אלא שבועת שוא].

- נשבע לבטל את המצווה, כגון, "שבועה שלא נעיד לבעל דין עדות שאנו יודעים לטובתו", "שבועה שלא אשב בסוכה", "שבועה שלא אטול לולב", "שבועה שלא אניח תפילין", כל אלו שבועות שוא, כי אין נשבעים לבטל את המצווה, ומתחילה יצאה שבועה לבטלה.

נדרי שוא

- יש מפרשים שכשם ששבועות שוא אינם חלות, כך נדרי שוא אינם חלים, ולכן, האומר, "יאסרו כל פירות העולם עלי, אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד", לא נאסר בהם, אלא שיש חילוק בין נדרי שוא, לשבועות שוא, שנדרי שוא אינם חלים, ואין איסור לנודרם, ושבועות שוא אינן חלות, אבל אסור להישבע לשוא.

- ויש מפרשים שנדרי שוא חלים הם, וחייב לקיימם, ומה ששינונו במסכת נדרים, שהאומר, "יאסרו עלי כל פירות העולם אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד", אינו נאסר בפירות

נשבע לקיים

הנשבע לקיים ציווי אקים – ניתן לפרש דבריו, שיקיים ציווי עבודה זרה, שגם היא קרויה אלהים, שנאמר "אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב". וכן הדין אם נשבע לקיים ציווי ה', שגם בשם זה נקראת עבודת כוכבים, כמבואר בכתובים בעניין פסל מיכה].

הנשבע לקיים את התורה – ניתן לפרש דבריו, שיקיים רק תורה אחת, כלומר תורה שבכתב, ולא תורה שבעל פה. וגם ניתן לפרש דבריו, שיקיים מצווה אחת, שנאמר בה תורה, כגון "זאת תורת החטאת".

הנשבע לקיים את כל התורה כולה – ניתן לפרש דבריו, שלא יעבוד עבודת כוכבים, שהיא חמורה, וכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה, שנאמר בעובר, "וְכִי תִשָּׁגוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֹהִים", כלומר העובד עבודת כוכבים, עבר על כל המצוות.

הנשבע לקיים את כל המצוות כולן – ניתן לפרש דבריו, שיקיים מצוות ציצית, השקולה כנגד כל המצוות כולן, שנאמר בה, "וּזְכָרְתֶם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'", וגימטריא של ציצית, הוא 600, ושמונה חוטים, וחמישה קשרים, הרי 613, כמניין תרי"ג מצוות.

נחש גדול שהיה בימי שבור מלכא

בימי שבור מלכא, היה נחש אחד גדול מאד, שהיה בולע בני אדם. ועשו חבילות תבן, ונתנו בהם בהמות, וחיות, וגחלי אש, טמונים בהם, ובלעם, ובערו בגופו, ומת.

מעות ממש. אבל הטעם שאומרים לו כן, הוא שמה באמת השיב מעות כפי שנשבע, אבל השיבם ברמאות, כמו שארע בבית דין של רבא, שהנתבע מילא את מקלו במעות, וקודם שנשבע אמר לתובע, החזק את מקלי עד אחר שאשבע, ובא להישבע באמת שהחזיר לו את המעות, ולולא שיאמרו לו, הוי יודע שעל דעתנו אנו משביעים אותך, אין כאן שבועת שקר, ורק מאחר שאומרים לו, על דעתנו אנו משביעים, אין שבועתו אמת, עד ששיב מעות באופן גמור.

- ומה שמצינו, שכשהשביע משה את ישראל לשמור התורה ולקיימה, אמר להם, "דעו לכם, שלא על דעתכם אני משביע אתכם, אלא על דעתי ועל דעת המקום", הטעם לכך, אינו שמה יקראו במחשבתם לעברות בשם מצוות, וישבעו כפי דעתם, כי מאחר שאמרו בפיהם שיקיימו את כל תרי"ג מצוות התורה, אין שבועתם מתקיימת, אלא בקיום כל מצוות התורה. והטעם שהשביע אותם משה על דעת המקום, הוא כדי שלא תהא הפרה לשבועתם, כי נדר ושבועה על דעת רבים אין לו הפרה. וכתבו התוס', שאין ללמוד מכאן, שנדר על דעת שנים, נחשב כנדר על דעת רבים, שאין לו הפרה, כי יתכן שנדר על דעת הקדוש ברוך הוא, נחשב כנדר על דעת רבים יותר משנים. ועוד כתבו, שכל זה בנדר שהוא באמת על דעת המקום, שצווה הקדוש ברוך הוא עליו, אבל חרמות שעושים הקהל, ואומרים בהם, שהם על דעת המקום ועל דעת הקהל, יש להם היתר אפילו בלא חרטה, כי באמת אין זה על דעת המקום, אלא על דעת הקהל בלבד, שהרי לא נצטוו עליהם מהקדוש ברוך הוא, ודעת הקהל היא, שיתירו כשירצו, אפילו בלא חרטה].

לבטל את המצווה¹, [שנתחייב באכילתה על ידי שבועה ראשונה], ואם כן נשבע **שבועת שוא**, ולוקה על כך.

ואם אחר כך עבר על שבועתו הראשונה, ואכל את הככר, לוקה גם משום שבועת ביטוי.

שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה

מי שאמר, **"שבועה שאוכל ככר זו"**, נשבע **שבועת ביטוי**, ונתחייב לאוכלנה. **חזר ואמר, "שבועה שלא אוכלנה"**, נשבע

באיזה אופן נוהגות השבועות הבאות

שבועת הפיקדון	שבועת העדות	שבועת ביטוי ושבועת שוא			
כן	כן	כן	אנשים		
	לא		נשים		
	כן		רחוקים		
	לא		קרובים		
	כן		כשרים לעדות		
	לא ובכלל זה כל שאינו ראוי להעיד		פסולים לעדות		
	כן		בפני בית דין	מפי עצמו ובכלל זה כשהשביעו אותו אחרים ואמר אמן	
	לדעת רבי מאיר - כן ולדעת חכמים - לא		שלא בפני בית דין		
	כן		כן	בפני בית דין	מפי אחרים ולא ענה אמן אחר שהשביעו אותו
	לדעת חכמים - כן ולדעת רבי מאיר - לא		לא	שלא בפני בית דין	

א. שבועת ביטוי בקרובים ורחוקים, כגון שנשבע לעשות דבר לקרובו, או לאדם שאינו קרובו.
 ב. שבועת שוא בקרובים ורחוקים, כגון שנשבע על איש שהוא קרובו או שאינו קרובו שהוא אשה, וכן להיפך.
 ג. שבועת העדות מפי אחרים שאסורה היא, שיאמר לו, משביע אני עליך שתבוא להעיד לי, ואמר, איני יודע לך עדות, ובאמת הוא יודע לו.

מה שמשביעים אותה, שנאמר, **"וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אֶמֶן אֶמֶן"**. וכדברי שמואל יש לדייק ממשניות וברייתא.

סליק פרק שבועות שתיים

עניית אמן אחר שבועה

אמר שמואל, **כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה בפיו דמי**, שכן בעניין שבועת הסוטה, מבואר בתורה, שאינה אומרת אותה בעצמה, אלא עונה אמן על

הוספות

¹ מכאן למדו התוס', שאף על פי שלעניין שבועת אכילה, יש חילוק בין "שבועה שאוכל" שחייב לאכול כזית, לבין "שבועה שאוכלנה" שחייב לאכול כולה. לעניין שבועה שלא יאכל, גם כשאמר "שבועה שלא אוכלנה", אסור באכילת כזית ממנה, שאם לא כן, מדוע אמרו כאן, שכשנשבע "שלא אוכלנה" נשבע שבועת שוא, הלא אם לא נאסר אלא באכילת כולה, יכול לקיים את שתי השבועות, על ידי אכילת כזית אחד, שבכך אכלה, ולא אכל כולה. [ניתכן כשנאמר "אוכלנה" כילו אמר אוכל כולה, ולכן, כשנשבע שיאכלנה, אינו אסור אלא באכילת כולה, אבל כשנשבע "שלא יאכלנה", כילו אמר שלא יאכל כולה, כלומר כלום ממנה לא יאכל, ואם כן, נאסר אף באכילת פחות מכזית, ויל"ע בזה].

הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב, וּמֵכָאן יֵשׁ לַלְמוּד, שֶׁהַעֲדִים יְהִיוּ אֲנָשִׁים דּוּקָא, וְלֹא נָשִׁים.

ואמנם, מסברא היה אפשר להסתפק, האם הכתוב הזה, "שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים", מדבר בעדים, שהתחילה הפרשה לדבר בהם, "כִּי יָקוּם עֵד". [ואם כן, יש ללמוד ממנו שנשים פסולות להעיד]. **או שהוא מדבר בבעלי הדין.** [ואם כן, אין ללמוד מכאן שנשים פסולות להעיד].

א. מצד אחד הסברא אומרת, שהכתוב מדבר בעדים, ולא בבעלי הדין, כי בעלי הדין מוזכרים אחר כך בפני עצמם, "אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב". אולם מצד שני ניתן לומר, שהוא מדבר בבעלי הדין, והם הם "אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב", שהלא אם אנשים אחרים הם, היה צריך להיות כתוב בוי"ו, "וְאֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב".

ב. מצד אחד הסברא אומרת, שהכתוב מדבר בעדים, ולא בבעלי הדין, כי הזכירה תורה "שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים", ובעדות יש חשיבות לשנים, אבל אם מדובר בבעלי הדין, מדוע קראה להם התורה "שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים", הלא יכולים להיות בעלי דין מרובים, [התוסי' כתבו, שרגילות היא שיבאו שני עדים, כי אין צריך ביותר, אבל בעלי הדין, רגילות היא שיבאו כולם]. אולם מצד שני, ניתן לומר, שגם לבעלי הדין ראוי לקרוא, "שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים", אף על פי שבאים יותר משני אנשים, כי כל התובעים הם כאחד, וכל הנתבעים הם כאחד, ובכל דין יש שני צדדים.

ג. מצד אחד הסברא אומרת, שהכתוב

פרק רביעי שבועת העדות

דף ל

שבועת העדות

מי שיודע עדות לחבירו, ונשבע לו, [לדעת רבי מאיר אפילו חוץ לבית דין, ולדעת חכמים דווקא בבית דין], **שאינו יודע לו עדות, או שחבירו השביעו שיבוא להעיד לו עדות שיודע, ואמר לו [בבית דין], איני יודע לך עדות. ובאמת הוא יודע לו עדות, הרי זה מביא קרבן עולה ויורד,** בין אם ידע שמתחייב בכפירתו קרבן, ובין אם לא ידע זאת, שנאמר, "וּנְפֹשׁ כִּי תִחַטָּא וְשִׁמְעָה קוֹל אֶלֶּה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם לֹא יָגִיד וְנָשָׂא עֹנוֹ".

ומהכתוב, "וְהוּא עֵד", יש ללמוד, **שהפרשה מדברת אך ורק בראויים להעיד.** [ולכן, נשים, וקרובים, ופסולים, וכל שאינם ראויים להעיד, אינם בכלל החיוב הזה].

ומהכתוב, "אם לוא יגיד", יש ללמוד, **שהפרשה מדברת במי שאינו אומר את עדותו במקום הראוי להגידה** כלומר בפני בית דין, [אלא שרבי מאיר לומד בגזרה שווה, שהנשבע מפי עצמו, מתחייב אף חוץ לבית דין, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"א].

מניין שנשים פסולות לעדות

בעניין העדים הבאים להעיד בדין, **נאמר,** "כִּי יָקוּם עֵד חֶמֶס בְּאִישׁ לְעֵנוֹת בּוֹ סָרָה. וְעִמְדוֹ שְׁנֵי

ישראל ממש, כדיין, אלא רק היתה מלמדת להם את הדינים.

- ויש מפרשים, שהיתה שופטת ממש, על ידי שקבלה עליהם, שכן המקבל עליו דיין פסול, חייב לעשות כפי שדן אותו.

מניין שעבדים פסולים לעדות

הנני להעתיק לכאן, מה"בקיצור" למסכת בבא קמא בעניין זה, כי התוס' רמזו כאן למקצת הדברים, וקצרו בזה מאד:

- יש אומרים שהדבר למד בבניין אב, מגזלן ואשה שפסולים לעדות, והצד השווה שבהם שאינם זהירים בכל המצוות, [גזלן מפני רשעו, ואשה משום שאינה מצווה], ופסולים לעדות, מכאן יש ללמוד שעבד שאינו זהיר בכל המצוות, [שהרי אינו מצווה בכל], גם כן פסול לעדות.

- ויש אומרים שהדבר למד מהפסוק "לא יומתו אבות על בנים", כי כך פירושו, לא יומת שום אדם על פי עדות, של מי שאינו יכול להיות אב, כלומר על פי עדות עבד, שאין בנו מתייחס אחריו, ואינו נקרא אביו של בנו, דרשו זאת מהכתוב.

אולם מהגזרה שווה "לה" "לה", המלמדת שעבד שווה לאשה, וחייב במצוות כאשה, אין ללמוד שהוא פסול לעדות כאשה, כי לא באה הגזרה שווה הזו, אלא להחמיר עליו, שיהיה לכל הפחות כאשה, אבל לא לגרע ממנו, אם יש סיבה להחשיבו יותר ממנה, ולולא הלימודים הנ"ל, היינו מכשירים אותו לעדות, מהכתוב "ועמדו שני האנשים", כי עבד איש היא.

דין עמידת עדים ובעלי דינים

כפי שכבר נתבאר, כך הוא ביאור הכתוב,

מדבר בעדים, ולא בבעלי הדין, כי סברא פשוטה היא, שאם התורה ממעטת נשים, אין זה אלא מעדות, אבל מלתבוע ולהיתבע לא, כי לא יתכן שיהיה ממונם הפקר לכל, ואם כתבה תורה "הַעֲנֵשִׁים", למעט נשים, על כרחך הכוונה לעדים. אולם מצד שני ניתן לומר, שגם לבעלי הדין ראוי לקרוא "הַעֲנֵשִׁים", ואף על פי שגם הנשים יכולות להיות בעלי דין, מכל מקום קראה תורה לבעלי הדין "הַעֲנֵשִׁים", ללמד, שראוי לאשה למסור טענותיה לאיש, ולא תבוא בעצמה לבית דין, משום "כָּל פְּבוֹדָה בֵּת מְלֶךְ פְּנִימָה".

ומכל מקום, אף שמסברא אין לדעת שהכתוב מדבר בעדים, מגזרה שווה יש ללמוד זאת, שכן נאמר בכתוב הקודם, "על פי שְׁנֵי עֲדִים", וכשם שבו הכוונה לעדים, כך הכתוב הזה, שנאמר בו "שְׁנֵי הַעֲנֵשִׁים", הכוונה לעדים. ומכאן יש ללמוד, שנשים פסולות לעדות.

"וְדַבְּרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֲשֶׁת לְפִידוֹת הִיא שֹׁפֵטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַהִיא. וְהָיָה יוֹשֶׁבֶת תַּחַת תִּמְרֵי דְבִרְהָ בֵּין הַרְמָה וּבֵין בֵּית אֵל בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַשְׁפָּט".

משפט דבורה

במסכת נדה מבואר, שכל הכשר לדון, כשר להעיד, ומאחר שלמדנו כאן שאשה פסולה להעיד, הרי היא פסולה לדון.

- לכן, יש מפרשים, שדבורה לא שפטה את

לעמוד, ויש להושיבו אפילו בגמר דין. וכדי שלא יסתמו טענות בעל דינו, אומרים גם לבעל דינו לשבת, אלא שאין מקפידים עליו, ואם אינו רוצה לשבת, ונמצא הוא עומד, והתלמיד חכם יושב, לא אכפת לנו.

ודי בכך שהדיין אומר לבעל הדין של התלמיד חכם לשבת, אפילו אם שליח בית דין בא ומעמידו, כי בכך שהשליח העמידו, לא יסתמו טענותיו, מאחר שהדיין אמר לו לשבת.

- יש מפרשים שכשם שתלמיד חכם יושב בדינו, כך גם המלך יושב, שכן כבוד המלך עדיף מכבוד תלמיד חכם, שהרי תלמיד חכם רשאי למחול על כבודו, ומלך אינו מוחל על כבודו, אולם כל זה בדיני ממונות, אבל דיני נפשות חמורים הם, ואפילו המלך עומד בהם.

- ויש מפרשים שהמלך אמנם עומד, [לכל הפחות בדיני נפשות], אבל כבוד תלמיד חכם עדיף מכבוד מלך, [ומה שיכול למחול על כבודו, הוא משום שהתורה שלו, מה שאין כן מלך, שאין הכבוד שלו, שיוכל למחול עליו], ומחמת עשה של כבוד התורה, תלמיד חכם יושב אפילו בדיני נפשות.

עוד מבואר בגמרא, שאשת חבר דינה כחבר, ויש לכבדה כמו את בעלה, ולהושיבה.

אולם כשבאה אשת רב הונא לדין לפני רב נחמן, לא הושיבה, אלא העמיד עצמו לפניו, [באופן שלא יהא ניכר לבעל דינה שמכבדה, על ידי שאמר לשלוחו להפריח עליו אווז¹, ויהיה סבור בעל דינה שעמד

"וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָעֵדִים" אלו העדים, וכן בעלי הדין "אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב".

לדעת חכמים – שניהם מצווים לעמוד, העדים בשעת עדותם, ובעלי הדין כל שעת הדין.

ולדעת רבי יהודה – לא נאמר כאן הציווי לעמוד, אלא לעדים בשעת עדותם, אבל בעלי הדין בשעת הדין אינם מצווים לעמוד, ובלבד שיהיו שניהם בשווה, או שניהם עומדים, או שניהם יושבים, [כפי שיש ללמוד מהכתוב, "בְּצִדְקָה תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ", כמבואר בסמוך]. ומכל מקום, כל זה בשעת משא ומתן, אבל בשעת גמר דין, גם לדעתו, בעלי הדין בעמידה [ודיינים בישיבה], משום שנאמר, "וַיֵּשֶׁב מִשְׁפָּה לְשֹׁפֵט אֶת הָעַם וַיַּעֲמֵד הָעַם", א"י הדבר למד בבנין אב, שכן מצינו שהעדים מצווים להעיד בעמידה, ולגבי העדים שעת עדותם נחשבת כגמר עניינם, וכמו שהם עומדים באותה שעה, כך יעמדו בעלי הדין בשעת גמר הדין.

ומבואר בגמרא, [בע"ב], שכל זה בשאר בני אדם, אבל כשהעד הוא תלמיד חכם, עשה של כבוד התורה, [שנאמר, "אֶת ה' אֶקְיֵד תִּירָא", ודרשו מכאן לרבות גם תלמידי חכמים, עשה זה] עדיף על חיוב העמידה, ולכן יש להושיבו בשעה שמעיד.

וכן הדין אם בעל הדין הוא תלמיד חכם, עשה של כבוד התורה עדיף על חיובו

¹ הוספות

¹ העירוני שבר אווזא אינו אווז אלא ברווז. ויל"ע בזה.

ובמצוות. ונתבאררו בסוגיה כמה עניינים שיש להעדיפם :

- אם בא לפנינו תלמיד חכם [עם בעל דינו], ועם הארץ [עם בעל דינו], **יש לדון תחילה את התלמיד חכם.** יש מפרשים דווקא כשבאו יחד, אבל אם באו בזה אחר זה, הקודם לבוא נידון ראשון, שנאמר, "פְּקֻטָן פְּגָדֵל תִּשְׁמְעוּן", שלא להעדיף גדול על קטן, ובכלל זה, שלא להעדיף תלמיד חכם על עם הארץ. ויש מפרשים שאף כשבא עם הארץ תחילה, הוא נדחה מפני התלמיד חכם, כי עשה של כבוד התורה, עדיף על עשה "פְּקֻטָן פְּגָדֵל תִּשְׁמְעוּן".

- כשהדין הוא **שודא דדייני.** לפירוש רש"י, הדין צריך לתת למי שנראה בעיניו, שראוי לזכות בדין, כגון כשאינו יודע למי נתן הנותן מתנה, יחשוב למי מסתבר שהיה רוצה לתת, וכשבעל הדין תלמיד חכם, מסתבר שלו היה רוצה לתת. ולפירוש רבינו תם, הדין נותן למי שירצה, וכשבעל הדין תלמיד חכם, לו ראוי לתת.

- אם בא לפני הדיין **תלמיד חכם, מצווה עליו לחפש לו זכויות,** כמו שאמרו במסכת שבת. אמר רבא, תיתי לי [=ישולם שכרי], דכי אתא צורבא מרבנן לקמאי לדינא [=שכשבא תלמיד חכם לפני לדין], לא מזיגנא רישי אבי סדיא [=איני מניח ראשי על הכר], כמה דלא מהפיכנא בזכותי [=עד שאראה אם יש בדבריו לזכותו].

זהירות מחשד שמסדר טענותיו

לפני הדיין קודם בוא בעל דינו

כשיש לתלמיד חכם דין עם עם הארץ, לא יקדים וישב לפני הדיין לפני בוא בעל דינו,

משום האווז, ובשעת גמר הדין, שחייב הדיין להיות בישיבה, לא עמד רב נחמן, אלא ישב, כמי שמתיר רצועה מסנדלו, שאין זו ישיבה גמורה לכבוד אשת רב הונא, אבל די בה לעניין ישיבת הדיינים בגמר הדין].

- **יש מפרשים שמעיקר הדין היה יכול להושיבה,** ולא היה צריך לעמוד בעצמו, כמי שדן תלמיד חכם. **והטעם שלא הושיבה, אלא עמד בפניה, כי לא רצה שישתמו טענות בעלי דינה.**

- **ויש מפרשים שבאמת לא היה יכול להושיבה, כי אחר מיתת בעלה, אין בה עשה של כבוד תורה,** והדבר היה אחר מות בעלה, ולכן על כרחו כדי לכבדה, עמד בפניה, ולא הושיבה. [וכן נראה מפירוש רש"י].

"בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ"

א. יש דורשים כתוב זה על משפט הדיינים, שיהיו שני בעלי הדין שווים לפניהם, ולא יהיה [אחד יושב ואחד עומד, או] אחד מדבר כל צרכו, ולאחד אומרים קצר דבר, [כי כשיראה שמכבדים ושומעים לחבירו יותר ממנו, יסתתמו טענותיו, ולא יהיה המשפט בצדק].

ב. ויש דורשים כתוב זה לכל אדם, הרואה את חבירו עושב דבר, שיש להכריעו לצד עבירה ולצד זכות, שיש לדון אותו לכף זכות, ולא לחושדו בעבירה.

ג. ויש דורשים מהכתוב הזה, שיש להשתדל לדון יפה את "עַמִּיתְךָ", כלומר את התלמידי חכמים, שהם עמיתך בתורה

לבזות עצמו. ויש מפרשים שבדרך כלל אף בזה מחויב לבזות עצמו, ורק במקום גנאי גדול, אינו מחויב לבזות עצמו, כשלא תעשה עבירה בפועל על ידו.

דינים מהכתוב "מִדְּבַר שֶׁקָר תִּרְחַק"

א. אסור לדיין לעשות סניגרון לדבריו. כלומר, אם דן דין, ולבו נוקפו, לומר שהוא טועה, לא יחזיק דבריו, להביא ראיות להעמידם, מחמת שהוא בוש לחזור בו, אלא יחפש להביא ראיות להוציא הדין לאמת, בין יהיו ראיות לדבריו הראשונים, ובין שיסתרו את דבריו הראשונים, שנאמר "מִדְּבַר שֶׁקָר תִּרְחַק".

ב. אסור לדיין להושיב לפניו תלמיד בור, שישא ויתן עמו, שמא יטעהו בדין, שנאמר "מִדְּבַר שֶׁקָר תִּרְחַק".

ג-ד. אסור לדיין לשבת בדין עם דיין אחר שידוע בו שהוא גזלן אף על פי שיוציאו את הדין לאמתו, [כי גזלן פסול לדון, ואין זה דין אמת], ונאמר "מִדְּבַר שֶׁקָר תִּרְחַק". **וכן אסור לעד לבוא להעיד עם עד אחר, שידוע בו שהוא גזלן,** אף על פי שעדות זו אמת, [כי גזלן פסול לעדות, ואין זו עדות כשרה], ונאמר "מִדְּבַר שֶׁקָר תִּרְחַק".

ד. אסור לדיין לדון דין מרומה. כלומר, דיין שהבין מתוך דברי העדים, שאין עדותם אמת, [באופן שאינו יכול לפוסלם מחמת כן], לא יאמר, הואיל והעדים מעידים, אפסוק הדין על פי עדותם, ויהא קולר [=שלשלת העוון] תלוי בצוארם, שנאמר "מִדְּבַר שֶׁקָר

כי נראה כמי שמסדר לפניו טענותיו, ויחשדוהו שעובר בכך על הכתוב, "לא תשא שְׁמֵעַ שְׁוֹא", [המזהיר על כך, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"א].

אולם, אם אותו תלמיד חכם הוא תלמידו של הדיין, ורגיל ללמוד לפניו באותה שעה, מותר, כי יאמרו שטרוד בלימודו, ולא יאמרו שמסדר טענותיו לפניו.

בזיון לתלמיד חכם לבוא להעיד

לפני דינים קטנים ממנו

תלמיד חכם אינו צריך לבזות עצמו כדי להציל ממון חבריו, [שכן דרשו חכמים בעניין השבת אבדה, "וְהִתְעַלְמָתָּ", פעמים אתה מתעלם, ואינך מחויב להשיב, כגון מצא שק או קופה שאין דרכו ליטול, אינו מחויב ליטול להשיבם], **ולכן כשיש דין בממון לפני דינים קטנים ממנו, אף על פי שידוע עדות לאחד מבעלי הדין, אינו מחויב לבזות עצמו, ולהעיד בפני הדינים הללו.**

וכל זה בדיני ממונות, אבל כשעל ידי שלא יעיד, יעשה דבר איסור, [כגון אשה הבאה ממדינת הים, ורוצה שיתירו אותה להינשא בטענה שמת בעלה, ותלמיד חכם זה יודע שבעלה חי], **מחויב לבוא להעיד,** שנאמר, "אִין חֲקֻמָּה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה לְגִיד הִ" ללמד שכל מקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב. יש מפרשים שרק על ידי שימנע מלבוא, תעשה עבירה בפועל, מחויב לבזות עצמו לכבוד שמים, אבל אם על ידי שימנע מלבוא, לא תעשה עבירה בפועל, אלא רק תבטל מצווה, בלא שום מעשה, אינו מחויב

תְּרַחֵק.

שבועה על שאר טענותיו, שנאמר "מְדַבֵּר שְׁקֵר תְּרַחֵק".

דף לא

ה. תלמיד היושב לפני רבו, ורואה זכות לעני, וחוב לעשיר, [ורבו אינו רואה], לא ישתוק התלמיד, אלא יאמר לרבו, שנאמר "מְדַבֵּר שְׁקֵר תְּרַחֵק", [ובמסכת סנהדרין למדו דין זה מהכתוב "לא תגורו מפני איש"].

ו. תלמיד הרואה את רבו טועה בדין, לא יאמר, אמתין לו עד שיגמרנו, ואסתרנו, ואבננו משלי, כדי שיקרא הדין על שמי, אלא יאמר מיד, שנאמר "מְדַבֵּר שְׁקֵר תְּרַחֵק".

ז. תלמיד שאמר לו רבו, יודע אתה בי, שאם נותנים לי מאה מנה, איני מבדה, מנה יש לי אצל פלוני, ואין לי עליו אלא עד אחד, בא אתה ועמוד בבית דין עמו, ולא תאמר דבר, אלא על ידי שתעמוד שם, יהא סבור בעל הדין שאתה בא להעיד, ויודה על האמת, אסור לתלמיד לעשות כן, שנאמר "מְדַבֵּר שְׁקֵר תְּרַחֵק". אבל אם אמר לו רבו להעיד ממשי, הרי הדבר אסור בלא תעשה, משום שנאמר, "לא תענה ברעך עד שקר", כי המעיד מה שלא ראה בעצמו, עד שקר הוא, אפילו כשהדבר אמת.

ח. הנושה בחבירו מנה, ובזה הוא מודה לו, אלא שיש לו טענות נוספות עליו, שאינו מודה לו בהם, ואינו יכול להשביעו עליהם, כגון טענות בקרקעות [שאינן נשבעים עליהם אלא על ידי גלגול], אסור לו לטעון, חייב אתה לי מאתים, ועל ידי שיוודה לו במנה, יחייבו שבועת מודה במקצת, ויגלגל עליו

ט. מי שחייב לחבירו חבירו מנה, ותבעו חברו מאתים, וירא להודות לו במנה, ולהתחייב לו על כך שבועת מודה במקצת, שמא יגלגל עליו שבועות על דברים נוספים, ורוצה לכפור לו הכל בבית דין, על מנת לשלם לו חוץ לבית דין את כל המנה, אסור לעשות כן, אלא חייב להודות בבית דין כפי האמת.

י. שלשה הנושים מנה באחד, לא יהא אחד בעל דין, ושנים עדים, וכך יוציאו ממנו מנה, ויחלוקו ביניהם, שנאמר "מְדַבֵּר שְׁקֵר תְּרַחֵק".

יא. שנים שבאו לדין, אחד לבוש סמרטוטים, ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה, אומרים למכובד, לבוש כמותו, או הלבישהו כמותך, שנאמר "מְדַבֵּר שְׁקֵר תְּרַחֵק". [וכשהיו באים לפני רבא בר רב הונא לדין, היה אומר, חלצו נעליכם החשובות ובואו לדין].

יב-יג. אסור לדיין לשמוע דברי בעל דין אחד, קודם שיבא בעל דין חבירו, שנאמר "מְדַבֵּר שְׁקֵר תְּרַחֵק", [ובמסכת סנהדרין למדו דין זה מהכתוב "שְׁמַע בֵּין אַחֲכִים וּשְׁפִטָּתָם צְדִיק"], וכן אסור לבעל דין להטעים דבריו לדיין, קודם שיבא בעל דין חבירו, שנאמר "מְדַבֵּר שְׁקֵר תְּרַחֵק". ורב כהנא למד שהדברים הללו אסורים בלא תעשה, שנאמר, "לא תשא שְׁמַע שְׁוֹא", שהמטעים דבריו שלא בפני בעל דינו, אינו בוש מדברי שקר, והדבר אסור לבעל הדין המספר, ולדיין המקבל דבריו, שנאמר "לא

הדיינים להעיד, כי בזיון הוא לו, ומאחר שאינו ראוי להעיד, אם נשבע שאינו יודע עדות, ובאמת הוא יודע, אינו מביא קרבן עולה ויורד.

ולענין מי שאינו פסול להעיד אלא מדברי חכמים, כמשחק בקוביא, [שאינו פסול לעדות כגולן גמור מהתורה, שאינו נוטל ממון חבירו בחזקה אלא בהסכמה, אלא שמהתורה אין הסכמה זו כלום, וממון חבירו גזול בידו, ולכן פסלוהו חכמים מלהעיד], בזה נחלקו חכמים. **לדעת רב פפא,** מאחר שמהתורה הוא כשר לעדות, הרי הוא בכלל הכתוב "וְהָיָה עֵד", ולכן כשנשבע שאינו יודע עדות לחבירו, מתחייב בקרבן עולה ויורד. **ולדעת רב אחא בר יעקב,** מאחר שלמעשה פסלוהו חכמים, אינו ראוי להעיד כשאר הפסולים, ולכן אינו מביא קרבן עולה ויורד.

דון מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתרא

כשפרשה אחת למדה דבר מחבירתה בגזירה שוה, נחלקו חכמים. האם תעמיד אותו דבר בזו, בתורת מה שהיה עומד במקום שלמדתו משם, כי מאחר שלמדתו ממנו, על כרחך ממנו תחזור ותלמדנו לכל משפטו [=דון מינה ומינה]. או דון מינה ואוקי באתרה, כלומר לאחר שלמדתו משם והבאתו לכאן, העמידהו כאן בתורת שאר דברים המפורשים כאן.

שבועת העדות מפי עצמו שלא בפני בית דין

עיקר פרשת שבועת העדות האמורה בתורה,

תשֶׂא, כלומר לא תקבל שמועות שקר, ויש לקרוא "לא תשֶׂא", כלומר לא תספר דברי שקר.

"וְאִשֶּׁר לֹא טוֹב עֲשָׂה בְּתוֹךְ עַמּוּיוֹ"

רב אמר, זה הבא בהרשאה, כלומר שהולך לדין בשליחות בעל הדין, ומעשה זה אינו טוב, כי בעל הדין עצמו, יכול היה לעשות פשרה בממונו, אבל הבא בשליחותו אינו יכול לעשות פשרה, ובכך שבא בהרשאה, לא יעשו פשרה בדין. ותוסי' כתבו, שאין זה עושה דבר שאינו טוב, אלא כשהוא אלים ובעל טענות, ומחמת כן בעלי דין שולחים אותו לדון, אף כשיכולים ללכת לדון בעצמם, אבל הטורח להביא מעות עבור חבירו שאינו יכול ללכת בעצמו, מצווה היא בידו.

ושמואל אמר, זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין, [=עוררים], שמערערים על המחזיק בה, וזה בא וקונה אותה, ובוטח על חזקו שהוא איש זרוע.

במי אין נוהגת שבועת העדות

כבר נתבאר בתחילת הפרק, שאין שבועת העדות נוהגת אלא בראויים להעיד, שנאמר, "וְהָיָה עֵד", [ולכן, נשים, וקרובים, ופסולים, שאינם ראויים להעיד, כשנשבעו שאינם יודעים עדות לנידון, אינם מביאים קרבן עולה ויורד], **ובכלל אלו שאינם ראויים להעיד, הוא המלך,** שנאמר בו, "שׂוֹם תִּשֶׂים עֲלֶיךָ מִלֶּךְ", ללמד, שתהא אימתו עליך, ולכן לא יתכן שיבוא ויעמוד בפני

מינה ואוקי באתרא

לדברי הכל, זה ששבועת העדות נוהגת במושבע מפי עצמו, אנו למדים בגזרה שווה משבועת הפיקדון, הנוהגת במושבע מפי עצמו. ובזה נחלקו,

לדעת רבי מאיר – בכל גזרה שווה אנו

אומרים, דון מינה ומינה, ומאחר שאנו למדים שהנשבע מפי עצמו נוהג בו שבועת העדות, בגזרה שווה משבועת הפיקדון, אנו אומרים, שכשם ששבועת הפיקדון נוהגת בנשבע מפי עצמו, בין בבית דין ובין חוץ לבית דין, [שנאמר "וְנִשְׁבַּע עַל שְׁקָר" בכל מקום], כך שבועת העדות נוהגת בנשבע מפי עצמו, בין בבית דין ובין חוץ לבית דין.

ולדעת חכמים – בכל גזרה שווה אנו

אומרים דון מינה ואוקי באתרא, ולכן, אף על פי שאנו למדים, שהנשבע מפי עצמו נוהג בו שבועת העדות, בגזרה שווה משבועת הפיקדון, ושבועת הפיקדון נוהגת בנשבע מפי עצמו, בין בבית דין ובין חוץ לבית דין, מכל מקום שבועת העדות, אף בנשבע מפי עצמו, אינה נוהגת אלא בפני בית דין, שכן מפורש בה, "אם לוא יגיד", כלומר שאינו אומר במקום שראוי להגיד, כלומר בבית דין.

ומסקנת הגמרא שכן הוא הביאור האמיתי במחלוקתם.

ביאור ב' [נחלקו מניין ששבועת העדות

נוהגת במושבע מפי עצמו]

לדעת רבי מאיר – זה ששבועת העדות

נוהגת במושבע מפי עצמו, אנו למדים

היא במי שנשבע בפני בית דין, שאינו יודע עדות לחבירו, שנאמר, "אם לוא יגיד", כלומר שאינו אומר במקום שראוי להגיד, כלומר בבית דין.

ולדברי הכל, כשנשבע בפני בית דין, נוהג בו דין שבועת העדות, **בין אם נשבע מפי עצמו, ובין אם השביעו אותו אחרים.**

מסקנת הגמרא שזה ששבועת העדות נוהגת כשנשבע מפי עצמו, אנו למדים בגזרה שווה משבועת הפיקדון, [שנאמר בשתי הפרשיות "תִּחְטֹא", ובשבועת הפיקדון מפורש, "אֶשְׁךָ יִשָּׁבַע עָלָיו"]. אולם רב פפא רצה לומר, שלדעת חכמים, זה ששבועת העדות נוהגת כשנשבע מפי עצמו, אנו למדים בקל וחומר, שכן, אם היא נוהגת כשהשביעו אותו אחרים, כל שכן שנוהגת כשנשבע מעצמו.

וזה ששבועת העדות נוהגת כשהשביעו אותו אחרים, [נאמר שאינו יודע עדות לחבירו], אנו למדים מהכתוב האמור בשבועת העדות עצמו, "וְנִשְׁמָעָה קוֹל אֱלֹהִים", כלומר שהשביעו אותו אחרים.

ולדברי הכל, אם השביעו אותו אחרים חוץ לבית דין, [נאמר שאינו יודע עדות לחבירו], **אין נוהג בו דין שבועת העדות.**

ונחלקו חכמים, בדין מי שנשבע, [שאינו יודע עדות לחבירו], **מפי עצמו, חוץ לבית דין:**

לדעת רבי מאיר – נוהג בו דין שבועת העדות, ואם ידע, מביא קרבן עולה ויורד.

ולדעת חכמים – אין נוהג בו דין שבועת העדות, ואם ידע אינו מביא קרבן.

ונאמרו בגמרא שני ביאורים למחלוקתם:

ביאור א' [נחלקו בדון מינה ומינה או דון

מפרשים, שזכרו שראו לו עדות, אבל שגגו בזה, שהיו **סבורים שמותר להישבע לשקר**, שלא ראו לו עדות.

חיוב שבועת העדות הוא רק

כשתבע אותם בעל הדין בעצמו

נאמר בפרשה, "אם לוא יגיד וְנִשָּׂא עֲוֹנוֹ", ונכתב "לוא" מלא, לדורשו, "אם לו לא יגיד וְנִשָּׂא עֲוֹנוֹ", כלומר רק כשהעד לא ירצה להעיד לבקשת התובע עצמו, הוא מתחייב, אבל כשאינו רוצה להעיד לבקשת אחרים, אינו חייב. **ולכן:**

א. כשבעל דין שלח את עבדו לעדים, שיבואו להעיד לטובתו, ונשבעו בשקר שאינם יודעים לו עדות, אינם חייבים על שבועה זו.

ב. וכן כשהנתבע אמר לעדים, שיעידו לתובע, ונשבעו בשקר שאינם יודעים לו עדות, אינם חייבים על שבועה זו.

ג. ואפילו היה התובע רץ אחרי העדים, ומבינים שרוצה שיעידו לו, אין בכך כלום. וכל זמן שתובע לא אמר בפיו שיעידו לו, אינם חייבים משום שבועת העדות.

אבל כשהתובע עצמו אמר להם, הרי אלו חייבים:

בין אם ביקש מהם להעיד, ואחר כך נשבעו מפי עצמם שאינם יודעים לו עדות, [ולדעת רבי מאיר חייבים בזה אף חוץ לבית דין].

ובין אם השביעו אותם תחילה, שיבואו להעיד, ואחר כך אמרו בבית דין, אין אנו

בגזרה שווה משבועת הפיקדון, ומאחר שאנו אומרים דון מינה ומינה, הרי היא נוהגת בשבועת העדות מפי עצמו אף חוץ לבית דין, כשבועת הפיקדון, [כפי ביאור א'].

ולדעת חכמים – זה ששבועת העדות נוהגת במושבע מפי עצמו, אנו למדים בקל וחומר, שכן, אם היא נוהגת כשהשביעו אותו אחרים, כל שכן שנוהגת כשנשבע מעצמו, ודיו לבא מן הדין להיות כנידון, ואם כן, כשם ששבועת העדות מפי אחרים אינה נוהגת אלא בבית דין, כך שבועת העדות מפי עצמו אינה נוהגת אלא בבית דין.

חיוב קרבן עולה ויורד על שבועת העדות

הנשבע לשקר שאינו יודע עדות לחבירו, מביא קרבן עולה ויורד, אף על פי שהוא מזיד, ואינו כשאר חייבי קרבן עולה ויורד, שאינם חייבים אלא בשגגה, כי בהם נאמר "וְנִשְׁעַלְס", ובזה לא נאמר "וְנִשְׁעַלְס".

ובכלל החיוב הוא, בין שזוכר את העדות, ויודע ששבועה זו אסורה וחייבים עליה קרבן, [הקריו במשנה זדון השבועה], ובין שזוכר את העדות, ויודע ששבועה זו אסורה, אבל סבור שאינו חייב עליה קרבן, [הקריו במשנה שגגתה עם זדון העדות].

אבל על השגגה אין מביאים קרבן עולה ויורד – רש"י מפרש, שהשגגה היא שהעדים שכחו שראו לו עדות, וכשנשבעו היו סבורים שנשבעים באמת. ותוס'

כמה פעמים בפני בית דין, וכפר, [בין אם כפר פעם אחת לבסוף, ובין אם כפר בכל שבועה], **לא יתחייב על כולו**, אלא **קרבן** עולה ויורד **אחד**, הואיל ואינו יכול לחזור ולהודות, כלומר, הכופר בפני בית דין, ואומר, שאינו יודע עדות, אינו יכול לחזור בו ולהעיד, שכן כלל הוא בידינו, שכל עד שגמר את עדותו, אינו חוזר ואומר אחר כך דברים אחרים הסותרים את דבריו הראשונים, ולכן אף על פי שלא כפר אלא אחר שהשביעו אותו כמה פעמים, אינו חייב אלא על הראשונה, משום שכל השאר הן שבועות לבטלה.

שכן [כשכפר רק פעם אחת, לבסוף], אם השתיקה בראשונה נחשבת ככפירה, שוב אינו ראוי להעיד ולהשביעו, שכבר אמר שאינו יודע, ואינו יכול לחזור ולהעיד, [ואין משביעים אלא את הראוי להעיד].

ואף אם השתיקה אינה נחשבת כפירה, מכל מקום, הרי משבועה ראשונה הוא מושבע ועומד להעיד, ואין זה אלא שבועה על שבועה.

[ועל כרחק מה שנאמר "לְאַחַת מֵאַלֶּה", לחייב על כל אחת ואחת, לא נאמר אלא על שבועה חוץ לבית דין, וכפר בבית דין, שבזה אין כאן שבועה על שבועה, שכן אפילו כפר בראשונה, היה ראוי לחזור ולהשביעו פעם נוספת שלא נפסל מלהעיד בכך שאמר חוץ לבית דין שאינו יודע לו עדות].

כפרו שני העדים בבית דין

מבואר במשנה, ששני עדים שהשביעו אותם

יודעים לך עדות, [וכל שכן אם קבלו עליהם את השבועה באמירת אמן, שבזה נחשבים כנשבעים מעצמם, ולדעת רבי מאיר חייבים בזה אף חוץ לבית דין].

דף לב

השביעו אותו כמה שבועות בזה אחר זה על אותה עדות

מי שהושבע שבועת העדות מפני אחרים, [כגון שאמר לו התובע, משביע אני אותך, שאם אתה יודע עדות לטובתי, תבוא להעיד], **אינו חייב קרבן עולה ויורד, אלא אם כן בא אחר כך, וכפר בו** [בשקר] **בפני בית דין, כגון שאמר, איני יודע לו שבועה.**

אבל כפר בו חוץ לבית דין, אינו חייב קרבן עולה ויורד, שנאמר, "אם לוא יגיד וְנִשָּׂא עֹנֵוֹ", כלומר **דווקא כשלא העיד בפני בית דין, שהוא המקום הראוי להעיד, אז "נִשָּׂא עֹנֵוֹ"**, אבל כשאמר חוץ לבית דין, איני יודע לו עדות, פטור.

ולכן שנינו, שמי שהשביעו אותו כמה פעמים חוץ לבית דין, וכפר בכל פעם, ואחר כך בא לבית דין, והודה שיודע לו עדות, ומעיד, אינו מביא קרבן עולה ויורד על כפירותיו, שהיו חוץ לבית דין.

אולם, אם כפר בפני בית דין, חייב בכפירה זו על כל אחת מהשבועות בפני עצמה, שנאמר, "לְאַחַת מֵאַלֶּה", ללמד, שחייב על כל שבועה בפני עצמה.

וכל זה כשהיו כל השבועות חוץ לבית דין, וכפר בו בבית דין, אבל כשהשביעו אותו

< **העד שכפר ראשון חייב קרבן עולה ויורד**, כי בשעה שכפר, היו כאן שני עדים כשרים שעל ידם היה התובע זוכה בממונו, ומחמת כפירת העד לא יוכל להעיד, ובכך ביטל את העדות שבה היה התובע זוכה בממונו.

< **אבל בשעה שכפר השני, כבר לא היו כאן שני עדים** לטובת התובע, ובכפירתו לא ביטל עדות המועילה לתובע לזכות בממונו, אלא רק עדות עד אחד, המועילה לחייב את שכנגדו שבועה בלבד, ונחלקו חכמים בזה, [ובכל עד יחידי שכפר בשבועת העדות]:

לדעת משנתנו – הרי זה פטור, כי אין חיוב שבועת העדות, אלא לעד שבביטול עדותו הפסיד את התובע ממנו, אבל זה, שגם אם היה מעיד, לא היה מועיל לו לזכות בממונו, אלא לשבועת עד אחד בלבד, אינו חייב, ואף על פי שמתברר, שהנתבע לא היה נשבע להכחיש את העד, אלא משלם לתובע, מכל מקום, אין בעדות העד לזכות את התובע בממונו, אלא לגרום לו לזכות בממונו על ידי שלא ישבע הנתבע, ולדעת חכמים, **דבר הגורם לממונו אינו נחשב כממונו**.

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – הרי זה חייב, כי מסתבר שאם היה מעיד, לא היה שכנגדו נשבע להכחישו, אלא משלם לו, ונמצא שבכפירתו גרם להפסיד את התובע ממנו, ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, **דבר הגורם לממונו נחשב כממונו גמור**.

שבועת העדות בעדי סוטה

מי שקינא באשתו בפני שני עדים, שאמר

התובע להעיד לטובתו, וכפרו [בבית דין בשקר] בבת אחת, ואמרו, אין אנו יודעים לך עדות, **שניהם חייבים קרבן עולה ויורד**.

לדעת רב חסדא – משנתנו היא כדברי רבי יוסי הגלילי, האומר, שיתכן שיכפרו שנים בבת אחת ממש, ויתחייבו שניהם קרבן עולה ויורד. אבל לדעת חכמים, לא יתכן שיכפרו שנים בבת אחת ממש, אלא באמת אחד כפר לפני חברו, ורק הראשון חייב קרבן עולה ויורד, אבל השני פטור, [כי מאחר שהראשון כפר, שוב אין כאן אלא עד אחד, ולדעת התנא של משנתנו, עד אחד אינו חייב משום שבועת העדות, כי גם אם היה מעיד, לא היה מועיל לתובע לזכותו בממונו], ואין אנו יודעים מי חייב ומי פטור. [ויתכן שמשפך לא יביא אף אחד מהם קרבן].

ולדעת רבי יוחנן – משנתנו היא כדברי הכל, כי גם לדברי חכמים, שלא יתכן שיכפרו שנים בבת אחת ממש, מכל מקום, כל שכפר האחד תוך כדי דיבור לסיום כפירת חברו, [שיעור זה הוא כדי אמירת המילים, "שלום עליך רבי", ויש אומרים כדי שיעור אמירת המילים "שלום עליך"] הרי זה נחשב שכפרו בבת אחת, ושניהם חייבים קרבן עולה ויורד.

כפרו שני העדים בזה אחר זה

[או עד אחד שכפר]

שני עדים שהשביע אותם התובע להעיד לטובתו, וכפרו בו [בבית דין בשקר], בזה אחר זה.

בעדותם להפסיד את האשה את הכתובה, וצריך לאחריהם עוד לעדי סתירה, ואף הם אינם מפסידים אותה את כתובתה, אלא מביאים אותה לשתות מים, וזה עלול לגרום לה שתודה שזנתה, מחמת יראתה מהמים, ובכך להפסידה כתובתה, **ולדברי הכל גורם לגורם לממון, אינו נחשב כממון**, ואם כן לא הפסידו אותו ממון בביטול עדותם.

ג. ומחלוקת בעדי סתירה.

אם היו עדים על הסתירה, [אחרי שהעידו עדי קינוי], הרי הם גורמים לה להפסיד את כתובתה, כי הם מביאים אותה לשתות את המים, ועל ידי זה שתירא מלשתות, תודה שזנתה, ותפסיד כתובתה.

ואם כן, בזה, אם השביע אותם הבעל להעיד, וכפרו בו בשקר, ואמרו שאינם יודעים את העדות:

לדעת משנתנו – הם פטורים מקרבן עולה ויורד, **כי דבר הגורם לממון אינו נחשב כממון.**

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – הם חייבים קרבן עולה ויורד, **כי דבר הגורם לממון נחשב כממון.**

שבועת העדות בעד אחד

[לדברי חכמי משנתנו]

א. התובע את חברו ממון, וחבירו כופר בכל, ועד אחד מעיד כדברי התובע, **אם הנתבע נאמן להישבע באמת, העד מחייב**

לה בפניהם, אל תסתרי [=אל תתייחדי] עם פלוני. ובאו שני עדים שראו שנסתרה, הרי זו נאסרת לבעלה, עד שישקה אותה מים המרים לבדוקה. [אם שתתה ונמצאת נקיה הותרה לו. ואם אינה רוצה לשתות, אסורה לו. ואם הודית לו שנטמאה, יוצאת בלא כתובה].

ובזה, אם בא עד אחד, והעיד שנטמאה בסתירתה, האמינה לו תורה, אף על פי שהוא יחידי, ושוב אינה שותה, אלא יוצאת מבעלה בלא כתובה, כסוטה ודאית.

ויש חילוקי דינים בין העדים הללו לעניין שבועת העדות.

א. הכל מודים בעד טומאה שחייב.

אם היה עד על הטומאה, [אחר שהעידו עדי קינוי וסתירה], והשביעו הבעל שיעיד על האשה שנטמאת, וכפר בו העד בשקר, ואמר, שאיננו יודע לו עדות זו, הרי הפסידו בכך ממון, **שכן אם היה מעיד, היה פוטר את הבעל מלשלם לאשה את כתובתה**, ולכן, לדברי הכל, העד הזה מביא קרבן עולה ויורד על שבועתו.

ב. הכל מודים בעדי קינוי שפטורים.

אם היו עדים שקינא בעל לאשתו, ואמר להם לבוא להעיד על כך, וכפרו בו בשקר, ואמרו, שאינם יודעים זאת, אינם מביאים על שבועה זו, קרבן עולה ויורד. **כי גם אם היו מעידים, לא היו מועילים לו לזכות בממון, ואף לא גורמים להועיל לו לזכות בממון, אלא רק גורמים לדבר אחר שהוא היה גורם לו לזכות בממון, שכן לא די**

ודוגמא לעד המחייב את הנתבע לשלם, הוא העד במעשה של נסכא דרבי אבא.

שאחד חטף חתיכת כסף מחבירו, ואמר שלי הוא, ועד אחד ראה שהוא חטף.

ובזה, אם החוטף היה אומר לא חטפתי, כנגד דברי העד, היה נשבע שלא חטף, ומבטל בכך את דברי העד, וזוכה בממון, [כדין מי שעד מכחישו, שהוא נשבע ונפטר מלשלם].

אבל כשאומר חטפתי את שלי, אינו יכול להישבע שלא חטף, להכחיש את דברי העד ולבטלו, שהרי מודה לדברי העד שחטף.

ומאחר שהעד קיים, אינו נאמן לומר שלי חטפתי, מיגו שהייתי אומר לא חטפתי, כי העד מכחיש טענה שלא חטף, ומבטל את טענת המיגו שלו. [ואין לומר שישבע שחטף את שלו, ויהא נאמן בזה, מיגו שהיה אומר לא חטפתי, שהיה נאמן בטענה זו בשבועה, כי אין זה מיגו, שכן אינו דומה נשבע להכחיש את בעל דינו למכחיש עד, שיש יותר עזות להכחיש עד, ומאחר שמחמת זה אין הטענות שוות, אין כאן מיגו].

ולכן לדעת רבי אבא, מתוך שאינו יכול להישבע לבטל את דברי העד, חייב לשלם.

שבועת העדות בעד מיתה

עד אחד נאמן להעיד על מיתת אדם, להתיר את אשתו, ושיתנו לה כתובתה מנכסי בעלה [כדין אלמנה].

וגם האשה עצמה נאמנת לומר לבית דין,

את הנתבע להישבע שהאמת כדבריו, ואם לא ישבע ישלם.

- וכבר התבאר לעיל, שלדעת משנתנו, בזה, **אם העד נשבע לתובע בשקר שאינו יודע עדות לטובתו, לא יביא על כך קרבן עולה ויורד**, כי גם אם היה מעיד, לא היה מחייב את הנתבע ממון, אלא שבועה בלבד.

ב. וכשהנתבע חשוד להישבע לשקר, תקנו חכמים, שכשהעד מעיד כנגדו, לא ישבע, אלא התובע ישבע שתביעתו אמת, ויזכה בממון.

- וגם בזה, **אם העד נשבע לתובע בשקר, שאינו יודע עדות לטובתו, לא יביא על כך קרבן עולה ויורד**, כי גם אם היה מעיד, לא ברור שהיה מחייב את הנתבע ממון, שמא לא היה התובע נשבע שתביעתו אמת.

ג. וכשגם התובע וגם הנתבע חשודים להישבע לשקר, כשהעד מעיד לטובת התובע, מאחר שאי אפשר לתקן שהתובע ישבע, שהרי הוא חשוד על השבועה, הרי היא מוטלת על הנתבע, ומאחר שאינו יכול להישבע, הרי זה משלם, על פי העד האחד.

- ובזה, **אם העד נשבע לתובע בשקר, שאינו יודע עדות לטובתו, יביא על כך קרבן עולה ויורד**, כדין שבועת העדות כי אם היה מעיד, היה מחייב את הנתבע ממון.

וכן הדין בשאר אופנים, שעד אחד מחייב את הנתבע לשלם, שאם העד הזה נשבע לתובע בשקר, שאינו יודע לו עדות, חייב על כך קרבן עולה ויורד.

פטורים מקרבן עולה ויורד, **כי כל זמן שכת שניה מזומנת לבוא**, התובע עוד לא נפסד בכך שהראשונים אינם מעידים, כי יעידו השניים, ואם כן הראשונים לא הפסידוהו ממון במניעתם מלבוא.

אולם כשעדי הכת השניה נשואים לשתי אחיות, [וכגון שנשאו אחר שראו את העדות, שבשעת הראיה היו כשרים], כל זמן שנשותיהם חיות **הרי הם קרובים, ופסולים** להעיד יחד, **ואם כן** כשכפרו **הראשונים**, הם הפסידו את התובע ממון בכפירתם, כי אין עדים כשרים זולתם, **וחייבים** קרבן עולה ויורד. **וכן הדין אף כשהיו נשי הכת השניה גוססות, וקרובות למות**, שבקרוב יהיו בעליהם כשרים להעיד יחד, מכל מקום, מאחר שבשעה זו שכפרו הראשונים, נשות השניים עוד גוססות ולא מתות, דינם כחיות, ובעליהן פסולים ונמצא שבכפירת הראשונים נפסד התובע.

דף לג

המשביע עדים על כמה תביעות שיש לו

המשביע עדים על כמה תביעות שיש לו, **כגון**, "משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו שיש לי ביד פלוני (א) **פיקדון** [כלומר הפקדתי בידו דבר ואינו משיב לי], (ב) **ותשומת יד** [=הלוואה. כלומר ממון הלוייתי לו ואינו משיב לי], (ג) **וגזלה** [כלומר דבר שלי גזול בידו], (ד) **ואבידה** [כלומר מצא דבר שאבד לי

יודעת אני שמת בעלי, ויתירוה, ויתנו לה כתובתה מנכסיו.

ומעתה **אם יש עד אחד שיודע שמת בעלה, ולא אמר את עדותו, לא לה, ולא לבית דין**, והשביעה אותו, שיעיד, **ונשבע בשקר, שאינו יודע, מביא על כך קרבן עולה ויורד**, כי בשבועתו הפסיד אותה את כתובתה, שכן אם היה מעיד היתה גובה את כתובתה על פי עדותו.

אבל אם אמר לה את עדותו, מעתה, אף אם ישבע לה שאינו יודע, כדי שלא יעיד עדותו בבית דין, אינו מביא קרבן עולה ויורד על שבועתו, שכן לא הפסידה דבר, כי מאחר שאמר לה שמת בעלה, היא נאמנת לבוא בעצמה לבית דין לומר זאת, ולגבות כתובתה.

כבר נתבאר, **ששני עדים, שהשביע אותם התובע להעיד לטובתו, וכפרו** [בבית דין בשקר] **בבת אחת**, ואמרו, אין אנו יודעים לך עדות, **שניהם חייבים** קרבן עולה ויורד.

אולם, אם אחד מהם חזר בו תוך כדי דיבור מכפירתו, ואמר, יודע אני עדות זו, **הרי זה פטור** מקרבן עולה ויורד, כי תוך כדי דיבור, אדם יכול לחזור בו מדבריו הראשונים, ולבטלם, וכשר להעיד.

מי שהיו לו שני כיתי עדים להעיד לטובתו, והשביע כת אחת שתבוא להעיד, וכפרו בו בשקר, שאינם יודעים לו עדות, הרי אלו

ואינו משיב[.]”.

ונחלקו בזה תנאים :

לדעת חכמים – בכך שהודה, נפטר מהקנס לגמרי, ומעתה אף אם יבואו עדים, שוב לא יתחייב בקנס.

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – בכך שהודה לא נפטר מכלום, אלא שאי אפשר לחייבו בקנס על פי הודאתו, אבל אם לאחר זמן, כשיבואו עדים, יתחייב בקנס על פי עדותם, אף על פי שכבר הודה.

אם אמרו בשקר, "שבועה שאין אנו יודעים לך עדות", חייבים קרבן אחד.

ואם אמרו בשקר, "שבועה שאין אנו יודעים שיש לך ביד פלוני, (א) פיקדון, (ב) ותשומת יד, (ג) וגזלה, (ד) ואבדה", חייבים קרבן על כל תביעה ותביעה.

[וכן] המשביע עדים על

תביעה אחת של כמה מינים

המשביע עדים על תביעה אחת של כמה מינים שיש לו, כגון, "משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו שיש לי ביד פלוני פיקדון של (א) חיטים (ב) ושעורים (ג) וכוסמים".

אם אמרו בשקר, "שבועה שאין אנו יודעים לך עדות", חייבים קרבן אחד.

ואם אמרו בשקר "שבועה שאין אנו יודעים שיש לך ביד פלוני פיקדון של (א) חיטים, (ב) ושעורים, (ג) וכוסמים", חייבים קרבן על כל מין ומין.

מודה בקנס ואחר כך באו עדים

כלל בידינו, שאין אדם מתחייב בקנס על פי הודאת עצמו, אלא על פי עדות של עדים בלבד, שנאמר, "אֲשֶׁר יִרְשָׁעַן אֱלֹהִים", פרט למרשיע את עצמו. [ולכן, גנב שהודה שגנב, אינו משלם את הכפל, אלא את הקרן בלבד, וכן הדין בכל התשלומים שהם קנסות].

שבועת העדות בעדי קנס

מי שהיה תובע את חבירו, תביעה שיש בה תשלומים של קנס, [כגון שהרג שורו של הנתבע את עבדו של התובע, שחייב לשלם קנס שלושים שקלים], **והשביע עדים שיבואו ויעידו על כך, וכפרו בו בשקר, לומר, אין אנו יודעים עדות זו.**

< **לדעת האומרים, מודה בקנס, ואחר כך באו עדים, חייב לשלם את הקנס**, [כדברי רבי אלעזר ברבי שמעון במסכת בבא קמא], **דין פשוט הוא, שהעדים חייבים קרבן עולה ויורד על כפירתם להעיד, כי בכך הפסידו את התובע ממון, שהיה זוכה בו על ידי עדותם, שכן לדעה זו, אפילו אם היה הנתבע מודה [שהרג שורו את העבד], היה משלם קנס על פי עדותם.**

< **ולדעת האומרים, מודה בקנס, ואחר כך באו עדים, פטור מלשלם את הקנס, יש חילוק בין אם התובע השביע את העדים קודם שהודה הנתבע, או לאחר מכן.**

ופיתוי, [שהנזק, והצער, והבושת, הם ממון. וחמישים שקלים הם קנס], אם השביע את העדים שיבואו להעיד, וכפרו בו בשקר, שאינם יודעים, **חייבים על כך קרבן עולה ויורד, משום הפסד הממון.**

חצי נזק צורות

בהמה שהיתה מהלכת בדרך, והיו צורות מנתזים מתחת רגליה, ושיברה את הכלים, בעליה משלם על כך חצי נזק.

ואף על פי שהבהמה עושה זאת כדרכה, ואם כן זו תולדה של רגל, ולא תולדה של קרן תמה, והיה לו לשלם נזק שלם, כדין נזקי הרגל, הלכה למשה מסיני היא, שמשלם חצי נזק, ואין זה קנס כחצי נזק של קרן, אלא חיוב ממון גמור.

החובל באביו ובאמו

החובל באביו או באמו חבלה שיש בה הוצאת דם, חייב על כך מיתה, ולכן אינו משלם את מה שהזיק בחבלתו, שאין אדם מתחייב שני עונשים, [כמיתה ותשלומים], על מעשה אחד.

והמכה אותם בלא להוציא מהם דם, פטור ממיתה, ולכן חייב לשלם על מה שעשה, כגון דמי בושת או צער.

החובל בחבירו ביום הכיפורים

העושה חבורה ביום הכיפורים, חייב כרת,

- **אם השביע את העדים לאחר שהנתבע הודה ונפטר, דין פשוט הוא, שאינם חייבים קרבן עולה ויורד על כפירתם,** כי באותה שעה לא הפסידו אותו כלום, כי גם אם היו מעידים, לא היו מחייבים את הנתבע ממון.

- **אבל אם השביע את העדים קודם שהודה הנתבע,** באותה שעה, אם היו מעידים, היו מחייבים את הנתבע קנס, ואם כן, בשבועתם הפסידו את התובע מלזכות בקנס.

ומבואר בגמרא, **שלדעת האומרים, דבר הגורם לממון נחשב כממון,** [כדברי רבי אלעזר ברבי שמעון במסכת זו], **דין פשוט הוא, שחייבים קרבן עולה ויורד על כפירתם,** שכן הפסד הקנס לתובע, אינו גרוע מהפסד דבר הגורם לממון.

אבל **לדעת האומרים, שדבר הגורם לממון אינו נחשב כממון,** ועדים אינם חייבים קרבן עולה ויורד, אלא על שבועה שעל ידה הפסידו את התובע ממון גמור, **יש להסתפק,** האם כשהפסידו אותו קנס, הם חייבים קרבן עולה ויורד, כי ברור שבשבועתם הפסידו אותו את ממון הקנס, שכן באותה שעה לא הודה הנתבע, ואם היו מעידים, היו מחייבים אותו, או שמכל מקום הם פטורים מקרבן עולה ויורד, כי הפסד של ממון קנס, אינו נחשב כהפסד גמור של ממון שהוא שלו ממש, שכן קנס הוא ממון שניתן להיפטר ממנו בהודאה.

ומכל מקום, לדברי הכל, כשיש בתביעה ממון וקנס, כגון, תשלומי כפל, ותשלומי ארבעה וחמישה, [שהקרן הוא ממון. והכפל, והארבעה וחמישה הם קנס], ותשלומי אונס

משום שהרשאה כזו נראית כשקר, וכל דבר שנראה כשקר אין עושים אותו.

ופוסק רבינו תם שכותבים הרשאות אף על מטלטלים שאינם ברשותו, ואפילו כשהמחזיק כופר וטוען שהמטלטלים שלו, משום שהלכה כלשון שני לעניין מה שכותבים הרשאות אף על מטלטלים שאינם תחת ידו, אבל אין הלכה כמו הלשון הזה לעניין מה שאין לעשות זאת כשהמחזיק כופר, כי ההלכה היא, שאין לחוש לכך שהדבר נראה כשקר, כיון שבאמת אינו שקר.

ולפירוש רש"י, מבואר כאן במשנה, שאין הרשאה מועילה, אלא בממון שכבר זכה בו בעליו, [אפילו עתה אינו בידו], אבל ממון שמעולם לא זכה בו, כגון שתובע את מי שאנס את בתו, שישלם לו פגם ובושת [וקנס], אינו יכול לכתוב על כך הרשאה.

שבועת העדות בתביעת הבא בהרשאה

כבר נתבאר בדף ל"א, שאין חיוב שבועת העדות, אלא כשבעל הדין עצמו תבע מהעדים להעיד, אבל אם אחרים תבעו אותם, ונשבעו שאינם יודעים את העדות, פטורים.

וכשהתובע כתב הרשאה לאדם אחר, שיעמוד במקומו לתבוע את בעל דינו, ואותו אדם תבע את העדים תחת התובע.

- אם התביעה היא בממון שכבר היה ביד התובע קודם לכן, כגון שתובע ממון שהלווה או הפקיד ביד הנתבע, זה שההרשאה בידו, עומד תחתיו, וכשתובע את העדים להעיד, ונשבעו שאינם יודעים,

[שכן הוצאת דם אסורה ביום הכיפורים, וחייבים עליה כרת, כעל שאר המלאכות], ואם חבל אדם בחבירו ביום הכפורים :

לדעת רבי נחוניא בן הקנה – פטור משלם לו את נזקו, כי לדעתו, כשם שאין אדם משלם מחמת מעשה שנענש עליו עונש מיתה בבית דין, [שאינו עונשים אותו שני עונשים], כך אינו משלם, מחמת מעשה, שנענש עליו כרת.

ולדעת משנתנו – חייב לשלם לו את נזקו, כי אין כאן שני עונשים על ידי בית דין.

כתיבת הרשאות [=יפוי כח להעמיד

שלוחו תחתיו] על תביעות ממון

לדעה אחת במסכת בבא קמא, אין אדם כותב הרשאה, על מטלטלים שאינם תחת ידו, כי כתיבת הרשאה דינה כהקדשה, וכדעת רבי יוחנן שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. ודוקא דברים שגזלו ממנו, אינו כותב עליהם הרשאה, אבל אם הפקיד אותם ביד אחר, נחשבים שם ברשותו, ויכול להקדישם ולכתוב עליהם הרשאות. וכמו כן כותבים הרשאות על קרקעות.

ולדעה המובאת כאן בסוגיה אדם כותב הרשאה אף על מטלטלים שגזלו ממנו ואינם תחת ידו, ואף על פי שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו, מכל מקום לעניין זה תקנו חכמים, שתועיל הרשאה אף על פי שאין הדבר ברשותו, ועוד תקנו שאפילו על הלוואה שאי אפשר להקנותה כלל כותבים הרשאה, אלא אם כן המחזיק כופר בדבריו, וטוען שאין המטלטלים שלו,

ובכל אלו, מאחר שמתחייב מיתה, פטור מהתשלומים, שכן אין בית דין עונשים שני עונשים, על מעשה אחד.

ולכן, אם הניזוקים תבעו מהעדים להעיד על כך, ונשבעו להם בשקר שאינם יודעים עדות זו, **העדים פטורים מקרבן עולה ויורד**, שכן לא הפסידו לניזוקים ממון בכפירתם.

אין הכתוב מדבר אלא בכפירת ממון

מי שהשביע עדים, שיעידו עליו שהוא כהן, או שהוא לוי, או שאינו בן גרושה, או שאינו בן חלוצה, וכפרו בו העדים בשקר, לומר, שאינם יודעים עדות זו, אינם מביאים קרבן עולה ויורד, **כי לא נאמרה פרשת שבועת העדות, אלא בעדים הנמנעים מלהעיד עדות בדיני ממונות**, אבל עדות זו שאינה בדיני ממונות, אלא לעניין יוחסין, אינה בכלל פרשת שבועת העדות.

ונחלקו החכמים מניין לנו זאת.

רבי אליעזר אומר:

נאמר בעניין שבועת העדות, "והוא עד **א** ראה **א** דע", ונאמר בעניין שבועת הפיקדון, "בפיקדון **א** בתשומת ד **א**ו ב **א**ו עשק את עמיתו. **א**ו מ **א**צא א **א**בדה", ומזה יש ללמוד, שכשם ששבועת הפיקדון מדברת אך ורק בתביעת ממון, כך שבועת העדות מדברת אך ורק בתביעת ממון.

ואף שמצינו עוד פרשיות שנאמר בהם כן, כפרשת רוצח, שנאמר בה, "א **א** ב **א**יבה הקהו ...

חייבים קרבן עולה ויורד, כדין שבועת העדות.

אבל כשהתביעה היא בממון שמעולם לא זכה בו התובע, כגון שתובע את מי שאנס את בתו, שישלם לו פגם ובושת [וקנס], אי אפשר לכתוב על כך הרשאה, ולכן, כשזה שההרשאה בידו תובע מהעדים להעיד, אינו נחשב כתובע עצמו, וכשנשבעו לו בשקר שאינם יודעים את העדות, אינם חייבים קרבן עולה ויורד.

שבועת עדות על אונס נערה בידי אביה

נערה שנתארסה ונתגרשה, ולאחר מכן אנסה, קנסה לעצמה. ואם אנס אותה אביה, אינו משלם לה קנס, כי נהרג על כך. ולכן, אם אנס אותה אביה, ותבעה מעדים שיעידו על כך, ונשבעו לה בשקר שאינם יודעים עדות זו, פטורים מקרבן עולה ויורד, שכן לא הפסידה ממון בכפירתם.

שבועת העדות בדברים

שיש בהם חיוב מיתה

יש אופנים, שאדם מזיק לחבירו, ובאותו מעשה מתחייב מיתה, כגון, (א) חובל באביו או באמו, ומוציא מהם דם, הרי הוא מתחייב מיתה על כך משום איסור חובל באביו ואמו. (ב) החובל בכל אדם בשבת, ומוציא ממנו דם, חייב מיתה על כך, משום חילול שבת. (ג) השורף ממנו של חבירו בשבת, חייב מיתה על כך, משום חילול שבת.

ג. תביעה וכפירה. [שתי הפרשיות מדברות בשבועה שעל ידי תביעה וכפירה].

ד. עבר. [שתי הפרשיות מדברות בשבועות לברר את שהיה בעבר, ולא בשבועה על העתיד, מה שאין כן בשבועת ביטוי שעיקרה הוא להבא].

הדברים שפרשת שבועת העדות זומה לפרשת שבועת ביטוי.

א. חטאת. [שתי השבועות כפרתן בחטאת, מה שאין כן שבועת הפיקדון, שכפרתה באשם].

ב. שירדה. [שתי השבועות יש בהן קרבן עולה ויורד, מה שאין כן בשבועת הפיקדון, שיש בה קרבן קבוע].

ג. לא חומש. [בשתי השבועות אין תשלום חומש, מה שאין כן בשבועת הפיקדון].

רבי עקיבא אומר:

אמנם כן, עיקר דין זה, ששבועת העדות נוהגת רק בתביעת ממון, יש ללמוד כדברי רבי אליעזר.

אולם, מאחר שנאמר בעניין שבועת העדות, "וְהָיָה כִּי יִאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה", יש ללמוד, שאין שבועת העדות נוהגת בכל תביעת ממון, אלא יש דברים שחייב עליהם, ויש דברים שפטור עליהם.

- **יש אומרים,** שרבי עקיבא פוטר שבועת העדות בתביעת קרקעות.

- **ורבי יוחנן אומר,** שבוזה אף רבי אליעזר

או השליד עָלָיו כָּל כְּלֵי בְּלֵא צְדָה. אוּ כָּךְ אָבְוּ, וכפרשת סוטה, שנאמר בה, "או עבר עליו רוח קנאה ... או איש אשר תעבר עליו רוח קנאה", ובפרשות אלו אין מדובר בתביעת ממון, מכל מקום אין ללמוד מהן, אלא מפרשת שבועת הפיקדון, הדומה לפרשת שבועת העדות יותר מהן, בכך, שבשתי הפרשיות, של שבועת העדות ושבועת הפיקדון, יש שבועה בלא כהן [שלא כפרשת רוצח שאין בה שבועה, ופרשת סוטה שיש בה שבועה על ידי כהן].

דף לד

ויש פרשה נוספת, שנאמר בה כן, והיא דומה לפרשת שבועת הפיקדון, בכך שיש בה שבועה בלא כהן, הלא היא פרשת שבועת ביטוי, שנאמר בה, "או נפש כי תשבע לבטא בשפתיים להרע או להיטיב, ופרשה זו מדברת בשבועה אף שלא בתביעת ממון, והטעם שפרשת שבועת העדות למדה מפרשת שבועת הפיקדון, ולא מפרשת שבועת ביטוי, כי היא דומה לפרשת שבועת הפיקדון ביותר דברים:

הדברים שפרשת שבועת העדות זומה לפרשת שבועת הפיקדון.

א. חטא. [בשתי הפרשיות נאמר "תִּחָטָא", שילמדו זו מזו בגזרה שווה¹].

ב. מזיד. [שתי הפרשיות מדברות אף בנשבע במזיד, אבל שבועת ביטוי אינה אלא בשוגג, שנאמר בה, "וְנִעְלַם"].

הוספות

¹ עיי גה"ש.

מכל מקום עדות של ראיה בלא ידיעה לא תתכן בזה, כי אם ראו אחד אונס נערה, אינם יכולים לחייבו, עד שידעו שהיא בתולה ישראלית. ולכן לדעת רבי יוסי הגלילי, המשביע עדי קנס שיעידו על הדבר, וכפרו בו בשקר לומר שאינם יודעים עדות זו, פטורים מקרבן עולה ויורד.

רבי שמעון אומר:

א. ניתן ללמוד זאת בבניין אב משבועת הפיקדון.

– שכן מצינו ששבועת העדות ושבועת הפיקדון שוות הן שהנשבע בהן לשקר חייב ומאחר שהן שוות יש ללמוד בבניין אב שכשם ששבועת הפיקדון אינה אלא בתביעת ממון כך גם שבועת העדות אינה אלא בתביעת ממון.

ב. ניתן ללמוד זאת בקל וחומר משבועת הפיקדון.

– שכן אם שבועת הפיקדון הנוהגת בדברים הרבה, אינה אלא בתביעת ממון, כל שכן ששבועת העדות שאינה נוהגת בדברים הרבה, אינה אלא בתביעת ממון.

ואלו הדברים ששבועת הפיקדון יתירה על שבועת העדות:

(א) שבועת הפיקדון נוהגת בנשים, ושבועת העדות אינה נוהגת בנשים.

(ב) שבועת הפיקדון נוהגת בקרובים, ושבועת העדות אינה נוהגת בקרובים.

(ג) שבועת הפיקדון נוהגת בפסולים, ושבועת העדות אינה נוהגת בפסולים.

(ד) שבועת הפיקדון חייב בה על כל אחת

מודה, ורבי עקיבא בא לפטור שבועת העדות אף בתביעת קנס.

רבי יוסי הגלילי אומר:

נאמר בפרשה "או רָאָה או יָדָע", ללמד, שהפרשה מדברת, אף בעדות שיש בה אחד מהדברים הללו [כלומר או ראיה או ידיעה], ולא שניהם, ואין לך עדות שיש בה רק אחד מהדברים הללו, אלא בתביעת ממון.

א. עדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה – כגון, שהיה זה תובע את חברו ממון, בטענה שהלווה לו מעות, ואומר, יש עדים שראו שמסרתי לך את המעות, אלא שלא אמרתי להם אם אני מלווה או נותן מתנה, ואמר הנתבע, אם יעידו שמסרת לי מעות, אשלם, והשביעם התובע שיעידו על כך, וכפרו בו בשקר, לומר, אין אנו יודעים לך עדות, הרי זו שבועת העדות על עדות בראיה בלא ידיעה.

ב. עדות המתקיימת בידיעה בלא ראיה – כגון שהיה זה תובע את חברו ממון, בטענה שהלווה לו מעות, ואומר, יש עדים שהודית לי על החוב בפניהם, והשביעם התובע שיעידו על כך, וכפרו בו בשקר, לומר, אין אנו יודעים לך עדות, הרי זו שבועת העדות על עדות בידיעה בלא ראיה.

< **ומבואר בגמרא, שמתוך דברי רבי יוסי הגלילי, יש ללמוד, שלדעתו, אין שבועת העדות בעדי קנס של אונס נערה בתולה, כי אף שתתכן בזה עדות בידיעה בלא ראיה, [כגון שראו שנכנס אחריה לחדר, וניכר שאנסה, אבל לא ראו את הבעילה עצמה],**

כשיש בה ראיה בלא ידיעה, שכן כשעדים ראו אחד הורג את הנפש, לא נהרוג אותו על פי עדותם, עד שנדע שההרוג היה ישראל שלם.

אבל לענין עדות של ידיעה בלא ראיה, נחלקו חכמים אם מקבלים אותה בדיני נפשות, כגון, אם עדים ראו אחד רץ אחר חבירו לחורבה, ורצו אחריו, וכשנכנסו, ראו סייף ביד הרודף, ודם מטפטף, וחבירו מפרפר והרוג. **לדעת רב אחא**, [אזלינן בתר אומדנא], ואף על פי שלא ראו את ההריגה עצמה, הדבר ידוע שזה הרג, ונהרג על פי עדותם. **ולדעת החולקים עליו**, [לא אזלינן בתר אומדנא], ואין הורגים אותו על פי עדות זו.

עדות הלוואה מרחוק

התובע את חבירו מעות, בטענה שהלווהו, ומנה לו את המעות בשעת הלוואה בפני פלוני ופלוני. ויש עדים שראו מרחוק את נתינת המעות, [אבל אינם יודעים אם היתה הלוואה או מתנה].

אם אמר הנתבע, לא היו דברים מעולם, הוחזק כפרן, שהרי ראו אלו שמנה לו את המעות, ואין נאמן עוד בשבועה.

ואם אמר, אכן קבלתי ממך מעות, אבל שלי היו, נאמן, שבזה אין העדים מכחישים אותו.

ואחת, ושבועת העדות בפני בית דין אינו חייב בה על כל אחת ואחת.

(ה) שבועת הפיקדון נוהגת אף חוץ לבית דין, ושבועת העדות אינה אלא בפני בית דין.¹

ג. ויש לדחות את הלימודים הנ"ל, כי יתכן שרק שבועת הפיקדון, שאינה נוהגת אלא (א) בנשבע מפי עצמו, (ב) ושוגג, אין נוהגת אלא בתביעת ממון, אבל שבועת העדות, שנוהגת גם במושבע מפי אחרים, וגם במזיד, תהא נוהגת אף בתביעות אחרות.²

ולכן יש ללמוד את הדין הזה, ששבועת העדות אינה נוהגת אלא בתביעת ממון, בגזרה שווה משבועת הפיקדון, שבשניהם נאמר "תִּחְטְא", [ואין משיבים על גזרה שווה].

עדות של ראיה בלבד או

ידיעה בלבד בשאר דברים

כבר נתבאר שלדעת רבי יוסי הגלילי, רק בדיני ממונות נוכל למצוא עדות שיש בה ידיעה בלבד, ועדות שיש בה ראיה בלבד.

אולם אין כוונת הדברים שלא נוכל למצוא בדברים אחרים עדויות כאלו, אלא שלא נוכל למצוא בדברים אחרים את שני האפשרויות.

כי לעולם לא נקבל עדות בדיני נפשות,

הוספות

¹ יתכן שאות ד' ואות ה' הם עניין אחד.

² בסוף דף זה יתבאר בעזה"י, האם החילוקים הנ"ל בין שתי שבועות אלו נשארים גם במסקנה, או שכן היה הדין רק לולא הגזרה שווה.

לא עברתי בצד עמוד זה

התובע את חברו מעות, בטענה שהלווה לו אותם **בצד עמוד מסוים**. והנתבע אומר, **שלא עבר בצד אותו עמוד**. והעדים מעידים שהשתין מים בצד אותו עמוד.

לדעת ריש לקיש – בכל אופן שטען שלא עבר שם, מאחר שהעדים אומרים שהיה בצד אותו עמוד, הכחישו את דבריו, והוחזק כפרן.

לדעת רב נחמן – אם דברי הנתבע היו, "לא עברתי בצד עמוד זה", לא הוחזק כפרן, כי אין כוונתו לומר שלא עבר שם כלל, אלא שלא עבר שם ללוות ממון מחבירו, ואם כן אין בעדות העדים הכחשה לדבריו. אבל אם דברי הנתבע היו, "לא עברתי בצד עמוד זה מעולם", כוונתו שלא עבר שם בשום אופן, ואם כן יש בעדות העדים הכחשה לדבריו, והוחזק כפרן.

ולדעת רבא – אפילו אם דברי הנתבע היו, "לא עברתי בצד עמוד זה מעולם", שכוונתו שלא עבר שם בשום אופן, לא הוחזק כפרן על ידי העדים, כי אין אדם נותן אל לבו כל המקומות שהשתין בהם, לזכרם, ומחמת ששכח, אמר שלא עבר שם מעולם, ולא מחמת שבא לשקר.

מקור כמה דינים לדעת רבי שמעון

לעיל נתבאר שלדעת רבי שמעון:

א. יש חילוק בין שבועת הפיקדון לשבועת העדות בשני הדברים הבאים.

- שבועת הפיקדון נוהגת רק בנשבע מפי עצמו, ושבועת העדות נוהגת גם במושב מפי אחרים.

- שבועת הפיקדון נוהגת רק בשוגג, ושבועת הפיקדון נוהגת גם במזיד.

ולהלן יתבאר בעזה"י, האם כן היא גם מסקנת הסוגיה, או שלפי האמת, גם בדברים אלו שתי השבועות שוות.

ב. אולם מגזרה שווה אנו למדים, שהן שוות בדבר הבא.

- כשם ששבועת הפיקדון אינה נוהגת אלא בתביעת ממון, כך שבועת העדות אינה נוהגת אלא בתביעת ממון.

וביארנו כאן בגמרא מניין לו שכן דיני השבועות הללו כמבואר באות א' :

<< מניין ששבועת העדות נוהגת במושב מפי אחרים :

- הדבר מפורש בכתוב "וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים".

<< מניין לרבי שמעון, ששבועת העדות נוהגת גם במושב מפי עצמו :

- (מסקנת הגמרא ש)הדבר למד בקל וחומר, שכן אם היא נוהגת במושב מפי אחרים, כל שכן שנוהגת במושב מפי עצמו.

- אבל אין לומר שהדבר למד בגזרה שווה משבועת הפיקדון, כי אם כן, כמו כן היינו למדים מאותה גזרה שווה, ששבועת הפיקדון נוהגת במושב מפי אחרים כשבועת העדות.

<< מניין לו ששבועת העדות נוהגת

בנשבע לשקר אף במזיד :

העדות נוהגת רק בראויים להעיד].

ג. **נהנה**. [שניהם נהנו מהעבירה שבידם, זה מההקדש, וזה מממון חברו, אבל העד שלא העיד אינו נהנה מכך].

ד. **בקבוע**. [על שתיהן מביאים קרבן קבוע, ועל שבועת העדות מביא קרבן עולה ויורד].

ה. **חומש**. [על שתיהן משלם חומש, ובשבועת העדות אין חומש].

ו. **אשם**. [על שתיהן מביא אשם, אבל על שבועת העדות מביא חטאת].

< **הדברים שפרשת שבועת הפיקדון דומה לפרשת שבועת העדות**.

א. **חטא**. [בשתיהן נאמר "תִּחְטָא"].

ב. **הדיוט**. [בשתיהן דין החוטא עם ההדיוט, אבל במעילה דינו עם ההקדש].

ג. **בשבועה**. [שתיהן דיני שבועה, אבל מעילה אינה שבועה].

ד. **תביעה וכפירה**. [שתיהן באות על ידי תביעה וכפירה, מה שאין כן מעילה].

ה. **אואין**. [בשתיהן נאמר "או"י "או"י, מה שאין כן במעילה].

<< **וכל המבואר לעיל הוא כפי שאמרו מתחילה אולם למסקנת הסוגיה אין הכל כמו שאמרו תחילה :**

מתוך פירוש רש"י משמע, שרק בדבר אחד, מסקנת הסוגיה אינה כמו שאמרו מתחילה.

- **מתוך שלא נאמר בה "וְנִעְלָם"**, שלא כמו בשבועת ביטוי וטומאת מקדש הכתובות בסמוך לה, יש ללמוד, שהשבועה האמורה בה היא אף במזיד. [ומטעם זה אין ללמוד בגזרה שווה משבועת הפיקדון שאינה נוהגת אלא בנשבע בשוגג].

<< **מניין לו ששבועת הפיקדון נוהגת רק בנשבע בשוגג ולא בנשבע במזיד :**

- **הדבר למד בבניין אב¹ מפרשת מעילה**, שבפרשת מעילה נאמר, "תִּמְעַל מְעַל", ובפרשת שבועת הפיקדון נאמר, "וּמְעַלָּה מְעַל", ומזה יש ללמוד, שכשם שאין חיוב מעילה אלא בשוגג, כך אין חיוב שבועת העדות אלא בשוגג.

ואף שכמו כן יש ללמוד בגזרה שווה מפרשת שבועת העדות, שבשתי הפרשיות נאמר, "תִּחְטָא", ומזה היינו למדים שכשם שבועת העדות נוהגת גם במזיד, כך שבועת הפיקדון נוהגת גם במזיד.

מכל מקום, יש ללמוד מפרשת מעילה, ולא מפרשת שבועת העדות, כי **פרשת מעילה דומה לפרשת שבועת הפיקדון ביותר דברים**.

< **הדברים שפרשת שבועת הפיקדון דומה לפרשת מעילה**.

א. **מעילה**. [בשתיהן נאמר לשון מעילה].

ב. **בכל**. [שתיהן נוהגות בכל, אבל שבועת

הוספות

¹ בתנ"ך מבואר, שלימוד זה הוא בניין אב. אולם יתכן, שלפירוש רש"י יש כאן גזרה שווה, ויל"ע בזה.

הנתבע חייב לו, כך שבועת העדות אינה נוהגת, אלא בתביעת ממון, שלפי דברי התובע, הנתבע חייב לו.

אבל מי שהבטיחו חבריו, שיתן לו מתנה, לא זכה בה בהבטחה זו, ואם ירצה המבטיח לחזור בו, אין מעכב עליו, ואפילו אם יעידו עדים שכך הבטיחו, אין בכך כלום, ולא יזכה המובטח בדבר בעדותם. ולכן אם השביע עדים שיעידו על כך, וכפרו בו בשקר, לומר, אין אנו יודעים עדות זו, פטורים מקרבן עולה ויורד האמור בשבועת העדות.

שבועה שקדמה לעדות

נאמר בפרשת שבועת העדות, "וְשָׁמְעָה קוֹל אֵלֶּהָ וְהוּא עֵד אוֹ רָצָה אוֹ יָדַע", ללמד, שאין הפרשה מדברת, אלא בנשבע שאינו יודע עדות, אחרי שכבר היה עד בדבר וראה או ידע את העדות.

אבל מי שהשביע עדים, שכשידעו לו עדות בעתיד, יבואו ויעידו לו, ולאחר זמן נודע להם עדות, וכפרו בו בשקר, לומר, שלא נודע להם, פטורים מקרבן עולה ויורד האמור בשבועת העדות.

צריך לייחד את השבועה על העדים

נאמר בפרשת שבועת העדות, "וְהוּא עֵד", ללמד, שאין העדים חייבים, אלא אם כן השביעו אותם בייחוד, אבל אם היו העדים בתוך קבוצת אנשים, ואמר התובע,

והוא מה שאמרו, שיש חילוק בין שבועת הפיקדון לשבועת העדות לעניין מושבע מפי אחרים, ששבועת הפיקדון אינה נוהגת מפי אחרים, ושבועת העדות נוהגת גם במושבע מפי אחרים, כי למסקנה גם בזה הם שווים, שכן שבועת הפיקדון למדה בגזרה שווה משבועת העדות, שנוהגת אף במושבע מפי אחרים.

אבל לעניין הנשבע במזיד, עדיין הן חלוקות, שבועת הפיקדון נוהגת רק בשוגג, ושבועת העדות נוהגת אף במזיד, כי לעניין זה, שבועת הפיקדון למדה ממעילה, הדומה לה ביותר דברים, ולא משבועת העדות.

אולם מתוך פירוש התוס' נראה, שלפי באמת, אף בזה הן שוות, כי גזרה שווה עדיפה על כל שאר הלימודים, ואם כן, שבועת הפיקדון נוהגת במזיד כבשוגג, כמו שבועת העדות.

דף לה

חיוב שבועת העדות הוא רק על תביעת ממון כפיקדון

כבר נתבאר בדף ל"ד, שדיני שבועת העדות למדים בגזרה שווה מדיני שבועת הפיקדון, שנאמר בשתי הפרשיות, "תִּתְקַטֵּא", לגזרה שווה.

ואחד מהדינים הנלמדים בגזרה שווה זו, הוא, שכשם ששבועת הפיקדון אינה נוהגת אלא בתביעת ממון, שלפי דברי התובע,

חיוב שבועת העדות הוא רק

כשתבע אותם בעל הדין בעצמו

נאמר בפרשת שבועת העדות, "אם לוא יגיד וְנָשָׂא עֹנֹו", ונכתב "לוא" מלא, לדרוש את הכתוב כך, "אם לו לא יגיד וְנָשָׂא עֹנֹו", כלומר רק כשהעד לא ירצה להעיד לבקשת התובע עצמו, הוא מתחייב, אבל כשאינו רוצה להעיד לבקשת אחרים, אינו חייב. **ולכן:**

א. כשבעל דין שלח את עבדו לעדים, שיבואו להעיד לטובתו, ונשבעו בשקר שאינם יודעים לו עדות, אינם חייבים על שבועה זו.

ב. וכן כשהנתבע אמר לעדים, שיעידו לתובע, ונשבעו בשקר שאינם יודעים לו עדות, אינם חייבים על שבועה זו.

נוסח שבועת העדות

[כשמושבע מפי אחרים]

לדעת רב יהודה, אלו לשונות השבועה האמורים במשנה:

א. משביע אני עליכם בשבועה האמורה בתורה, [אם לא תבואו ותעידו]. נוחלה השבועה כי מצינו שבועה בתורה, "איש כי ... השָׁבַע שְׁבָעָה ... על נַפְשׁוֹ לא יחל דְּבָרָיו".

ב. מצווה אני עליכם בצוואה האמורה בתורה, [אם לא תבואו ותעידו]. נוחלה הצוואה כי מצינו ציווי בתורה לענין שבועה, שנאמר בפרשת

"משביע אני עליכם, שאם אתם יודעים לי עדות, שתבואו ותעידו", אף על פי שעמד התובע סמוך לעדים, מאחר שדבריו מכוונים לכל הקבוצה, ולא לעדיו בייחוד, אם כפרו בו העדים בשקר, לומר שאינם יודעים לו עדות, פטורים מקרבן עולה ויורד האמור בשבועת העדות.

אולם אם עמד סמוך להם, ואמר, "משביע אני את כל העומדים כאן, שאם יודעים לי עדות, יבואו ויעידו", מאחר שהזכיר את העומדים כאן, הרי זה כמייחד את השבועה לאלו העומדים סמוך לו, ואם כן, ייחד את השבועה על העדים, ואם כפרו בו בשקר, לומר, שאינם יודעים, חייבים קרבן עולה ויורד.

אין שבועת העדות אלא בראויים להעיד

נאמר בפרשת שבועת העדות, "אם לוא יגיד וְנָשָׂא עֹנֹו", ללמד, שאין שבועה זו נוהגת, אלא במי שיכולים להגיד דבריהם בבית דין ולא אמרו.

אבל מי שאינם יכול להגיד עדותם בבית דין מאיזה סיבה שהיא, [כגון כששמעו את העדות מעד אחר, ולא ראו בעצמו, או שבא עימהם עד שלישי פסול, הפוסל את כל העדות], אף על פי שהם עצמם עדים כשרים¹, אם נשבעו בשקר שאינם יודעים את העדות, הם פטורים.

הוספות

¹ שכן אם הם עצמם עדים פסולים, אינם בכלל הפרשה, מהכתוב "וְהוּא יֵד", המלמד, שאינה מדברת אלא בראויים להעיד, כמבואר ברש"י בתחילת הפרק.

שבועות ונדרים, "אֵלֶּה הַחֲקִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה".

לְאֵלֶּה וְלִשְׁבָעָה" ונאמר פרשת שבועת העדות "וַיִּנָּקֶשׂ כִּי תִחַטָּא וְשָׁמְעָה קוֹל אֵלֶּה", ומכאן למדו, שכשם שהסוטה יש בה שבועה והזכרת השם, כך בעדות יש שבועה והזכרת השם.

ג. **אוסרכם אני באיסור האמור בתורה,** [אם לא תבואו ותעידו]. [נחל האיסור כי מצינו איסור בתורה שהוא שבועה, "איש כי ... לאסור אסור על נפשו לא יחל דברו"].

- **ולעניין שאר שבועות, יש ללמוד זאת בבניין אב,** שכן מצינו שנאמר בתורה ציווי להישבע ["שָׁבַעְתָּ ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ"] ונאמר בתורה ציווי שלא להישבע ["וְלֹא תִשָּׁבַעוּ בְשְׁמִי לְשָׁקֵר וְחִלְלַתָּ אֶת שְׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'"] ואם כן כשם שהציווי להישבע הוא על שבועה שיש בה הזכרת השם כך הציווי שלא להישבע הוא על שבועה שיש בה הזכרת השם.

ולדעת אב"י, אלו לשונות השבועה האמורים במשנה, [ועוד אחד שהוסיף רבי חייא]:

א. **משביע אני עליכם בשבועה,** [אם לא תבואו ותעידו].

ב. **מצווה אני עליכם בשבועה,** [אם לא תבואו ותעידו].

ג. **אוסרכם אני בשבועה,** [אם לא תבואו ותעידו].

ב. ולדעת משנתנו:

א. - **יש שבועה על ידי הזכרת כל השמות הבאים**
א-ד-נ-י, י-ד-ו-ד, ש-ד-י, צ-ב-א-ו-ת.

ד. **כובלכם** [מלשון כבלי ברזל, כלומר אוסרכם בכבלים] **אני בשבועה,** [אם לא תבואו ותעידו].

- **וכמו כן יש שבועה על ידי הזכרת כל הכינויים¹** הבאים, חנון, רחום, ארך אפים, רב חסד, ודומיהם, [שכוונתו בהזכרת הכינוי, לומר, שנשבע במי שהוא רחום וחנון].

[רש"י פירש, שמזכיר את השם באחד מכל הלשונות הללו, ולא זכיתי להבין, האם כוונתו, שמלבד הנוסח הנ"ל מזכיר את השם, או שכוונת אב"י במילה "בשבועה" היא, שמזכיר את השם].

הזכרת השם בשבועה

- **אבל הנשבע בשמים וארץ, אינו מתחייב, כי שמים וארץ אינם שמות או כינויים,** [שאין לומר שכוונתו להישבע במי שהשמים והארץ שלו, אלא בשמים וארץ עצמם].

א. **לדעת רבי חנינא בר אידי,** [מובא בגמרא בסוף דף זה], **אין שבועה אלא כשיש בה הזכרת השם המיוחד:**

- [משמע כאן, שלדעת חכמים, צריך להזכיר שם, או לכל הפחות כינוי. אולם לא נתבאר בגמרא

- **לעניין שבועת העדות, הדבר למד בגזרה שווה,** שכן נאמר בפרשת סוטה "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֵלֶּה וְאָמַר הַכֹּהֵן לְאִשָּׁה יְתוֹ ה' אוֹתָךְ

הוספות

¹ בכל הסוגיה קראתי כינויים רק לאלו שאינם שמות, כגון רחום וחנון, אולם לאחר מכן הראוני את דברי רש"י במסכת סנהדרין דף נ"ו, שכתב בד"ה ואלבא, 'הני כינויים כגון אלקים ש-ד-י-צ-ב-א-ו-ת'.

מניין להם זאת]. **אבל כתב מקצת שם, שאינו שם בפני**

עצמו, [כגון, (א) "שד", מ"ש-ד-י", או (ב) "אד" מ"א-ד-נ-י" או (ג) "צב" מ"צ-ב-א-ו-ת"], מותר למוחקו. [ור"ה גרס, שהשם המיוחד "א-ד-נ-י", חמור משאר שמות, ולכן אם כתב מקצתו "אד", אף על פי שאינו שם בפני עצמו, אסור למוחקו].

איסור מחיקת הטפל לשם

א. הטפל לשם לפניו. כגון: (א) למ"ד במילה לה' [וינבן שם מןבם לה' הנכרָה אֱלֹהֵי]. (ב) ב"ית במילה בה' [ויִהְיֶה אִמְרָה לְךָ צְדָקָה]. (ג) וי"ו במילה וה' [ויִהְיֶה אִמְרָה לְךָ אֲבָרָם]. (ד) מ"ם במילה מה' [ויִהְיֶה אִמְרָה לְךָ שִׁינַי במילה שה' [ויִהְיֶה אִמְרָה לְךָ אֱלֹהֵי]. (ו) ה"א במילה הה' [ויִהְיֶה אִמְרָה לְךָ מִלְּפָנֶיךָ אֵין פְּצִיזוֹן אִם אֵין פְּחֵי אֱלֹהֵי]. (ז) כ"ף במילה כה' [ויִלְמְעוּ תְּדַע כִּי אֵין פְּחֵי אֱלֹהֵי]. (סימן אותיות אלו משי"ה וכל"ב].

- לדברי הכל, מותר למוחקו.

ב. הטפל לשם לאחריו. כגון: (א) נו במילה אֱלֹהֵינו. (ב) הם במילה אֱלֹהֵים. (ג) כם במילה אֱלֹהֵים.

- לדעת תנא קמא, מותר למוחקו.

- ואחרים אומרים, אסור למוחקו, כי כבר קדשו השם. וכן פסק רב הונא.

שמות קודש וחול בכתובים

נתבאר לעיל, שאסור למחוק את השמות, אולם, יש מקומות שנכתבו שמות, ובאמת אינם קדושים, כי בהם אין הכוונה לקדוש ברוך

איסור מחיקת השם

נאמר בתורה, "וְאֵבְדַתֶּם אֶת שְׁמֵי נְשֵׁי עַבְדוֹת זָרוֹת מִן הַמְּקוֹם הַהוּא. לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לְה' אֱלֹהֵיכֶם", ללמד, שאסור למחוק אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא, ובכלל זה כל השמות הבאים:

(א) א-ל. (ב) אֱלֹהֵי. (ג) אֱלֹהִים. (ג) אֱלֹהֵיכֶם. (ד) אֵהִי אֲשֶׁר אֵהִי. (ד) א-ד-נ-י. (ה) י-ד-ו-ד. (ו) ש-ד-י. (ז) צ-ב-א-ו-ת [ורבי יוסי אומר, ש-צ-ב-א-ו-ת אינו שמו של הקדוש ברוך הוא, ולא נקרא כן אלא על שם ישראל, שנאמר "וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאתִי אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (ובכל מקום שנוכר שם זה, הוא סמוך לשם ה' או לשם אֱלֹהִים, כגון "אֱלֹהֵי צְבָאוֹת", והכוונה בכל מקום לומר, שהוא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, ואין כאן שתי שמות יחד). ואמר שמואל, שאין הלכה כרבי יוסי].

אבל כינויים אינם בכלל האיסור הנ"ל, ומותר למוחקם, ובכלל זה, כל הכינויים הבאים:

(א) הגדול. (ב) הגבור. (ג) הנורא. (ד) האדיר. (ה) החזק. (ו) האמיץ. (ז) העוז. (ח) חנון. (ט) רחום. (י) ארך אפים. (יא) רב חסד.

איסור מחיקה כשכתב מקצת השם

כתב מקצת שם שהוא שם בפני עצמו, [כגון, (א) שרצה לכתוב אֱלֹהִים, וכתב א-ל, או (ב) שרצה לכתוב י-ד-ו-ד, וכתב י-ד], מאחר שגם המקצת שכתב שם הוא, אסור למוחקו.

הוא, ולכן אין בהם איסור מחיקה.

א. השמות האמורים בתורה באברהם.

< **רוב השמות** האמורים בתורה בדברי אברהם הם **קודש**, כלומר כוונתם לקדוש ברוך הוא.

< **אבל** בשם אחד נחלקו חכמים, והוא בפרשת וירא, "וַיִּשְׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲנִיחַ שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה. וַיֹּאמֶר אֶ-ד-נִי אִם נָא מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶיךָ":

אָלוּ הִי בְּאֵלֵי מִמָּרָא וְהוּא יִשָּׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחֵם הַיּוֹם", וכשראה אברהם את האנשים, ורצה לקיים מצוות הכנסת אורחים, ולצאת לקראתם, אמר לקדוש ברוך הוא, "אִם נָא מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶיךָ", כלומר המתן לי כאן עד שאכניס את האורחים, ואם כן גם שם זה הוא **קודש**. ומתוך דברי חנינא בן אחי רבי יהושע, ורבי אלעזר בו עזריה למדנו, שגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה.

ב. השמות האמורים בתורה בלוט.

< **רוב השמות** האמורים בתורה בדברי לוט, הם **חול**, כלומר לא התכוון בהם לוט לקדוש ברוך הוא, אלא לאורחיו.¹

< **אבל** שם אחד הוא קודש, שלא התכוון בו לוט למלאכים, אלא לקדוש ברוך הוא, והוא בכתוב, "וַיְהִי כְהוֹצִיָאם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמְּלִט עַל נַפְשֶׁךָ ... הִהָרָה הַמְּלִט פֶּן תִּסָּפֶה. וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אֵל נָא אֶ-ד-נִי. הִנֵּה נָא מְצֵא עֲבָדֶיךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתִּגְדַּל חֲסִדֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְחַיִּוֹת אֶת נַפְשִׁי", לא התכוון לוט אלא למי שבידו להמית ולהחיות, וזה הקדוש ברוך הוא, וכך היו

לדעת תנא קמא – כאן לא התכוון אברהם לקדוש ברוך הוא, אלא לאיש החשוב מהשלושה, וקרא לו אדני.¹ [שלושת האנשים היו מיכאל גבריאל ורפאל. מיכאל באמצע. גבריאל מימין. ורפאל משמאל], ואם כן שם זה **חול** הוא.

ולדעת חנינא בן אחי רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה משום רבי אלעזר המודעי – גם כאן התכוון אברהם לקדוש ברוך הוא, שכן מתחילה קודם שראה אברהם את המלאכים, נגלה אליו הקדוש ברוך הוא, כמו שנאמר בפסוק הקודם, "וַיֵּרָא

הוספות

¹ רש"י פירש כאן, שלאמצעי קרא אדון. אולם לכאורה לשון אדוני הוא אדון בלשון רבים, ואם כן, היה לו לפרש שכלום קרא כן, ורק המשך דבריו, שהיו בלשון יחיד, "אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך", היו לאמצעי. ובאמת כך פירש רש"י עצמו בחומש, "אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מאל עבדך, לגדול שבהם אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חבריו עמו".

² אף שנאמר כאן בגמרא לשון זה, 'כל שמות האמורים בלוט חולי', לכאורה הכוונה רק לשם אחד, והוא בכתוב, "וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא אֲדִנִי סוּרָה נָא אֵל בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ וְנִחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם", וכוונת הגמרא, שבשני המקומות שקרא למלאכים בשם אדנות, הראשון הוא חול, והשני הוא קודש, כי באמת לא להם קרא כן, אלא לקב"ה. אבל שאר שמות שבפרשה, שאינם שם אדנות, אלא שם הויה, כגון, "וַיִּצְא לוֹט וַיְדַבֵּר אֵל חֲתָנָיו לְקַחֵי בָנֵתָיו וַיֹּאמֶר קִימוּ צְאוּ מִן הַמְּקוֹם הַזֶּה כִּי מִשְׁחִית ה' אֶת הָעִיר", לא מסתבר שהתכוון בהם לאורחיו ולא לקב"ה. ויליע בזה. ושמה אף בזה לא התכוון לקב"ה, אלא לעבודה זרה.

שבפרשה כוונתם לקדוש ברוך הוא והם שמות קודש ושמות אלוקות שבפרשה כוונתם לפסל והם שמות חול.
- אולם שם אלוקות האחרון "היות בית הַאֵל-ל-ה-י-ם בַּשְּׁלֶה" ודאי קודש הוא.²

ה. השמות האמורים בגבעה³.

< **לדעת רבי אליעזר**, כל השמות האמורים במלחמת בני ישראל בגבעת בנימין, שמות **חול** הם, שכן כששאלו בשם אם להילחם, ענה להם להילחם, ונפלו בחרב, ואם שמות קודש הם, איך יתכן שהקדוש ברוך הוא מבטיח ואינו מקיים.

< **ולדעת רבי יהושע** כל השמות האמורים במלחמה זו שמות **קודש** הם, שכן שאלו באורים ותומים על ידי פינחס בן אלעזר, וכל מה שאמר להם הקדוש ברוך הוא התקיים, אלא שמתחילה אמר להם רק

דבריו, למלאכים אמר "אֵל נָא", ואחר פנה לקדוש ברוך הוא ואמר, "ה' הִנֵּה נָא מְצָא עֲבָדְךָ חַן בְּעֵינַיִךָ וַתִּגְדֹּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי", ואם כן שם זה **קודש** הוא.

ג. השמות האמורים בנבות.

< **כל השמות האמורים** בעניין נבות היזרעלי, [שהעלילו עליו שברך את ה']⁴, **קודש** הם, כגון, "בִּרְךָ נְבוֹת אֲקִים".

ד. השמות האמורים במיכה [שעשה את הפסל]⁵.

< **לדעת תנא קמא כל השמות האמורים** בעניין פסל מיכה אינם מכוונים לקדוש ברוך הוא אלא לעבודה זרה ואם כן שמות **חול** הם.

< **ולדעת רבי אליעזר שמות י-ד-ו-ד**

הוספות

¹ **פרשת פסל מיכה** השייכת לעניינינו: "וַיְהִי אִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם וַיִּשְׁמוּ מִיכָהוּ. וַיֹּאמֶר לְאִמּוֹ אֵלֶּךָ וּמָאָה הַקָּסָף ... וַתֹּאמֶר אִמּוֹ הַקֹּדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁי אֶת הַקָּסָף לִי-ד-ו-ד מִיַּדִּי לְבָנִי לְעֹשֹׂוֹת פְּסָל וּמַסֶּכֶה ... וְהָאִישׁ מִיכָה לֹו בֵּית אֱלֹהִים וַיַּעַשׂ אֲפֹד וַתְּרַפִּים ... וַיְהִי עֵר ... לְוִי ... וַיָּבֵא הַר אֶפְרַיִם עַד בֵּית מִיכָה ... וַיֹּאמֶר לֹו מִיכָה שָׂבֵחַ עַמְדֵי וְהָיָה לִי לָאֵב וְהָכֵחַ ... וַיֹּאֲלֶה הַלְוִי לְשָׁבֵת אֶת הָאִישׁ ... וַיֹּאמֶר מִיכָה עֲתָה יִדְעֵתִי כִּי יִיטִיב י-ד-ו-ד ... וַיִּשְׁלַחוּ בְנֵי דָן ... וַיָּבֵאוּ הַר אֶפְרַיִם עַד בֵּית מִיכָה ... וְהִמָּה הַכִּירוּ אֶת קוֹל הַנֶּעַר הַלְוִי ... וַיֹּאמְרוּ לֹו שָׂאֵל נָא בְּאַלְהֵיהֶם וְנִדְעָה הַתְּצַלַּח דְרָפְנָו ... וַיֹּאמְרוּ לָהֶם הַכְּהֵן לָכוּ לְשָׁלוֹם נְכַח י-ד-ו-ד דְרָרְכְכֶם אֲשֶׁר תִּלְכוּ בָהּ. וַיִּלְכוּ ... וַיֹּאמְרוּ אֶל אַחֵיהֶם הַיְדַעְתֶּם כִּי יֵשׁ בְּפִתִּים הָאֵלֶּה אֲפֹד וַתְּרַפִּים וּפְסָל וּמַסֶּכֶה ... וַיִּקְחוּ אֶת פְּסָל הָאֲפֹד וְאֶת הַתְּרַפִּים וְאֶת הַמַּסֶּכֶה וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵיהֶם הַכְּהֵן ... וַיֹּאמְרוּ לוֹ ... וְלֹדַ עֲמֻנוּ ... הַטּוֹב הַיּוֹתֵף כְּתוּב בְּבַיִת אִישׁ אֶחָד אוֹ הַיּוֹתֵף כְּתוּב לְשִׁבְט וְלִמְשֻׁפְחָה בְּיִשְׂרָאֵל ... וַיִּפְּנוּ וַיִּלְכוּ ... הִמָּה הַרְחִיקוּ מִבַּיִת מִיכָה ... וַיֹּאמְרוּ אֶת אֱלֹהֵי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְקַחְתֶּם ... וַיִּשְׁמִיּוּ לָהֶם אֶת פְּסָל מִיכָה אֲשֶׁר עָשָׂה כָּל יְמֵי הַיּוֹת בֵּית הַאֵל-ל-ה-י-ם בַּשְּׁלֶה".

² מלשון הגמרא משמע, שלדעת תנא קמא, גם שם זה הוא חול. אולם לא מסתבר לומר כן, ולכן נראה, שמה ששיימה הגמרא יחוך מזהי הוא כדברי הכל.

³ **פרשת הגבעה** השייכת לעניינינו: "וַיִּקְמוּ וַיַּעֲלוּ בֵּית אֵל וַיִּשְׁאָלוּ **בְּא-ל-ה-י-ם** ... מִי יַעֲלֶה לָנוּ בַּתְּחִלָּה לְמַלְחָמָה עִם בְּנֵי בְנִימִן וַיֹּאמֶר י-ד-ו-ד הַזֹּהָדָה בַּתְּחִלָּה ... וַיִּצְאוּ בְנֵי בְנִימִן מִן הַגְּבֻעָה וַיִּשְׁחִיתוּ בְּיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם הַהוּא שְׁנַיִם וָעָשָׂר יְרֵמְיָהוּ אִישׁ ... וַיַּעֲלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכוּ לִפְנֵי י-ד-ו-ד עַד הָעָרֵב וַיִּשְׁאָלוּ בְּנֵי-ד-ו-ד לֵאמֹר הַאֲרוֹסִיף לְנִשְׁתֵּן לְמַלְחָמָה עִם בְּנֵי בְנִימִן אוֹחִי וַיֹּאמֶר י-ד-ו-ד יַעֲלוּ אֵלָיו ... וַיִּצְאָ בְנִימִן ... בְּיוֹם הַשֵּׁנִי וַיִּשְׁחִיתוּ בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד שְׁמֹנֶת עָשָׂר אֲלֶּף אִישׁ ... וַיַּעֲלוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכָל הָעָם וַיָּבֵאוּ בֵּית אֵל וַיִּבְכוּ וַיִּשָּׁבְעוּ שֵׁם לִפְנֵי י-ד-ו-ד וַיִּצְוּמוּ בְּיוֹם הַהוּא עַד הָעָרֵב וַיַּעֲלוּ עֲלוֹת וְשִׁלְמִים לִפְנֵי י-ד-ו-ד. וַיִּשְׁאָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּ-ד-ו-ד וַיִּשְׁמְרוּ אֲרוֹן בְּרִית הַאֵל-ל-ה-י-ם בְּמִיָּם הַהֵם. וַיִּפְתַּח בְּו אֶלְעָזָר בְּו אֶתְרוֹן עֹמֵד לִפְנֵי בְּמִיָּם הַהֵם לֵאמֹר הַאֲרוֹסִיף עוֹד לְצַאת לְמַלְחָמָה עִם בְּנֵי בְנִימִן אוֹחִי אִם אֶחָד לֹו וַיֹּאמְרוּ י-ד-ו-ד יַעֲלוּ כִּי מִחַר אֶתְנַנְנוּ בְּיָדְךָ ... וַיָּגֵף י-ד-ו-ד אֶת בְּנִימִן לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁחִיתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּבְנִימִן בְּיוֹם הַהוּא עָשָׂר יְרֵמְיָהוּ וּמָאָה אִישׁ".

שילחמו, ולא הבטיחם שינצחו, ורק לבסוף כשהבטיחם שינצחו, באמת נצחו¹.

אינה נענשת, שכן חלקה הוא.
בכתוב "הנה מטתו של שלמה ששים גברים סביב לה מגברי ישראל":

לדעת תנא קמא – "שלמה" שבכתוב הזה הוא **קודש**, שכוונת הכתוב לכך שסביב המשכן שכנו ששים ריבוא ישראל.

ויש אומרים – "שלמה" שבכתוב הזה הוא חול, והכוונה בו לכך ש**שלמה המלך** היה מעמיד סביב מיטתו ששים גיבורים, משום שהיה ירא מאשמדאי.

"מלכיא" האמורים בספר דניאל

ברוב המקומות שנזכר "מלך" בספר דניאל, אין ה**כוונה** לקדוש ברוך הוא, אלא **למלך בבל**.

אבל במקום אחד ה**כוונה** לקדוש ברוך הוא, והוא במאמר דניאל לנבוכדנצר, "אֲנִי מֶלֶךְ" [כלומר אתה נבוכדנצר מלך. אולם דע לך] **מֶלֶךְ מֶלְכִּיא** [=מלך המלכים] דִּי אֱלֹהִים שְׁמִיָּא [שהוא אקיי השמים] מֶלְכֻתָּא חֲסִינָא וְתִקְפָּא וְיִקְרָא יְהִי לְךָ [=מלכות חזקה תקיפה וחשובה נתן לך], ומלך המלכים הוא **הקדוש ברוך הוא**.

ויש כתוב נוסף בספר דניאל, **שנחלקו בו חכמים**, האם ה**כוונה** בו לקדוש ברוך הוא או לנבוכדנצר, והוא כשפתח דניאל לענות לנבוכדנצר פתרון חלומו, ואמר, "מְרִי" [=אדוני] **חֲלָמָא לְשִׁנְאָךְ** [שיבוא חלום כזה לשונאיד]

"שלמה" האמור בשיר השירים

ברוב המקומות שנזכר השם "שלמה" בשיר השירים, אין ה**כוונה** למלך שלמה בן דוד, אלא **לקדוש ברוך הוא**, ונקרא "שלמה" על שם **שהשלום שלו**, ואם כן שם קודש הוא. אולם בשני כתובים נחלקו חכמים.

בכתוב, "פרמי שלי לפני האלף לך שלמה ומאתים לנטרים את פריז":

לדעת תנא קמא – הכתוב הזה מדבר ב**שלמה המלך עצמו**, וכוונת שלמה בכתוב הזה לומר, שהיה נוטל לעצמו חמישה חלקים מתבואתו, וחלק ששי היה נותן לחכמים העוסקים בתורה [=נטרים את פריז], ואם כן "שלמה" זה הוא חול.

ולדעת שמואל – גם "שלמה" שבכתוב הזה הוא קודש, והכוונה בו כלפי **הקדוש ברוך הוא**, שכך הוא מפרש את הכתוב, שמכל אלף ומאתים בני אדם, ה**האלף לך שלמה**, כלומר חמישה חלקים יעבדו את הקדוש ברוך הוא, ו**מאתים לנטרים את פריז**, כלומר שישית מהם בלבד יעבדו את המלכות שבארץ. ומכאן למד שמואל, שמלכות ההורגת שישית מהעולם בעבודתה, [א"י בהוצאה למלחמת הרשות]

הוספות

¹ ועיין היטב בתוס'.

וּפְשָׁרָה לְעָרְף [ויבוא פתרונו לשונאידן]:

היה כתוב "אֵלֶּה" בלבד, משמעות הכתוב היה לשבועה שיש בה קללה, כמו שבועת סוטה, ולא לכל שבועה, אלא מאחר שכתוב "וְשָׁמְעָה קוֹל אֵלֶּה", המילה "קולי" באה ללמד, שהפרשה מדברת אף בשבועה שיש בה קול אחד משתי הקולות, כלומר שבועה אף בלא קללה].

לדעת רבי אבהו – משמעות הכתוב "אֵלֶּה" הוא שבועה, שנאמר בצדקיה, "וְגַם בְּמִלְךָ נְבוּכַדְנֶאצַּר מְרַד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוּ בְּאִקִּים", ולא מצינו שהשביעו, אלא בכתוב, "וַיִּבֶא אֹתוֹ בְּאֵלֶּה".

ותוס' כתבו – שלכאורה ניתן ללמוד זאת בגזרה שווה מפרשת שבועת הפיקדון, שכן כבר נתבאר לעיל בדף ל"ד, שפרשיות אלו למדות זו מזו בגזרה שווה "תְּחַטָּא", ואם כן, בגזרה שווה זו נלמד, שכשם שפרשת הכופר בפיקדון מדברת בכופר בשבועה, כך פרשת כופר בעדות, מדברת בכופר בשבועה.

דף לו

ארו

א. בו נידוי. אם נידו אחד בלשון "ארו", הרי זה מנודה, וצריך לפרוש ממנו.

וכן כתוב, "אורו מרוז אָמַר מִלְאָף ה' ארו אָרוֹר יִשְׁבְּיָהּ", והכוונה שנידו את יושבי מרוז, [כי לא באו לְעִזְרַת ה' לְעִזְרַת ה' בְּגִבּוֹרִים], כמו שאמר עולא, בארבע מאה שיפורי [=שופרות] שמתיה [=נידה] ברק למרוז.

ב. בו קללה. אם קילל אדם את חבירו

יש אומרים – לא יתכן שאמר כן לנבוכדנצר, שכן שונאיו הם ישראל, ואיך יתכן שקילל את ישראל, אלא ודאי אמר זאת כלפי הקדוש ברוך הוא, וביקש, שיבוא חלום כזה על שונאיו שהם שונאי ישראל.

ולדעת תנא קמא – אמר זאת לנבוכדנצר, וביקש שיבוא חלום כזה על שונאים נוכרים שיש לו.

מניין שפרשת שבועת

העדות מדברת בשבועה

בפרשת שבועת העדות נאמר, "וְנִפְּשׁ בִּי תְחַטָּא וְשָׁמְעָה קוֹל אֵלֶּה וְהוּא עַד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם לוא יגיד וְנִשְׂא עֹנֹו", ונחלקו חכמים, מניין לנו שכוונת הכתוב "וְשָׁמְעָה קוֹל אֵלֶּה", הוא, שהשביעו את העדים להעיד, אבל כשלא אמרו עדותם בלא להישבע שלא יאמרו אינם חייבים.

לדעת רבי חנינא בר אידי – פרשת שבועת העדות ופרשת סוטה למדות זו מזו בגזרה שווה [כפי שנתבאר לעיל], ואם כן בגזרה שווה זו יש ללמוד, שכשם שפרשת סוטה יש בה שבועה, כך פרשת שבועת העדות יש בה שבועה.

ולדעת חכמים בברייתא – משמעות הכתוב "וְשָׁמְעָה קוֹל אֵלֶּה", הוא שבועה, שכן מצינו בפרשת סוטה, "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֵלֶּה", ויש ללמוד ממנו ש"אלה" היא שבועה. [אמנם, אם

יודעים לך עדות.

ב. בו קבלת דברים. כלומר, האומר לחבירו, קח דבר זה על מנת שתקיים תנאי כך וכך, ואמר אמן, קבל דבריו, וחייב לקיים.

שכן נאמר בתורה, "אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כֹּל הַעֵם אָמֵן", ועל ידי זה נתחייבו לקיים.

ג. בו האמנת דברים. ולכן ראוי לענות אמן על דבר תפלה ותחנה, שהוא לשון מאמן הדברים, שיהא רצון שיהא אמת כן.

וכן מצינו בירמיה הנביא "וַיֹּאמֶר יְרֵמְיָה הִנְבִּיא אָמֵן כִּן יַעֲשֶׂה ה' יָקִים ה' אֶת דְּבָרָיִךְ".

כפילות דברים שבועה היא

החוזר על דבריו, ואומר, 'לא אעשה כך, לא אעשה כך', הרי הוא כנשבע שלא לעשות זאת. [=לאו לאו - שבועה].

שכן הכתוב אומר, "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְרֵי מִי לֵךְ עוֹד עַל הָאָרֶץ", ולא מצינו בכתוב שנשבע הקדוש ברוך הוא על כך, אלא שאמר זאת שתי פעמים, שנאמר, "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מִבּוֹל לְשַׁחַת הָאָרֶץ ... וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמִבּוֹלִי".

והסברא אומרת, שכשם שהאומר שתי פעמים שלא יעשה דבר מסוים, הרי זו שבועה שלא לעשותו, כי חזר על דבריו, כמו כן, האומר שתי פעמים שיעשה דבר מסוים, הרי זו שבועה לעשותו. [=הן הן - שבועה].

בלשון ארוך, נכגון שאמר, "ארור הוא לה'", הרי זה חייב כמקלל.

וכן כתוב "וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ עַל הַקְּלָלָה ... וְעָנוּ ... אָרוּר" כלומר הקללה היא אמירת ה"ארור".

ג. בו שבועה. אם אמר אדם לחבירו ארוך לשם שבועה, וקבלו עליו, שבועה היא.

וכן מצינו בשני מקומות. (א) נאמר, "וַיִּשְׁבַּע יְהוֹשֻׁעַ בָּעַת הַהִיא לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ לִפְנֵי ה'" כלומר השבועה היא אמירת ה"ארור", [ואין לומר שאמירת ה"ארור" היא עניין בפני עצמו כי אם כן היה צריך להיות כתוב "וְאָרוּר"]. (ב) נאמר, "וַיִּזְאֵל שְׂאוֹל אֶת הָעָם לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לֶחֶם עַד הָעֶרֶב", ו"ארור" זה שבועה הוא, שנאמר, "וַיִּזְוֹנְתָן לֹא שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אֲבִיו אֶת הָעָם", [ואין לומר שאמירת ה"ארור" היא עניין בפני עצמו כי אם כן היה צריך להיות כתוב "וְאָרוּר"].

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: **אמן**

א. בו שבועה. כלומר, העונה אמן אחר שבועה, הרי הוא כמוציא שבועה מפיו. שכן מבואר בפרשת סוטה, שאין הסוטה נשבעת כלום, אלא עונה אמן אחר דברי הכהן, והרי זה כאילו נשבעה בעצמה, שאם לא כן, לא היו המים בודקים אותה.

ואין לומר שהדבר נחשב כמושבעת מפי אחרים, שהרי לא אמרה כלום אחר השבועה, ואין זה כמושבעת מפי אחרים בשבועת העדות, שאחר השבועה הם כופרים בתובע, ואומרים, אין אנו

הוא קללה שיש בה הזכרת השם, כך הציווי שלא לקלל, הוא על קללה שיש בה הזכרת השם.

התוס' כתבו, שאין הדבר נחשב כשבועה ממש, אלא שיש להיזהר לקיים את מה שאמר, וקצת עונש יש לעובר, אבל לא כשבועה ממש.

מקלל אביו ואמו

המקלל את אביו ואמו בשם המיוחד :

- **לדברי הכל חייב מיתה, שנאמר, "ומקלל אביו ואמו מות יומת".**

והמקלל אותם בשאר שמות או כינויים :

- **לדעת רבי מאיר חייב מיתה, כמקלל בשם המיוחד, [שכן לא נזכר בכתוב שם המיוחד, ואם כן כל קללה בכלל חיוב מיתה].**

- **ולדעת חכמי משנתנו, שהיא דעת רבי מנחם ברבי יוסי, פטור ממייתה, כי נאמר "בְּנִקְבוּ שְׁמֵי יוֹמֹת", ללמד, שאין חיוב מיתה למקלל, אלא כשמקלל בשם המיוחד. [ומסתבר שכן דעת רבי חנינא בר אידי, כמבואר לעיל לעניין קללת ה']**

המקלל עצמו או חבירו

המקלל את עצמו, בין בשם המיוחד, ובין בשאר כינויים, עובר בלא תעשה, שנאמר, "רַק הַשְּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֶר נַפְשְׁךָ מֵאֵד", וכל הישמר האמור בתורה נחשב כאיסור לא תעשה, ואם כן יש כאן אזהרת לא תעשה שישמור אדם על נפשו, ובכלל זה, שלא יקלל עצמו בין בשם ובין בשאר כינויים.

מקלל את ה'

המקלל את השם המיוחד, [כשמקלל שם בשם, כגון יכה יוסי את יוסי]:

- **לדברי הכל חייב מיתה, שנאמר, "וְנִקְבַּה שֵׁם ה' מוֹת יוֹמֵת".**

והמקלל שאר שמות או כינויים כגון א-ד-נ-י, י-ד-ו-ד, ש-ד-י, צ-ב-א-ו-ת, חנון, רחום, ארך אפים, רב חסד, ודומיהם :

- **לדעת רבי מאיר חייב מיתה כמקלל שם המיוחד, שנאמר, "אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלַל אֶקְוִי וְנִשְׂא חֶטְאוֹ", ללמד שהמקלל בכל הכינויים, דינו כמקלל בשם המיוחד, החייב מיתה.**

- **ולדעת חכמים, אמנם יש ללמוד מהכתוב הזה שאסור לקלל גם בשאר כינויים, אבל חיוב מיתה אין כאן, אלא אזהרת לא תעשה, מהכתוב, "אִקִּים לֹא תִקְלַל", נוכרת מהכתוב "וְנִשְׂא חֶטְאוֹ", בלבד.**

- **ויתכן שלדעת רבי חנינא בר אידי, אין בזה שום איסור, שכן מבואר בבריתא, שהוא לומד זאת בבניין אב, הואיל ונאמר בתורה ציווי לקלל, ["יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאֵלֶּה וְלִשְׂבָּעָה"], ונאמר בתורה ציווי שלא לקלל, [לא לקלל את ה', "אִקִּים לֹא תִקְלַל", ולא לקלל את חבירו, "לֹא תִקְלַל חֵרְשִׁי"], ואם כן, כשם שהציווי האמור בתורה לקלל,**

הַבְּרִית". ולכן האומר לעד, "יִכְכֶּה ה' בְּשַׁחֲפֹת וּבְקַדְחֹת וּבְדִלְקֹת וּבַחֲרָר וּבַחֲרָר וּבַחֲרָר וּבַשְּׂדֵפוֹן וּבַיֶּרְקוֹן אִם לֹא תַעֲיִדֵנִי" או אומר לעדים, "יִכְכֶּם ה' בְּשַׁחֲפֹת וּבְקַדְחֹת וּבְדִלְקֹת וּבַחֲרָר וּבַחֲרָר וּבַשְּׂדֵפוֹן וּבַיֶּרְקוֹן אִם לֹא תַעֲיִדוּנִי", וכפרו בו בשקר, שאינם יודעים, חייבים קרבן עולה ויורד.

לכנות [=להפוך] כלפי אחרים דברים רעים

כשרב כהנא שנה אצל רב יהודה את משנתנו כלשונה, "יככה ה' וכן יככם ה' זו היא אלה האמורה בתורה", אמר לו רב יהודה, שלא ישנה אותה כלשונה, כי נראה כאילו מקללו, אלא יאמר, "יכהו ה' וכן יכם ה' זו היא אלה האמורה בתורה", [ורק כשישנה אותה לעצמו, ישנה אותה כלשונה].

וכן הדין לעניין פסוקי המקרא בשעה שדורשים אותם, שכשתלמיד אחד דרש לפני רב כהנא את הכתוב, "גַּם אֶל יִתְצַדֵּךְ לְנִצַּח וְיִסְחָדֵךְ מֵאֵהָל וְשִׂרְשָׁךְ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֵלָה" כלשונו, אמר לו רב כהנא, שלא יאמר כן, כי נראה כמקללו, אלא יאמר, "גַּם אֶל יִתְצַהוּ לְנִצַּח יִתְחַהוּ וְיִסְחַהוּ מֵאֵהָל וְשִׂרְשׁוּ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֵלָה", [אבל כשאינו דורש את הכתובים אלא קורא לשם מצוות קריאה בתורה קורא ככתבם].

- ומבואר בגמרא שהכל מודים לדין זה¹.

המקלל את חברו, בין בשם המיוחד, ובין בשאר כינויים, עובר בלא תעשה, שנאמר, "לא תקלל חרש", [כתבו התוס' שבאמת הדבר למד בבנין אב מהצד השווה של מקלל חרש ומקלל אביו כמבואר במסכת סנהדרין], ומאחר שלא נזכר בכתוב שם השם, האיסור הוא אף במקלל בכינוי.

- ומבואר כאן בגמרא שהכל מודים לדין זה.

- אולם הכוונה בזה לכל התנאים של משנתנו, [רבי מאיר ורבי מנחם ברבי יוסי], אבל רב חנינא בר אידי חולק על כך, כמבואר בגמרא בדף ל"ה, ולדעתו, אין איסור קלה בשום מקום, אלא במקלל בשם המיוחד.

אלת [=קללת] העדות

מבואר בגמרא, שכששם שהמשביע עדים להעיד, וכפרו בו בשקר, לומר, אין אנו יודעים לך עדות, חייבים קרבן עולה ויורד, כך הדין כשאומר להם "אלה" [=קללה] אם יודעים לו עדות ולא יעידו, וכפרו בו בשקר, לומר, אין אנו יודעים לך עדות, שנאמר "וְשִׂמְעָה קוֹל אֲלֵהּ".

ובכלל אלות, הם הכתובים האמורים בתורה, בפרשה שנאמר עליה, "כָּכֵל אֲלוֹת

הוספות

¹ מתוך דברי רש"י משמע, שחידוש הגמרא הוא, שלא רק רבי מאיר סובר שאסור לקלל עצמו בכל הכינויים, אלא אף רבי מנחם ברבי יוסי מודה שאסור לקלל עצמו בכל הכינויים. אולם יתכן, שאף רבי חנינא בר אידי מודה בזה, ולא אמר שחיוב מקלל הוא במקלל בשם בלבד, אלא במקום שנאמר בתורה לא לקלל, אבל כאן לא נאמר בפירושו לא לקלל, אלא לשמור נפשו, ובוהו הוא מודה שאסור אף בקללה שאין בה הזכרת השם.

הטעם שמכלל לאו אתה שומע הן.

מכלל לאו אתה שומע הן

ב. שבועת העדות.

שיטת רש"י, שבועת העדות נחשבת דבר איסור הנוגע לדיני ממונות, כי על ידי האיסור שהעדים עושים הם מפסידים את התובע ממון, **ואם כן, נחלקו בזה חכמים ורבי מאיר,** האם מכלל לאו אתה שומע הן, **וכשהתובע אומר לעדים, "אם תעידוני יברככם ה'",** וכפרו בו בשקר, לומר, שאינם יודעים לו עדות,

לדעת חכמים – מאחר שמכלל לאו אתה שומע הן, הרי זה כאילו אמר להם, "אם לא תעידוני יככם ה'", ומאחר שכפרו נתחייבו קרבן עולה ויורד.

ולדעת רבי מאיר – מאחר שמכלל לאו אין אתה שומע הן, אין זה כאילו אמר להם נוסח הגון של שבועת העדות, ולכן אף על פי שכפרו בו בשקר, **הם פטורים** מקרבן עולה ויורד.

ושיטת התוס', שבועת העדות נחשבת כדבר איסור בלבד, [שכן העדים אינם מפסידים את התובע כלום, אלא גורמים לו להפסד מהנתבע, ואין זה נחשב כדבר ממון], **ואם כן, בזה לדברי הכל, מכלל לאו אתה שומע הן, ואם התובע אומר לעדים, "אם תעידוני יברככם ה'",** הרי זה כאילו אמר להם, **"אם לא תעידוני יככם ה'",** ואם כפרו בו בשקר, לומר, שאינם יודעים לו

לדעת חכמים, בכל דבר, מכלל לאו אתה שומע הן, וכשאדם אומר דבר הרי זה כאילו אמר אותו הדבר וגם את היפוכו.

ולדעת רבי מאיר, בדברים שאמירתם נוגעת לאיסורי תורה בלבד, מכלל לאו אתה שומע הן, [ותוס' כתבו בשם הר"ר יו"ט, שאין זה אלא באיסורים חמורים בלבד]. **ובדברים שאמירתם נוגעת לדיני ממונות בלבד, או לדיני ממונות שיש בהם גם איסורי תורה, מכלל לאו אין אתה שומע הן,** [ותוס' כתבו בשם הר"ר יו"ט, שדברים הנוגעים לאיסורי תורה קלים, בכלל זה, אף על פי שאינם נוגעים לדין ממון].

ואלו מקצת פרטי הכלל הנ"ל.

א. תנאי בממון.

העושה תנאי בדיני ממונות, כגון, אומר לחבירו, אם תרקד לפני אתן לך מאתים זוז.

לדעת רבי מאיר – כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי, וכשם שלהם כפלו את התנאי, אם יעברו יקבלו, ואם לא יעברו לא יקבלו, כך כל תנאי שלא כפלו בו את שני הצדדים אינו תנאי, ולא די באמירת צד אחד, וללמוד מכללה את הצד השני, כי מכלל לאו אין אתה שומע הן, ורק כשיכפול את התנאי בפירוש התנאי מועיל.

ולדעת חכמים – אין צורך כלל בתנאי כפול, ואם כן תנאי שאינו כפול מועיל, אף בלא

¹ העירוני שצ"ל יקללכם.

² העירוני שצ"ל יקללכם.

ולדעת רבי מאיר – אין להשביעה אלא שאם סתתה תחנק.

ד. שתויי יין.

שתויי יין אסורים להיכנס למקדש, ודבר זה הוא איסור שאינו נוגע לדין ממון, ואם כן בזה הכל מודים, שמכלל לאו אתה שומע הן, ולכן.

אף על פי שלא נאמר בהם אלא, "יין וְשֵׁכָר אֶל תִּשְׁתֶּה אֹתָהּ וּבְנִיף אֶתְּךָ בְּבִאֲכָם אֶל אֱהָל מוֹעֵד וְלֹא תִמְתּוּ", כלומר שמי שאינו שותה לא ימות, מכלל לאו אתה שומע הן, שמי ששותה ימות, ומכאן אתה למד שעונשם מיתה.

ה. איסור נדרים.

כתבו התוס' בשם הר"ר יו"ט, שאיסור נדרים, אף על פי שאינו נוגע לדיני ממונות, מכל מקום מאחר שהוא איסור קל, אין רבי מאיר מודה בו שמכלל לאו אתה שומע הן.

עדות, חייבים קרבן עולה ויורד. ובמשנה לא נחלקו בזה, אלא כשהזכיר בשבועה שאר שמות או כינויים ולא הזכיר את השם המיוחד, שבה,

רק רבי מאיר – מחייב, כי לדעתו, אין צריך להזכיר את השם המיוחד.

ולדעת חכמים [=רבי חנינא בר אידן] – צריך להזכיר את השם המיוחד, ומאחר שלא הזכירו, אין כאן שבועת העדות לחייב את העדים, והם פטורים.

ג. שבועת סוטה.

דין סוטה היא דבר איסור הנוגע לדיני ממונות [=הפסד הכתובה], ואם כן בזה נחלקו חכמים ורבי מאיר, אם מכלל לאו אתה שומע הן ולכן,

לדעת חכמים – ניתן להשביעה שאם לא סתתה תצא נקיה, כי מכלל זה משמע שאם סתתה לא תנקה.

סליק פרק שבועת העדות

קָסָף שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְאִשָּׁם¹, וממנו למדו, שכן דין שאר אשמות.

זהו דין שבועת הפיקדון על דרך כלל. ופרטי הדין הזה יתבארו בעז"י בפרק הבא.

פרק המישי שבועת הפקדון

דף לו

במי נוהג דין שבועת הפיקדון

שבועת הפיקדון נוהגת בכל ישראל, אנשים, ונשים, רחוקים, וקרובים [כלומר, שבעל הפיקדון קרוב לזה שהפיקדון אצלו], כשרים, ופסולים¹.

באיזה אופן של שבועה

נאמר דין שבועת הפיקדון

א. מושבע מפי עצמו.

לדברי הכל, כשהנשבע נשבע מפי עצמו, [ובכלל זה שהוציא את כל נוסח השבועה מפי, או שענה אמן אחר השבועה שאמרו אחרים], חייב חומש ואשם, בין כשהיה הדבר בבית דין, ובין כשהיה הדבר חוץ לבית דין. שכן נאמר בפרשה "וְכַחֵשׁ בְּעֵמִיתוֹ"², ומשמעות הדבר למושבע מפי עצמו, ולא נאמר בפרשה שום חילוק בין בית דין לבין חוץ לבית דין.

ב. מושבע מפי אחרים.

כבר נתבאר בדף ל"א, שפרשת שבועת העדות ופרשת שבועת הפיקדון למדות זו מזו בגזרה שווה "תִּחְטָא"³. ובגזרה שווה זו יש ללמוד, שכשם ששבועת העדות ישנה אף במושבע מפי אחרים [כמבואר בדף ל"א],

פרשת שבועת הפיקדון

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. נֶפֶשׁ כִּי תִחְטָא וּמַעֲלָה מַעַל בְּה' וְכַחֵשׁ בְּעֵמִיתוֹ בְּפִקְדוֹן אִוּ בְּתִשּׁוּמַת דָּד אִו בְּגִזֵּל אִו עָשָׂק אִת עֵמִיתוֹ. אִו מִצָּא אַבְדָּה וְכַחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר עַל אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטָא בְּהִנָּה. וְהִיָּה כִּי יִחְטָא וְאִשָּׁם וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל אִו אֶת הַעֲשָׂק אֲשֶׁר עָשָׂק אִו אֶת הַפִּקְדוֹן אֲשֶׁר הִפְקֵד אִתּוֹ אִו אֶת הָאֲבָדָה אֲשֶׁר מִצָּא. אִו מִכָּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לְשֶׁקֶר וְשָׁלַם אִתּוֹ בְּרִאשׁוֹ וְחִמְשִׁיתוֹ לִסָּף עָלָיו לְאֲשֶׁר הוּא לוֹ וְתִנְנֵנוּ בְּיוֹם אֲשֶׁמְתּוֹ. וְאֵת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אֵיל תְּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ לְאִשָּׁם אֶל הַכֹּהֵן. וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' וְנִסְלַח לוֹ עַל אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לְאֲשָׁמָה בָּהּ.

שבועת הפיקדון

כל שתובעים אותו, בטענה, שיש בידו ממון השייך לתובע, [כגון שהממון מופקד אצלו, או ניתן לו בהלוואה, או גזלו, או חייב לשלם שכר התובע, או מצא דבר שאבד מהתובע], ונשבע על שקר, שאין הדבר בידו, ולאחר מכן הודה שנשבע לשקר, חייב לשלם חומש [על הקרן], ולהביא קרבן אשם, ששוויו לכל הפחות שני סלעים, שכן נאמר בעניין אשם מעילות, "אֵיל תְּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ

¹ הוספות

¹ לכאורה יש בזה חידוש, והוא, שאם הפסול נשבע לשקר, הרי זה משלם חומש ואשם, אף על פי שלכתחילה אין להשיבעו כלל.

השבועה], **ובין** שזוכר שהממון בידו, ויודע ששבועה זו אסורה, אבל **סבור שאינו חייב עליה קרבן**, [וזה הקרוי במשנה שגתה עם זדון הפקדון].

אבל על השגגה, כגון **ששכח שהממון בידו**, ונשבע על כך לשקר, **פטור**, **כי אנוס הוא**, שהרי סבור שנשבע באמת.

ולדעת רבי שמעון [בגמרא בדף ל"ד ודף ל"ז], **שבועת הפיקדון נוהגת בשוגג בלבד ולא במזיד**, ודבר זה למד מפרשת מעילה². [הכוונה ליודע שנשבע בשקר, ושגג בכך שאינו יודע שמתחייב קרבן. אבל אם סבור שאין הממון בידו, אנוס הוא, ופטור].

דף לו

היזד בשבועת הפיקדון והיתרו בו

נתבאר לעיל, שלדעת חכמים, הנשבע שבועת הפיקדון לשקר, מביא קרבן אשם על כך, אפילו כשעשה זאת במזיד.

ודבר זה הוא דבר חידוש, שכן ברוב דיני התורה, אין אדם מביא קרבן אלא על השגגה, אבל על המזיד הוא לוקה. [נורק ארבעה מביאים קרבן על המזיד. (א) הבא על שפחה חרופה. (ב) נזיר שניטמא. (ג) שבועת העדות. (ד) שבועת הפיקדון].

כך שבועת הפיקדון ישנה אף במושבע מפי אחרים. כגון, אמר לו, משביע אני עליך, שתחזיר לי פקדוני, ואמר, אין לך פקדון ביד.

אולם נחלקו חכמים ורבי מאיר, באיזה אופן היא חלה, כשמושבע מפי אחרים:

לדעת רבי מאיר – בכל מקום אומרים, דון מינה ומינה, [כפי שהתבאר בדף ל"א], ואם כן, כשם ששבועת העדות נוהגת במושבע מפי אחרים, רק כשכפר בפני בית דין, כך שבועת הפיקדון נוהגת במושבע מפי אחרים, **רק כשכפר בפני בית דין**.

ולדעת חכמים – בכל מקום אומרים, דון מינה ואוקי באתרא, [כפי שהתבאר בדף ל"א], ואם כן, אחרי שלמדנו ששבועת הפיקדון נוהגת אף במושבע מפי אחרים כשבועת העדות, מעתה היא נוהגת בזה **בין בפני בית דין ובין שלא בפני בית דין**, כפי שהיא נוהגת בשני האופנים, כשמושבע מפי עצמו.

שבועת הפיקדון במזיד או בשוגג

לדעת משנתנו, הנשבע לשקר, שממון חבירו אינו בידו, חייב חומש ואשם, אף על פי שהוא מזיד [כי לא נאמר בפרשה "וְנִקְעָלִים"¹]. ובכלל החיוב הוא, **בין שזוכר שהממון בידו, ויודע ששבועה זו אסורה וחייבים עליה קרבן**, [וזה קרוי במשנה זדון

הוספות

¹ כן פירש כאן רש"י. אולם לפי המבואר בדף ל"ד, לכאורה ניתן ללמוד זאת בגזרה שווה משבועת העדות. ויל"ע בזה. ועיי' גם במסכת כריתות דף ט' ע"א.

² כן מבואר בתחילת הסוגיה בדף ל"ד, וכן היא המסקנה כפירוש רש"י שם. אולם לפירוש התוס' שם, במסקנה מודה רבי שמעון, ששבועת הפיקדון נוהגת גם במזיד, כפי שנתבאר שם.

שבועת הפקדון חמורה משבועת העדות

א. בשוגג. [שידע שנשבע לשקר, אבל לא ידע שחייב על כך קרבן]:

על שבועת הפיקדון – מביא אשם בשווי שני שקלים לכל הפחות.

ועל שבועת העדות – מביא קרבן עולה ויורד, שלא נתנה בו תורה קצבה, ואפילו הוא עשיר, שחייב להביא בהמה לחטאתו, רשאי להביא חטאת **בשווי דנקא** [=שתות. כלומר מעה אחת, שהיא אחד משהה בדינר].

ב. במזיד [שידע שנשבע לשקר ויתחייב על כך קרבן] **ולא התרו בו.**

לדעת חכמים – חומרת שבועת הפקדון היא **כנ"ל**. על שבועת הפקדון מביא אשם בכסף שקלים, ועל שבועת העדות מביא קרבן אפילו בדנקא.

ולדעת רבי שמעון – בזה שבועת העדות חמורה משבועת הפיקדון, כי על שבועת העדות מביא קרבן, ועל שבועת הפיקדון אינו מביא קרבן.

ב. במזיד [שידע שנשבע לשקר ויתחייב על כך קרבן] **והתרו בו².**

לדעת חכמים, הדבר תלוי בספק המבואר לעיל.

אם על שבועת הפקדון מביא קרבן בלבד – חומרת שבועת הפקדון היא כנ"ל. על

ומאחר שדבר זה חידוש, [שיש למזיד זה כפרה בקרבן], יש להסתפק, האם חידוש זה הוא רק כשלא התרו בנשבע שלא ישבע לשקר, שאי אפשר להלקותו על זדונו, או שמביא קרבן אף כשהתרו בו¹. ושלושה צדדים יש לספק. (א) **האם חייב קרבן ואינו חייב מלקות.** (ב) **או אינו חייב קרבן אלא מלקות.** (ג) **או חייב קרבן ומלקות.**

וכל הספק הוא כדעת חכמים, שיש קרבן על זדון שבועת הפקדון, **אבל לדעת רבי שמעון,** אין קרבן על זדון שבועת הפיקדון, ואם כן **דין פשוט הוא, שלוקה על כך אם התרו בו.**

היזד בשבועת העדות והיתרו בו

כתב רש"י, שלעניין שבועת העדות, אף על פי שגם כן חייב קרבן על המזיד, מכל מקום אין להסתפק מה דינו כשהתרו בו, כי בשבועת העדות לא תיתכן התראת ודאי, שכן מי יודע אם העד יודע את העדות או לא, שיוכל להתרות בעד שלא ישבע לשקר, וכל שהמתרה אינו יודע אם החוטא יחטא, הרי זו התראת ספק, ואם כן, **דין פשוט הוא, שמביא קרבן אף כשהתרו בו.**

ותוסי כתבו שעניין זה אינו נחשב התראת ספק, כי המותרת עצמו יודע שהוא חוטא, ומכל מקום אין להסתפק האם בשבועת העדות במזיד והתרו בו לוקה, כי תמיד יוכל לומר שכחתי שידעתי את העדות, ולא נוכל להלקותו בטענה שהיה מזיד.

הוספות

¹ מהמשך הסוגיה מבואר, שאין להסתפק בזה, אלא לדעת רבי יוחנן, האומר, שהכופר בממון שיש עליו עדים חייב קרבן, אבל לדעת רבה, הכופר בממון שיש עליו עדים, פטור מקרבן, אפילו לא התרו בו כלל, ואם כן אין כאן שום ספק אם חייב קרבן או לא. אלא שילייע אם יש כאן מלקות.

² כל המבואר כאן הוא כדעת רבי יוחנן, אבל לדעת רבה, בזה אין שום קרבן, כמבואר בהערה הקודמת.

אלא כפירת דברים בעלמא, [ועל עניין זה אמרו בברייתא, "יִכְחַשׁ בָּהּ", פרט למודה לאחד מן האחים או לאחד מהשותפים].

ב. תבע אותו חבירו ממון, בטענה, שהלווה לו בפני עדים, או שהלווה לו בשטר, ואמר, שאמנם לווה ממנו ממון, אבל לא היתה ההלוואה בפני עדים, ולא היתה בשטר, ונשבע על כך לשקר, אינו בכלל קרבן וחומש האמור בשבועת הפיקדון, כי לא כפר בחיובו, אלא בדבר אחר שאינו משנה את חיובו, ואין זה אלא כפירת דברים בעלמא, [ועל עניין זה אמרו בברייתא, "יִנְשָׁבַע עַל שְׁקָר", פרט ללווה בשטר וללווה בעדים].

כופר בממון שיש עליו עדים

לדעת רבה – לא נאמרה פרשת שבועת הפקדון, אלא במי שכופר בחיוב ממון שיש לו לחבירו, באופן שכפירה זו מועילה לו להיפטר מחיובו. אבל אם יש לחבירו עדים על החוב, ונלכאורה כן הדין אם יש לו שטר על כך, אין כפירת זה מועילה לו כלום, כי אף על פי שנשבע על כך, יבוא חבירו, ויוציא ממנו את הממון על ידי העדות של העדים, וכל שאין כפירתו מועילה לו, אין זו אלא ככפירת דברים בעלמא, ולכן אינו מתחייב בשבועתו אשם וחומש, האמורים בשבועת הפקדון.

ולדעת רבי יוחנן – אין חילוק בין זה שכפירתו מועילה לו, לבין זה שכפירתו אינה מועילה לו, וכל שלפי דבריו בא לכפור

שבועת הפקדון מביא אשם בכסף שקלים, ועל שבועת העדות מביא קרבן אפילו בדנקא.

ואם על שבועת הפקדון לוקה בלבד – חומרת שבועת הפקדון היא בזה, שעליה לוקה, ועל שבועת העדות מביא קרבן, ונח לאדם להביא קרבן, ולא ללקות.

ואם על שבועת הפיקדון לוקה ומביא קרבן – אם כן היא חמורה מאד משבועת העדות, שכן עליה גם לוקה וגם מביא קרבן בכסף שקלים, ועל שבועת העדות מביא רק קרבן בדנקא.

ולדעת רבי שמעון, מאחר שלדעתו אין קרבן על שבועת הפקדון במזיד, דין פשוט הוא שלוקה עליה, ואם כן, חומרת שבועת הפקדון היא בזה שעליה לוקה, ועל שבועת העדות מביא קרבן, ונח לאדם להביא קרבן ולא ללקות.

כפירת דברים בעלמא

אין חיוב קרבן [וחומש] על כפירת ממון בשבועה, כשאינו כופר בעיקר חיובו אלא בדבר אחר. כגון:

א. תבעו אותו שני אחים או שני שותפים ממון, בטענה שהלוו לו, ואמר, שאמנם לווה ממון בסכום הזה, אבל לא לווה משניהם, אלא מאחד מהם, ונשבע על כך לשקר, אינו בכלל קרבן וחומש האמור בשבועת הפיקדון, כי לא כפר בחיובו, אלא בדבר אחר שאינו משנה את חיובו, ואין זה

בלבד [= "יְשַׁלֵּם אֹתוֹ בְּרֵאשׁוֹי"].

ולדעת רבה לא יתכן דין זה, שיתחייב בקרבן על פיקדון זה שידעו בו עדים שהוא אצלו, אלא אם כן בשעת שבועתו היו העדים קרובים, ואחר כך נתרחקו והוכשרו להעיד, אבל אם בשעת שבועתו היו העדים ראויים להעיד, אין מתחייב בשבועתו משום שבועת הפקדון כלל.

כופר בממון שיש עליו שטר

כבר נתבאר לעיל שלדעת רבה הכופר בממון שיש עליו עדים אינו מתחייב קרבן וחומש כי אין כפירתו מועילה לו כלום ולכאורה כן הדין במי שכופר בממון שיש עליו שטר שכן אין כפירה מועילה לבטל את השטר.

וכן נתבאר לעיל, שלדעת רבי יוחנן, הכופר בממון שיש עליו עדים, מתחייב קרבן וחומש, כי הוא התכוון בכפירתו להפסיד ממון. ומכל מקום **אף לדעת רבי יוחנן**, כל זה בממון שיש עליו עדים, אבל הכופר בממון שיש עליו שטר, אף על פי שהוא התכוון בכפירתו להפסיד ממון, **אינו חייב קרבן וחומש של שבועת הפקדון**, ונחלקו בגמרא בטעם החילוק בין עדים לשטר:

לדברי רב פפא – באמת גם רבי יוחנן מודה לסברת רבה, שהכופר בדבר שאין הכפירה מועילה לו, הרי זו ככפירת דברים בעלמא, אלא שלדעתו, הכופר בממון שיש עליו עדים, פעמים הכפירה מועילה לו, שכן אם ימותו העדים, לא יבטלו את כפירתו, וכל אדם סופו

בחיובו לחבירו, ונשבע על כך לשקר, אף על פי שיש עדים המבטלים את כפירתו, **מאחר שהוא כפר בחיובו, חייב על כך קרבן וחומש**, האמורים בפרשת שבועת הפקדון. [אולם אם יש לחבירו שטר על החיוב הזה, אין הדין כן, מטעם שיבואר להלן].

ומסקנת הגמרא מברייתא, לדחות את דברי רבה.

חיוב חומש בשבועת הפקדון

הוא כשמשלם קרן בלבד

מי שקיבל פקדון לשומרו חנם [=שומר חינם], וטען בשקר שנגנב ממנו, ונשבע על כך, נעשה כגנב, ואם באו עדים ואמרו שהפיקדון בידו, חייב לשלם תשלומי כפל כגנב, ואם הודה מעצמו, פטור מכפל, שכן מודה בקנס פטור.

ולעניין חיובו משום שבועת הפקדון:

א. אשם – חייב בכל אופן. בין כשמשלם כפל, [שבאו עדים ואחר כך הודה, שאינו נפטר בהודאתו מהקנס], ובין כשאינו משלם כפל, [כשהודה מעצמו קודם ביאת עדים שפטור מקנס].

אבל חומש – אינו חייב אלא כשפטור מהכפל, [כשהודה מעצמו קודם ביאת עדים שפטור מקנס]. אבל כשחייב בכפל, [שבאו עדים ואחר כך הודה, שאינו נפטר בהודאתו מהקנס], אינו משלם חומש, שנאמר בעניין תשלום החומש, "וְיִשְׁלֵם אֹתוֹ בְּרֵאשׁוֹ וְחֻמְשָׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו", ללמד, שאין חיוב חומש, אלא כשחיוב התשלומים הוא קרן

וחומש על הכופר בשבועה בממון שחייב לחבירו, נאמר בה גם, שיש להשיב את הממון שחייב לחבירו, "וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה", ונחלקו חכמים, מה יוצא מכלל זה, ואין בו חיוב השבה.

לדעת רבי אליעזר, הגוזל קרקע דינו כגוזל מטלטלים, [שהפרשה נדרשת בריבוי ומיעוט, ואם כן לא מיעטה תורה מדין השבה, אלא גזלת שטרות, שאין גופם ממון], ולכן מאחר שחייב להחזיר לו שדה תחת השדה שהוציא ממנו, **אם שטפה נהר,** מאחר שאין כאן שדה, **חייב להעמיד לו שדה אחרת.**

ולדעת חכמים, גוזל קרקע אין דינו כגוזל מטלטלים, [שהפרשה נדרשת בכלל ופרט, ואם כן לא נאמר החיוב להשיב את הגזלה אלא לדברים שהם כעין הפרטים המפורשים בה, כלומר דברים המטלטלים שגופם ממון, להוציא שטרות וקרקעות (ועבדים שהוקשו לקרקעות)], ולכן מאחר שאין הקרקע בכלל הפרשה המחייבת להשיב את הגזלה, אינה נחשבת כגזולה אלא כאילו עודה ברשות בעליה, והגזלן אינו חייב להחזיר לו כלום, ולפיכך **אם שטפה נהר, אומר לו הרי שלך לפניך.**

משביע עדי קרקע

כבר נתבאר בפרק שבועת העדות, שהתובע את חבירו ממון, ואומר לעדים להעיד לטובתו, ונשבעו בשקר שאינם יודעים לו עדות, חייבים על כך קרבן עולה ויורד, האמור בפרשת שבועת העדות.

למות, אם כן, כפירה בממון שיש עליו עדים, אינה ככפירת דברים בעלמא, שכן מועילה היא לזמן שימותו העדים. אבל הכופר בממון שיש עליו שטר, **מאחר שאין השטר עומד להישרף, ולעולם הוא עומד לבטל את כפירתו, הרי זו ככפירת דברים בעלמא,** ואינו מתחייב עליה אשם וחומש.

ולדברי רב הונא בריה דרב יהושע – רבי יוחנן אינו מודה לסברא זו כלל, ומעיקר הדין כל שהתכוון לכפור בממון חבירו, אף על פי שניתן לבטל את כפירתו, יש לחייבו קרבן וחומש, [שכן אם הדבר היה תלוי בחילוק הנ"ל, שעדים עומדים למות, ושטר אינו עומד לכך, היה לנו לומר שגם השטר עלול להיאבד, ואם כן גם הכופר בממון שיש עליו שטר, אין זו כפירת דברים בעלמא], והטעם שהכופר בממון שיש עליו שטר פטור, **כי כל שטר יש בו שעבוד קרקע,** [כלומר קרקעות החייב משתעבדות בו לבעל השטר], **ואין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות.** [ולהלן יתבאר בעזה"י אם זהו רק כדברי חכמים או אף כדברי רבי אליעזר].

ולדעת רבי אלעזר, האומר שמשביע עדי קרקע חייבים, ואינם נפטרים בכך שנשבעו על הקרקע, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], כך הכופר בממון שיש עליו שטר, **חייב,** ואינו נפטר בכך שכפר בשעבוד קרקעות. [ולהלן יתבאר בעזה"י שזהו כדברי רבי אליעזר].

השבת גזלת קרקע

באותה פרשה שנאמר בה חיוב קרבן

בפרשה.

ואם היתה התביעה על קרקעות:

דף לח

שבועת הפקדון מפי עצמו

- א. אמר לו התובע, "תן לי פקדוני שיש לי בידך". ואמר, "שבועה שאין לך בידך".
- ב. אמר לו התובע "תן לי פקדוני שיש לי בידך". ואמר לו, "אין לך בידך". וחזר התובע ואמר לו, "משביעך אני". ואמר, "אמן".

שבועת הפקדון כמה פעמים

מי שתבעו אותו שישבי ממון שבידו, ונשבע כמה פעמים בשקר, שאין הממון בידו, [בין בפני בית דין ובין שלא בפני בית דין], **חייב אשם וחומש על כל שבועה ושבועה.**

ואמר רבי שמעון, מה הטעם לכך, **הואיל ויכול לחזור ולהודות אחר כל כפירה וכפירה, ונמצא שבכל פעם כפר בממון שהיה לו להודות בו.**

היו חמישה תובעים אותו

חמישה בני אדם שהפקידו אצל אחד פקדון, ונשבע בשקר שלא הפקידו אצלו.

אם נשבע לכל אחד בפני עצמו, זהו הנקרא פרט, חייב על כל שבועה ושבועה אשם וחומש בפני עצמו.

לדעת רבי יוחנן – כשם שלעניין שבועת הפקדון, הכופר בממון שיש עליו שטר, פטור, כי אין נשבעים על כפירת שעבוד קרקעות, כך העדים שנשבעו שאינם יודעים עדות על הקרקע, **פטורים**, כי אין נשבעים על הקרקעות, ואם כן השבועה שנשבעו, אינה מחייבת אותם

- מתחילה אמרו, שזה רק כדברי חכמים האומרים, שלעניין השבת הממון, קרקעות אינן בכלל הפרשה, וכמו כן אינן בכלל הפרשה לעניין שבועת הפיקדון האמורה בה.

- אולם מסקנת הגמרא, שיתכן שזה אף כדברי רבי אליעזר, כי יתכן שרק לעניין השבה, הקרקעות בכלל הפרשה, אבל לעניין השבועה, גם הוא מודה שאינן בכלל הפרשה, כי נאמר בה, "או מכל אשר ישבע עלי ל שקר ושלם אתו גראשו וחמשתיו יסף עליו ... ואת אשמו גביא לה", ללמד, שאין מביאים אשם וחומש על כל האמור בפרשה, אלא על חלק מכל האמור בה, ומיעוט זה בא למעט קרקעות משבועה.

ולדעת רבי אלעזר – כשם שלעניין שבועת הפקדון, הכופר בממון שיש עליו שטר חייב, אף על פי שנשבע על כפירת שעבוד קרקעות, כך העדים שנשבעו שאינם יודעים עדות על קרקע **חייבים**, כי נשבעים על הקרקעות.

- וזה כדברי רבי אליעזר, האומר, שקרקע היא בכלל השבת הגזלה האמורה בפרשה, וכמו כן היא בכלל שבועת הפקדון האמורה

ואם נשבע לכולם יחד, זהו הנקרא כלל, שחייב בה לכל אחד ואחד, ומה נחשב חייב אשם וחומש אחד לכולם. שבועת כלל, שאינו חייב בה לכולם אלא ונחלקו חכמים, מה נחשב שבועת פרט, אחת.

שבועה לכל אחד שבועה שאין לך ושבועה שאין לך	שבועה באחרונה אין לך בידי לא לך ולא לך בשבועה	בוי"ו שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך	בלא וי"ו שבועה שאין לך בידי לא לך לא לך	שבועה שאין לכם בידי דבר	נוסח השבועה דעת התנא
פרט		פרט	פרט	כלל	רבי
פרט		לשמואל – כלל לרבי יוחנן - פרט	פרט	כלל	רבי מאיר
פרט		פרט	כלל	כלל	רבי יהודה
פרט	פרט	כלל	כלל	כלל	רבי אליעזר
פרט	כלל	כלל	כלל	כלל	רבי שמעון

כן היא שיטת רש"י בסוגיה. ולגרסת ספר ישן, יש להחליף בין מה שכתוב כאן תחת 'בלא וי"ו', לבין מה שכתוב כאן תחת 'בוי"ו'.

שבועת הפיקדון על כמה

מיני תביעות ממון

וכן מי שהיה אדם אחד תובעו כמה מינים של תביעות ממון, כגון, "תן לי (א) פקדון (ב) ותשומת יד (ג) גזל (ד) ואבידה שיש לי בידך".

אם נשבע על כל תביעה בפניה עצמה, [זהו הנקרא פרט], חייב על כל תביעה ותביעה אשם וחומש בפני עצמו.

ואם נשבע על כל התביעות יחד, [זהו הנקרא כלל], אינו חייב אלא אשם וחומש אחד על כולם.

וכשם שנחלקו התנאים בתביעת כמה בני אדם, מהו כלל ומהו פרט, כך נחלקו בזה, ולדעת התנא של משנתנו:

- אם אמר, "שבועה שאין לך בידי", זהו כלל, ואינו חייב אלא אחת.

- ואם אמר, "שבועה שאין לך בידי (א) פקדון (ב) ותשומת יד (ג) גזל (ד) ואבידה", זהו פרט, וחייב על כל אחת ואחת.

שבועת הפיקדון על כמה

דברים בתביעה אחת

וכן מי שהיה אדם אחד תובעו שהפקיד אצלו כמה דברים, כגון, "תן לי (א) חטים (ב) ושעורים (ג) וכוסמים שיש לי בידך".

אם נשבע על כל מין בפני עצמו, [זהו הנקרא פרט], חייב על כל מין ומין אשם וחומש בפני עצמו.

ואם נשבע על כל המינים יחד, [זהו הנקרא כלל], אינו חייב אלא אשם וחומש אחד על כולם.

וכשם שנחלקו התנאים בתביעת כמה בני אדם, מהו כלל ומהו פרט, כך נחלקו בזה,

לדעת התנא של משנתנו:

רבים בלשון יחיד

לדעת רבי מאיר, התובע את חבירו, "תן לי (א) חטה (ב) ושעורה (ג) וכוסמת שיש לי בידך", אין כוונתו לחיטה אחת, ושעורה אחת, וכוסמת אחת, אלא לחטים ושעורים וכוסמים, שכן נקראים הרבה בלשון יחיד. כמו שנאמר, "וְהִפְשַׁתָּהּ וְהִשְׁעַרְתָּהּ נִפְתָּהּ כִּי הִשְׁעַרְתָּהּ אָבִיב וְהִפְשַׁתָּהּ גִבְעֹל. וְהִחֲטָה וְהִכְסַּמְתָּ לֹא נָכוּ כִּי אֶפִילֹת הִנָּה".

שבועה על כל דבר לחמישה בני אדם

כבר נתבאר, שמי שתבעו אותו כמה בני אדם, ואמר, "שבועה שאין לך בידי, ולא לך, ולא לך", [לדעת התנא של משנתנו שהוא רבי], חייב על כל שבועה ושבועה.

וכן כבר נתבאר, שאם תבע אותו אחד כמה תביעות, ואמר, "שבועה שאין לך בידי (א) פקדון (ב) ותשומת יד (ג) גזל (ד) ואבידה", חייב על כל תביעה ותביעה.

ומסקנת הגמרא, שאם תבעו אותו חמישה בני אדם, וכל אחד תבע אותו, "תן לי (א) פקדון (ב) ותשומת יד (ג) גזל (ד) ואבידה שיש לי בידך". ואמר לראשון, "שבועה שאין לך בידי (א) פקדון (ב) ותשומת יד (ג) גזל (ד) ואבידה", ולאחר מכן אמר לכל האחרים, "ולא לך ולא לך", כשם שבשבועתו לראשון חייב על כל תביעה בפני עצמה, כך בשבועתו לאחרים חייב על כל תביעה בפני עצמה, כי כשפרט את השבועה לכל אחד, הרי זה כאילו פרט אותה על כל הפרטים שפרט לראשון, ונמצא חייב 20 קרבנות [או 25 קרבנות].

אם אמר, "שבועה שאין לך בידי" – זהו כלל, ואינו חייב אלא אחת.

ואם אמר, "שבועה שאין לך בידי (א) חטים (ב) ושעורים (ג) וכוסמים" – זהו פרט, וחייב על כל אחת ואחת.

ובזה שנשבע על כל מין בפני עצמו, [והוא הדין על כל תביעה בפני עצמה], נחלקו רב אחא רבינא, כמה חיובים יש כאן:

לדעת אחד מהם – יש כאן שלושה חיובים, כי מה שאמר לבסוף, "חטים ושעורים וכוסמים", הוא פירוש של מה שאמר תחילה, "שבועה שאין לך בידי", ואם כן אין כאן אלא שלוש שבועות, שבועה אחת לכל מין.

ולדעת אחד מהם – יש כאן ארבעה חיובים, כי מה שאמר תחילה, "שבועה שאין לך בידי", היא שבועה בפני עצמה, לומר שאין בידו את שלושת המינים שתבע ממנו, ומה שסיים, "חטים ושעורים וכוסמים", הן שלוש שבועות נוספות, שבועה אחת לכל מין בפני עצמו, ונמצא, סך הכל ארבע שבועות, אחת בכלל, ושלוש פרטיות.

ואמר רבי יוחנן, שכל שבועה, שכולל בה כמה מינים, [כגון שתבעו אותו כמה מינים, ואמר, "שבועה שאין לך בידי"], **כל המינים מצטרפים לשווה פרוטה,** ואם כפר בשקר בשווה פרוטה מצירוף כמה מינים, חייב אשם וחומש.

שבועת הפקדון בקנס

אין אדם חייב קרבן וחומש כשנשבע לשקר על תביעת ממון, אלא כשעל ידי כפירתו לא שילם ממון, שהיה צריך לשלם אם היה מודה.

אבל במקום שאם היה מודה, היה פטור מלשלם, כגון שהתביעה היא על קנס, שהמודה בו נפטר, כשכפר ונשבע לשקר, פטור מקרבן וחומש.

וזהו ששנינו, "זה הכלל, כל המשלם על פי עצמו, חייב. ושאינו משלם על פי עצמו, פטור".

ודוגמאות לתביעת ממון שחייב על כפירתו בשבועה:

א. גנבת את שורי [ואומר לא גנבתי].
ב. המית שורך את שורי.

ג. חבלת בי ועשית בי חבורה.

דוגמאות לתביעת קנס שפטור על כפירתו בשבועה:

א. גנבת את שורי וטבחתו או מכרתו, ויש כאן קנס של תשלומי ארבעה וחמישה, [ואומר, גנבתי, אבל לא טבחתי ומכרתתי].

ב. המית שורך את עבדי, ויש כאן קנס שלושים שקלים.

ג. אמר לו עבדו, הפלת את שיני, וסימית את עיני, ויש כאן קנס לשחרר את עבדו.

שבועת הפקדון על טענת אונס ופיתוי

כבר נתבאר, שאין דין שבועת הפיקדון בטענת

קנס, אולם, כשיש בטענה ממון וקנס, [כגון גנבת את שורי, שתובע קרן וכפל], וכפר בשבועה לשקר, דין פשוט הוא שחייב קרבן שבועת הפקדון, משום שכפר גם בממון.

אולם בטענת אונס ופיתוי אף שיש בה תביעת ממון [בושת ופגם], ותביעת קנס [חמישים שקלים], נחלקו בה חכמים, אם הכופר בשבועה בשקר, מביא קרבן של שבועת הפיקדון:

לדברי רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן – רבי שמעון פוטר, כי לדעתו, בתביעה זו, עיקר התביעה היא על הקנס, ואם כן, כשכופר, הרי הוא כמי שכופר בקנס, וכופר בקנס פטור. וחכמים מחייבים, כי לדעתם עיקר התביעה היא על הבושת והפגם, שהם ממון, ואם כן כשכפר, כפר בממון וחייב.

ולדברי רבין אמר רבי יוחנן – אם היו כאן שתי תביעות, ממון וקנס, אף כשאחת עיקרית יותר, הכל היו מודים, שמאחר שיש כאן גם תביעת ממון, הכופר היה חייב. אבל בזה נחלקו חכמים, כי לדעת רבי שמעון, אין התביעה אלא על הקנס, שדמיו ידועים, אבל הבושת והפגם ששוויים אינו ידוע, ואינו יודע אם יזכה בהם ובכמה יזכה, אינו תובעם, ומאחר שזו תביעת קנס בלבד, הכופר בה פטור. ולדעת חכמים, התביעה היא על הבושת והפגם, כי אדם תובע דבר שאי אפשר להיפטר ממנו בהודאה, ולא קנס שאפשר להיפטר ממנו בהודאה, ואם כן הכופר חייב, ככופר בממון.

סליק פרק שבועת הפקדון

פרק ששי שבועת הדיינין

דף לח

שבועת מודה במקצת

מי שתבעו חבירו ממון, והודה במקצת התביעה, וכפר במקצתה, משלם מה שהודה, ועל שאר התביעה, הדיינים משביעים אותו, שהאמת כדבריו, שנאמר, "וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת (לשבועה) אֶל הָאֱלֹהִים [=הדיינים] ... אֲשֶׁר יֹאמֶר [=כשיאמר על התביעה] כִּי הוּא זֶה [מקצת אמת ומקצת שקר]".

ובפרק זה יתבאר בעזה"י, על אלו תביעות נאמר דין זה, וכיצד הדיינים משביעים.

וכתב רש"י, שכל זה היה בזמן חז"ל, אבל בדורותינו, כבר בטלו הראשונים שבועה דאורייתא, לפי שענשה גדול, ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה, והרי אמרו [בדף ל"ו] ארור בו שבועה.

משביעים אותו בשבועה האמורה בתורה [בנקיטת חפץ]

מצינו בתורה, שאברהם אבינו השיב את אליעזר, כמו שנאמר, "וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עֶבְדוֹ יָקָן

ביתו המשל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי. וְאֲשַׁבְּעֶךָ בְּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִסַּח אִשָּׁה לְבְנֵי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקֶרְבּוֹ".

ואמר רב יהודה אמר רב, שכשהדיינים משביעים את הנתבע [המודה במקצת¹], הם משביעים אותו כשבועה הנ"ל, האמורה בתורה.

רבינא היה סבור, שכוונת רב, שצריך להזכיר שם המיוחד בשבועה, כאברהם, שאמר, "וְאֲשַׁבְּעֶךָ בְּה'", ואם כן דין זה הוא כדעת רבי חנינא בר אידי, אבל חכמים חולקים על כך.

אולם רב אשי ביאר, שכוונת רב, שכשמשביעים, הנשבע נוטל בידו חפץ של מצווה [=נקיטת חפץ], כאברהם שאמר לאליעזר ליטול בידו את המילה. וכן אמר רבא, שכל דין שהשביע בלא נקיטת חפץ, הרי זה טועה בדבר משנה, ומה שעשה בטל. [ואף על פי שדין זה אינו משנה, אלא מימרא של רב, דברי האמוראים נחשבים לעניין זה כדבר משנה].

לדעת רב פפא – יש לתת ביד הנשבע ספר תורה דווקא², ולא חפץ אחר של מצווה, וכל דין שנתן ביד הנשבע תפילין תחת ספר תורה, הרי זה טועה בדבר משנה.

ולדעת רבא [שהלכה כמותן] – אמנם לכתחילה כשמשביעים, יש לתת ביד הנשבע ספר תורה, אולם אם נתנו בידו

הוספות

¹ משמע כאן, שרק בשבועה זו צריך נקיטת חפץ. והקשו התוס', מדוע בשבועת העדות וביטוי ופיקדון, כשמושבע מפי אחרים, אין צריך נקיטת חפץ.

² כתבו התוס': ואף על גב שהשביע אברהם את אליעזר במילה. הא אמרינן בסמוך, דתלמיד חכם, לכתחילה בתפילין. אי נמי, כיון דעדיין לא נצטוו יותר, הוי כספר תורה לגבייהו.

תפילין, גם כן עשו כדון.

בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא בסיני, "לא תשא את שם ה' אקיד לְשׂוֹא".

- אין זה משום שנאמר איסור זה במעמד הר סיני, כי כל עשרת הדברות נאמרו בסיני, ולא נדעזע העולם כשאמרם הקדוש ברוך הוא.

- ואין זה משום שאיסור זה חמור משאר איסורים, שכן אינו חמור יותר מאיסורים שעונשם כריתות ומיתות בית דין, כמו ששנינו, 'אלו הן קלות, עשה ולא תעשה חוץ מלא תשא, חמורות, זו כריתות ומיתות ב"ד ולא תשא עמהן'.

- והטעם שהעולם נדעזע על כך, הוא משום שעונשה גדול מעונש עבירות אחרות, [שנאמר בה "כי לא יִנְקָה ה' אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׂוֹא" כמבואר בסמוך].

ב. כל עבירות שבתורה נאמר בהן "וְיִנְקָה", וכאן נאמר, "לא יִנְקָה".

כוונת הדברים היא שבכל עברות נאמר "וְיִנְקָה לֹא יִנְקָה", וביאר זאת רבי אליעזר, שהקדוש ברוך הוא מנקה לשבים בתשובה [בלא פירעון], ואינו מנקה לשאינם שבים, אבל על עוון השבועה, אף לשבים בתשובה אין הקדוש ברוך הוא מנקה בלא פירעון.

ג. כל עבירות שבתורה, נפרעים ממנו, וכאן ממנו וממשפחתו. שנאמר "אֵל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ [בשבועת שקר] לְחִטִּיא אֶת בִּשְׂרָךְ" ואין בשרו אלא קרובו שנאמר "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם".

מסקנת הגמרא, שגם על שאר עברות

וכל זה כשמשיבועים עם הארץ, אבל כשמשיבועים תלמיד חכם, אף לכתחילה אפשר לתת בידו תפילין, ואין צריך להשיבועו בספר תורה. מהתירוץ הראשון בתוס' משמע, שדין זה הוא אף כדעת רב פפא, ולא נחלק עם רבא, אלא בדין השבעת עם הארץ. אולם לפי התירוץ השני, יתכן שלדעת רב פפא, אפילו תלמיד חכם אין להשיבוע אלא בספר תורה.

דף לט

דברים הנאמרים בכל לשון

שנינו במסכת סוטה, בפרק אלו נאמרין, שהדברים הבאים נאמרים בכל לשון שהאומר מבין, ולא דווקא בלשון הקדש. (א) פרשת סוטה [כשמשיבועים אותה, ישיבועה בלשון שהיא שומעת]. (ב) וידוי מעשר [וְיִאֲמַרְתָּ לְפָנַי ה' אֶקִיד בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַפֵּיתָ...]. (ג) קריאת שמע. (ד) ותפלה. (ה) וברכת המזון. (ו) ושבועת העדות. (ז) ושבועת הפקדון. [והטעם לכך שכל אלו נאמרים בכל לשון, מבואר במסכת סוטה].

וכאן בגמרא אמרו, שגם שבועת הדיינים נאמרת בכל לשון שהנשבע מבין.

דברים שמזהירים את העומד להישבע

א. הוי יודע, שכל העולם כולו נדעזע,

אם היה בידם למחות ולא מחו, [ואף הם אינם נענשים בעונש חמור אלא בעונש קל]. ובשבועה – אחרים נענשים [בדין הקל] אף אם לא היה בידם למחות. [ואם היה בידם למחות, נענשים בעונש חמור, אבל פחות מעונש החוטא עצמו].

מבואר בגמרא מתוך אותיות ג' ד' כך:

בשאר עבירות – החוטא נענש בעונש האמור בו. ומשפחתו [המחפה עליו] נענשים בעונש חמור, אבל לא ממש כעונשו שלו. ושאר העולם [שהיה בידם למחות ולא מחו], נענשים בדין הקל. ומשפחתו [שלא חיפו עליו] ושאר העולם [שלא היה בידם למחות] פטורים.

ובעוון השבועה – החוטא ומשפחתו [המחפה עליו] נענשים בעונש האמור בו. ושאר העולם [שהיה בידם למחות ולא מחו], נענשים בעונש חמור, אבל לא ממש כעונשו שלו. ומשפחתו [שלא חיפו עליו] ושאר העולם [שלא היה בידם למחות], נענשים בדין הקל.

ה. כל עבירות שבתורה, אם יש לו זכות, תולים לו שנים ושלושה דורות, וכאן נפרעים ממנו לאלתר.

שנאמר, "הוֹצֵאתִיהָ [לאלתר] נָאִם ה' צְבָאוֹת וּבָאָהָ אֵל בֵּית הַגִּבּוֹר הַגּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת שֶׁאֵין לוֹ מִמּוֹן אֲצֵל חֲבִירוֹ וְטוֹעֵנוּ וּמִשְׁבִּיעוֹ עַל כֵּן] וְאֵל בֵּית הַנְּשָׁבַע בְּשִׁמְי לְשִׁקֹּר [כמשמעו] וְלִנְהָ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלְתּוֹ וְאֵת עֲצָיו וְאֵת אֲבָנָיו [למדת, שדברים שאין אש ומים מכלים אותם כאבנים, שבועת שקר מכלה אותן]".

נפרעים ממשפחתו, שנאמר, "וְיִשְׁמְתִי אֲנִי אֶת פְּנֵי בָאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ", וביאר רבי שמעון, שהטעם לכך, כי משפחת החוטא מחפה עליו, ובכך נחשבת כעושה החטא עצמו. ומכל מקום, יש חילוק בין פרעון עוון השבועה, לפרעון שאר עבירות לעניין עונש המשפחה.

בשאר עבירות – משפחתו [המחפה עליו] אינה נענשת כמוהו, אלא בעונש חמור שהוא פחות מעונשו, שנאמר, "וְהִקְרַתִּי אֹתוֹ", ולא את משפחתו. [ואלו שאינם מחפים עליו פטורים]. ובשבועה – משפחתו [המחפה עליו] נענשת כמותו. [ואלו שאינם מחפים עליו נענשים בדין הקל].

ד. כל עבירות שבתורה, נפרעים ממנו, וכאן ממנו ומכל העולם כולו, שנאמר "אֵלֶּה יִכְחַשׁ יְרָצֵחַ וְיִגְנֹב וְיִאָּרץ פְּרָצוּ וְדָמִים בְּדָמִים יִגְעוּ. עַל כֵּן תִּאָּבֵל הָאָרֶץ וְאֲמַלֵּל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ בְּחִיַּת הַשָּׂדֶה וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְגַם דְּגֵי הַיָּם יֵאָסְפוּ". ואין לומר, שלא בא העונש על כל העולם, אלא אם כן עשה את כל העוונות הכתובים בפסוק הזה, שכן מצינו כתוב אחר, המזכיר עוון זה לבדו, "מִפְּנֵי אֱלֹהֵי אֲבֹתַי הָאָרֶץ".

מסקנת הגמרא, שגם על שאר עבירות נפרעים מכל העולם, שנאמר, "וְיִכְשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו", כלומר איש בעוון אחיו, שכל ישראל ערבים זה בזה. ומכל מקום, יש חילוק בין פרעון עוון השבועה, לפרעון שאר עבירות, לעניין עונש שאר העולם.

בשאר עבירות – אין אחרים נענשים, אלא

אמר אני נשבע

ועל דעתיה, שנאמר, "ולא אתכם לבדכם אֶנְכִי פָרַת אֶת הַפְּרִית הַזֹּאת וְאֶת הָאֶלֶּה הַזֹּאת", כלומר, לא כשאתכם במחשבות לבבכם, אלא על דעת המקום ועל דעתיה¹.

את מי השביע משה לקיים את המצוות

א. את העומדים בהר סיני – שנאמר, "כִּי אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֹה עִמָּנוּ עֹמְדֵי הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֶקְיִנֶנּוּ"

ב. את הדורות הבאים – שנאמר, "וְאֶת הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים – שְׂנֵי יָמֵינוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם".

על אלו מצוות אנו מושבעים

א. על מצוות שקבלנו בסיני – מהשבעת משה רבינו כני"ל.

ב. על מצוות שהתחדשו אחר כך – מהשבעת כנסת הגדולה בזמן מרדכי, שנאמר "קִיְמוּ וְקַבְּלוּ הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זֶרְעָם וְעַל כָּל הַנְּלוּיִם עֲלֵיהֶם" והכוונה בזה שקיימו [=נשבעו לקיים] את המצוות שקבלו עליהם.

על אלו טענות משביעים את

הנתבע שבועת מודה במקצת

נאמר בפרשה, "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף או כְּלִים ... וְנִקְרַב בְּעַל הַפִּיט אֶל הָאֱלֹהִים ... אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה".

ולמדו חכמים, שהכתוב "כֶּסֶף", היינו

אם אמר, "איני נשבע", **פוטרים אותו מיד, כדי שלא יחזור בו**. רש"י מפרש, שיכול לחזור בו עד שיצא מבית דין, ולכן ממהרים לפוטרו מבית דין, כדי שלא יוכל לחזור בו, ועל כרחו ישלם, כדין מי שאינו נשבע. ורבינו תם מפרש, שיכול לחזור בו גם אחר שיצא מבית דין, ומכל מקום יועיל הדבר לפוטרו מבית דין מיד, שיתבייש לחזור בו, ועל ידי כן ישלם.

ואם אמר "הריני נשבע" – העומדים שם אומרים זה לזה, "סורו נא מעל אֶהְלִי הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה". והטעם שקוראים לשניהם רשעים, אף על פי שרק האחד נשבע, הוא משום שנאמר, "שִׁבַּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם", ומתוך שהזכרו כאן שניהם, למד רבי שמעון בן טרפון, שחלה שבועה על שניהם, כלומר שניהם נענשים על כך, ואף התובע נענש, על שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ומתוך כך באו לידי חלול השם.

וכשמשביעים אותו, אומרים לו, "הוי יודע, שלא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא על דעת המקום, ועל דעת בית דין", שמא באמת השיב מעות כפי שנשבע, אבל השיבם ברמאות, כמו שארע בבית דין של רבא, [כפי שנתבאר בדף כ"ט].

וכן מצינו במשה רבינו, כשהשביע את ישראל, אמר להם, "דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם, אלא על דעת המקום

הוספות

¹ בדף כ"ט משמע, שהטעם שמה אמר, שמשביע על דעת המקום, אינו הטעם שבי"ד אומרים זאת.

לדעת התנא קמא של משנתנו, אין שבועת מודה במקצת, אלא כשהודאה ממין הטענה. [ובדף מ' יתבאר בעזה"י שרבן גמליאל חולק על כך].

התובע מטבעות מחבירו

א. הזכיר בדבריו משקל.

בזה הכל מודים, שכוונתו דווקא לאותו מין שהזכיר, ולכן אם תבע, "ליטרא כסף אתה חייב לי", והודה לו חבירו במטבע ממין אחר, כגון בפרוטה שהיא של נחושת, פטור משבועה, כי אין ההודאה ממין הטענה.

ב. הזכיר מטבע מסוים.

לדעת רב – אין כוונתו לאותו מטבע דווקא, אלא לשוויו, ולכן אם תבע דינר כסף, והודה לו חבירו בפרוטה [שהיא של נחושת], חייב שבועת מודה במקצת, כי ההודאה ממין הטענה.

ולדעת שמואל – כוונתו לאותו מטבע דווקא, ולכן אם תבע דינר כסף, והודה לו חבירו בפרוטה [שהיא של נחושת], פטור משבועת מודה במקצת, כי אין ההודאה ממין הטענה.

ג. בדינר מטבעות.

כשהתובע אומר, "בדינר מטבעות אתה חייב לי", הכל מודים, שכוונתו לכל המטבעות בשווי הזה. ולכן כשהודה לו חבירו במקצת, בכל מטבע שהיא, חייב שבועה. רש"י מפרש, שהתובע אומר, "דינר טבועה במטבע נתתי לך", ומאחר

מטבע חשובה, ושיערו שמעה כסף היא מטבע חשובה. ומכאן למדו, שכשם שאין שבועה אלא על טענת כסף שיש לו חשיבות, כך אין שבועה על שאר טענות, אלא אם כן הן על דבר חשוב, חוץ מטענה על כלים, המפורשים בכתוב, שנשבעים עליהם אף כשאינם חשובים, כגון על טענת שתי מחטים.

ומתוך שהוקש "כֶּסֶף" ל"כֵּלִים", ונאמרו כאן "כֵּלִים" בלשון רבים, [ומיעוט רבים שנים], למדו חכמים, שכשם שאין שבועה אלא על טענת שני כלים, כך אין שבועה אלא על טענת שתי מעות כסף [=שליש דינר]. וזהו ששנינו הטענה שתי כסף.

ונחלקו רב ושמואל בדבר זה:

לדעת שמואל – הכתוב מדבר בתחילת הטענה, ואם כן כשהתביעה היא על שתי מעות כסף, יש כאן שבועת מודה במקצת. ובלבד שתהא כפירה והודאה בממון, כלומר שתהא הכפירה לכל הפחות בשווה פרוטה, [וההודאה על שתי הכסף פחות הפרוטה]. או שתהא ההודאה לכל הפחות בשווה פרוטה, [והכפירה על שתי הכסף פחות הפרוטה].

ולדעת רב – הכתוב מדבר בטענת הכפירה, ואם כן אין חיוב שבועת מודה במקצת, אלא אם כן כופר בשתי כסף, ומודה במעט ממון, כלומר לכל הפחות בפרוטה. כלומר אין חיוב שבועת מודה במקצת, אלא כשהתביעה היא לכל הפחות על שתי כסף ופרוטה, והכפירה היא לכל הפחות על שתי כסף. [ורבי חייא תני ברייתא כדברי רב].

כן ברישא הטעם שהוא פטור משבועה, [אף שהטענה היא על שתי כסף], כי אין ההודאה ממין הטענה, שזה תבע כסף, וזה הודה בנחשת, נולכאורה כן הוא הטעם האמיתי, שהרי תחילה לדין הזה שנינו, "ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור כיצד?". והטעם שבסיפא הוא חייב שבועה, כי לדעת שמואל, כשיש תביעה על שני מינים, [כסף ונחשת] והודאה על אחד מהם [נחשת] יש שבועת מודה במקצת.

ג. שנינו, שהאומר לחבירו, "ליטרא זהב יש לי בידך", והלה אומר, "אין לך בידי אלא ליטרא כסף", פטור משבועה:

והטעם שהוא פטור, כי אין ההודאה ממין הטענה, שזה תובע זהב דווקא, וזה מודה בכסף דווקא.

ואף רב מודה, שבזה התביעה היא על זהב דווקא, ולא על ממון שווה ליטרא זהב, כי כשהתובע מזכיר בתביעתו משקל, כוונתו לאותו מין דווקא, [ורק כשתובע בתורת מטבע, אינו מקפיד על המטבע שיקבל אלא על שוויו].

דף מ

ד. שנינו, שהאומר לחבירו, "דינר זהב יש לי בידך", והלה אומר, "אין לך בידי אלא דינר כסף", או "טריסית" [=מעה קטנה], או "פונדיון", או "פרוטה", חייב שבועה:

לדעת רב – הטעם שחייב שבועה, כי כל המטבעות דינם שווה, ונחשבות מין אחד, ואם כן יש כאן הודאה ממין הטענה.

שמזכיר בפירוש שדעתו על המטבע של הדינר, ולא על המשקל של הדינר, כל מטבעות בכלל התביעה. ותוס' מפרשים, שהתובע אומר, "נתתי לך דינר, כדי שתיתן לי תחתיו מטבעות אחרים", שתובע בפירוש כל מיני מטבעות. ולדעת רבי אלעזר ושמואל, מבואר במשנה, שלעניין זה אפילו פרוטה נחשבת מטבע, וכשהודה בפרוטה, התחייב שבועה.

ביאור דיני המשנה

כדעת רב וכדעת שמואל

א-ב. שנינו, שהאומר לחבירו, "שתי כסף יש לי בידך", והלה אומר, "אין לך בידי אלא פרוטה", פטור משבועה. והאומר לחבירו, "שתי כסף ופרוטה יש לי בידך", והלה אומר, "אין לך בידי אלא פרוטה", חייב שבועה:

לדעת רב – הטוען "שתי כסף", או "שתי כסף ופרוטה", וכן המודה ב"פרוטה", אין כוונתם למטבעות אלו דווקא, אלא לממון בשווי זה. ואם כן, ההודאה והטענה הם מאותו מין [=ממון]. והטעם שברישא הוא פטור משבועה, כי אין כאן טענה של שתי כסף ופרוטה. והטעם שבסיפא הוא חייב שבועה, כי יש כאן טענה של שתי כסף ופרוטה.

ולדעת שמואל – הטוען "שתי כסף", או "שתי כסף ופרוטה", וכן המודה ב"פרוטה", כוונתם למטבע זה דווקא. ואם

והתוס' כתבו, שבאמת מעיקר הדין, יש להשוות שבועת עד אחד לשבועת מודה במקצת, כשם שהם שוות לעניין זה שאין נשבעים על הקרקעות. והטעם שלדברי שמואל משביעים עד אחד, אף על טענת פרוטה, כי לדעתו, בשבועת מודה במקצת גם כן מצינו שבועה על כפירת פרוטה. אבל לדעת רב, שאין מודה במקצת נשבע עד שיכפור בשתי כסף, גם על פי עד אחד אין משביעים עד שתהא הכפירה שתי כסף, וכבר נתבאר לעיל **שהלכה כרב**, שכן תני רבי חייא כמותו, **ואם כן** הוא הדין בזה, אין הלכה כשמואל, **ואין משביעים על פי עד אחד, אלא בכפירת שתי כסף**.

טענו שני מינים והודה באחד מהם

לדעת רב נחמן אמר שמואל [שהתוס' פסקו כמותו] – התובע מחבירו שני מינים, והודה לו חברו באחד מהם, כגון טענו חטים ושעורים, והודה לו באחד מהם, הרי זה כמודה ממין הטענה, **וחייב שבועת מודה במקצת**.

ואמר לו רבי יצחק, שכן שמע מרבי יוחנן, ולא נודע לרבי יצחק, **אם ריש לקיש חלק על דברי רבי יוחנן או לא**, כי כשמע את הדברים הללו מרבי יוחנן בבית במדרש, יצא, קודם ששמע אם ריש לקיש חולק עליו. [יש אומרים שכך היתה דרכו של ריש לקיש, שלא להשיב על דברי רבי יוחנן, עד שיגמר לומר כל טעמיו, ולכן, אף שבשעה שאמר רבי יוחנן את הדין לא שמע רבי יצחק שריש לקיש חולק יתכן שאחר שיצא רבי יצחק חלק ריש לקיש על דברי רבי יוחנן. ויש אומרים שבדרך כלל היה ריש לקיש משיב על דברי רבי יוחנן מיד, ואם לא היה משיב, היה ברור שמסכים לדבריו, אלא שבאותו פעם,

ולדעת שמואל – אין כל המטבעות נחשבים כמין אחד, וכשזה תובע מטבע מסוים, וזה מודה באחר, אין זו הודאה ממין הטענה, ופטור. אלא אם כן אינו תובע מטבע מסוים, אלא תובע מטבעות בשווה דינר. [רש"י מפרש, שהתובע אומר, "דינר טבועה במטבע נתתי לך", ומאחר שמזכיר בפירוש שדעתו על המטבע של הדינר, ולא על המשקל של הדינר, כל מטבעות בכלל התביעה. ותוס' מפרשים, שהתובע אומר, "נתתי לך דינר, כדי שתיתן לי תחתיו מטבעות אחרים", שתובע בפירוש כל מיני מטבעות. ורק לעניין זה שנינו, שחייב שבועה בכל מטבע שהודה, ובאה המשנה לחדש, שאפילו פרוטה נחשבת מטבע, וכשהודה בפרוטה התחייב שבועה.

שבועת עד אחד אפילו על טענת פרוטה

נאמר בתורה, "לא יקום עד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עוֹן וּלְכָל תּוֹעֵבָה", ודרשו מזה חכמים, שדווקא לחייב כשני עדים עד אחד אינו קם, אבל מועיל הוא לחייב שבועה, וכשאחד תובע את חברו ממון, וחבירו כופר בכל התביעה, והעד מעיד על החוב, על הנתבע להישבע שהאמת אתו.

ואמר רב נחמן בר יצחק אמר שמואל, שלעניין שבועה זו, לא נאמר שיעור שתי כסף, אלא אפילו על תביעת שווה פרוטה, משביעים על ידי עד אחד, שכן עד אחד מועיל לשבועה, בכל מקום ששני עדים מועילים לגמרי, ושני עדים מועילים אף בטענת פרוטה.

טענו כלים וקרקעות

(א) הודה בכלים וכפר בקרקעות. (ב) הודה בקרקעות וכפר בכלים. (ג) הודה במקצת קרקעות וכפר במקצתם ובכלים, בשלושת האופנים הללו, פטור משבועה. כי אין נשבעים על כפירה והודאה של טענת קרקעות, ובטענת הכלים אין כאן כפירה והודאה.

(ד) הודה במקצת כלים וכפר במקצתם ובקרקעות, חייב שבועה אף על הקרקעות. כי על טענת הכלים יש כאן הודאה במקצת המחייבת שבועה, וכלל בדינו, שהמחויב שבועה לחבירו, חבירו מגלגל עליו להישבע גם על טענות אחרות שאין בהם שבועה בפני עצמן, ואם כן על ידי גלגול הוא משביעו גם על טענת הקרקעות.

טענו חטים וקדם והודה בשעורים

כבר נתבאר לעיל שלדעת שמואל התובע מחבירו שני מינים והודה באחד מהם חייב שבועת מודה במקצת.

וכמו כן נתבאר לעיל שלדעת שמואל התובע מחבירו מין אחד והודה לו במין אחר פטור משבועה.

וכשמתחילה תבע התובע מין אחד, וקודם שהספיק לגמור טענותיו, הודה לו הנתבע במין אחר, ואחר כך חזר התובע ותבע גם את המין שהודה בו הנתבע.

בשעה שהודה הנתבע, היה לו להיפטר בטענתו בלא שבועה, שהרי אין ההודאה

כשאמר רבי יוחנן דבריו, היה ריש לקיש שותה מים, ולכן אף אם היה בדעתו לחלוק, לא אמר דבריו מיד, ובינתים יצא משם רבי יצחק.

ולדעת רבי חייא בר אבא אמר רב יוחנן [שר"ח פסק כמותו] – התובע מחבירו שני מינים, והודה לו חברו באחד מהם, כגון טענו חטים ושעורים, והודה לו באחד מהם, **לדברי אדמון** הרי זה כמודה ממין בטענה, **וחייב שבועת מודה במקצת. אבל חכמים חולקים עליו, ואומרים**, שאינו כמודה ממין הטענה, **ופטור משבועת מודה במקצת.**

טענו חטים והודה לו בשעורים

כל הסוגיה עד עתה, היא כדעת התנא של משנתנו, שאין שבועת מודה במקצת, אלא כשההודאה ממין הטענה, ולכן כשזה תובע חטים, וזה מודה בשעורים [השוות פחות], הרי זה פטור משבועה [ובמסכת בבא קמא מבואר, שפטור אף מהשעורים שהודה בהם, כי בזה התובע מודה לו שפטור].

אולם לדעת רבן גמליאל, המודה במקצת הטענה חייב שבועה, אף כשההודאה אינה ממין הטענה כלל, ולכן כשזה תבע חטים, וזה הודה בשעורים [השוות פחות], חייב שבועת מודה במקצת. [ולענין השעורים שהודה בהם, יש מפרשים שחייב לשלם שאם לא כן אין כאן הודאה. ויש מפרשים שפטור מלשלם שעורים כדברי חכמים כי התובע הודה לו בהם שפטור, ומכל מקום מאחר שהוא הודה בהם חייב שבועה על החטים, כדין מודה במקצת.]

ב. הודה בפרוטה וכפר בכלים – חייב שבועה, אפילו אין הכלים חשובים, כנ"ל, וכדעת שמואל, שכשזה תובע שני מינים, וזה מודה באחד מהם, חייב שבועת מודה במקצת.

שבועת היסת

מדין תורה, כשאחד תובע ממון מחבירו, בלא שיש שום עדות על התביעה, הנתבע נאמן לכפור בכל התביעה בלא שיתחייב להישבע שהאמת עמו, [ורק כשהודה במקצת, או שעד אחד מכחישו, עליו להישבע].

אולם לדברי רב נחמן, אף על פי שמן התורה הנתבע נאמן לכפור בכל התביעה בלא להישבע שהאמת עמו, תקנו חכמים, להטיל עליו שבועה, כי חזקה [=דבר ידוע הוא] שאין אדם תובע את חבירו, אלא אם כן יש לו עליו טענת אמת, ואם כן, על הנתבע להישבע כדי להוכיח שכפירתו אמת, [ונקראת שבועת זו שבועת היסת, מלשון, "אם ה' הִסִּיתָךָ בִּי", על שם שחכמים הסיתו אותו להישבע, כלומר הטילו עליו להישבע].

ואף על פי שיש לנו להאמינו בלא שבועה, כי חזקה היא, שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, לכפור בו, ואם כן, מאחר שכפר, ודאי אינו חייב כלום, מכל מקום אין לפוטרו מהטעם הזה, כי יתכן שבאמת אינו מעיז פניו שלא לשלם את חובו, אלא שעתה אין לו לשלם, ודוחה את התובע, עד שיהיה

ממין הטענה וכופר הוא בכל התביעה, אולם כשגמר התובע את דבריו, התברר שההודאה היא ממין הטענה, כי גם על המין השני תבעו אותו, ויש לו להתחייב שבועה.

ואמר רב ענן אמר שמואל, **שבית דין מתבוננים בדבר. אם נראה להם שהנתבע קפץ והודה**, קודם שסיים התובע דבריו, כדי להיפטר בכך בלא שבועה, [=כמערים], **משביעים אותו**, [כי אם עשה כן כדי להיפטר, הבין שזה תבעו את שני המינים, והרי זה כמודה במקצת הטענה]. **אבל אם נראה להם שהודה כן לפי תומו**, [=במתכוון], **להשיב על טענות התובע**, ולא משום שהיה סבור להיפטר בכך משבועה, [על ידי שהבין שבא לתובעו גם את המין השני], **הרי זה פטור משבועה** כמי שכפר בכל התביעה.

נשבעים אף על כלים שאינם

חשובים ואינם שווים שתי מעות כסף

אמר רב ענן אמר שמואל, טענו שני מחטים, הודה באחת מהם, חייב שבועה שכן לפיכך נכתבו "כלים" בפירוש ללמד שחייב עליהם בכל שהם אף כשאינם חשובים ואינם שווים שתי מעות.

אמר רב פפא: **טענו כלים ופרוטה**

א. הודה בכלים וכפר בפרוטה – פטור משבועה. **כדעת רב**, האומר, שאין חייבים שבועה, עד שתהא הכפירה שתי מעות כסף.

לו, בטענה שאינו חייב כלום.

- **ורבינו תם אומר**, מאחר שלא נפסקה הלכה, במקום שאין דרא דמונא, אין להשביע מספק, [כלשון שני], והמוציא מחבירו עליו הראיה.

- **ורב האי גאון פירש**, שאין משביעים [כלשון השני], אולם משמתים אותו על תנאי, אם הוא חייב ואינו משלם.

נאמנות כופר במלווה או פיקדון לעניין עדות

הכופר במלווה [שפלוני תובעו ששייב לו ממון שהלווה לו וכופר בטענה הזו] – כל זמן שלא נשבע על כך לשקר, **כשר לעדות**, אף על פי שבאו עדים ואמרו ששיקר, כי יתכן שאין כוונתו להימנע מלשלם את חובו, אלא שעתה אין לו כסף, וכוונתו לדחות את המלווה, עד שיהיה לו כסף. [וכן הדין אפילו אם העידו עדים שיש כסף תחת ידו, כי יתכן שהכסף שתחת ידו נחוץ לו לצרכים אחרים]. **הכופר בפיקדון** [שפלוני תובעו ששייב לו פקדון שנתן לו לשמור וכופר בטענה הזו] – אם באו עדים ואמרו, שהפיקדון עתה תחת ידו, אף על פי שלא נשבע לשקר על כפירתו, **נפסל לעדות**, כי כשאינו רוצה להחזיר לבעלים מה שהפקידו אצלו, וודאי גזלן הוא, וגזלן פסול לעדות. ואם באו עדים ואמרו, שבאמת הפקיד אצלו פקדון, אבל לא ראו אותו עתה תחת ידי השומר, הוזה, כל זמן שלא נשבע לשקר על כפירתו, לא נפסל לעדות, כי יתכן שאין כוונתו לגזול מהמפקיד, אלא שהבהמה שנתן לו לשמור אבדה, וכוונתו לדחותו עד שימצאנה.

<< **יש אומרים**, שבכל תביעת ממון, שהנתבע כופר בכל, **הטילו עליו חכמים להישבע שבועת היסת**, [ואם כן, מה ששנינו, שכשהתובע אומר, "מנה לי בידך", והנתבע אומר, "אין לך בידך", פטור מלשלם ומלהישבע, אינו פטור אלא משבועת התורה, אבל חייב שבועת היסת].

<< **ולדברי רב חביבא**, לא הטילו חכמים שבועת היסת על הנתבע הכופר בכל, אלא כשיש דרא דמונא, כלומר שברור שהיה כאן חוב, והנתבע אומר שכבר השיב את כולו, ועתה אינו חייב כלום, [לפירוש רבינו תם (במסכת ב"ק) אפילו אם נודע לנו שהיה חייב על פי דברי הנתבע בלבד די בכך לחייבו שבועת היסת. ולפירוש רב האי גאון (במסכת ב"ק), רק אם יש עדים על כך שהיה חייב כגון שהודה בכך בעבר בפני עדים, יש כאן דרא דמונא לחייבו שבועה על טענתו], אבל כשעצם החיוב אינו ברור, כגון שהנתבע אומר שלא היה חייב מעולם, אין להשביעו על דבריו. [ואם כן, מה ששנינו, שכשהתובע אומר, "מנה לי בידך", והנתבע אומר, "אין לך בידך", פטור משבועה, פטור לגמרי אף משבועת היסת ורק מה ששנינו, שכשהתובע אומר "מנה לי בידך", והודה לו הנתבע בפני עדים, שאמר להם אתם עדיי, אם למחרת אמר לו התובע "תנהו ליי" ואמר הנתבע "נתתיו לך" פטור מלשלם ומלהישבע אין זה פטור אלא משבועת התורה, אבל חייב שבועת היסת].

<< **ולעניין הפסק:**

- **לתוס' נראה**, שיש להשביע [כלשון ראשון], כי בכל מקום לשון ראשון עיקר, כמו שאומר ריב"א.

לתובע כדי תשלום התביעה.

דף מא

וכשהוא מחויב שבועת היסת – לדעת חכמים, אין מורידים את התובע לנכסיו, אלא מנדים את הנתבע שלושים יום, כדי שישבע או ישלם, ואם עומד בסירובו כל שלושים יום, מלקים אותו, ואם עדיין עומד בסירובו, מניחים אותו. [אבל אין לומר שמנדים אותו לעולם, כי אם כן, הרי זה כאילו אוחזים אותו בביצו עד שיתן, ואין מניחים אותו, והרי זה כהורדת התובע לנכסיו]. ולדברי החכמים הללו, בדין הזה, יש חילוק בין שבועת התורה לשבועת היסת. ולדעת רבי יוסי, גם המחויב שבועת היסת, שאומר, איני נשבע ואיני משלם, מוציאים אותו מנכסיו, ונותנים אותו לתובע, ולדעתו, בדין זה, אין חילוק בין שבועת התורה לשבועת היסת.

ג. שכנגדו חשוד על השבועה.

המחויב שבועה שהוא חשוד להישבע לשקר:

כשהוא מחויב שבועת התורה – מאחר שאין להאמינו בשבועתו, תקנו חכמים להטיל את השבועה על התובע, כדי שלא תיבטל לגמרי, וכשישבע התובע ייטול כפי תביעתו.

וכשהוא מחויב שבועת היסת – מאחר שאין להאמינו בשבועה, אין טעם להשביעו, ופטור מלשלם בלא שבועה, כפי

מה בין שבועת התורה [מודה במקצת] לשבועה מדברי חכמים [שבועת היסת]

א. מיפך שבועה. מעיקר הדין, [בין שבועת מודה במקצת, ובין שבועת היסת], השבועה מוטלת על הנתבע, שישבע שהאמת כדבריו ויפטר. אולם, אם אמר הנתבע לתובע, השבע אתה שהאמת עמך, וטול כתביעתך¹:

בשבועת היסת – הכל מודים ששומעים לו, ומהפכים את השבועה על התובע.

ובשבועת התורה – יש אומרים, שאין שומעים לו ואין מהפכים את השבועה על התובע, אלא מוטלת היא על הנתבע בלבד, או ישבע או ישלם, ולדבריהם, בדין זה יש חילוק בין שבועת התורה לשבועת היסת, [וכן פסקו ר"י ובה"ג ור"ח]. ולדעת מר בר רב אשי, אף בשבועה זו שומעים לו, ומהפכים אותה על התובע, ולדעתו, בזה אין חילוק בין שבועת התורה לשבועת היסת, [וכן פסקו ריב"ן בשם הקונטרס ורבינו גרשום מאור הגולה ורב האי גאון].

ב. מיחת לנכסיה. מי שמחויב שבועה, ואמר, "איני נשבע ואיני משלם":

כשהוא מחויב שבועת התורה – הכל מודים שבית דין יורדים לנכסיו על כורחו, ומוציאים אותם מחזקתו, ונותנים אותם

הוספות

¹ כן פירש רש"י. ובסדר תנאים ואמוראים פירשו, שדין זה של היפוך השבועה, אינו על פי דברי הנתבע, אלא כשהוא חשוד להישבע לשקר. ואולם התוס' הקשו על כך.

הדין עם התובע, ולכן **לכתחילה**, הדיינים **אומרים לנתבע לשלם את כל הכתוב בשטר, בלא שישבע לו התובע** כלום.

אולם אם אמר הנתבע בפירוש, רוצה אני שישבע לי התובע, שלא פרעתי לו, **משביעים את התובע** על כך, ויגבה את חובו, רק אחרי שישבע שלא גבה. [ואם היה **התובע תלמיד חכם, אין ראוי להשביעו** שיוכל לגבות, כי כשמשביעים אותו, נראה הדבר כאילו אנו חושדים בו שתובע בשקר, **ולכן אין נזקקים לדינו ולא יגבה**].

פירעון הלוואה שניתנה בפני עדים

דעת רב אסי בלשון ראשון, [המלווה את **חבירו בעדים צריך לפרועו בעדים**, כלומר], אף על פי שמדין תורה, הלווה ממון מחבירו, נאמן לומר שפרע את החוב, אף בלא שיביא עדות על כך, אין זה אלא כשהיתה ההלוואה בלא עדות, אבל אם היתה ההלוואה בפני עדים, והמלווה טוען, שלא גבה את חובו, הלווה אינו נאמן לומר, שפרע את החוב, אלא אם כן יעידו עדים על הדבר. **וכדעה זו פוסק רב פפי משמיה דרבא**.

יתכן שטעם הדין הזה הוא, כי לדעת רב אסי, כשאדם מלווה בפני עדים, מראה הוא בכך שאינו מאמין ללווה, ועל דעת כן קיבל הלווה את ההלוואה, שלא יהא נאמן אלא בעדים.

ולדעת שמואל, אם הלווה אומר, שפרע את החוב בפני שני עדים, ואינם יכולים לבוא ולהעיד אם האמת עמו או לא, כגון **שהלכו למדינת הים**, הלווה נאמן בדבריו שפרע.

שהיה קודם שתקנו שבועת היסת. ואין לתקן, שישבע התובע, וייטול כתביעתו, ולא תבטל השבועה לגמרי, כי עצם שבועת היסת היא תקנת חכמים, ואין מתקנים תקנה להעמיד תקנה אחרת.

ד. נקיטת חפץ.

בפרק הכותב פירש רש"י, שבשבועת התורה משביעים בנקיטת חפץ, ובשבועה מדברי חכמים, אין צריך נקיטת חפץ.

וכאן בסוגיה לא משמע כן, ואף רש"י עצמו **פירש בפרק השולח, ששבועה בבית דין היא בנקיטת חפץ, אף כשהיא מדברי חכמים**.

שבועה בפריעת שטרות

א. הפוגם שטרו.

כשזה שתובע את חבירו ממון בשטר שבידו, והנתבע אומר פרעתי את כל החוב הכתוב בשטר, והתובע אומר לא פרעת אלא מחצה.

מאחר שהודה התובע שמקצת השטר פרוע, שוב אין לסמוך על השטר כמו שהוא, ויש לחוש לדברי הנתבע, שאומר שפרע הכל, ולכן אמרו חכמים, שהתובע לא יגבה את מה שתובע **אלא בשבועה**, ואפילו לא ביקש ממנו הנתבע להישבע.

ב. התובע כל שטרו.

כשזה שתובע את חבירו ממון בשטר שבידו, והנתבע אומר פרעתי את כל החוב הכתוב בשטר, והתובע אומר לא פרעת כלום.

נאמן אף בלא טענת מיגו.

וכל זה כשהיתה ההלוואה עצמה בפני עדים, שבשעת ההלוואה הראה המלווה שאינו מאמין ללווה.

אבל כשהיתה ההלוואה עצמה שלא בפני עדים, מאחר שבאותה שעה המלווה האמין ללווה, אף אם לאחר זמן המלווה תבע את הלווה והודה לו בפני עדים, לדברי הכל לא בטלה נאמנות הלווה בכך, ואם יאמר לאחר זמן, שפרע שלא בפני עדים, נאמן.

ומכל מקום, גם כשהלווה נאמן לומר שפרע, תקנת חכמים היא, שישבע שבועת היסת, כפי שנתבאר בדף מ'.

המלווה את חבירו [בעדים]

ואמר לו אל תפרעני אלא בעדים

לדברי רב אסי, צריך לפורעו בפני עדים, ואם פרע שלא בפני עדים, אינו נאמן לומר פרתני [אף שמהתורה אדם נאמן לומר פרתני, זה, בקבלו את ההלוואה, קבלה על דעת שלא יוכל לטעון פרתני בלא עדות]. **ולדברי רב פפי, כן הלכה, ויתרה מכך, שכן לדבריו, כשהיתה ההלוואה בפני עדים, אפילו לא אמר המלווה, "אל תפרע אלא בעדים", צריך לפורעו בעדים, כמבואר לעיל.**

ולדברי שמואל בלשון שני, כן דעת התנא של משנתנו, אבל לדעת רבי יהודה בן בתירא, אם יאמר הלווה, פרתני בפני פלוני ופלוני, והלכו להם למדינת הים, נאמן, [כי באמת אדם נאמן הוא, אלא שקיבל עליו לפרוע בעדים, ומאחר שקיים הדבר, אין מניעה לקבל דבריו].

יתכן שלדעת שמואל, כשהיתה ההלוואה בפני עדים, אין בכך ראייה שהמלווה אינו מאמין ללווה, אלא הרי זה כאילו שהתנה המלווה עם הלווה, שיחזיר לו את החוב בפני עדים, ואם לא יעשה כן, אפילו באמת יפרע אלא שיפרע שלא בפני עדים, הרי זה כאילו לא פרע, וכל זה כשפרע שלא בפני עדים, אבל זה, לפי דבריו קיים את תנאו, ופרע בפני עדים, ומאחר שבאמת לא הפסיד נאמנותו אצל המלווה, נאמן הוא בדבריו.

וכתבו התוס', שלמעשה, מתוך [=מיגו] שנאמן לומר שפרע בפני שני עדים שהלכו למדינת הים, נאמן לומר פרתני שלא בפני עדים.

ולפי זה, אין לומר, שלדעת שמואל, הלוואה בפני עדים, יש בה תנאי, שיהיה הפירעון בפני עדים, כי על ידי מיגו לא התקיים שום תנאי. אבל יתכן שלפירוש התוס', דעת שמואל היא, שכשהלוואה בפני עדים, המלווה מראה שאינו מאמין ללווה, ולכן, אף על פי שבאמת הלווה אינו מקבל עליו את ההלוואה על דעת שלא יהא נאמן, ולא בטלה נאמנותו להלוואה זו, מכל מקום, מאחר שראה שהמלווה אינו מאמינו, רגילות היא שיחזיר בעדים, כדי שלא יבוא המלווה לתובעו, כשישכח שפרע לו, ולא יאמינו כשיאמר שפרע, ואם כן כשאומר שפרע שלא בעדים, טענה גרועה היא, ורק על ידי המיגו היא מתקבלת.

ולדעת רב אסי ושמואל בלשון שני, [המלווה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים, כלומר], אין חילוק בין הלוואה בפני עדים, להלוואה שלא בפני עדים, ובשני האופנים הלווה נאמן לומר, שפרע את החוב, בלא שיביא כל עדות על כך. [כי לדעה זו, בכך שהיתה ההלוואה בפני עדים, אין ראייה שהמלווה אינו מאמין לו, ולא תנאי שיחזיר לו בפני עדים]. וכדעה זו פוסק רב פפא משמיה דרבא. לפירוש התוס', למעשה אין הבדל בין הדעה השלישית לדעה השנייה, כי לשתי הדעות הלווה נאמן בלא עדים, אלא שלדעה השנייה הוא נאמן על ידי טענת מיגו, ולדעה זו הוא

הים :

לדעת אביי – הלווה נאמן, כי אין כוונת המלווה לראובן ושמעון דווקא, והרי הוא כאומר, "לא תפרע לי אלא בעדים כגון ראובן ושמעון", והלכה היא, שבאופן הזה, הלווה נאמן לומר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים.

ולדעת רבא – הלווה אינו נאמן, כי כוונת המלווה, שיפרע בפני ראובן ושמעון דווקא, כדי שלא יוכל לדחותו בטענה שפרע בפני עדים שהלכו למדינת הים.

דתנו הלכתא

מי שהלווה לו חבירו ממון, ואמר לו בשעת ההלוואה, "פרע לי בפני שנים השונים הלכות", ולאחר זמן, פרע לו את החוב שלא בפני עדים, ואבדו המעות מיד המלווה.

המלווה מודה שקיבל את המעות, אבל אומר, שאין בקבלת המעות פרעון החוב, כי לא היתה בפני שנים השונים הלכות, ואם כן, החוב במקומו עומד, והמעות שקבלתי, פקדון היו בידי, ופטור אני לשלם אונסם, כדין שומר חנם.

והלווה אומר, נתתי את המעות לשם פרעון החוב, ואיני חייב כלום.

ואמר רב נחמן, מאחר שהמלווה מודה שקיבל את המעות, והלווה לא נתנם בתורת פקדון, אלא בתורת פרעון, הרי זה פרעון גמור, והלווה פטור, כי כשהמלווה אומר ללווה בפני מי יפרע לו, אין זה אלא כדי שאם לא יפרע, לא יוכל לומר בשקר שפרע, אבל כשהמלווה עצמו מודה

ולדברי רב פפא, כן ההלכה. וכתבו התוס', שלמעשה לדעת שמואל עצמו, מתוך [=מיגו] שנאמן לומר שפרע בפני שני עדים שהלכו למדינת הים, נאמן לומר פרעתי שלא בפני עדים, אבל רב פפא חולק על שמואל בזה.

פרע לי בפני ראובן ושמעון

מי שהלווה לו חבירו ממון, ואמר לו בשעת ההלוואה, "פרע לי בפני ראובן ושמעון", ולאחר זמן, כשתבעו המלווה, טען, שפרע בפני לוי ויהודה, ובאו לוי ויהודה והעידו על כך, והמלווה אומר, לא פרעתי, ועדי שקר הם.

לדעת אביי – כשאמר המלווה, "פרע לי בפני ראובן ושמעון", אין להבין מדבריו, שהקפיד דווקא עליהם, אלא **שיפרע לו הלווה בפני שני עדים**, והזכיר שמות שני אנשים לדוגמא, ולכן, כשהביא הלווה שני עדים על הפירעון, הוא נאמן.

ולדעת רבא – כשאמר המלווה, "פרע לי בפני ראובן ושמעון", הזכיר את שמותם, כי רצה שיהיה הפירעון **בפניהם דווקא**, משום שהוא סומך עליהם, שלא יעידו בשקר, שהיה פירעון, ולא יוכל הלווה לדחותו, בטענה שפרע בפני אחרים והלכו להם, או על ידי שיביא עדים שקרנים, ולכן הלווה אינו נאמן.

כך מפרש רש"י את הסוגיה. והתוס' מפרשים שאם יבואו עדים, ויעידו שהלווה פרע, הם נאמנים, ואינו חייב לפרוע פעם נוספת, אף על פי שאינם ראובן ושמעון, ולא נחלקו אלא כשאמר שפרע בפני לוי ויהודה, והלכו למדינת

שקיבל, אינו יכול לתבוע כלום. לו הלווה, "וכי לא פרעתי לך בפני פלוני

ופלוני", ובאו אותם פלוני ופלוני, ואמרו, לא היו דברים מעולם, כלומר לא פרע לפנינו כלום.

רב ששת היה סבור – מאחר, שאמר שפרע בפני העדים, והם אמרו שלא פרע בפניהם, הוחזק כפרן [=שקרן], ומעתה, כשיאמר פרעתי, שוב אינו נאמן, אפילו אם ישבע שבועת היסת על טענתו.

ורבא אמר לו – לא הוחזק כפרן בכך, כי [כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה, כלומר] מאחר שלא היה מוטל על הלווה לפרוע בפני עדים, כשפרע, לא הקפיד על הדבר שיראו עדים את הפרעון, אלא שהיה סבור שהם רואים זאת, בלא שיאמר להם, ולכן אמר שראו, אבל באמת לא ראו, ואין בכך להחזיקו לכפרן.

עפצי

כשהמלווה תובע שש מאות זוז שהלווה, והלווה אומר לו, "וכי לא פרעתי לך מאה קב עפצים שהיה כל קב מהם שווה ששה זוז", [ולפי טענתו שווי העפצים שש מאות זוז כשווי החוב].

והמלווה אומר, "אמת פרעת מאה קב עפצים אלא שהיה שווי כל קב ארבעה זוז", [ואם כן פרעת רק ארבע מאות זוז]. ובאו עדים ואמרו, שבאמת היה כל קב שווה ארבע זוז.

תנו הלכתא

רב נחמן אמר, שהוא רוב ששת נקראים תנו הלכתא, שכן הם שונים הלכתא, וספרא, וספרי, ותוספתא, וכולא גמרא.

יזפי ופרע

כשאחד תובע את חבירו ממון, בטענה, שהלווה לו, והלה אומר, "לא היו דברים מעולם", ובאו עדים ואמרו, "לווה ופרע".

לדעת אביו – הלווה פטור מלשלם, כי העדים שאמרו שלוה, הם עצמם אמרו שפרע, ואם כן, לפי דברי העדים, אינו חייב כלום, ואיך נחייב אותו על פיהם.

ולדעת רבא – במה שהעדים אומרים את חובתו, כלומר שלוה, הם נאמנים, אבל במה שאומרים את זכותו, כלומר שפרע, אינם נאמנים, כי הוא עצמו אומר שלא לוה¹, ולדעת רבא כל האומר לא לויתי, כאילו אמר לא פרעתי, [שכן מי שאינו לוה, אינו פורע], ומאחר שאמר לא פרעתי, הודעת בעל דין עדיפה על עדות העדים, וחייב לשלם.

פלוני ופלוני

כשהמלווה תובע מהלווה את חובו, ואומר

הוספות

¹ ריב"א מפרש, שכן הדין רק כשאמר, "לא היו דברים מעולם", אבל אם היה אומר בפירוש "לא לויתי", היינו מפרשים דבריו, "לא עמדתי בהלוואה אלא פרעתי", והיה פטור. וי"מ שאף כשאמר בפירוש "לא לויתי", אין מפרשים דבריו כני"ל, כי כשהוא טוען בבי"ד, עליו להשיב באופן הראוי, ולא עלינו לפרש דבריו.

שהמלווה הודה, שקיבל את התשלום מהלווה, לא הורע שטר, כי טוען שהיה התשלום עבור חוב אחר, ולכן **המלווה נאמן**, וגובה שוב את החוב הכתוב בשטר.

ומסקנת הגמרא, שהלכה כרב נחמן, ואין המלווה נאמן לומר, שקיבל את המעות בעבור חוב אחר.

אולם כל זה, **כשיש עדים על הפרעון, אבל אם אין עדים על הפרעון**, מתוך שיכול לומר לא פרעת כלום, יכול לומר פרעת, אבל היה הפרעון בעבור חוב אחר.

ואף לדעת רב פפא, כשהיה התשלום ממעות שהיו ראויים להיות דווקא עבור החוב הכתוב בשטר, המלווה אינו נאמן לומר, שקיבל אותם בשביל חוב אחר, כגון, אחד שלווה מעות מחבירו, כדי ללכת לקנות בהם בהמות בזול, ולחזור ולמוכרם לקצבים ביוקר, ואומר שעשה זאת, ואחר שקיבל מהקצבים את התשלום, בא המלווה לאותו מקום, ומהמעות שקיבל מהקצבים עבור הבהמות, שילם למלווה את הסכום שלווה ממנו (עם חלקו בשכר), בזה המלווה אינו נאמן לומר, שקיבל את הכסף בעבור חוב אחר, כי כשהלווה אומר שקיבל את המעות בשביל לקנות בהם שוורים, ומהתשלום על השוורים שילם, ודאי שהתשלום היה לאותו החוב.

בהימנותא

כשהלווה אומר למלווה בשעת ההלוואה, **"נאמן אתה עלי, וכל זמן שתאמר שלא**

פסק רבא, שאף על פי שאין מוטל על הלווה לפרוע בעפצים, [ואם היה אומר, שאינו זוכר במה פרע, אבל יודע שפרע, היה נאמן, כי כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה], מכל מקום, מאחר שטען שהיו העפצים בששה זוז לקב, והעידו העדים שהיו העפצים בארבעה זוז, לקב הוחזק כפרן, כי כל דבר התלוי בקצבת השערים, זוכרים אותו בני אדם [=קצותא דתרעא מידרך דכירי אינשי], וודאי זכר שהיו העפצים בארבעה זוז לקב, וטען שקר.

דף מב

סטראי

כשהמלווה תובע את חובו בשטר שבידו, והלווה אומר ששילם לו כפי הכתוב בשטר, והמלווה אומר, **"אמת, שלמת לי כסכום הזה, הכתוב בשטר, אבל התשלום לא היה על הלוואה זו**, הכתובה בשטר, אלא על חוב אחר שהיית חייב לי".

לדעת רב נחמן [שרב ששת בריה דרב אידי פוסק כמותו], מאחר שהמלווה מודה, שקיבל מהלווה את הסכום הכתוב בשטר, הורע השטר [=איתרע שטרא], ושוב **אינו נאמן לומר**, שקיבל את התשלום עבור חוב אחר [=סטראי]. ר"ח ורבינו תם מפרשים, שעל ידי שבועה יגבה בשטר, ולא הורע אלא לעניין זה, שלא יגבה בו בלא שבועה. ותוס' מפרשים, שלא יגבה בשטר אפילו על ידי שבועה.

ולדעת רב פפא [שרב פפי פוסק כמותו], בכך

"נאמן אתה עלי כשלושה עדים, וכל זמן שתאמר שלא קבלת את התשלום, הרי זה כאילו שלושה עדים אומרים כן".

בזה הכל מודים – כיון שדקדק לומר שלושה, דווקא כשיעידו שלושה [או שנים] ששילם, והמלווה אומר שלא שילם, הלווה חייב לשלם, אבל אם העידו על כך ארבעה עדים, הם נאמנים, והלווה אינו חייב לשלם.

קטניות בכלל פירות

הקטנית בכלל פירות היא, ולכן, כשזה תובע כור פירות, וזה אומר "אין לך בידי אלא לתך [=חצי כור] קטנית", חייב שבועת מודה במקצת, כיון שהודה ממין הטענה.

אין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן

נאמר בפרשה, "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל בְּעֵהוּ קֶסֶף אוֹ כֶּלִים לְשֹׁמֵר ... וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים" [=הדיינים]. להישבע בפניהם על טענתו, ומכאן למדו חכמים, שאין משביעים את הנתבע, אלא כשהתובע הוא איש, אבל אם הוא קטן, אין משביעים על פי טענתו. וחרש [שאינו מדבר ואינו שומע], וכן שוטה, מאחר שאין בהם דעת, זינם כקטנים, שאין בהם דעת, ואין נשבעים על פי טענותיהם.

ומתוך דברי רבי אליעזר בן יעקב כפי שביארם רב, יש ללמוד, שכל זה, כשהקטן טוען, שאצל עצמו חל החוב, כלומר שהוא עצמו הלווה לנתבע, או הוא עצמו הפקיד

קבלת את התשלום, לא אוכל לומר שפרעתי".

לדעת אבבי רבא – כל זמן שיאמר המלווה, שלא קיבל את התשלום, הלווה אינו נאמן לומר ששילם, ואפילו עדים מעידים על כך.

ולדעת רב פפא – דווקא הלווה עצמו אינו נאמן לומר ששילם, אבל אם העדים מעידים על כך, הם נאמנים, והלווה אינו חייב לשלם, כי לא קיבל על עצמו להאמין למלווה יותר מעדים, אלא יותר מעצמו.

כבי תרי

כשהלווה אומר למלווה בשעת ההלוואה, "נאמן אתה עלי כשני עדים, וכל זמן שתאמר שלא קבלת את התשלום, הרי זה כאילו שני עדים אומרים כן".

לדעת רב פפא – דווקא כשני עדים האמינו, ואם יעידו שני עדים ששילם, והמלווה אומר שלא שילם, הלווה חייב לשלם, אבל אם העידו שלושה עדים, שהלווה פרע, הם נאמנים, ואינו חייב לשלם.

ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע – מאחר שלכל דיני עדות, שני עדים דינם כמאה עדים, כשם שאם העידו שני עדים ששילם, והמלווה אומר שלא שילם, הלווה חייב לשלם, כך אם העידו שלושה עדים או אפילו מאה שהלווה שילם, והמלווה אומר שלא שילם, הלווה חייב לשלם.

וכשהלווה אומר למלווה בשעת ההלוואה,

כשישבע על כך [שבועת מודה במקצת],
**אבל בלא שבועה אינו נאמן, מיגו שהיה
כופר הכל**, [שזא היה נאמן בלא שבועה].

**והטעם לכך הוא, שאין אדם נאמן בטענת
מיגו, אלא כששתי הטענות** [זו שטען
בפירוש וטענת המיגו], **שוות** בעיני בני
אדם, אבל אם טענה זו שטען נוחה יותר
לטעון, אינו נאמן בה, מיגו שהיה טוען את
הטענה האחרת, כי יתכן שבאמת הוא
שקרן, ומה שלא טען את הטענה האחרת
שהיתה מתקבלת כי היה לו נוח יותר לטעון
טענה זו.

**וכמו כן, אין אדם מעיז פניו לכפור בבעל
חובו, ויש העזה גדולה יותר לכפור בכל
החוב, מלכפור מחצה ממנו, ולכן, כשכפר
במחצה, אינו נאמן בטענתו, מיגו שהיה
כופר בכל**, כי יתכן שאינו אומר אמת ומכל
מקום לא כפר הכל כי לא העיז לעשות כן.

**לדעת חכמים, דווקא בבעל חובו שהלווה
לו, אין אדם מעיז לכפור, אבל בבנו הוא
מעיז, ולכן, כשהבן אומר, חייב אתה מנה
לאבי, והודה לו הנתבע בחמישים, הנתבע
נאמן בלא שבועה, מגו שהיה אומר איני
חייב כלום.**

**ולדעת רבי אליעזר בן יעקב, כשהבן אומר,
שמא אתה חייב מנה לאבי, והנתבע אומר,
איני חייב אלא חמישים, הוא נאמן בלא
שבועה, מיגו שהיה נאמן לכפור הכל. אבל
כשהבן טוען טענת ודאית, חייב אתה מנה
לאבי, והודה לו הנתבע בחמישים, חייב
שבועת מודה במקצת על כך, ואינו נאמן,
מיגו שהיה כופר הכל, כי ודאי גם בבנו של**

אצל הנתבע, בזה אין נשבעים על ידי
טענתו, כי נאמר "פי יתן איש" וכאן קטן
נתן, ולא איש, אבל **כשהחוב חל אצל אביו,**
כגון שטוען, שאביו הלווה לנתבע, או אביו
הפקיד אצל הנתבע, **משביעים את הנתבע
על ידי טענת הקטן, כי בכתוב נאמר, "פי
יתן איש", וכאן הטענה היא, שאביו שהיה
איש, נתן, ואם כן גם זה בכלל הפרשה.**
ולכאורה, גם חכמים מודים ליסוד הזה, ואינם חולקים על
רבי אליעזר בן יעקב, אלא לענין שבועת מודה במקצת, כי
לדעתם יש לפטור משום משיב אבדה, אבל בשבועת עד
אחד, שאין בה טעם זה לפטור, גם הם מודים, שאם בא
מחמת אביו, משביעים את הנתבע, ויל"ע בזה.

אין משביעים את הקטן

במשנה מבואר שאין משביעים את הקטן,
אבל לא נתבאר בסוגיה זו מה הטעם לכך.
ואפשר שדין פשוט הוא כי קטן אינו מחויב במצוות, ובכלל
זה אינו מוזהר על שבועת שקר, ואם כן אין טעם להשביעו.

מודה במקצת בתביעה של בן מחמת אביו

[מנה לאבי בידך והלה אומר חמישים נתתי]

**כלל בידינו, שאדם הנאמן על דבר מסוים
בטענה אחת, מתוך [=מיגו] שנאמן באותה
טענה, נאמן על הדבר אף בטענות אחרות,
ואין לחוש שטוען אותם טענות בשקר,
שהרי אם הוא שקרן, היה טוען את אותה
טענה שהיתה מתקבלת בוודאי.**

**ואף על פי שנאמנות שעל ידי מיגו מועילה
מהתורה, כבר נתבאר, שמדין תורה, מי
שתבעו אותו ממון, אם אמר איני חייב
כלום, נאמן בלא שבועה, ואם אמר חייב
אני מחצה, נאמן שאינו חייב מחצה, רק**

שביאורה, שנשבעים כדי לגבות מהקטן. ונשנה דין זה בשני מקומות, ללמד, שהדין האמור ביתומים, שווה ביתומים גדולים וביתומים קטנים.

ג. זיבורית.

הבא לגבות קרקע מהלווה עצמו בעבור החוב, גובה מקרקעות **בינוניות** שיש לו.

והבא לגבות קרקע **מבני הלווה** בעבור החוב, גובה מקרקעות **גרועות** [זיבורית] שירשו ממנו.

הבא לגבות מנכסים משועבדים לא יגבה אלא בשבועה

מי שלוה ממון, נשתעבדו נכסיו להחזרת ההלוואה, ומעתה, אפילו מכר את נכסיו [או הקדישם], אם אין לו לשלם, המלווה בא ונוטל את הנכסים מהקונה [או מההקדש].

ומכל מקום, אינו גובה אותם, אלא אחר שישבע שלא נתקבל חובו, כי יש לחוש, שבאמת כבר קיבל את חובו, ועתה אומר לו הלווה שיחזור ויתבע בשקר, ויודה לו הלווה בשקר, וכך המלווה יגבה שוב שלא כדון, את הנכסים המשועבדים, ויחלקו בהם.

ולדברי שמואל זהו ששנינו, "אבל נשבעים להקדש", כלומר אין גובים נכסים משועבדים שהוקדשו אלא בשבועה, ויש צורך לשנות דין זה בפירוש לענין הקדש, ללמד, שלא רק על ההדיוט יש לחוש שיעשו קנוניה, אלא אף על ההקדש.

המלווה לא היה מעיז פניו לכפור, ואין כאן מיגו. [ולדברי רב, על האופן הזה שנינו, "נשבעים לקטן", כלומר, נשבעים על טענת קטן].

מודה במקצת נאמן בשבועה

מי שכפר בחיובי ממון בשקר, פסול הוא לשבועה, ואף על פי כן אנו משיעים את המודה במקצת, שאנו חושדים אותו שחייב הכל, ואם כן כפר במחצה בשקר.

כי אף אם שיקר בזה, לא נפסל בכך לשבועה, משום שיתכן שאין כוונתו בהכחשתו לגזול את המלווה, אלא שעתה אין לו, ובינתים רוצה לדחות את התובע על ידי הכחשתו, וכשיהיה לו ישלם.

הבא להיפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה

בשני דברים, שונה **גביית חוב** [הכתוב בשטר] **מהלווה עצמו**, **מגביית החוב מבניו** אחר מותו.

א. שבועה.

הבא לגבות מהלווה עצמו – גובה **בלא להישבע** שהשטר אינו פרוע, [אלא אם כן יתבע זאת הלווה בפירוש, כפי שנתבאר בדף מ"א].

והבא לגבות **מבני הלווה** – גובה רק אחר **שישבע** שהשטר אינו פרוע. ולדברי שמואל, זו כוונת משנתנו, "אבל נשבעים לקטן",

ולא במי שתובע אותו הקדש.

ב. אין בהם תשלומי כפל.

בפרשה המחייבת כפל על הגנבה, נאמר (א) "על כָּל דָּבַר פְּשָׁע" (ב) "על שור על חמור על שֶׁה על שְׁלֵמָה" (ג) "על כָּל אֲבֵדָה".

והכתוב הזה נדרש **בכלל ופרט וכלל**, ואם כן, לא נאמר חיוב כפל, אלא לגונב דברים שהם כעין הפרט, כלומר דברים המטלטלים שגופם ממוון, **להוציא שטרות** שאין גופם ממוון, ולהוציא **קרקעות**¹ שאינן מטלטלות, **ועבדים** שהוקשו לקרקעות. למסקנת הגמרא בפרק מרובה אין לומדים זאת בכלל ופרט וכלל, אלא בריבוי ומיעוט. "על כל דבר פשע" – מרבה כל דבר, בין יש בו רוח חיים בין אין בו רוח חיים. והפרטים שבפסוק באו למעט כמה דברים מהכלל. "על שור" – למעט שטרות. "על חמור" – למעט קרקעות. "על שה" – למעט עבדים. "על שלמה" – למעט דבר שאינו מסוים.

ומהכתוב "כי יתן איש אֶל רעהו", יש ללמוד, שאין הפרשה מדברת, אלא במי שגנב מרעהו, **ולא במי שגנב מהקדש.**

ג. אין בהם תשלומי ארבעה וחמישה.

נאמר, "כי יגנב איש שור או שֶׁה וטָבְחוּ או מִקְרוּ חֲמֹשֶׁה בְּקָרָה וְשִׁלְּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה".

ותשלומים אלו כוללים את חיוב הקרן והכפל הבאים על הגנבה בפני עצמה, ואם כן על ידי הטביחה והמכירה, נוספו באמת רק שני תשלומים לשה, ושלושה תשלומים לשור.

והטעם שנאמרו בתורה בלשון חמישה וארבעה, כדי ללמד, שאין חיובים אלו, אלא כשילם בפועל חמישה וארבעה, אבל אם נפטר מהכפל

ודווקא כשיתכן שיהנה מהממוון, יש לחוש שמא עושים קנוניה על ההקדש. אבל מי שעומד למות, והקדיש נכסיו, ואומר, שיש ביניהם ממוון של אחרים, נאמן, ואין לחוש שמא באמת לא היה שלהם אלא הוקדש, ועתה בא לגזול מההקדש, כדי שאותם אחרים יהנו מהממוון, **כי אין אדם חוטא ולא לו.**

(א) **עבדים** (ב) **שטרות**

(ג) **קרקעות** (ד) **הקדשות**

א. אין נשבעים עליהם. [טעם דין זה מבואר בגמרא בדף ל"ז].

בפרשת שבועת הפקדון נאמר, (א) "וְיִכְחַשׁ בְּעַמִּיתוֹ". (ב) "בְּפִקְדוֹן אוּ בְתִשׁוּמַת יָד...". (ג) "אוּ מִכָּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לְשָׁקֵר".

ולדעת חכמים, הכתוב הזה נדרש **בכלל ופרט וכלל**, ואם כן, לא נאמרה הפרשה, אלא בדברים שהם כעין הפרט, כלומר דברים המטלטלים שגופם ממוון, **להוציא שטרות** שאין גופם ממוון, ולהוציא **קרקעות** שאינן מטלטלות, **ועבדים** שהוקשו לקרקעות. וכבר נתבאר בדף ל"ז, שיש מי שאומר, שרבי אליעזר האומר שהפרשה נדרשת בריבוי ומיעוט וריבוי, חולק על הדין הזה, ואומר, שנשבעים על קרקעות ועבדים, ורק על טענת שטרות אין נשבעים. ויש אומרים שרבי אליעזר אינו חולק על הדין הנ"ל, ומכל מקום אינו לומד זאת בכלל ופרט וכלל, אלא בריבוי ומיעוט וריבוי, ויש שני מיעוטים, אחד לשטרות, ואחד לקרקעות ועבדים.

ומהכתוב "וְיִכְחַשׁ בְּעַמִּיתוֹ", יש ללמוד, שאין הפרשה מדברת, אלא במי שתובע אותו חברו,

הוספות

¹ בקרקע תיתכן גנבה, כגון, (א) בהשגת גבול. (ב) אי נמי בגפנים טעונונת המחוברות לקרקע. [תוס'].

תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו וְלִקַּח בְּעֵלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלַם. (כלומר אם נאנס הפיקדון השומר נשבע שלא שלח בו יד ופטור מלשלם) וְאִם גָּבַח וְגִבַּח מְעֻמוֹ יִשְׁלַם לְבַעְלָיו. (כלומר אם גנב חייב לשלם והוא הדין אם אבד) אם סָרַף וְסָרַף בְּאַהֲוָה עַד הַסְּרָפָה לֹא יִשְׁלַם (כלומר אם יש עדות על האונס פטור בלא שבועה).

והכתוב הזה נדרש **בכלל ופרט וכלל**, ואם כן, לא חייבה תורה שומר שכר לשלם (כשהפיקדון נגנב או אבד), אלא על פקדונות שהם כעין הפרט, כלומר דברים המטלטלים שגופם ממון, **להוציא שטרות** שאין גופם ממון, ולהוציא **קרקעות** שאינן מטלטלות, **ועבדים** שהוקשו לקרקעות.

ומהכתוב "כי יתן איש אֶל רעהו", יש ללמוד, שלא חייבה תורה שומר שכר לשלם אלא כששומר פקדון לרעהו, **ולא** כשהוא שומר **להקדש**.

והכתוב הזה נדרש **בכלל ופרט וכלל**, ואם כן, לא חייבה תורה שומר חנם להישבע (כשהוא אומר שהפקדון נאנס או נגנב), אלא על פקדונות שהם כעין הפרט, כלומר דברים המטלטלים שגופם ממון, **להוציא שטרות** שאין גופם ממון, ולהוציא **קרקעות** שאינן מטלטלות, **ועבדים** שהוקשו לקרקעות.

ו. שואל אינו משלם.

כתבו התוס', מאחר שפרשת שואל הוקשה לפרשת שומר שכר, כשם שפרשת שומר שכר אינה נוהגת בדברים הנ"ל, כך פרשת שואל אינה נוהגת בהם, ולכן השואל אחד מארבעה דברים הנ"ל, ואבדו או נגנבו, פטור מלשלם.

שבועה על קדשים שחייב באחריותו

לדעת רבי שמעון, מה שאמרנו, שאין נשבעים על ההקדש, אין זה אלא בקדשים שאין אחריותם על ההדיוט.

אבל הקדש שאחריותו על ההדיוט, כגון מי **שאמר הרי עלי להביא עולה**, והפריש בהמה לנדרו, אם תאבד עליו להביא

מאיזה טעם, שוב לא יוסיפו לו על הטביחה והמכירה שני תשלומים לשה ושלושה לשור, **כי עם הקרן יהיו כאן תשלומי שלושה או ארבעה, ולא יהיו ארבעה או חמישה.**

ודין זה אמור רק לעניין גונב שור או שה מהקדש, אבל לעניין שטרות, קרקעות, ועבדים, לא, כי לעולם לא יהיה בהם דין תשלומי ארבעה וחמישה, משום שלא נאמר דין תשלומי ארבעה וחמישה אלא בשור ושה בלבד.

דף מג

ד. שומר חנם אינו נשבע.

בפרשת שומר חנם נאמר, (א) "כי יתן איש אֶל רעהו". (ב) "כסף או כלים". (ג) "לשומר ונגב מבית האישה אם ימצא הנגב ושלם שניהם. אם לא ימצא הנגב ונקרב בעל הבית אֶל האלהים (לשבועה) אם לא שלח ידו במלאכת רעהו".

והכתוב הזה נדרש **בכלל ופרט וכלל**, ואם כן, לא חייבה תורה שומר חנם להישבע (כשהוא אומר שהפקדון נאנס או נגנב), אלא על פקדונות שהם כעין הפרט, כלומר דברים המטלטלים שגופם ממון, **להוציא שטרות** שאין גופם ממון, ולהוציא **קרקעות** שאינן מטלטלות, **ועבדים** שהוקשו לקרקעות.

ומהכתוב "כי יתן איש אֶל רעהו", יש ללמוד, שלא חייבה תורה שומר חנם להישבע אלא כששומר פקדון לרעהו, **ולא** כשהוא שומר **להקדש**.

והכתוב הזה נדרש **בכלל ופרט וכלל**, ואם כן, לא חייבה תורה שומר חנם להישבע (כשהוא אומר שהפקדון נאנס או נגנב), אלא על פקדונות שהם כעין הפרט, כלומר דברים המטלטלים שגופם ממון, **להוציא שטרות** שאין גופם ממון, ולהוציא **קרקעות** שאינן מטלטלות, **ועבדים** שהוקשו לקרקעות.

ה. נושא שכר אינו משלם.

בפרשת שומר שכר נאמר (א) "כי יתן איש אֶל רעהו" (ב) "חמור או שור או שֶׁה" (ג) "וְכָל בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר וְיָמַת או נִשְׁבַּר או נִשְׁבָּה אִין רָאָה. שְׁבַעַת ה'

ומדויק, [שהוא פחות מטענת התובע] [לפירוש ריב"א דין זה למד מהכתוב "שְׁלֵמָה" הבא למעט דבר שאינו מסוים שלפירושו הכוונה לדבר שאין מידתו ידועה]. ומתוך הכלל הזה נאמרו הדיינים הבאים:

א. זה אומר כור וזה אומר לתך.

כשהתובע אומר, "הפקדתי בידך כור פירות". והנתבע אומר, "לא הפקדת אלא לתך [=חצי כור]".

טענותיהם הם טענות של מידות מדויקות, ולכן **לדברי הכל הנתבע נשבע שבועת מודה במקצת.**

ב. זה אומר עד הזיז [=קורת העליה הבולטת בתוך הבית] **וזה אומר עד החלון.**

כשהתובע אומר, "הפקדתי בידך פירות, ומלאו את הבית, מהקרקע על הזיז". והנתבע אומר, "לא מילאו כל כך, אלא מהקרקע עד החלון".

גם בזה טענותיהם הם טענות של מידות מדויקות, ולכן, **לדברי הכל, הנתבע נשבע שבועת מודה במקצת.**

ג. בית מלא.

כשהתובע אומר, "הפקדתי בידך פירות מלוא הבית", בלא לתת סימן מסוים בבית עד היכן מלאו אותו הפירות. והנתבע אומר, "פרות אלו שבבית מסרת לי", ואנו רואים שאינם ממלאים את הבית.

מאחר שאין טענותיהם במידות מדויקות, **לדברי הכל, הנתבע אינו נשבע שבועת מודה במקצת.**

אחרת, ומאחר שיש בה אחריות על ההדיוט, ואם תאבד גורמת היא לו לשלם, לדעת רבי שמעון, נחשבת היא כממון ההדיוט [=דבר הגורם לממון כממון דמי], ולכן אם הפקידה ביד שומר, ואמר שאבדה, עליו להישבע על כך. [ולכאורה גם לשאר הדיינים הנ"ל דין קדשים אלו כממון הדיוט].

מחובר לקרקע

לדברי הכל, כל גדולי קרקע המחוברים לקרקע, **דינם כקרקע, ואין נשבעים עליהם,** כשם שאין נשבעים על הקרקעות, **והתולש אותם בשבת חייב חטאת, ובעל חוב שגובה את הקרקע נוטל אותם עם הקרקע.**

וכל זה בגדולי קרקע הצריכים לקרקע, אבל **כשהם עומדים להיקצר:**

לעניין שבועה - לדעת רבי מאיר הם נידונים **כמטלטלים,** ונשבעים עליהם. **ולדעת חכמים** הם נידונים **כקרקע,** ואין נשבעים עליהם.

ולעניין שבת - הכל מודים שהתולש אותם **חייב חטאת.**

ולעניין גביית חוב - הכל מודים שאינם נגבים עם הקרקע, [כן כתבו התוס', אולם ר"ח פירש שגם בזה נחלקו חכמים ורבי מאיר].

אין נשבעים אלא על דבר

שבמדה ושבמשקל ושבמנין

אין אדם נשבע שבועת מודה במקצת, אלא כשטענת התובע היא דבר מדוד ומדויק, והודאת הנתבע היא גם כן דבר מדוד

אזורה קטנה, מדין תורה, הנתבע פטור

ד. בית זה מלא.

בלא שבועה. [מתוך הגמרא משמע, שהטעם שהוא פטור, כי אין ההודאה ממין הטענה, אולם לכאורה יש לפוטרו גם משום שאין כאן טענות במידה משקל או מניין].

כשהתובע אומר, "הפקדתי בידך פירות, ומלאו את הבית הזה", בלא לתת סימן מסוים עד היכן מלאו. והנתבע אומר, "פרות אלו שבבית מסרת לי", ואנו רואים שאינם ממלאים את הבית.

זה אומר, "אזורה באורך עשר אמות יש לי בידך", והלה אומר, "אין לך בידי אלא אזורה בת חמש אמות":

לדעת אביי – מאחר שאמר "בית זה", והבית לפנינו, הרי זה כטוען במידה מדויקת, ולכן הנתבע נשבע שבועת מודה במקצת.

- אם התביעה היא לאזורה בת עשר אמות, העשויה משתי אזורות של חמש אמות, יש כאן הודאה במקצת הטענה, וממין הטענה, והנתבע חייב שבועה.

ולדעת רבא – הנתבע אינו נשבע שבועת מודה במקצת. יש מפרשים שכן הדין רק כשהבית חסר מעט, כי בזה כיון שלא נתן סימן עד היכן טוען שהיו הפירות, אין כאן הודאה במקצת, כשהנתבע אומר כך מסרת לי ואנו רואים שאין הבית מלא לגמרי, כי גם בית החסר מעט, נקרא בית מלא פירות. ויש מפרשים שכן הדין גם כשהבית חסר הרבה, והטעם שאינו נשבע, כי אף שטענת התובע יש בה מידה ברורה, הודאת הנתבע אינה הודאה במידה ברורה, ואין נשבעים, עד שיהיו שתי הטענות במידה ברורה.

- אבל אם התביעה היא לאזורה שלמה של עשר אמות, מדין תורה, [לדעת חכמים], הנתבע פטור בלא שבועה, כי אין ההודאה ממין הטענה. [שכן, אזורה קטנה, אינה נחשבת כמקצת של אזורה גדולה, אלא דבר אחר הוא, משום שכל אזורה קצוטה ניכרים, ואם יחתכו את הגדולה למידת הקטנה, לא תהא זו אזורה קטנה, כי יהיה בה רק קצה אחד].

זה אומר, "מנורה גדולה יש לי בידך", והלה אומר, "אין לך בידי אלא מנורה קטנה", מדין תורה, [לדעת חכמים], הנתבע פטור בלא שבועה, כי אין ההודאה ממין הטענה. [ולכאורה, יש לפוטרו גם משום שאין כאן טענות במידה משקל או מניין].

זה אומר, "כור תבואה לי בידך", והלה אומר, "אין לך בידי", מדין תורה פטור הנתבע בלא שבועה, כדיון כופר בכל.

זה אומר, "מנורה בת עשר ליטרים יש לי בידך", והלה אומר, "אין לך בידי אלא בת חמש ליטרים", אפילו אם התביעה היא על מנורה שלימה של עשר ליטרים, [ולא על

זה אומר, "כור תבואה יש לי בידך", והלה אומר, "אין לך בידי אלא לתך [=חצי כור]", חייב שבועת מודה במקצת.

זה אומר, "אזורה [=חגורה] גדולה יש לי בידך", והלה אומר, "אין לך בידי אלא

חצי משווי ההלוואה, [ואם כן טוען שנתר
חוב כשווי מחצית ההלוואה]:

< **אם הלווה אומר, שהמשכון היה שווה
כמו כל ההלוואה**, [ואם כן טוען שאינו חייב
כלום] – **הלווה פטור** [מהתורה] בלא
שבועה **כדין כופר הכל**.

< **ואם הלווה אומר שהמשכון היה שווה
כשלושה רבעי ההלוואה**, [ואם כן מודה
שעדיין חייב רביע] – **מדין תורה, הלווה
חייב שבועת מודה במקצת**, [והיה עליו
להישבע שהיה הפיקדון שווה כשלושת
רבעי ההלוואה ולא פחות]. **אלא שיש
לחוש, שמא הלווה טעה**, ולא דקדק בשווי
המשכון כראוי, והמלווה מסתיר את
הפקדון תחת ידו, **ולאחר שישבע הלווה,
יוציאנו המלווה**, ויראה שנשבע הלווה
בשקר, ובכך יפסול את הלווה לעדות
ולשבועה. [א"י מאחר שיש לחוש שהפקדון
ביד המלווה, ואם כן ניתן לברר את שווי, אם
ישבע אחד מהם, יש כאן שבועה לבטלה, ולכן
אין להשביע את הלווה, שמא יוציא המלווה
את הפקדון, ונמצא שנשבע הלווה לבטלה].
ולכן מחמת החשש הזה אמרו מתחילה,
שתקנו חכמים, **שלא ישבע הלווה**, כמה
היה הפקדון שווה, **אלא ישבע המלווה**.
**אולם מסקנת הגמרא, שבאמת הלווה
נשבע, כמה היה הפיקדון שווה**, כדין
מודה במקצת, **אלא שתחילה המלווה
נשבע, שאין הפיקדון תחת ידו**.

<< **וכשהלווה אומר, שהמשכון היה שווה
פי שנים מההלוואה**, [ואם כן טוען שעל
המלווה לשלם לו חצי משווי המשכון].

מנורה של חוליות שכל אחת חמש לטרים],
**טענת הנתבע נחשבת להודאה ממין
הטענה, כי כל מנורה ניתן לפחות
ממתכתה**, ולהעמידה על חצי משקלה, ואם
כן, ההודאה במנורה בת חמש לטרים, היא
הודאה במקצת הטענה וממין הטענה,
והנתבע חייב שבועת מודה במקצת.

המלווה על המשכון ואבד המשכון

**א. יש אופן שלדברי הכל המלווה מפסיד
את שווי של המשכון ותו לא.**

במשנתנו מבואר, שכשהמלווה מאבד את
המשכון, הוא מקבל עליו לשלם דמיו כפי
שווי. [לא פחות ולא יותר. ולכן, אם המשכון
שווה כמו ההלוואה, יצא זה בזה. ואם המשכון
שווה פחות מההלוואה, הלווה ישלם למלווה
רק את המותר. ואם המשכון שווה יותר
מההלוואה, המלווה ישלם ללווה מה שהפסידו
יותר מההלוואה].

- **רש"י מפרש, שכן הדין רק שהמלווה
אומר בפירוש בשעת ההלוואה, שאינו
מקבל עליו את המשכון אלא באחריות
דמיו בשווי**, [אבל אם לא אמר זאת, הדין
שונה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

- **ור"ח ורבינו תם מפרשים, שכן הדין גם
כשהמלווה לא פירש כלום, כי מן הסתם אינו
מקבל עליו אחריות על המשכון אלא כפי שווי**.

**ועל האופן הזה [כל אחד כשיטתו] שנינו
את חיובי השבועה כשהלווה והמלווה
חלוקים מה היה שווי המשכון**.

<< **כשהמלווה אומר שהמשכון היה שווה**

מאבד את כל המשכון, [בין היה קת אחד, ובין היה שני קתות], **אבל אם לא איבד את כולו, כגון שהיה המשכון שני קתות, ואבד אחד מהם, אין אומרים שקיבל עליו כל קת בחצי הלוואה, אלא מאחר שמחזיר מקצת המשכון ממש, דיו בתשלום מה שחסר ממנו כפי שווי, כדי להחשב כמשיב את כל המשכון, ותובע את כל חובו.** [=אבד קתא אבד אלפא זוזי אבל תרתי קתאתי לא].

ולדעת רב נחמן – גם כשאבד מקצת מהמשכון, פעמים שאבד בכך את חלקו מתוך הלוואה, כפי גודל החלק שאבד מתוך המשכון, ופעמים לא הפסיד אלא כפי שווי חלק המשכון שאבד. אם היה המשכון שני קתות של מגל, המלווה קיבל אותם בשווה, כל אחד כנגד חצי הלוואה, ולכן באיבוד אחד מהם, איבד את חצי הלוואה. אבל אם היה המשכון קת של מגל וחתיכת כסף, את חתיכת הכסף לא קיבל אלא כפי שוויה, כי ראויה היא לפירעון². [=אפילו תרתי קתאתי, אבד חדא, אבד חמש מאה. אבד אידך, אבד כוליה. אבל קתא ונסכא, לא].

ולדעת נהרדעי – אף בזה, שאבד מקצת המשכון, בכל אופן המלווה מפסיד את

< אם המלווה אומר, שהמשכון היה שווה בדיוק כמו הלוואה, [ואם כן טוען שאינו חייב כלום] – המלווה פטור [מהתורה] בלא שבועה, כדין כופר הכל.

< ואם המלווה אומר, שהמשכון היה שווה מעט יותר משווי הלוואה, אבל פחות מפי שנים [ואם כן מודה שעדיין חייב מעט] – על המלווה להישבע, כמה היה הפיקדון שווה, כדין מודה במקצת.

ב. יש אופנים שנחלקו חכמים בהפסדו של המלווה מחמת אבדת המשכון.

< שיטת רש"י:

לדעת האמוראים הבאים, כל זמן שהמלווה לא אמר בפירוש, שאינו מקבל עליו את המשכון אלא באחריות דמיו בשווי, הרי הוא מקבל עליו את המשכון כנגד כל הלוואה, שהרי קבלו למשכון על כל הלוואה, ולכן אפילו אינו אלא קת של מגל שאינו שווה הרבה, וההלוואה היא אלף זוז, הרי זה מקבל עליו שלא יוכל לתבוע את הלוואה, אלא אם כן משיב את המשכון, ואם אבד המשכון, איבד כל חובו¹.

לדעת שמואל – כן הדין, רק כשהמלווה

הוספת

¹ מתוך פירוש רש"י משמע, שלא נאמר דין זה, אלא בדברים שאינם ראויים לפירעון כקתא דמגלא, אבל אם היה המשכון נסכא דכספא הראוי לפירעון, לא הפסיד המלווה אלא כנגד שווי. והקשו התוס', אם כן, היו יכולים להעמיד את המשנה במשכון הראוי לפירעון, ולא היה קשה לשמואל כלום. וישבו התוס', שרק כשהמשכון קת מגל וחתיכת כסף, מוכח שהכסף הוא לפירעון, אבל כשיש שתי חתיכות כסף, הדין שווה למשכון של שתי קתות מגל.

² כן פירש רש"י. אולם י"מ, שגם בזה הפסד חלק החוב הוא כחלק המשכון שאבד, אלא שאין מחשיבים את הקת כנגד חצי חוב, ואת הכסף כנגד חצי חוב, אלא, אם הכסף שווה כעשרה קתות, באבד הכסף אבדו עשרה חלקים מההלוואה, ובאבד הקת, אבד חלק אחד מההלוואה. וי"מ, שאם אבד הקת, לא איבד מההלוואה אלא כפי שוויה, שעיקר המשכון הוא הנסכא, אבל אם אבד הנסכא, איבד חצי החוב, וכשאבדו שניהם, בכל אופן איבד כל החוב.

דף מד

מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא

במלווה על המשכון שאיבד את המשכון

א. נחלקו בדברי שמואל [אם אבד הקת

אבדו אלף זוז].

מתחילה אמרו, שכשהמשכון שווה בדיוק כמו ההלוואה, הכל מודים שכשאבד המשכון, הפסיד המלווה, כי משכון כזה ודאי נלקח לשם תפישת החוב, ואם כן, המלווה נהנה מכך שיש בידו משכון, ונחשב עליו כשומר שכר, החייב באבדה. אבל כשהמשכון שווה פחות מהחוב:

לדעת רבי אליעזר – משכון כזה לא לקח המלווה לשם תפישת החוב, ובוודאי שלא קבלו עליו תחת כל החוב, אלא לזכרון דברים בעלמא¹, כלומר שיהיה בידו ראיה על החוב, ולא יוכל הלווה להכחישו, אבל אין כאן משכון שיוכל לגבות ממנו את חובו, להחשיבו כנהנה מכך, להיות שומר שכר, אלא שומר חנם הוא, ואם אבד המשכון, פטור מלשלמו, ואינו פוחת מהחוב בשל האבדה.

ולדעת רבי עקיבא – משכון שאינו שווה כהלוואה, מקבלו המלווה תחת כל ההלוואה, כדברי שמואל הנ"ל, ולכן, אם

חלקו מתוך הלוואה, כשיעור חלק האבדה מתוך המשכון, ואפילו מקצת המשכון ראוי לפירעון, ומקצתו לא, ומקצתו שווה הרבה, ומקצתו שווה מעט, כחתיכת כסף וקת מגל, קיבל עליו את שני חלקי המשכון בשווה, כל אחד כנגד חצי ההלוואה, ולכן באיבוד אחד מהם, איבד את חצי ההלוואה. [=אפילו קתא ונסכא אבד נסכא אבד פלגא אבד קתא אבד כוליה].

< שיטת ר"ח ורבינו תם:

לדעת האמוראים הנ"ל, אין המלווה מפסיד את כל חובו באובדן המשכון, [השווה פחות משווי המשכון], אלא אם כן קיבל זאת על עצמו בפירוש, שבאובדן המשכון יפסיד את חובו. [יש מפרשים שאמר בפירוש, שיהיה המשכון תחת כל החוב. ויש מפרשים אף כשאמר בפירוש רק, שמקבל המשכון על החוב הגדול ממנו, בלא לפרש שיהיה המשכון כנגד כל החוב].

ואף כשאמר זאת בפירוש, נחלקו חכמים מה הדין כשאבד מקצת המשכון, האם הפסיד חלקו בחוב כחלק המשכון שאבד, או רק כשווי חלק המשכון שאבד, [כמבואר בשיטת רש"י].

ופוסק רבינו חננאל, שאין הלכה כן, ואף כשפירש המלווה שמקבל עליו להפסיד כל חובו באובדן המשכון, לא הפסיד אלא כנגד שווי המשכון.

אולם התוס' כתבו, שאם המלווה פירש זאת, הוא מפסיד את כל חובו באובדן המשכון.

הוספות

¹ לפירוש התוס', לא נאמרו דברי שמואל, אלא כשאמר המלווה בפירוש, שיהיה המשכון תחת כל החוב, ואף על פי כן, לדעת רבי אליעזר, אינו אלא לזכרון דברים, כי מה שאמר שיהיה כנגד כל החוב, אינו אלא אסמכתא בעלמא. אי"נ, אין הכוונה שמפרש שיהיה המשכון תחת כל החוב, אלא שמפרש שיהיה זה למשכון אף שהחוב הרבה, בלא לפרש שיהיה כנגד כל החוב, אבל אם אמר בפירוש, שיהיה המשכון תחת כל החוב, גם רבי אליעזר מודה, שאם אבד המשכון, אבד כל החוב.

דין], זוכה בו, כדרשת רבי יצחק, ואם אבד המשכון, הפסיד מהחוב כשווי המשכון.

ולא נחלקו אלא במשכון שתפסו המלווה בשעת ההלוואה, ולדברי הכל אין להחשיב את המלווה כשומר שכן מחמת תפיסת המשכון, כי לא נטלו אלא לזכרון דברים בעלמא, ואין להפסיד את המלווה את כל ההלוואה כדברי שמואל, כי לדעת רבי אליעזר ורבי עקיבא, אין אדם מקבל משכון מועט תחת חוב גדול.

אבל מטעם אחר, נחלקו האם המלווה נחשב כשומר חנם או כשומר שכן, ויסוד מחלוקת זו, תלוי בכלל, **שהעוסק במצווה** אחת **פטור מלעשות מצווה** אחרת, ואם כן, בשעה שהמלווה מקיים מצוות הלוואה, פטור הוא ממצוות צדקה, ואם יבוא עני באותה שעה לבקש ממנו, משתכר מההלוואה פרוטה שהיה מחויב לתת לו:

לדעת רבי אליעזר – אין ברווח זה כדי להחשיבו לשומר שכן על המשכון, ועודו שומר חנם, הפטור על אבדה, ואינו מפסיד כלום באובדן המשכון. [וכן דעת רבה].

ולדעת רבי עקיבא – יש ברווח זה כדי להחשיבו לשומר שכן על המשכון, ולכן מתחייב על האבדה, ומפסיד מהחוב, כפי שווי המשכון האבוד. [וכן דעת רב יוסף].

ד. נחלקו במלווה הצריך למשכון.

ולבסוף אמר רב יוסף, שלדברי הכל, הרווח היוצא למלווה מההתעסקות במצוות הלוואה, [שפטור באותה שעה מלתת צדקה], מחשיב אותו כשומר שכן, ולכן,

אבד המשכון אבד כל החוב.

ב. נחלקו בדברי רבי יצחק [אם בעל חוב קונה משכון של שעת הפירעון].

לאחר מכן אמרו, ששניהם אינם סוברים כשמואל, שבאובדן משכון קטן יאבד כל החוב. ולא נחלקו אלא אם אבד החוב כפי שווי המשכון:

לדעת רבי אליעזר – מלווה התופס משכון [בשעת הפירעון על ידי בית דין], אינו קונה אותו, אלא **שומר חנם הוא עליו**, ואם כן, **כשאבד המשכון, המלווה פטור, ואינו מפסיד מחובו כלום.**

ולדעת רבי עקיבא – מלווה התופס משכון [בשעת הפירעון על ידי בית דין], זוכה בו, כמאמר רבי יצחק מנין לבעל חוב **שקונה** משכון, שנאמר על המלווה המחזיר את המשכון ללווה להשתמש בו, "וְיִלְךְּ תַּהְיֶינָהּ צְדָקָה", ואם אינו של המלווה, אין זו צדקה כשנותן ללווה את של הלווה, אלא ודאי של המלווה הוא, וצדקה עושה, שנותן לו את שלו. [מתוך לשון הגמרא משמע, שהמלווה קנה את המשכון להיות שלו ממש, וכמי שנפרע מההלוואה כשיעור המשכון, ולכן אם אבד, איבד את שלו, ולא יפרע שוב תחת מה שכבר פרע. אבל התוס' כתבו, שלא קנאו ממש, אלא שיש לו בו זכויות המחשיבות אותו כשומר שכן, ולכן, אם אבד, חייב לשלם, ופוחת זאת מהחוב, אבל אם נאנס, לא הפסיד].

ג. נחלקו בדין שומר אבדה [כשהמשכון משעת ההלוואה].

לאחר מכן אמרו, שלדברי הכל, מלווה התופס משכון [בשעת הפירעון על ידי בית

זקוק לבערו בפסח, אפילו אין עליו אלא אחריות גנבה ואבדה.

המלווה על המשכון ונכנסה שמיטה

א. כשהיה המשכון כנגד כל החוב.

לדברי הכל, אין השמיטה משמטת חוב זה, כי איסור גביית החוב הוא, "לא יִגָּשׁ אֶת רַעְהוּ", וזה שיש משכון בידו, אינו נוגש, כי כבר נטל את חובו.

ב. כשהיה המשכון שווה כחצי החוב.

מתחילה אמרו, שלדברי הכל, כנגד המשכון, אין השביעית משמטת, כי את החוב שכנגד שווי המשכון כבר גבה על ידי המשכון, ואינו נוגשו. אבל בחוב היתר על שיעור המשכון נחלקו:

לדעת רבן שמעון בן גמליאל – גם את החוב הזה אין השביעית משמטת, כדברי שמואל, האומר, שגם משכון מועט נחשב כמשכון על הלואה מרובה, ואם כן יש כאן משכון על כל ההלואה.

ולדעת רבי יהודה הנשיא – את החוב הזה השביעית משמטת, כי אין המשכון כנגד ההלואה, אלא כפי שוויו, ואם כן, רק כנגד שוויו אינו נוגש, אבל היתר מכך, אם יבוא לגבותו, עובר הוא באיסור "לא יִגָּשׁ".

ולבסוף אמרו, שלדברי הכל, את החוב היתר על שווי המשכון השביעית משמטת, כי חוב זה עוד לא נפרע, ואם כן אסור לנוגשו. אבל בחוב שכנגד שיעור המשכון נחלקו:

ברוב ההלואות, אם אבד המשכון, הפסיד כשיעור החוב, אולם כשהמלווה צריך את המשכון, [רש"י מפרש שהמלווה צריך אותו להשתמש בו למלאכתו, ומנכה בכך מההלואה. ורבינו תם מפרש, שאינו מסכים להלוות בלא משכון], נחלקו החכמים הללו:

לדעת רבי אליעזר – מאחר שהמלווה צריך את המשכון, אין כאן מצוות הלואה, ואינו נפטר מלתת פרוטה לעני, ואם כן, אינו שומר שכר אלא שומר חנם, הפטור על האבדה.

ולדעת רבי עקיבא – אף על פי שהמלווה צריך את המשכון, מצווה הוא עושה בהלוואת המעות, ונפטר מלתת פרוטה לעני, ונעשה שומר שכר, להתחייב על אבדת המשכון.

ההלכה בדיון שומר אבדה

ר"ח פסק כרב יוסף ששומר אבדה דינו כשומר שכר. ותוס' פסקו כרבה ששומר אבדה דינו כשומר חנם. וכל זה באבדה של חפצים, אבל השומר אבדת בהמה, לדברי הכל דינו כשומר שכר, כי צריכה שמירה יתירה.

חמץ של נוכרי ביד ישראל

יש מפרשים שישראל שיש בידו חמץ של נוכרי אינו זקוק לבערו בפסח אלא אם כן אחריותו על הישראל אף אם יארע בו אונס, אבל אם אין על הישראל אלא אחריות גנבה ואבדה, אינו זקוק לבערו.

ויש מפרשים שישראל שיש בידו חמץ של נוכרי,

לדעת רבן שמעון בן גמליאל – כנגד שווי המשכון אין השביעית משמטת, כי בשיעור הזה יש משכון ואינו נוגש.

ולדעת רבי יהודה הנשיא – אף כנגד שווי המשכון, השביעית משמטת, כי שאינו שווה כמו כל ההלוואה, אינו ניטל כדי לגבות בו, אלא לזכרון דברים בעלמא, ואם כן, עדיין לא גבה כלום מהחוב, וכל שיגבה עובר באיסור "לא יגש".

סליק פרק שבועת הדיינין

פרק שביעי כל הנשבעין

דף מה

דף מד

כל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמים

בכל מקום שהטילה תורה שבועה בדיני ממונות, לא הטילה על התובע שבועה, שעל ידה יזכה בתביעתו, אלא השבועה מוטלת על הנתבע, שעל ידה יסיר את התביעה מעליו, שנאמר, "שְׁבַעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֶקְתָּ רַעְהוּ וְלָקַח בְּעֵלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלַם", כלומר הבעלים שהוא התובע, יקבל את השבועה מהנתבע, ושוב לא ישלם לו הנתבע כלום.

אולם, יש דברים, שחכמים תקנו בהם, להטיל שבועה על התובע, שעל ידה יזכה בתביעתו, ורוב השבועות הללו מבוארות בפרק זה.

המעמד של תקנות חז"ל

מבואר בגמרא, שתקנות חז"ל, אין בהן תקנות גדולות ותקנות קטנות, אלא **כולן שוות בחשיבותן**.

שבועת הנוטלים לעניין תשלום שכר שכיר
א. כשהנידון הוא אם היה תשלום או לא.

אם השכיר תובע את שכרו בזמנו, [כלומר בזמן שצריך בעל הבית לשלם לו, והוא

היחס בין שווי זהב לשווי הכסף

רבינו תם מפרש, שבזמן שמואל הנביא, ובזמן חז"ל, היחס בין הכסף לזהב היה 12:1, [כלומר משקל מסוים של זהב שווה שנים עשר של כסף], כמו שהיה בזמנו של רבינו תם.

ומה שמבואר בכמה מקומות, שדינר זהב היה שווה 25 דינרי כסף, [ולא 12 דינרי כסף], כי דינר זהב שוקל פי שנים מדינר כסף, ואם כן שווה 24 דינרי כסף, ונותנים דינר נוסף להכרע.

בכמה קנה דוד המלך את

גֵרֶן אַרְוֵנָה הַיְבֵסִי [מקום המקדש]

שני כתובים נאמרו בעניין זה. (א) בספר שמואל נאמר, "וַיִּקֶן דָּוִד אֶת הַגֵּרֶן וְאֶת הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים". (ב) ובדברי הימים נאמר, "וַיִּתֵּן דָּוִד לְאַרְנֹן בְּמִקּוֹם שְׁקָלֵי זָהָב מִשְׁקַל שֵׁשׁ מֵאוֹת". ונחלקו חכמים ביישוב הפסוקים הללו:

במסכת זבחים אמרו, שגבה חמישים שקלי זהב מכל שבת, [וזה כוונת הכתוב בשמואל], **וקנה את הגורן בשש מאות שקלי זהב,** [וזה כוונת הכתוב בדברי הימים].

ובמדרש אמרו, שקנה את הגורן בחמישים שקלי זהב, [וזה כוונת הכתוב בשמואל], ושווי הזהב הזה הוא שש מאות שקלי כסף, [וזה כוונת הכתוב בדברי הימים].

(ב) חזקה היא שהשכיר יתבע את שכרו בזמנו, ומאחר שלא תבע בזמן, ודאי כבר קיבל את שכרו.

וטעם אחד יש להאמין לשכיר, והוא (א) שבוודאי אינו מתכוון לגזול את בעל הבית, כי אינו רוצה לחטוא בגזל, ואם תובע ממנו את שכרו, ודאי לא קיבל אותו עד עתה.

מהגמרא משמע, **שבעל הבית נאמן**, משום שיש יותר טעמים להאמין לו מאשר לשכיר.

אולם התוס' כתבו, שהטעמים שיש להאמין לבעל הבית, אינם טעמים טובים, כי פעמים אינו נזכר אם שילם או לא, ופעמים השכיר אינו תובע בזמן, וצירוף שני הטעמים יחד, אינו נחשב אלא כטעם האחד שיש להאמין לשכיר, ומכל מקום מאחר שעתה יש סברא שווה לכאן או לכאן, העמד ממון בחזקת בעליו, והשכיר הבא להוציא שכרו מבעל הבית יביא ראיה.

– והנה אם היו חכמים מתקנים, שאין לבעל הבית לשלם לשכירו, אלא בפני עדים, לא היינו באים לעולם לידי ספק אם שילם או לא, אלא שאין לתקן כן, כי זהו טורח גדול, שלא יוכלו לשלם בלא עדים.

– וכן אם היו חכמים מתקנים, שיש לבעל הבית לשלם לשכירו מראש, לא היינו באים לעולם לידי ספק אם שילם או לא, אלא שאין לתקן כן, כי שניהם רוצים בהקפה כלומר שניהם חפצים שלא יהיה התשלום דווקא קודם המלאכה, בעל הבית חפץ בזה, כי פעמים אין לו ממון תחת ידו, ואינו רוצה שתתעכב המלאכה, והשכיר חפץ בזה, כי אינו רוצה שיהיה התשלום בידו בשעת המלאכה, שמא יאבד

מפורש במסכת בבא מציעא, שהיא כל העונה שאחר גמר מלאכתו]:

מעיקר הדין, השכיר נאמן ובעל הבית חייב לשלם, אף על פי שאומר ששילם, כי מאחר שהוא טרוד בפועליו¹, ודאי אינו זוכר אם שילם או לא, והרי הוא נידון כמי שאומר איני יודע אם שילמתי, והכלל הוא, שהתובע ממון מחבירו, והלה מודה שהיה חייב, ואינו יודע אם שילם, שחייב לשלם, ומכל מקום תקנו חכמים, שהשכיר לא יקבל את שכרו אלא אחר שישבע, שבאמת לא קיבל, והטעם לתקנה זו, הוא כדי להפיס דעתו של בעל הבית, שכן הוא סבור ששילם, ואינו מחשיב עצמו כאומר איני יודע אם שלמתי.

לדעת חכמים – כן הדין גם כשבעל הבית אומר ששילם את כל שכרו של השכיר.

ולדעת רבי יהודה – כן הדין רק כשבעל הבית אומר ששילם מקצת השכר, ומודה שעדיין חייב לשלם חלקו, אז השכיר נשבע ונוטל את השאר. אבל כשבעל הבית אומר שלמתי כל שכרך, אין השכיר נוטל כלום, אפילו בשבועה.

ואם השכיר תובע את שכרו אחר הזמן שהיה בעל הבית מחויב לשלם לו:

שני טעמים יש להאמין לבעל הבית. (א) מאחר שמי שאינו משלם בזמן, עובר באיסור "לא תלין", חזקה היא שלא עבר על האיסור, אלא שילם קודם שיעבור הזמן, [ואף על פי שהוא טרוד בפועליו, אין זה משכיח ממנו אם שילם או לא, אלא קודם שיעבור על האיסור, אבל כשמגיע הזמן, מתאמץ לזכור אם שילם או לא, כדי שלא יחטא].

הוספות

¹ שנותן שכר לכמה פועלים, וכסבור שנתן לזה [רש"י]. וכתבו התוס', שאפילו אין לו אלא פועל אחד, הדין כן, כי לא פלוג רבנן בתקנתם. ובירושלמי אמרו, שבעל הבית טועה, כי עסקיו מרובים, וטעם זה שייך אף כשיש לו פועל אחד.

לומר שכרתיך, ונתתי לך כל שכרך.

ורב ששת דקדק מהברייטא ששנה רבה בר שמואל, שהשכיר נשבע ונוטל, גם כשאין עדות על השכירות, [ועל שניסה לברר עניין זה, קרא עליו רמי בר חמא את הכתוב, "וַיִּשֶׂם יְדֹד אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּלִבּוֹ"¹], אולם רב נחמן בר יצחק דחה את דקדוקו.

מיגו לפטור משבועה

שומר הבא להיפטר בטענה ראויה, כגון שומר שכר הטוען שהפיקדון נאנס, אינו נפטר, אלא כשישבע שבועת השומרים, כמו שנאמר, "וַיִּמַּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רָאָה. שְׁבַעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רְעֵהוּ".

וכל זה כשלא היה יכול לפטור עצמו לגמרי בטענה אחרת, כגון שיש שטר על שקיבל את הפיקדון, ואינו יכול לומר לא היו דברים מעולם, או החזרתי לך את הפיקדון.

אבל אם לא היה שטר על כך, היה יכול לטעון טענות אלו, והיה נאמן בהם בלא שבועה, ולכן מגו [=מתוך] שהיה נאמן בטענות אלו בלא שבועה, נאמן גם על טענתו בלא שבועה.

מפקיד בשטר ומפקיד בעדים

המפקיד אצל חבירו בשטר, צריך להחזיר

ממנו או יוציאנו עד גמר המלאכה ולא יהיה לו כשיצטרך לו.

ב. כשהנידון הוא כמה קצץ בעל הבית בשכרו של השכיר. [עניין זה מבואר בדף מ"ו].

כשהשכיר אומר קצצתי לך 2 זוז בשכרי, ובעל הבית אומר קצצתי לך 1 זוז בשכרך [ומודה שעדיין לא פרע כלום]:

לדעת רבי יהודה – אין חילוק בין נידון זה, לבין כשהנידון אם היה תשלום או לא. ולכן, גם בזה, הדין כנ"ל, ואם כן, מאחר שבעל הבית מודה במקצת, כשהשכיר תובע בזמנו, הוא נשבע ונוטל כדבריו, וכשהוא תובע לאחר הזמן, הדין עם בעל הבית.

ולדעת חכמים – בזה בעל הבית נאמן, כי עניין זה כמה קצץ, אין בעל הבית שוכחו מחמת טרדתו בפועליו, ואין לדונו כאומר איני זוכר כמה קצצתי, אלא כאומר בודאות שקצץ 1 זוז, ומאחר שהוא מוחזק הדין עמו והמוציא מחבירו עליו הראיה. ומכל מקום תקנת חכמים היא, שישבע בעל הבית כדבריו. [מתוך פירוש רש"י משמע, שאין כאן תקנה מיוחדת, אלא שמוטל עליו להישבע שבועת היסת, והתוסי' פירשו, שדין זה קדום לשבועת היסת, ותקנה מיוחדת תקנו כאן חכמים, שישבע בעל הבית כדי להיפטר].

<<< ולדעת רב ושמואל ורבי יוחנן, בכל מקום שאמרו, שהשכיר נשבע ונוטל, [כל אחד כפי שיטתו], אין זה אלא כשבעל הבית שכרו בפני עדים, אבל אם בעל הבית שכרו שלא בפני עדים, מתוך שנאמן לומר לא שכרתיך כלל, שכן אין מי שיכחישו בזה, נאמן

הוספות

¹ בגמרא הגרסא "בלבו".

שיעשה זאת, ואחר כך נמצא הדקל קצוץ, ודאי הוא קצוץ.

הבא ואומר, פלוני מכר לי פירות דקלו, אלך ואלקטם, נאמן, כי ודאי אינו חשוד ללקט פירות שאינם שלו.

אבל הבא ואומר, פלוני מכר לי דקלו לקצוץ את ענפיו אינו נאמן¹, כי אין רגילות למכור אילן העושה פירות, לקציצת ענפיו.

שבועת הנוטלים לעניין נגזל

מי שתבע את חברו, בטענה שנכנס לביתו, וגזלו כלים קטנים, [וכשיצא נתנם תחת בגדיו], והעדים מעידים שיצא עם כלים תחת בגדיו, ואינם יודעים מה הם, [ותוסי פירשו, שהעדים מכירים את מקצת הכלים שנטל, שהם של בעל הבית, והנידון הוא על כלים שלא הכירו העדים, ובעל הבית טוען שגזלם ממנו].

לדברי חכמים – אף כשהנתבע טוען לא גזלתי כלום [יותר ממה שראו העדים], **הנתבע נשבע על טענתו, וגובה מהגזלן ככל מה שטוען**, [כי הדברים מוכיחים שהאמת עמו, שהרי עדים מעידים שמשכנו שלא ברשות].

ולדברי רבי יהודה – רק אם הנתבע מודה שגזל כלים, [יותר ממה שראו העדים ופחות מתביעת בעל הבית], **בעל הבית נשבע על טענתו, שגזלו יותר ממה שהוא מודה, ונוטל מהגזלן על ידי השבועה**. אבל אם הנתבע אומר לא נטלתי כלום, [יותר ממה

לו בעדים. כלומר כשנעשה שטר על הפיקדון, השומר אינו נאמן לומר שהחזירו, ורק כשיעידו על כך עדים, יפטר. רבינו תם מפרש, שאם ישבע שהחזיר נאמן, מיגו שהיה טוען נאנסו והיה נאמן בשבועה, ורק בלא שבועה אינו נאמן אלא על ידי עדים. וריב"א מפרש, שבלא עדים אינו נאמן אפילו ישבע, כי השטר שביד המפקיד מכחישו, שכן אם היה מחזיר את הפיקדון, לא היה השטר ביד המפקיד.

והמפקיד אצל חברו בעדים, אין צריך להחזיר לו בעדים. כלומר כשלא נעשה שטר על הפיקדון, אפילו הופקד בפני עדים, השומר נאמן לומר שהחזירו, אף בלא שיעידו עדים על ההחזרה.

דף מו

איזיל ואקטליה לדקלא דפלניא

אמר רב נחמן, **האי מאן דנקיט נרגא בידיה** [=הנוטל גרוזן בידו], **ואמר, איזיל ואקטליה לדקלא דפלניא** [=אלך ואקצוץ את דקלו של פלוני], **ולאחר מכן נמצא הדקל קצוץ ומושלך לארץ, אין בכך ראייה שאותו אחד קצוץ, כי עביד איניש דגזים ולא עביד** [=פעמים אומר אדם לעשות דבר גוזמא ושגעון ואינו עושה].

וכתב הרוקח, שכל זה בסתם בני אדם, אבל מי שמוחק לקצוץ דקלים של אחרים, ואמר

הוספות

¹ העירוני שתחת המילים 'לקצוץ את ענפיו אינו נאמן ... אין רגילות למכור' יש לכתוב 'לקוצצו אינו נאמן ללקט את הפירות ... אין רגילות לקצוץ' ויש למחוק את הסוף 'לקציצת ענפיו'.

שראו העדים], התובע אינו גובה ממנו כלום, אפילו על ידי שבועה.

די בתנאי זה בפני עצמו, כי פעמים אדם צריך למעות, ומוכר את כליו].

(ב) אין רגילות להטמין כלים כאלו, [שאין בושה בעצם היראות אדם בכלים כאלו כשהם שלו, ואם מטמינם, מסתבר ששאלם, ולכן מתבייש להיראות בהם שלא ייודע שצריך לשאול כלים מחברו].

ושבועה זו, אין בעל הבית חייב להישבע בעצמו, אלא **אפילו שומר הבית, ואפילו אשתו, נשבעים** שהכלים של בעל הבית, ונוטל אותם מהגזלן¹.

(ג) היוצא אינו אדם צנוע, המטמין גם דברים ששאר בני אדם אינם מתביישים להיראות בהם, [ואם כן, מאחר שהטמינם, מסתבר ששאלם כנ"ל, ואינם שלו].

[וספק בגמרא, האם מועילה גם שבועתו של שכירו של בעל הבית, שאינו מופקד על שמירת הבית].

(ד) רגילים להשאיל כלים כאלו, [ואם כן מסתבר ששאלם]. **לפירוש רש"י, גם תנאי זה צריך לכל שלושת התנאים הקודמים, ואינו עומד בפני עצמו. אולם לפירוש רבינו תם, תנאי זה עומד בפני עצמו,** ואינו צריך לשלושת התנאים הקודמים, ולכן, אם רגילים להשאיל כלים כאלו, היוצא אינו נאמן לומר שקנאם, ושלושת התנאים הראשונים צריכים זה לזה, ולכן, כשאין רגילים להשאיל כלים כאלו, רק כשהתקיימו כל שלושת התנאים הנ"ל, היוצא אינו נאמן.

וכל האמור כאן, הוא, כשבעל הבית טוען דברים שראויים להיות לו לפי עושרו, או שראויים להיות מופקדים אצלו לפי נאמנותו.

אבל היה עני שאין לו ממון משלו, ואין רגילים להפקיד אצלו, אינו נאמן לומר שהגנב נטל ממנו דבר יקר ערך.

ראו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא

מהבית ואמר קניות מבעל הבית

א. כשבעל הבית אומר לא מכרתים לו אלא השאלתים לו. מעיקר הדין, מאחר שהנוטל מוחזק בכלים, בעל הבית הבא להוציא ממנו, עליו להביא ראיה שהדין עמו, ולכן יש להאמין לנוטל, שקנה את הכלים הללו. **אלא אם כן לא יתכן לומר כן, וזה יהיה אם יתקיימו התנאים הבאים:**

ב. כשבעל הבית אומר לא מכרתים לו אלא גנבם ממני.

שיטת רש"י – בזה אפילו יתקיימו כל ארבעת התנאים הנ"ל, אין מקבלים את דברי בעל הבית, כי אינו יכול להחזיק את היוצא לגנב, ולכן **היוצא נאמן בדבריו, שקנה את הכלים הללו.**

(א) בעל הבית הזה, אינו עשוי למכור את כליו, [ואם כן מסתבר שלא מכרם, אבל לא

הוספות

¹ העירוני שיש לכתוב כך: **ושבועה זו,** אין בעל הבית חייב להישבע בעצמו, אלא **אפילו שומר הבית, ואפילו אשתו, נשבעים** שנטל כלים מהבית, ומחייבים את הגזלן להחזירם.

שזה חבל בו, ונוטל ממנו תשלומי החבלה.

לדעת חכמים – כן הדין, אפילו אם הנתבע אומר לא חבלתי בך כלל.

ולדעת רבי יהודה – כן הדין, רק כשהנתבע מודה במקצת, כגון שזה טוענו חבלת בי שתיים, והוא אומר לא חבלתי אלא אחת. אבל אם הנתבע אומר, שלא חבל כלל, פטור מלשלם, אפילו ישבע התובע.

וכל זה, בחבלה שיתכן שחבל בעצמו, או שהיה שם אחר שיתכן שהוא חבל.

אבל אם לא היה שם אחר שיכול לחבול בו, והיתה החבלה במקום שאינו יכול לחבול בעצמו, נוטל את תשלומי החבלה בלא שבועה, כי ודאי זה חבל בו.

שכנגדו [הנתבע שהוא כנגדו

של התובע] **חשוד על השבועה**

מי שחשוד להישבע לשקר, ונתחייב שבועה מהתורה, [כגון שהודה במקצת, או כפר הכל ועד אחד הכחישו], אין להשביעו, ולכן תקנו חכמים, שהתובע ישבע, וייטול כפי טענתו. ובכלל הדין הזה:

א. מי שחשוד על שבועה שיש בה כפירת ממון, כשבועת העדות ושבועת הפקדון, שהנשבע בהם לשקר, הוא רע לשמים ורע לבריות, שנשבע בשקר ומפסיד ממון.

ב. וכן מי שחשוד על שבועה שאין בה כפירת ממון, כשבועת שוא¹ ושבועת ביטוי [לשעבר,

שיטת רבינו תם – בזה אפילו יתקיימו שלושת התנאים הראשונים הני"ל, אין מקבלים את דברי בעל הבית, ויוצא נאמן לומר שקנה את הכלים. אבל אם התקיים התנאי הרביעי הני"ל, שכלים אלו רגילים להשאילם, אפילו לא התקיימו שלושת התנאים האחרים, בעל הבית נאמן.

אלו ספרים רגילים בני אדם להשאיל

רש"י מפרש – רק ספרי אגדתא ורגילים להשאיל, כי אין אדם עשוי ללמוד בהם תדיר, ואינו חושש להשאילם לחבירו, אבל שאר ספרים, שלומדים בהם הרבה, אין רגילים להשאיל, כי מתקלקלים מרוב הלימוד. [ומתוך שאין רגילים להשאילם כלל, המחזיק בספרי חבירו, ואומר שקנה אותם, נאמן בלא שטר ועדות, ואין צריך לכתוב שטר על מכירת ספרים, אלא לרווחא דמילתא, שלא יצטרך לשבע שבועת היסט. וכן מסר רב יצחק הלוי].

ותוס' מפרשים – רגילים להשאיל ספרי אגדתא, שאין כל מצווה בלימודם, וכל שכן שרגילים להשאיל שאר ספרים, שיש מצווה רבה בלימודם, וכמו שאמרו במסכת כתובות, "וְאֵיךְ תִּתְּנוּ עִמָּדֵת לְעַד", זה הכותב ספרים ומשאילם לאחרים.

שבועת הנוטלים לעניין נחבל

אם ראו עדים שני בני אדם נכנסים למקום אחד ויוצאים ממנו, בשעת הכניסה היו שניהם שלמים, ובשעת היציאה היה אחד חבול, ובא החבול וטען, זה שנכנס עמי חבל בי, והוא אומר לא חבלתי, הנחבל נשבע

הוספות

¹ לדעת רבא, מי שנשבע שבועת שקר, אינו נפסל להיות עד, כי לא נפסל לעדות, אלא החשוד על הממון. ומכל מקום, כל זה

שהודה במקצת, או כפר הכל ועד אחד הכחישו], והתובע והנתבע שניהם חשודים להישבע לשקר, אי אפשר להשביע, לא את הנתבע [כדין תורה], ולא את התובע [כתקנת חכמים כשכנגדו חשוד על השבועה], כי שניהם חשודים, ונחלקו חכמים מה יעשה בדינם.

דעה א' – יחלוקו.

כלומר, הנתבע ישלם לתובע חצי מהתביעה. [במשנה לפנינו, הובאה דעה זו בפי רבי מאיר, אולם כל האמוראים בגמרא הכניסוה לפיו של רבי יוסי].

דעה ב' – חזרה שבועה למקומה. במשנה לפנינו הובאה דעה זו בפי רבי יוסי, אולם כל האמוראים בגמרא הכניסוה לפיו של רבי מאיר. ונחלקו האמוראים בביאור עניין זה.

- **לדעת רב ושמואל**, [שקראם רבי אמי רבותינו שבבבל], חזרה שבועה לסיני, כלומר חזר הדין לשבועה שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל בסיני, "וְלֹא תִגְזְלוּ", והוא יפרע מהגזלן, אבל בית דין אינם נזקקים להם, לא להשביעם, ולא לגבות ממון.

- **ולדעת רבי אבא**, [שקראו רבי אמי רבותינו שבארץ ישראל²], חזרה שבועה

אכלתי ולא אכלתי], שהנשבע בהם לשקר רע לשמים בלבד, שנשבע בשקר.

ג. **ומי שעבר על שבועתו אחר שהוציאה מפיו**, כגון שנשבע שבועת ביטוי להבא [אוכל ולא אוכל], שבשעה שנשבע לא חטא, ויתכן שהתכוון לקיים שבועתו, ורק אחר כך עבר על שבועתו – יש מפרשים שאינו חשוד בכך להישבע שבועת שקר, ולכן, אם נתחייב שבועה מהתורה, נשבע ונפטר, [ומכאן למדו, שמי שעבר על החרם, גם כן לא נפסל לשבועה, כי בשעת קבלת החרם לא התכוון לעבור עליו]. **אולם רבינו תם מפרש, שגם העובר על השבועה אחר שהוציאה מפיו**, אף שבשעה שנשבע נתכוון לקיים, נפסל הוא לשבועה.

דף מז

וכן מי שחשוד על הגזל, פסול הוא לשבועה, ואם נתחייב שבועה מהתורה, שכנגדו נשבע ונוטל. **ובכלל זה הגזלנים מדברי חכמים¹**: (א) משחק בקוביא [גזלן דרבנן הוא, כי אסמכתא אינה קונה אבל מהתורה אינו גזלן]. (ב) מלווה בריבית. (ג) מפריחי יונים. (ד) סוחרי שביעית. [במסכת סנהדרין נתבאר, מה הם פסולים אלו, ומדוע נחשבים גזלנים רק מדברי חכמים].

שניהם חשודים על השבועה

כשהנתבע נתחייב שבועה מהתורה, [כגון

הוספות

כשהוא בא להעיד לזולתו, שאין סיבה לחושדו על הממון, אבל כשלא להישבע על טענות התובע, הלא עצם שבועתו היא משום שאנו חושדים אותו על הממון, ואם כן, אין טעם להשביעו, שהרי חשוד הוא גם על הממון. [תוס'].]

¹ במסכת בבא מציעא (דף ה' ע"ב בתוד"ה דחשיד) י"מ, שאפילו גזלן גמור מהתורה, אינו פסול לשבועה אלא מדברי חכמים, ומכל מקום, כאן נתחדש, שאף גזלן מדברי חכמים, פסול לשבועה מדברי חכמים.

² יש מפרשים שבאמת רבי אמי הוא היה רבו של רבי אבא, אבל היה דרכם לכבד תלמידיהם, ולקוראם בשם רבותינו, כמו

להישבע להכחיש את דברי העד ולבטלו, שהרי מודה לדברי העד שחטף, ואין לומר שישבע שחטף את שלו, כי אין זו שבועה שהעד מחייבו.

ולדעת רבי אבא, מתוך שאינו יכול להישבע לבטל את דברי העד, חייב לשלם.

אבל לדעת רב ושמואל, רק מי שיכול להישבע להכחיש עד אחד ואינו נשבע, מתוך שאינו נשבע משלם, אבל מי שאינו נשבע להכחיש עד אחד, כי אינו יכול להישבע, אינו חייב לא להישבע ולא לשלם, והרי זה כמי שאין שום עדות כנגדו, וממילא נאמן לומר שלי חטפתי.

”שְׁבַעַת ה’ תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם”

א. דרשת רבי אמי.

רבי אמי דרש את הכתוב כך, **”שְׁבַעַת ה’ תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם” דווקא, ולא בין היורשים,** כלומר, אם מתו הלווה והמלווה, והיתומים דנים אלו עם אלו, אין כאן שבועה.

- ורק לפי דברי רבי אבא, [שהמחויב שבועה שאינו יכול להישבע משלם], יש להבין דרשה זו, שבא הכתוב ללמד, שאם היו בני המלווה תובעים את בני הלווה מנה, ובני הלווה אומרים חמישים יודעים אנו שאבינו פרע, וחמישים אין אנו יודעים אם פרע או לא אין כאן שבועה.

למחויב לה מהתורה, כלומר לנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם.

דין גביית יתומים מהיתומים יתבאר בעזה”י בדף מ”ח.

חטף דבר מחבירו ואמר שלי הוא
[נסכא דרבי אבא]

א. כשעדים מעידים על החטיפה.

- **חייב לשלם מה שחטף,** כי מאחר שיש עדים שהיה הדבר ביד הנחטף, הנחטף נחשב כמוחזק, ואין אדם נאמן לחטוף דבר מיד חבירו בלא ראיה שהוא שלו, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, [וכן אם היה אומר לא חטפתי לא היה נאמן להכחיש את העדים].

ב. כשאין עדות על החטיפה.

- **החוטף נאמן לומר ששלו חטף,** מיגו שהיה אומר לא חטפתי כלל, ומעולם היה בידי, ובטענה זו היה נאמן, שהרי הוא מוחזק בפנינו.

ג. כשיש עד אחד על החטיפה.

- **אם היה אומר לא חטפתי,** כנגד דברי העד, **היה נשבע שלא חטף,** ומבטל בכך את דברי העד, **וזוכה בממון,** [כדין מי שעד אחד מכחישו, שהוא נשבע ונפטר מלשלם].

- **אבל כשאומר חטפתי את שלי, אינו יכול**

הוספות

סקרא רב לרב כהנא ולרב אסי תלמידיו. ויש מפרשים שרבי אבא היה רבו של רבי אמי כמו שאמר כאן, אלא שלאחר זמן נתמנה רבי אמי לראש, ובאו הדיינים לפניו. [תוס’].

הַגִּדְלָה נְהַר פְּרֵת, [ומכאן יש ללמוד] **קרב לגבי דהינא** [לשון שמן] **ואידהן** [כלומר, אם נגעת במשוח בשמן, תהא גם אתה משוח בנגיעתו, שכן פרת הוא הקטן משלש נהרות היוצאים מעדן, שהוא מנוי אצלם לבסוף, שנאמר "וְהִנְהָר הַרְבִּיעִי הוּא פְּרֵת", וכאן קורא אותו הנהר הגדול, שבביל שהוא נזכר עם ארץ ישראל שהיא חשובה]. וכעין זה תנא דבי רבי ישמעאל, **עבד מלך, כמלך**.

שבועת הנוטלים לעניין חנווני על פנקסו

חנווני שתבע את בעל הבית, בטענה שכתוב בפנקסו, שמכר לבעל הבית בהקפה, ועוד לא שילם לו את חובו, **אינו שונה משאר תובעים את חובם**, שאינם נאמנים אלא בעדות או בשטר, [ואם יש עד אחד, הנתבע חייב שבועת התורה, ואם לאו חייב שבועת היסט].

אולם כשיש רגלים לדבר שבעל הבית חייב, כגון שאמר לו בעל הבית, "תן לפועלי בסלע מעות שאני חייב להם", ובא ותבע את בעל הבית לשלם, בטענה שנתן לפועלים כפי שביקש, והם אומרים לא קבלנו מהחנווני כלום, ועדיין בעל הבית חייב לנו:

לדעת חכמי המשנה – מאחר שבעל הבית מודה, שביקש מהחנווני לתת להם, **החנווני נשבע ונוטל את חובו מבעל הבית, [וכמו כן הפועלים נשבעים שלא קבלו שכרם, וגוברים שכרם מבעל הבית, וכשהם נשבעים עושים זאת במעמד החנווני כדי שיתביישו ממנו אם הם משקרים ואין**

שכן אם הלווה עצמו היה אומר כן, היה חייב להישבע שבועת מודה במקצת, ומתוך שאינו יכול להישבע, [כי אומר שאינו יודע], היה עליו לשלם.

ובאה תורה ללמד, שאצל הבנים אין הדין כן, ואין מוטלת עליהם שבועה, ולכן, אף על פי שאינם יכולים להישבע, אינם משלמים.

- אבל לפי דברי רב ושמואל, שהמחויב שבועה שאינו יכול להישבע פטור, אין להבין דרשה זו כך, כי לפי דבריהם, גם כשהלווה עצמו אומר איני יודע אינו משלם.

ב. דרשת שמעון בן טרפון.

שמעון בן טרפון אומר, "**שְׁבַעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם**", **מלמד שהשבועה חלה על שניהם**, כלומר אם הנתבע נשבע לשקר, שניהם נענשים על כך, ואף המלווה שהדין עמו, והטעם לכך שהוא נענש, כי לא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ומתוך כך באו לידי חלול השם. [וכן ידרשו רב ושמואל את הכתוב].

ממאמרי רבי טרפון

שמעון בן טרפון אומר, **אזהרה לעוקב אחר נואף**, [כלומר שלא להיעשות אפוטרופוס לנואף, להרגיל לו נשים לניאוף], מניין, תלמוד לומר "לא תנאף", וקרא בו "לא תנאף".

שמעון בן טרפון אומר, "**וַתִּתְּרַגְּנֵי בְּאֶהֱלִיכֶם**", "**וַתִּתְּרַגְּנֵי**", הוא נוטריקון, **ותרתם** [את הארץ], **וגיניתם** [באהלו של מקום, שהשכיך בו את שכינתו ביניים].

שמעון בן טרפון אומר, [נאמר] "**עַד הַנְּהָר**

שבועה אחת מבטלת טענות שכנגדה כי

החנווני והפועלים אומרים זה על זה שאינם מאמינים לשבועתם].

ולדעת בן ננס – מאחר שאחד מהם משקר, אם ישביעו את שניהם, נמצא בית דין משביעים כאן שבועת שקר, ולכן אין להשביעם, והחנווני והפועלים נוטלים מבעל הבית בלא שבועה.

ולדעת רבי [כפי שרצו להעמידה] – הפועלים נשבעים שלא קבלו, והחנווני משלם להם, [אולם למסקנה דעת רבי כדעת חכמי המשנה].

שתי כתות עדים המכחישות זו את זו

שתי כתות עדים המכחישות זו את זו בעדות אחת, כגון שנים אומרים הרג פלוני את הנפש, ושנים אחרים מכחישים אותם, ואומרים לא הרג, אין להאמין לעדי כת אחת יותר מעדי חברתה, והרי זה ספק מי מהם מעיד שקר.

לדעת רב הונא [שהתוס' פסקו כמותו] – מאחר שאין ידוע מי מהם משקר, יש להעמיד כל כת בחזקת כשרות, ולכן כל כת כשרה לשאר עדויות שבתורה, ואין לפוסלה מספק, [ורק כשיבוא אחד מכת זו, עם אחד מכת זו, להעיד, אין כאן עדות כשרה, כי ברור שאחד מהם פסול, מחמת שהעיד שקר, ואין כאן שני עדים כשרים

אלא עד אחד].
ולדעת רב חסדא – מאחר שכל כת ספק פסולה, אין לנו להוציא ממון על פיהם בשום עדות, כי מספק אין מוציאים ממון מחזקתו, ואם כן הרי הן פסולות הן לשאר עדויות שבתורה¹.

ועל פי הכלל הזה נאמרו הפרטים הבאים:

א. שני מלווים ושני לווים ובשני שטרות היינו פלוגתייהו. כלומר, כשנעשו שתי הלוואות שונות על פי שתי כתות אלו, כגון ראובן הלווה לשמעון בשטר שחתומה בו כת אחת, ולוי הלווה ליהודה בשטר שחתמה בו כת שניה.

לדעת רב הונא – שני הלווים גובים בשטר שבידם, כי עדי השטרות בחזקת כשרות.

ולדעת רב חסדא – שני הלווים אינם גובים בשטר שבידם, כי שני השטרות חתומים בעדים שהם ספק פסולים.

ב. מלווה אחד ולווה אחד ובשני שטרות יד בעל השטר על התחתונה. כלומר, כשאדם אחד לווה מאדם אחר שתי פעמים בשטר, בשטר הראשון חתמה כת אחת, ובשטר השני חתמה כת שניה.

הכל מודים שיגבה בשטר אחד ולא בשתי השטרות, שכן רק כשדנים על כל כת בפני עצמה, נחלקו אם היא בחזקת כשרות או לא, אבל לפי האמת, ברור שכת אחת כשרה וכת אחת פסולה, ואם כן, כשאנו באים

הוספות

¹ ולכאורה דווקא כשבאים להוציא ממון מיד מי שמוחזק בו, אין להאמין אותם, אבל אם באים לקיים ממון ביד המוחזק, כנגד עדים כשרים שרוצים להוציא ממנו, יש להאמינם לעניין זה, שמה כשרים הם, ולכן מקיימים את הממון ביד המוחזק, ויל"ע בזה.

חתמה כת שניה.

לדעת רב הונא – יש להסתפק, האם לדעתו המלווה גובה את חובו משני הלווים, כי לכל אחד הוא טוען שהשטר שנכתב עליו כשר, או מאחר שברור שאחד השטרות שבידו פסולים, כל אחד מהלווים דוחהו ואומר, הבא ראייה ששטרי כשר ולא פסול, ואינו גובה כלום.

ולדעת רב חסדא – אפילו כשיש ביד המלווה שטר אחד, שיתכן שהוא כשר, אינו גובה בו מספק, וכל שכן כשיש בידו שני שטרות על שני בני אדם, **שבוודאי יש בידו שטר פסול, שאינו גובה בהם.**

דף מח

אמר לחנווני תן לי בדינר מעות

ואמר לשולחני תן לי בדינר מעות

מי שסיכם עם חנווני [המוכר שלא בהקפה], לקנות ממנו פירות בדינר. וכן מי שסיכם עם שולחני, לקבל ממנו מעות נחושת, תמורת דינר של כסף.

א. כששניהם מודים שבעל הבית קיבל את שלו, אבל החנווני והשולחני טוענים שלא קבלו את שלהם :

לדעת חכמים – ישבע בעל הבית שבועות היסת¹, ששילם את חיובו, ונפטר.

לסמוך על שתיהן יחד, אין כאן אלא כת אחת כשרה, ומאחר שאין אנו יודעים איזו היא, יד בעל השטר על התחתונה, ויגבה את השטר **הקטן שביניהם.**

ג. שני מלווים ולוה אחד ושני שטרות היינו מתניתין. כלומר, כששני בני אדם הלוו לאדם שלישי בשטר, בשטר הלוואה של הראשון חתמה כת אחת, ובשטר הלוואה של השני חתמה כת שניה.

לדעת רב הונא – אף על פי שברור, שלפי האמת כת אחת פסולה, ואם כן אין ללווה לשלם שתי פעמים, מכל מקום, מאחר שכל **מלווה בא בפני עצמו**, אין הלווה יכול לפסול את שטרו, **ועל כורחו ישלם הלווה שתי פעמים.** [ודין זה דומה למשנתנו, שבעל הבית משלם שתי פעמים, אחת לחנווני ואחת לפועלים, אף על פי שלפי האמת אין לו לשלם אלא פעם אחת].

ולדעת רב חסדא – אף על פי שברור, שלפי האמת הלווה חייב לאחד מהם, מכל מקום, מאחר שכל אחד בא בפני עצמו, **הלווה דוחהו, שמא עדיו פסולים, ואינו משלם כלום.** [ומסתבר שאם יבואו יחד בהרשאה, יגבו את השטר הקטן].

ד. שני לווים ומלווה אחד ושני שטרות תיקו. כלומר, כששני בני אדם לוו מאדם שלישי בשטר, בשטר הלוואה של הראשון חתמה כת אחת, ובשטר הלוואה של שני

הוספות

¹ אף שלא תקנו שבועת היסת על הכופר בכל, אלא בזמן רב נחמן, שבועה זו כבר היתה בימי התנאים, דכיון שראו שנתן לו הפירות, ולא ראו שנתן לו הדינר, ראוי הוא לתקן שבועה על בעל הבית. [תוסי' ותוסי' הרא"ש].

ב. כשהתשלום מונח בחנות ועל השולחן, אבל עדיין לא נטלוהו החנווני והשולחני, ובעל הבית טוען שלא קיבל את שלו:

לדברי הכל – החנווני והשולחני נשבעים שמסרו לבעל הבית את שלו, ונוטלים את התשלום.

גבייה בשבועה בלבד

במסכת כתובות מבוארים כמה אופנים, שבהם אין האשה גובה כתובתה אלא בשבועה. (א) פוגמת כתובתה [עניין זה נתבאר גם לעיל בדף מ"א]. (ב) כשעד אחד מעיד שכבר גבתה. (ג) כשבאה לגבות מנכסים משועבדים, [כלומר מנכסים שמכר הבעל והם ביד הלקוחות]. (ד) כשבאה לגבות מנכסי יתומים אחר מיתת הבעל. (ה) כשבאה לגבות שלא בפניו, [כגון ששלח לה גט ממדינת היס].

וכשם שבכל אלו אין גביית החוב אלא בשבועה [שלא נפרע], כך גם בגביית חוב יתומים [יש אופן] שאין גביית החוב אלא בשבועה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

גביית חובות על ידי

בני המלווה אחר מותו

א. מת המלווה והלווה קיים. כשם שבחייו, המלווה גובה את חובו על ידי השטר, בלא להישבע שלא גבה כבר, כך אחר מותו, בני המלווה גובים את החוב על ידי השטר, בלא להישבע.

ולדעת רבי יהודה – בעל הבית נאמן בלא שבועה, כי חזקה [=דבר ידוע הוא] שאין השולחני והחנווני הזה מוסרים את שלהם, אלא אחר שיקבלו את התשלום, ומאחר שמודים שמסרו את שלהם לבעל הבית, ודאי כבר קבלו את התשלום כטענת בעל הבית.

ב. כששניהם מודים שהחנווני והשולחני קיבלו את שלהם, אבל בעל הבית טוען שלא קיבל את שלו:

לדברי הכל – החנווני והשולחני נשבעים שבועת היסט, שמסרו את מה שהיו מחויבים למסור, ונפטרים.

וכל האמור לעיל הוא כשיטת רש"י. **ורבינו תם מפרש,** שבאופנים הנ"ל אף שכן הדין למעשה, מכל מקום המשנה לא היתה מחייבת את הנתבע להישבע, כי שבועת היסט לא נתקנה בזמן המשנה, אלא בזמן רב נחמן, ולכן פירש שהמשנה אינה מדברת באופן שאחד כבר קיבל את שלו אלא באופנים הבאים.

א. כשהדבר שבעל הבית צריך לקבל מונח בכליו של בעל הבית, ועודו ברשות החנווני והשולחני, והחנווני והשולחני טוענים שלא קבלו את שלהם:

לדעת חכמים – ישבע בעל הבית ששילם וייטול את שלו.

ולדעת רבי יהודה – בעל הבית נאמן ליטול את שלו בלא שבועה, כי חזקה [=דבר ידוע הוא] שאין השולחני והחנווני הזה מוסרים את שלהם, אלא אחר שיקבלו את התשלום, ומאחר שנתנוהו לכליו של בעל הבית, ודאי כבר קבלו את התשלום כטענת בעל הבית.

הלווה, המלווה לא היה יכול לגבות את החוב מבני הלווה, אלא בשבועה שלא פרע כבר את החוב, כשמת המלווה עצמו, הוריש לבניו חוב שניתן לגבותו רק בשבועה זו, ומאחר שהיורשים אינם יכולים להישבע שבועה זו, [וגם אי אפשר להטיל את השבועה על בני לווה שכנגדם, כי גם הם אינם יודעים אם היה פירעון או לא, ולדעת רב ושמואל, כל שאין יכולים להשביע, חזרה שבועה לסיני, ואין נזקקים להם, ולכן בני המלווה] אינם גובים כלום¹. אולם אם האב כבר נשבע על כך קודם מותו, הם גובים את החוב אף בלא שבועה כלל]. [וכל זה הוא כדעת בית הלל, האומרים שבעל השטר אינו נחשב כמוחזק בממון הכתוב בו, אבל לדעת בית שמאי, שטר העומד לגבות נחשב כאילו כבר נגבה, ולדעתם, אף על פי שבני המלווה מחוסרים שבועה, הם גובים את החוב מבני הלווה, כי הם מוחזקים בו.

ולדעת רבי אלעזר – אף על פי שבשעה שמת הלווה, המלווה לא היה יכול לגבות את החוב מבני הלווה, אלא בשבועה שלא פרע כבר את החוב, ואם כן כשמת המלווה עצמו, הוריש לבניו חוב, שניתן לגבותו רק בשבועה, מכל מקום מאחר שהיורשים אינם יכולים להישבע שבועה זו, כי אינם יודעים אם נפרע החוב או לא, דים שישביעום שבועת יורשים, כלומר שלא פקדנו אבא כנ"ל, ועל ידה גובים את החוב.

ורבי אמי היה סבור לומר, שאם המלווה

ב. מת המלווה ואחר כך מת הלווה. כשם שבחיינו, המלווה לא היה יכול לגבות חובו מבני הלווה אלא בשבועה שלא נפרע, כך כשבני המלווה באים לגבות את חובם מבני הלווה, אינם גובים אלא בשבועה, והשבועה שנשבעים היא, "שבועה שלא פקדנו [=ציוונו] אבא [בשעת מיתה ששילם לכם]. ולא אמר לנו אבא [קודם שעת מיתה ששטר זה פרוע]. ולא מצינו בין שטרותיו של אבא [שובר המלמד] ששטר זה פרוע".

ואם נולד בן המלווה אחר מותו של המלווה, [ברור שלא אמר לו אביו שהשטר פרוע, כי לא ראהו מעולם, ואין טעם להשביעו על כך, אולם יתכן שמצא בין שטרות אביו שובר על הלוואה זו, ולכן], לדברי רבי יוחנן בן ברוקה, הרי זה נשבע, שלא מצא בין שטרות אביו שובר על חוב זה, וגובהו. [ולא נתבאר אם יש מי שחולק על הדין הזה].

ואם שמעו עדים את האב אומר בשעת מיתתו, שהשטר אינו פרוע. לדעת רבן שמעון בן גמליאל, אין צורך להשביע את הבנים דבר, וגובים את החוב בלא שבועה. [וכתבו התוס', שחכמים חולקים על כך, כי יש לחוש שאמר זאת כדי שיהיו הכל סבורים שיש לבניו ממון שחייבים לו אבל באמת אמר להם שהחוב פרוע].

ג. מת הלווה ואחר כך מת המלווה.

לדעת רב ושמואל – מאחר שבשעה שמת

הוספות

¹ יל"ע מה הדין אם לא זה ידם מתוך יד אביהם, ויודעים בוודאות שלא נפרע החוב, האם נשבעים על כך כשבועת אביהם וגובים את החוב או לא.

ממון שמחויב עליו שבועה זו, של הבא להיפרע מנכסי יתומים, [שחייב להישבע שלא נפרע], אבל ממון אחר שמחויב עליו שבועה, אדם מורישו לבניו.

כגון מי שפגם את שטרו, [=שהודה שנפרע מקצתו], שאינו גובה את השאר אלא בשבועה, [כפי שנתבאר בדף מ"א], אם מת, בניו גובים את החוב על ידי שבועת היורשים.

אבל בשני האופנים הבאים, אף שאין כאן גבייה של יתומים מיתומים, הרי זה ממש כדין גביית יתומים מן היתומים, ולא נעקרו בזה דברי רב ושמואל. ואלו הם: (א) **כשבני המלווה באים לגבות מהערב של הלווה**, דינם כמי שבאים לגבות מבני הלווה עצמם, כי אחר שיגבו מהערב, הוא יחזור ויגבה מבני הלווה. (ב) **כשהלווה לא הניח בנים אלא אחים, ובני המלווה באים לגבות מאחי הלווה**, דינם כמי שבאים לגבות מבני הלווה עצמם, משום שלכל יורשי הלווה דין אחד.

הנשבע מעצמו

הנשבע בלא שיתבעו ממנו הרי זה שוטה.

אלו נשבעים על ידי טענת ספק [=שמא]

יש בני אדם העוסקים וטורחים במלאכת אחרים, ומחמת טרחתם מורים לעצמם היתר, ליהנות ממה שעוסקים בו, ולכן תקנו חכמים שאם טענו כנגדם בספק, שמא נהנו מהנכסים [כשווי שתי כסף

כבר עמד בדין עם בני הלווה, ואמרו לו בית דין להישבע שלא נפרע, ומת, אין בניו גובים אלא בשבועה שהוטלה על אביהם, ומאחר שאינם יכולים להישבע, אין גובים כלל [כדעת רב ושמואל]. ואם המלווה עדיין לא נתחייב בבית דין להישבע שבועה זו, בניו גובים מבני הלווה בשבועת היורשים [כדברי רבי אלעזר]. אולם רב נחמן דחה דברים אלו, כי חיוב השבועה על המלווה עצמו אינו בא על ידי בית דין, אלא במיתת הלווה, ולכן, אם אין גובים אלא בשבועת אביהם, בכל אופן אינם גובים. ואם דים בשבועת היורשים, בכל אופן הם גובים על ידה.

ולעניין הלכה, אמר רב חמא, השתא דלא איתמר הלכתא לא כרב ושמואל, ולא כרבי אלעזר, [=עתה שלא נאמרה הלכה לא כרב ושמואל ולא כרבי אלעזר], **האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד, דעבד כרבי אלעזר עבד**, [=דיין שפסק כרב ושמואל פסקו קיים, ודיין שפסק כרבי אלעזר פסקו קיים].

ואמר רב פפא, ששטר חוב כזה שיש ליתומים מאביהם, שמת אחר מיתת הלווה, אין גובים את הכתוב בו, שמא הלכה כרב ושמואל, אבל אין קורעים אותו, שמא יבואו לפני דיין שידון כרבי אלעזר.

ואמר רב נחמן לרב חסדא ולרבה בר רב הונא, שמכל מקום, **אף שאין לעקור את דברי רב ושמואל בדין זה**, הבו דלא להוסיף עלה [=הזמינו עצמכם שלא ללמוד מדבריהם למקומות אחרים], הם אמרו שאין אדם מוריש לבניו

על ידי שבועת התורה מגלגלים עליהם שבועה זו, **אלא אף על ידי שבועות מדברי חכמים**, כגון שטען עליהם טענה אחרת בוודאי, וכפרו בכל, ונתחייבו שבועת היסת, מגלגל עליהם להישבע שגם לא נהנו מהשותפות והאריסות. [ורק שבועת שכיר, שבזמנו נשבע ונוטל, כמבואר בדף מ"ה, **יוצאת מהכלל הזה**, שכן מה שהשכיר נשבע כדי ליטול שכרו מבעל הבית, אינו מהדין, אלא להפיס דעתו של בעל הבית, ואין מגלגלים על ידה שבועה אחרת].

דף מט

לדעת רב הונא – אף אם התובע לא ביקש זאת, אנו אומרים לו, גלגל עליו את השבועה.

ולדעת רב חסדא – אם ביקש התובע, מגלגלים את השבועה על הנתבע, אבל אנו לא מודיעים לו שיעשה זאת.

שמיטת השבועה

כשם שכל החובות בטלים בשביעית, כך השבועות שמחמת החובות בטלים בה, כגון, מי שתבע מחבירו מנה, והודה לו בחמישים, ולא הספיק להישבע עד שעברה השביעית, הרי זה פטור בלא שבועה, שנאמר "יָזָה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה", ללמד, שאפילו הדיבור שבעניין, כלומר השבועה, משמט.

אבל שאר שבועות, כשבועת שותפות, אין השביעית משמטת.

סליק פרק כל הנשבעין

ופרוטה], **והודו במקצת** הטענה, [בשתי כסף, מאחר שעניין זה דומה לשבועת מודה במקצת, אף על פי שאין כאן טענת ודאין], **עליהם להישבע** שלא נהנו יותר ממה שהם מודים. **ואלו הם המנויים במשנתנו:**

א. השותפים. [כל אחד מורה לעצמו היתר להנות מהשותפות. וכתב רבינו תם, שהלווה מעות בעיסקא, שמשתכר בהם, וחולק עם המלווה ברווח, אין משביעים אותו בטענת ספק, כי מאחר שנוטל שכר עמלו, אינו מורה לעצמו היתר לקחת מחלק המלווה].

ב. האריסים. [מורים לעצמם היתר להנות ממה שעוסקים בו].

ג. האפוטרופין. [שנתעסקו בממון אדם להכניס ולהוציא ולישא וליתן, אבל לעניין אפוטרופוס בנכסי יתומים נחלקו תנאים במסכת גיטין אם הוא נשבע]

ד. האשה הנושאת והנותנת בתוך הבית. [שהושיב אותה בעלה להיות חנונית או שמינה אותה אפוטרופסית לעסוק בנכסיו].

ה. בן הבית. [אחד מן האחים שנתעסק בנכסים משמת אביהם].

וכל זה בשעה שהם עוסקים באופנים הנ"ל, אבל אם לא השביע אותם באותה שעה, וחלקו השותפים, ופסקו האריסים וכל הנ"ל מלעסוק לבעלים, שוב אי אפשר להשביע אותם מספק.

אולם אם נתגלגל לו עליהם שבועה מטעם אחר, מגלגל עליהם גם שבועה זו. ולא רק

פרק שמיני ארבעה שומרי

דף מט

דיני השומרים

שואל	שוכר	שומר שכר	שומר חנם	
				נזק מחמת מלאכה
	יש אומרים: לשלא פשע ושאינה ברשותו], נשבע שכך ארע, [שלא פשע ושאינה ברשותו], ופטור מלשלם, כי קיבל כדי לעשות מלאכה.	מאחר שאין לו רשות לעשות בה מלאכה אם עשה בה מלאכה הוא פושע וחייב.		
חייב לשלם	יש אומרים: לשלא פשע ושאינה ברשותו], ופטור מלשלם. ולדעת רבי יהודה כשומר שכר.	נשבע שכך ארע, [שלא פשע ושאינה ברשותו], ופטור מלשלם.	נשבע שכך ארע, [שלא פשע ושאינה ברשותו], ופטור מלשלם.	נזק באונס [נשבר או נשבה או מת] גנבה או אבדה
	ורבה בר אבוח אמר: לשלא פשע ושאינה ברשותו], ופטור מלשלם.	חייב לשלם	חייב לשלם	נזק בפשיעה

"זה הכלל, כל המשנה (א) מחובה לחובה, (ב) ומפטור לפטור, (ג) ומפטור לחובה – פטור" [כי אף על פי שנשבע לשקר, לא הפסיד את התובע בשבועה זו דבר, כי גם אם היה מודה באמת, לא היה מתחייב יותר ממה שהתחייב בטענתו].

"[שינה] מחובה לפטור – חייב" [כי על ידי שבועתו בא לפטור עצמו שלא כדון, ולהפסיד את התובע].

ואלו טענות פטור של מי שתבעו אותו כשומר חנם:

מתי השומר חייב משום

שבועת הפקדון כשנשבע לשקר

כבר נתבאר [בפרקים הקודמים], שמי שכופר בחיוב ממון שלו לחבירו, ונשבע על כך בשקר, משלם לו קרן וחומש, ומביא קרבן אשם, כמבואר בפרשת שבועת הפיקדון.

אולם אין הדין הזה, אלא כשעל ידי השבועה הזו בא לפטור עצמו בשקר מחיובו. אבל אם בשבועתו לשקר לא הפסיד את חבירו ממון, הרי זה פטור מהקרבן הזה. וזהו ששנינו¹:

הוספות

¹ בפנים העתקתי את הכלל המובא במשנה לפנינו ראשון. אולם הכלל הזה מובא גם בנוסח הבא, "זה הכלל, כל הנשבע להקל על עצמו, חייב. אבל נשבע שלא לחקל, אלא משנה מחובה לחובה, או מפטור לפטור, נעשה כנשבע להחמיר על עצמו מפטור לחובה, ופטור". ומתוך דברי המפרשים מבואר, שיש שגרסו את הכלל הראשון, ויש שגרסו את הכלל השני.

ואלו טענות חיוב של שואל:

- (א) ניזוק באונס [נשבר או נשבה או מת].
(ב) נגנב או אבד. (ג) ניזוק בפשיעה.

בכל אלו:

אם שינה מחיוב לפטור.

– [כשיעידו עדים על שקרו, ויודה בו², ית]חייב לשלם קרן וחומש ולהביא אשם. חוץ משומר חנם הטוען טענת גנבה, והכחישהו עדים קודם שהודה. [ויש אומרים אף אחר שהודה]. שאינו משלם חומש, אלא כפל.

ואם שינה מפטור לפטור, או מחיוב לחיוב, או מפטור לחיוב.

– פטור מקרבן שבועת הפקדון.

– ולעניין חיובו משום שבועת ביטוי, [שכן סוף סוף נשבע לשקר], נחלקו חכמים:

לדעת שמואל ורבי אמי – פטור משום שבועת ביטוי. לדעת שמואל הוא פטור, כי שבועה זו אינה בלהבא, שאינו יכול להישבע שיארע נזק כזה בעתיד, ולדעתו, כל שבועה שאינה בלהבא, אין חייבים עליה משום שבועת ביטוי, [כפי שנתבאר בדף כ"ה]. ולדעת רבי אמי, טעם אחר יש כאן לפוטרו, והוא, משום שנאמר בעניין שבועת ביטוי, "נִפְּשׁ כִּי תִשָּׁבַע", ולדעתו, פירוש המילה "כִּי", הוא "אם", כלומר אם תרצה להישבע מעצמה, אז נאמר בה דין

(א) איני יודע מה אתה סח, [כלומר שטוען לא קבלתי דבר לשמור, ואין לך בידי כלום.
(ב) ניזוק באונס, [נשבר או נשבה או מת]¹
(ג) נגנב או אבד.

ואלו טענות חיוב של שומר חנם:

(א) ניזוק בפשיעה. (ב) ניזוק מחמת מלאכה].

ואלו טענות פטור של מי שתבעו אותו כשומר שכר:

(א) איני יודע מה אתה סח. (ב) ניזוק באונס [נשבר או נשבה או מת].

ואלו טענות חיוב של שומר שכר:

(א) נגנב או אבד. (ב) ניזוק בפשיעה. (ג) ניזוק מחמת מלאכה].

ואלו טענות פטור של מי שתבעו אותו כשוכר:

(א) איני יודע מה אתה סח. (ב) ניזוק באונס [נשבר או נשבה או מת]. (ג) ניזוק מחמת מלאכה. (ד) יש אומרים אף נגנב או אבד].

ואלו טענות חיוב של שוכר:

(א) ניזוק בפשיעה. (ב) יש אומרים אף נגנב או אבד].

ואלו טענות פטור של מי שתבעו אותו כשואל:

(א) איני יודע מה אתה סח. (ב) ניזוק מחמת מלאכה.

הוספות

¹ העירוני שבכתוב הסדר הוא – מת. נשבר. נשבה.

² כדן שבועת הפקדון, שאינה באה עד שמודה, ושב מרשעו, ובא להתכפר, שנאמר בשבועת גזל הגר, "יהתודו". [רש"י].

שטוען בשקר, שהפקדון נגנב ממנו, ונשבע על כך, [והעדים מעידים שהוא גנב], **משלם כפל כגנב**.

והטוען טענת אבד בפקדון – שומר חנם שטוען בשקר, שהפקדון אבד ממנו, אף על פי שנשבע על כך, [והעדים מעידים שהוא גנב], **אינו משלם כפל**.

מודה בקנס פטור אף כשהודה מחמת יראה

גנב [או טען טענת גנב] שהודו בדבר קודם שבאו עדים, אינם משלמים כפל, [יש אומרים שאפילו אם אחר כך יבואו עדים ויעידו על כך, לא יתחייב בכפל כי כבר נפטר בהודאתו. ויש אומרים שאם אחר כך יבואו עדים ויעידו על כך יתחייב. כפי שנתבאר בדף ל"ג] ואין חילוק בהודאה זו, בין אם הודה מחמת רצונו בלבד, ובין אם הודה מחמת חשש שבאים עדים להעיד על כך ולחייבו, וכל שהודה קודם שהעידו עדים על כך, לא נתחייב כפל בהודאתו.

שבועת ביטוי, אבל מי שמשביעים אותו על כורחו, אינו חייב משום שבועת ביטוי, ולכן, כל שבועה שהדיינים משביעים אותה, [מאחר שאינה מחמת רצונו אלא על כורחו], אין בה משום שבועת ביטוי.

לדעת רב ורבי אלעזר – חייב משום שבועת ביטוי. שכן לדעת רב, כל שבועה שיש בה לאו והן, אף על פי שאינה בלהבא, חייבים עליה משום שבועת ביטוי, [כפי שנתבאר בדף כ"ה]. וביאור "כ"י" בכתוב "נִפְּשׁ כִּי תִשָּׁבַע", אינו "אם" אלא "כאשר", כלומר בכל פעם שתשבע, היא בכלל חיוב שבועת ביטוי.

כי משמש ארבע לשונות

אמר ריש לקיש: "כ"י" משתמש בארבע לשונות. (א) **אי** [=אם]. (ב) **דלמא** [=אולי]. (ג) **אלא**. (ד) **דהא** [=שהרי, אשר].

טענת גנבה וטענת אבדה בפקדון

הטוען טענת גנב בפקדון – שומר חנם

סליק פרק ארבעה שומריין וכל מסכת שבועות

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו